

MANAŽMENTOVÝ PLÁN 2022 – 2031

pre lokalitu svetového dedičstva UNESCO Vlkolínec

1. časť: Charakteristika lokality a analytická časť

Návrh

Ružomberok, december 2021

KOORDINÁTORKA A HLAVNÁ RIEŠITEĽKA:

prof. RNDr. Mária Kozová, CSc., Katolícka univerzita v Ružomberku

SPOLURIEŠITELIA:

Externí experti:

doc. RNDr. Eva Pauditšová, PhD., Ústav manažmentu STU, Bratislava

prof. RNDr. Mikuláš Huba, CSc., Ústav manažmentu STU, Bratislava

Ing. Jan Vybíral, Biosférická rezervácia Dolní Morava, o.p.s., Lednice, riaditeľ spoločnosti

Miestni znalci:

Ing. Jozef Bašary, Komunálne služby Mesta Ružomberok, riaditeľ

Ing. Peter Caban, Slovenský vodohospodársky podnik, š. p., Odštepny závod Piešťany, Správa povodia horného Váhu, Ružomberok, vedúci úseku vodohospodárskej prevádzky

RNDr. Martina Kmeťová, PhD., obyvateľka Vlkolínca

Milan Kolčák, Dom UNESCO Vlkolínec, vedúci informačného centra

PaedDr. Michal Kovačic, PhD., Liptovské múzeum, riaditeľ

Mgr. Peter Vantara, Správa Národného parku Veľká Fatra, riaditeľ

KONZULTANTI A ODBORNÁ SPOLUPRÁCA:

Mgr. Michal Lazár, viceprimátor mesta Ružomberok

doc. Ing. Miloš Dudáš, CSc., riaditeľ Krajského pamiatkového úradu Žilina

Mgr. Petra Pleváková, Krajský pamiatkový úrad Žilina

Ing. Gabriela Demčáková, vedúca Oddelenia regionálnej politiky, Mestský úrad Ružomberok

Erika Bradiaková, Oddelenie regionálnej politiky, Referát – Vlkolínec, Mestský úrad Ružomberok

Ing. arch. Pavol Šrankota, Útvar hlavného architekta, Mestský úrad Ružomberok

Jiří Příbyl, zástupca riaditeľa pre správu objektov a technickú prevádzku, Liptovské múzeum

JUDr. Juraj Čech, PhD., Katolícka univerzita v Ružomberku

Ing. arch. Boris Hochel, OZ HOBLINA t.c.

ODBORNÁ A TECHNICKÁ SPOLUPRÁCA:

Ing. Kristína Rázgová, Referát projektov a grantov, Mestský úrad Ružomberok

RNDr. Martin Šalkovič, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Projekt s názvom Manažmentový plán 2022 – 2031 pre lokalitu svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneec bol realizovaný Mestom Ružomberok z rozpočtovej kapitoly Ministerstva kultúry Slovenskej republiky na obnovu, ochranu, a rozvoj kultúrneho dedičstva v oblasti pamiatkového fondu v rámci programu Obnovme si svoj dom (č. zmluvy: MK-2122/2021-423).

Návrh nového Manažmentového plánu 2022 – 2031 pre lokalitu svetového dedičstva Vlkolíneec má dve časti:

1. časť: Charakteristika lokality a analytická časť

Kapitola I Vymedzenie lokality svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneec a jej ochranného pásma, ich ochrana a historický vývoj

Kapitola II Geografická charakteristika lokality svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneec a jej ochranného pásma, tradičné formy hospodárenia a hodnoty širšieho potenciálu územia

Kapitola III Analytická časť: Zhodnotenie súčasného stavu a určenie problémov, potrieb, ohrození

2. časť: Akčný plán – návrhová časť manažmentového plánu

Kapitola I Vízia a strategické ciele manažmentového plánu

Kapitola II Akčný plán – návrhy krátkodobých, strednodobých a dlhodobých opatrení

Vypracovanie návrhu nového Manažmentového plánu 2022 – 2031 pre lokalitu svetového dedičstva Vlkolíneec bolo zabezpečené v mesiacoch júl až december 2021 Mestom Ružomberok. Riadiace, koordinačné a administratívne činnosti zabezpečovali zamestnanci Mestského úradu v Ružomberku. Odborné činnosti zabezpečovali externí experti v súčinnosti so zamestnancami Mestského úradu v Ružomberku. Do vypracovania návrhu nového Manažmentového plánu boli prizvaní miestni znalci, konzultanti z miestnych a regionálnych inštitúcií a ďalší zástupcovia zainteresovaných subjektov.

Obsah

PREDSLOV	7
Zoznam skratiek	8
KAPITOLA I Vymedzenie lokality svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneč a jej ochranného pásma, ich ochrana a historický vývoj	10
I. A Širšie vzťahy (geografická poloha lokality, územnosprávne členenie a fyzicko-geografické členenie územia)	10
I. B Ochrana lokality svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneč a jej ochranného pásma	11
I. B/1 Vyhlásenie Vlkolíneča za Pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry	11
I. B/2 Zápis Vlkolíneča do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO	14
I. B/3 Ochranné pásma PRLA a jeho súčasné vymedzenie	16
I. B/4 Identifikovanie charakteristických diaľkových pohľadov	17
I. B/5 Vyhlásenie o jedinečnej svetovej hodnote lokality (integrita a autenticita lokality)	18
I. C Historický vývoj lokality svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneč a územia jej ochranného pásma	20
I. C/1 Historický vývoj osady Vlkolíneč	20
I. C/2 Charakter zástavby osady Vlkolíneč	21
I. C/3 Historický vývoj krajinnej štruktúry v ochrannom pásme lokality UNESCO Vlkolíneč	24
KAPITOLA II Geografická charakteristika lokality svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneč a jej ochranného pásma, tradičné formy hospodárenia a hodnoty širšieho potenciálu územia	28
II. A Fyzicko-geografická a biotická charakteristika lokality Vlkolíneč a jej ochranného pásma – (geomorfologické, geologické, pôdne, klimatické a hydrologické pomery, vegetácia a biotopy, lesné porasty, živočíšstvo)	28
II. B Ochrana prírody a krajiny (chránené územia, geonofondové plochy a prvky územného systému ekologickej stability)	38
II. C Tradičné formy hospodárenia v lokalite Vlkolíneč a jej ochrannom pásme (poľnohospodárske aktivity, ovocinárstvo, lesníctvo, rezbárstvo, poľovníctvo)	42
KAPITOLA III Analytická časť: Zhodnotenie súčasného stavu a určenie problémov, potrieb, ohrození	49
III. A Súčasný stav lokality Vlkolíneč a jej ochranného pásma	49

III. A/1 Zachovanie kultúrnych a prírodných hodnôt Vlkolínca a jej ochranného pásma	49
III. A/2 Využitie objektov, intenzita a funkčné využitie lokality Vlkolínec a jej ochranného pásma	52
III. A/3 Obnova a údržba objektov v PRLA Vlkolínec, revitalizácia prídomevých záhrad, obnova senníkov a revitalizácia územia ochranného pásma	54
III.A/4 Počet obyvateľov a bytový fond: súčasný stav a výhľad	62
III. A/5 Vývoj počtu návštevníkov lokality Vlkolínec	64
III. A/6 Dostupná vybavenosť (služby, infraštruktúra) pre miestnych obyvateľov a návštevníkov, kultúrne, spoločenské a vzdelávacie podujatia organizované v lokalite Vlkolínec	64
III. A/7 Dopravná infraštruktúra: dopravná dostupnosť územia pre obyvateľov a návštevníkov, riešenie statickej dopravy, pešie komunikácie, cyklistické trasy	68
III. A/8 Technická infraštruktúra: vodovodná sieť, požiarny vodovod, kanalizačná sieť, rozvody nízkeho napätia, verejné osvetlenie	70
III. A/9 Environmentálna kvalita: čistota ovzdušia, vôd, odpadové hospodárstvo, ochrana prírody a krajiny, hospodárenie v lesoch	72
III. A/10 Prírodné a ďalšie rizikové faktory: nebezpečenstvo vzniku požiarov, dopady zmeny klímy a škody spôsobené zverou na pozemkoch a na úrode	73
III. A/11 Zhrnutie problémov, potrieb, ohrození v súčasnom stave lokality Vlkolínec a jej ochrannom pásme	78
III. B Stav riadenia lokality Vlkolínec – súčasný stav, hlavní aktéri a existujúce riadiace plány	82
III. B/1 Lokalita UNESCO Vlkolínec v kontexte Mesta Ružomberok a jej postavenie ako mestskej časti	82
III. B/2 Hlavní aktéri v spravovaní a manažmente lokality Vlkolínec a ich spolupráca	83
III. B/3 Stav vlastníctva	89
III. B/4 Analýza súčasného zabezpečenia riadenia (manažmentu) lokality z hľadiska ľudských zdrojov, existujúcich, príp. pripravovaných plánov riadenia	90
III. B/5 Ďalšie možnosti využitia územia lokality Vlkolínec a potenciálu širšieho územia v kontexte udržateľného cestovného ruchu	93
III. B/6 Zhrnutie problémov, potrieb, ohrození v súčasnom stave riadenia a využívania lokality Vlkolínec	98
III. C Zdroje a úroveň finančného zabezpečenia obnovy, ochrany a spravovania lokality, propagácie, vzdelávania a publikačnej činnosti	101
III. C/1 Dostupné finančné zdroje a ich využívanie	101

III. C/2 Propagácia kultúrnych a prírodných hodnôt lokality Vlkolínece, vedecké štúdie, výskumné projekty a organizácia školení	105
III. C/3 Publikačná činnosť, vrátane výstupov projektov	111
III. C/4 Zhrnutie problémov, potrieb, ohrození v súčasnom stave zabezpečenia finančných zdrojov, vzdelávania, propagácie a publikačnej činnosti	112
III. D Monitoring stavu zachovania lokality	114
III. D/1 Monitoring stavu zachovania lokality na nadnárodnej, národnej, regionálnej a miestnej úrovni	114
III. D/2 Zhrnutie problémov, potrieb, ohrození v súčasnom stave zabezpečenia Monitoring stavu zachovania lokality na nadnárodnej, národnej, regionálnej a miestnej úrovni	117
Príloha 1 Sociálne a ekonomické súvislosti: problémy, potreby, ohrozenia v súčasnom stave lokality Vlkolínece a jej ochrannom pásme identifikované v roku 2018 v prieskumoch názorov verejnosti	118
Príloha 2 Súčasný právny rámec (medzinárodný, národný, regionálny a miestny) súvisiaci so zachovaním, ochranou a obnovou lokality UNESCO Vlkolínece a jej ochranného pásma	120
Príloha 3 Strategické a odborné dokumenty na zabezpečenie zachovania, ochrany a obnovy lokality UNESCO Vlkolínece a jej ochranného pásma	127
Použité zdroje	135

Predslov

Lokalita Vlkolíneec má najvyššiu formu pamiatkovej ochrany, ktorú umožňuje národná legislatíva v zmysle ustanovení zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov. **V roku 1977 bol Vlkolíneec vyhlásený za Pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry** a väčšina objektov v lokalite je chránená ako národné kultúrne pamiatky. Ochrana lokality je posilnená vyhlásením ochranného pásma a vďaka situovaniu na území Národného parku Veľká Fatra spadá tiež pod ustanovenia zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. **Zápis lokality Vlkolíneec do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO v decembri 1993** základe Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva **v kolumbijskej Cartagene potvrdil jeho jedinečnú hodnotu** ako unikátneho krajinnno-sídelno-architektonického komplexu. Dohovor je jediný právny nástroj koncipovaný na ochranu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, založený na princípe jedinečnej svetovej hodnoty, ktorá je nenahraditeľná a musí byť chránená do budúcnosti. Aktuálne (v roku 2021) je Vlkolíneec jednou z ôsmich slovenských lokalít, ktoré sú zapísané v Zozname svetového dedičstva UNESCO.

Každá lokalita, zapísaná v Zozname svetového dedičstva UNESCO, musí mať vypracovaný manažmentový plán, ktorý je základným nástrojom jej riadenia. Jeho hlavnou úlohou je zabezpečiť efektívnu ochranu jedinečnej svetovej hodnoty *lokality* zapísanej do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO. **Manažmentový plán** je súčasťou riadiaceho systému, ktorý ustanovuje, ako, akými nástrojmi a v akom časovom horizonte je zabezpečovaná ochrana lokality a jej kultúrnych a prírodných hodnôt. Určuje víziu, smerovanie a vhodné aktivity pre krátkodobý, strednodobý a dlhodobý výhľad jej riadenia. Využíva a spája existujúce nástroje, ktoré usmerňujú územný rozvoj a ochranu lokality, identifikuje potreby, problémy a ohrozenia a navrhuje vhodné riešenie a konkrétne opatrenia. **Manažmentový plán** slúži na usmerňovanie všetkých zainteresovaných subjektov, ktoré majú zásadný vplyv na stav ochrany, zachovania, prezentácie a interpretácie dedičstva lokality svetového dedičstva. Je otvoreným dokumentom schopným operatívne reagovať na zmeny a po zápise lokality do Zoznamu svetového dedičstva sa tento plán musí pravidelne aktualizovať.

Vzhľadom na viac ako 10-ročný časový odstup od vypracovania Manažmentového plánu Pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry Vlkolíneec (Hudeková a kol., 2009)¹ vznikla potreba vypracovania nového manažmentového plánu na obdobie rokov 2022 – 2031. Základným cieľom vypracovania nového manažmentového plánu je aktualizácia a spresnenie návrhu opatrení a požadovaných zmien v štruktúre systému riadenia lokality na zachovanie jedinečnej svetovej hodnoty celého územia lokality svetového kultúrneho dedičstva UNESCO Vlkolíneec, vrátane jej ochranného pásma.

Návrh nového Manažmentového plánu 2022 – 2031 pre lokalitu svetového dedičstva Vlkolíneec bol vypracovaný Mestom Ružomberok v rámci projektu podporeného programom Obnovme si svoj dom. Riadiace, koordinačné a administratívne činnosti zabezpečovali zamestnanci Mestského úradu v Ružomberku. Odborné činnosti zabezpečovali externí experti v súčinnosti so zamestnancami Mestského úradu v Ružomberku. Do vypracovania návrhu nového Manažmentového plánu boli prizvaní miestni znalci, konzultanti z miestnych a regionálnych inštitúcií a ďalší zástupcovia zainteresovaných subjektov. Pri vypracovaní nového Manažmentového plánu sa vychádzalo z Vyhlásenia o jedinečnej svetovej hodnote lokality Vlkolíneec² a z požiadaviek aktuálne platných Vykonávacích smerníc na implementáciu Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva. Zároveň boli rešpektované všetky súvisiace medzinárodné dokumenty záväzné pre Slovenskú republiku, právne predpisy Slovenskej republiky a relevantné strategické dokumenty na regionálnej a miestnej úrovni.

¹ HUDEKOVÁ, Z., BAŠÁRY, J., BELČÁKOVÁ, I., HUDEK, V., HUBA, M., JAŇAK, P., KAPINA, G. *Manažmentový plán Pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry Vlkolíneec*, 2009. Dostupné na internete: <https://www.ruzomberok.sk/koncepcia-vlkolinec/1/1/sm/147176/html>

² Krajský pamiatkový úrad Žilina: *Vyhlásenie o jedinečnej svetovej hodnote lokality Vlkolíneec prijaté Rozhodnutím Výboru svetového dedičstva WHC-14/38.COM/8E*.

Zoznam skratiek

BRO – Biologický rozložiteľný odpad
CHA – Chránený areál
CHKO – Chránená krajinná oblasť
CHVÚ – Chránené vtáčie územie
ČOV – Čistička odpadových vôd
CR – Cestovný ruch
DHZ – Dobrovoľný hasičský zbor
EÚ – Európska únia
ICOMOS – Medzinárodná rada pre pamiatky a sídla
JJV – Juho juhovýchod
JRD – Jednotné roľnícke družstvo
KN-E – Kataster nehnuteľností, parcela „E“
KO – Komunálny odpad
KPÚ – Krajský pamiatkový úrad
ICOMOS – Medzinárodná rada pre pamiatky a sídla
LV – List vlastníctva
MAS – Miestna akčná skupina
MHD – Mestská hromadná doprava
MPL – Mestský podnik lesov
MsÚ – Mestský úrad
MsZ – Mestské zastupiteľstvo
MV SR – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
MŽP SR – Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
NCH – Náučný chodník
NKP – Národná kultúrna pamiatka
NP – Národný park
ONV – Okresný národný výbor
OOCR – Oblastná organizácia cestovného ruchu
OV – Občianska vybavenosť
OZ HOBLINA, t.c. – Občianske združenie HOBLINA, t.c.
OZ Vlkolíneč – Občianske združenie Vlkolíneč
PD Ludrová – Poľnohospodárske družstvo Ludrová
PHO – Pásmo hygienickej ochrany
PP – Prírodná pamiatka
PRLA Vlkolíneč – Pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry Vlkolíneč
RD – Rodinné domy
RCH – Rekreačné chaty
ŠOP SR – Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky
SR – Slovenská republika
SSR – Slovenská socialistická republika
STN – Slovenské technické normy
SZ – Severozápad
SZOPK – Slovenský zväz ochrancov prírody a krajiny
TTP – Trvalo trávnaté porasty
ÚHA – Útvar hlavného architekta
UNESCO – Organizácia spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru
ÚPN-Z – Územný plán zóny

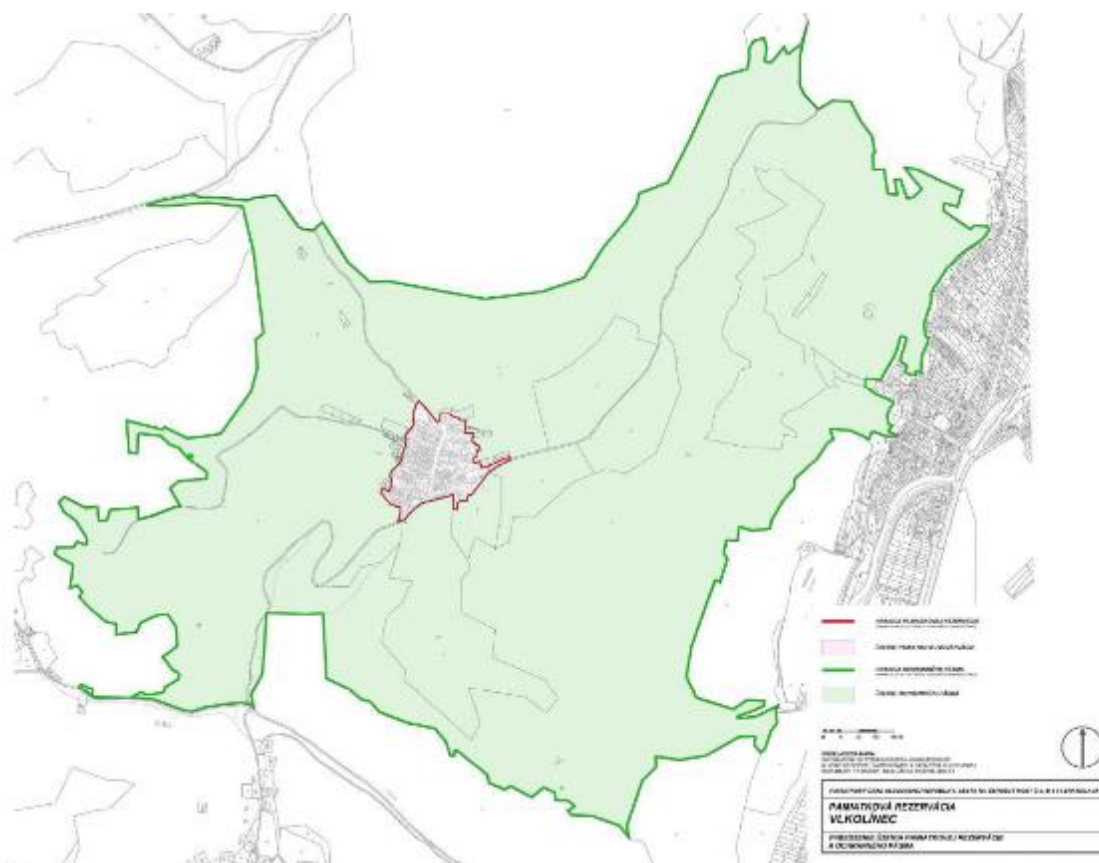
ÚSES – Územný systém ekologickej stability
ÚZPF – Ústredný zoznam pamiatkového fondu
ZO – Základná organizácia
ŽSK – Žilinský samosprávny kraj
ZSZ – Západ severozápad
ZUŠ – Základná umelecká škola

KAPITOLA I

VYMEDZENIE LOKALITY SVETOVÉHO DEDIČSTVA UNESCO VLKOLÍNEC A JEJ OCHRANNÉHO PÁSMA, ICH OCHRANA A HISTORICKÝ VÝVOJ

I. A Širšie vzťahy (geografická poloha lokality a územnosprávne členenie)

Záujmovým územím Manažmentového plánu pre lokalitu svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneec na obdobie rokov 2021-2031 (ďalej len manažmentový plán) je územie Pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry (PREA) Vlkolíneec spolu s ochranným pásmom PREA (obr. 1). Územie sa nachádza v západnej časti Liptovskej kotliny, v severozápadnej časti pohoria Veľká Fatra, nad Trlenskou dolinou, na južnom úpätí vrchu Sidorovo v nadmorskej výške 721 m. n. m.³

Obr. 1 Vymedzenie územia, ktoré je predmetom manažmentového plánu na obdobie 2021-2031 (zdroj: <http://www.pamiatky.sk/Content/ZASADY/Vlkolinec/mapa-OP-vlkolinec.pdf>)

Územnosprávne členenie

Vlkolíneec patrí podľa úrovni NUTS do nasledovných, hierarchicky nadväzujúcich administratívnych jednotiek: NUTS 1 – Slovenská republika, NUTS 2 – Stredné Slovensko, NUTS 3 – Žilinský kraj, NUTS

³ Doteraz sa uvádzala hodnota 718 m. n. m. V strede osady je už umiestnená nová značka s novým údajom nadmorskej výšky, kde sa uvádza 721 m. n. m.

4 – okres Ružomberok a NUTS 5 – mesto Ružomberok (obr. 2). Vlkolínec nemá vlastné katastrálne územie, patrí do katastrálneho územia a správy mesta Ružomberok (číslo katastrálneho územia je 853 801). Vlkolínec je jednou z mestských častí mesta Ružomberok. Geografické súradnice osady Vlkolínec sú 49°2'27" S, 19°16'40" V.

Obr. 2 Lokalizácia Vlkolíneca v rámci okresu Ružomberok a hraníc mesta Ružomberok

I. B Ochrana lokality svetového dedičstva UNESCO Vlkolínec a jej ochranného pásma

I. B/1 Vyhlásenie Vlkolíneca za Pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry

Vlkolínec má najvyššiu formu pamiatkovej ochrany, ktorú umožňuje národná legislatíva v zmysle zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov. Ide o mimoriadne cenný krajinnno-sídelno-architektonický komplex, ktorý je vytvorený spolupôsobením antropogénnych a prírodných procesov. Už v roku 1974 bolo Uznesením Rady ONV Liptovský Mikuláš č. 113/1974 z 19. 7. 1974 vo Vlkolínci vyhlásených 74 kultúrnych pamiatok. V roku 1977 bol Vlkolínec vyhlásený za Pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry Uznesením vlády SSR zo dňa 26. januára 1977 č. 21/1977. Väčšina objektov nachádzajúcich sa v zastavanej časti osady je chránená ako národné kultúrne pamiatky (NKP). Z dôvodu vyhlásenia Vlkolíneca za PRELA bolo prijaté rozhodnutie o stavebnej uzávere pre bytovú výstavbu.

Aj napriek tomu, že Vlkolínec bol začiatkom roka 1977 vyhlásený za pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry, pre širšiu laickú verejnosť zostal takmer neznámy a len sporadicky navštevovaný. Jeho obyvatelia žili pokojným životom, akoby „odtrhnutí“ od zhonu a výdobytkov modernej civilizácie. Niektorí ešte hospodárili na okolitých poličkách a lúkach, no väčšina odchádzala za prácou do blízkeho mesta. Mladí ľudia tu nevideli žiadnu perspektívu pre plnohodnotný život a tak sa počet trvalo žijúcich obyvateľov osady neustále znižoval. Mnohí sa za prácou presťahovali do Ružomberka, či do

vzdialenejších miest a svoje rodisko navštevovali už len sporadicky, najmä počas víkendov. Na Vlkolínci zvyčajne ostávali žiť len starší obyvatelia, predovšetkým v dôchodkovom veku. Pokiaľ im zdravotný stav a sily dovoľovali, starali sa o svoj majetok a všetky stavby udržiavali vo viac-menej dobrom technickom stave. Napriek tomu počet opustených a postupne chátrajúcich objektov neustále stúpala.⁴

V súčasnosti sa na území pamiatkovej rezervácie Vlkolíneček nachádza 36 NKP, čo predstavuje spolu 86 pamiatkových objektov. V Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR sú v súčasnosti zapísané ako národné nehnuteľné kultúrne pamiatky ľudové zrubové domy a hospodárske stavby (stodoly/humná, maštale, chlievy, sýpka) ako solitérne stavby, resp. ako súčasť zástavby roľníckeho dvora, drevená zvonica, rumpáľová studňa a sakrálna stavba – rímskokatolícky Kostol Navštívenia Panny Márie.⁵

Presná hranica PRLA Vlkolíneček (obr. 3) reprezentujúca rozlohu 4,9 ha bola určená pri jej vyhlásení na základe identifikácie zachovaných urbanistických a architektonických hodnôt lokality⁶. Cieľom vyhlásenia PRLA Vlkolíneček je chrániť kultúrne hodnoty tejto lokality. V registri pamiatkových rezervácií je evidovaná pod č. 13.

Vysvetlivky: 1 – hranica PRLA Vlkolíneček, 2 – objekty zapísané v ÚZKP SR, 3 – objekty dotvárajúce prostredie rezervácie, 4 – objekty určené na asanáciu, 5 – objekty rušivé, nutné upraviť, 6 – objekty dotvárajúce prostredie rezervácie s rušivou úpravou, 7 – rezervné plochy, 8 – urbanisticky hodnotné priestory s nevhodnou úpravou, 9 – cintorín

Obr. 3 Hranica PRLA Vlkolíneček z roku 1977 (LIPTAYOVÁ a kol., 1990)

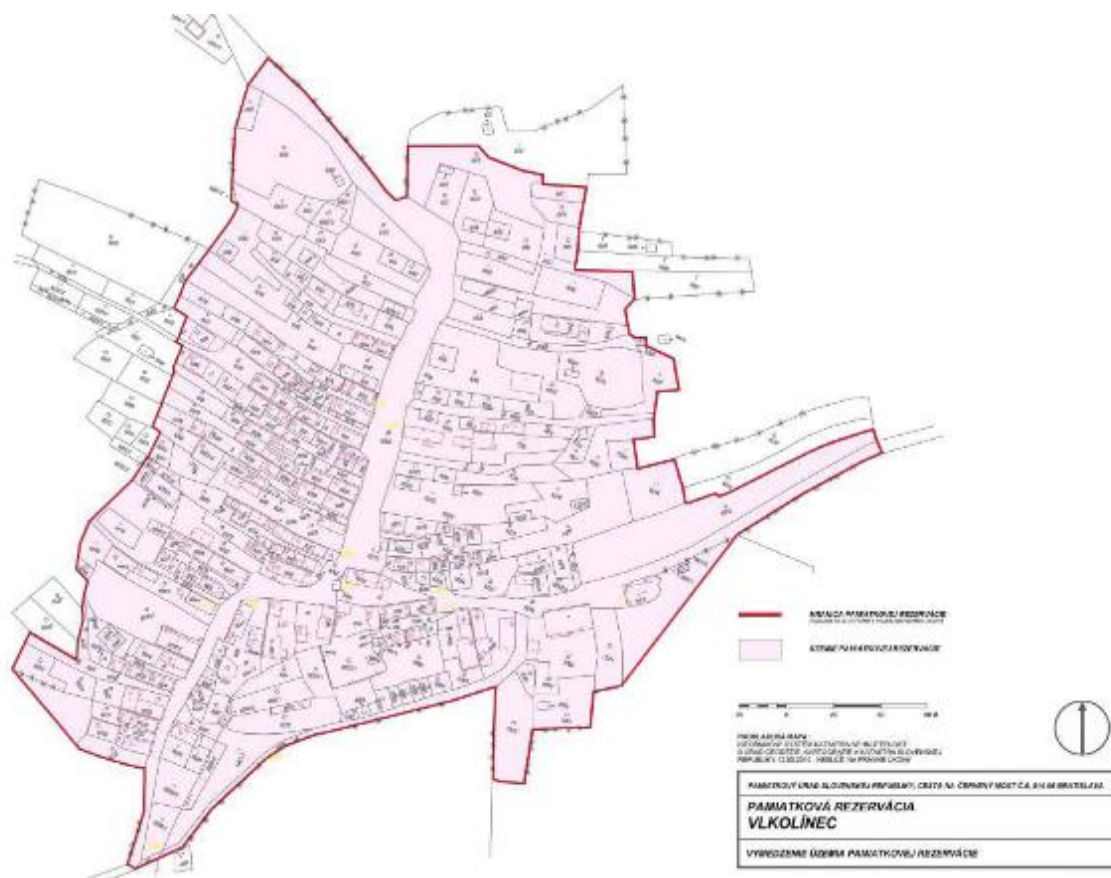
⁴ DUDÁŠ, M., Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Vlkolíneček v Zozname svetového dedičstva UNESCO a niekoľko negatívnych aspektov zápisu, Problematika mestských pamiatkových centier, Zborník prednášok, 2020, str. 26-35.

⁵ Územný plán zóny Ružomberok – PRLA Vlkolíneček (2020)

⁶ LIPTAYOVÁ, Z., UŠAKOVÁ, M., HAJZOKOVÁ, D. PRLA Vlkolíneček – Zásady pamiatkovej starostlivosti – aktualizácia. Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti v Bratislave, Archív PU SR – T 2235/1-3, 1990, 57 s. + fotodokumentácia. Dostupné na: <https://www.pamiatky.sk/sk/page/zasady-ochrany-pr-vlkolinec>

Nariadenie vlády SR č. 188/2011 Z. z. o pamiatkových rezerváciách Vlkolíneč, Špania dolina a Osturňa vymedzilo s účinnosťou od 1. júla 2011 v Prílohe č. 1 nové hranice územia PRLA Vlkolíneč (obr. 4). Mapové podklady so zakreslením pamiatkovej rezervácie sú uložené na Pamiatkovom úrade SR, Krajskom pamiatkovom úrade v Žiline a na Mestskom úrade v Ružomberku.

Už pri vyhlásení PRLA Vlkolíneč v roku 1977 bolo v Zásadách pamiatkovej starostlivosti deklarované, že je nevyhnutné venovať pozornosť celkovému prostrediu, teda aj okoliu PRLA. Ochrana lokality preto bola posilnená vyhlásením ochranného pásma PRLA Vlkolíneč, ktorým bola pôvodne v r. 1977 Chránená krajinná oblasť (CHKO) Veľká Fatra⁷. Hranica ochranného pásma PRLA Vlkolíneč prechádzala na severnej strane vrchom Sidorovo, na východe pokračovala k miestnej časti Ružomberka – Bielemu Potoku. Južná hranica prechádzala Trlenskou dolinou po miestnej komunikácii a západná časť prechádzala cez Borovník k Sidorovu.⁸ Takto bola vymedzená a schválená aj hranica ochranného pásma lokality UNESCO Vlkolíneč v roku 1993.

Obr. 4 Vymedzenie územia Pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry Vlkolíneč podľa Nariadenia vlády SR č. 188/2011 Z. z. o pamiatkových rezerváciách Vlkolíneč, Špania dolina a Osturňa (zdroj: <http://www.pamiatky.sk/sk/page/zasady-ochrany-pr-vlkolinec>)

⁷ V r. 2002 bola CHKO Veľká Fatra prekategORIZOVANÁ Nariadením vlády SR č. 140/2002 Z. z. na Národný park Veľká Fatra.

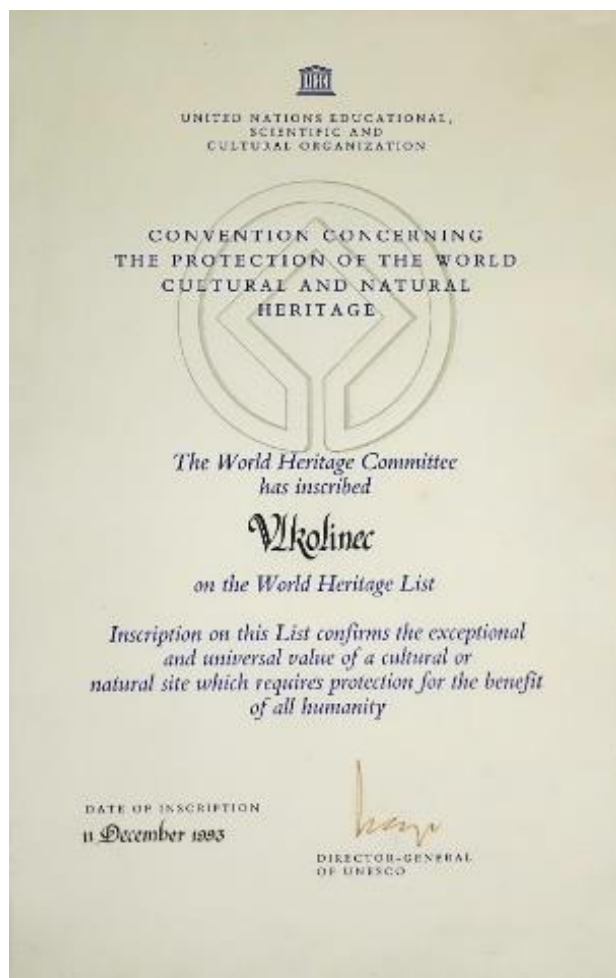
⁸ LIPTAYOVÁ, Z., UŠAKOVÁ, M., HAJZOKOVÁ, D. PRLA Vlkolíneč – Zásady pamiatkovej starostlivosti – aktualizácia. Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti v Bratislave, Archív PU SR – T 2235/1-3, 1990, 57 s. + fotodokumentácia. Dostupné na: <https://www.pamiatky.sk/sk/page/zasady-ochrany-pr-vlkolinec>

I. B/2 Zápis Vlkolínca do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO

Uznesením vlády SR z 13. augusta 1991 k návrhu na zaradenie kultúrneho a prírodného dedičstva SR do Zoznamu svetového dedičstva vláda SR:

- A. Súhlasila, aby do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO bola zaradená aj rezervácia ľudovej architektúry Vlkolínec;
- B. Uložila
 - a) ministrom predsedovi Slovenskej komisie pre životné prostredie v spolupráci s ministrom kultúry zabezpečiť predloženie návrhu na zápis PRLA Vlkolínec (spolu s návrhmi ďalších slovenských lokalít) do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO (do 20. 9. 1991),
 - b) ministrom predsedovi Slovenskej komisie pre životné prostredie a ministrom kultúry zabezpečovať v zmysle Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva národnú ochranu kultúrneho a prírodného dedičstva navrhovaného na zaradenia do Zoznamu; v nadväznosti na túto úlohu vypracovať a predložiť vláde SR programy starostlivosti o predmetné kultúrne pamiatky a chránené prírodné územia (do 31. 12. 1992).

Nomináciu Vlkolínca vypracovali v rokoch 1991 až 1992 odborní zamestnanci Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti v Bratislave, právneho predchodcu dnešného Pamiatkového úradu Slovenskej republiky a jeho jednotlivých krajských pamiatkových úradov.

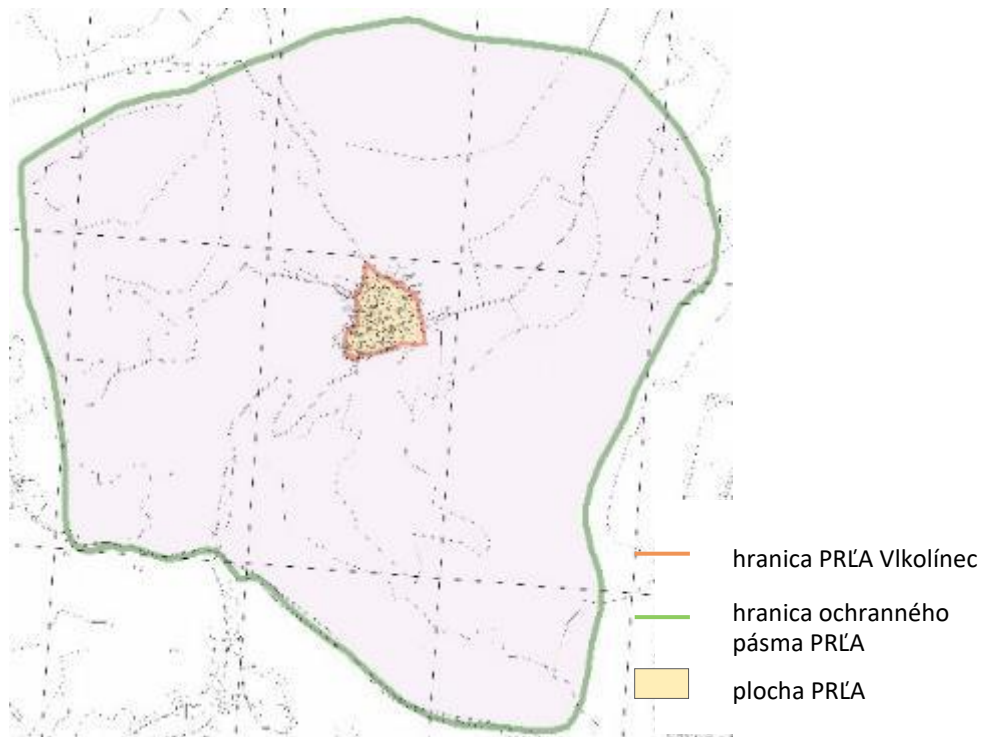

Návrh na zápis Vlkolínca do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO bol po posúdení zahraničnými expertmi odročený na ďalšie posudzovanie v rámci komparatívnej analýzy. Na svojom 16. zasadnutí v Paríži predsedníctvo Výboru pre svetové dedičstvo požiadal ICOMOS (Medzinárodná rada pre pamiatky a sídla) o vypracovanie porovnávacej štúdie medzi podobnými lokalitami v strednej Európe. Štúdia „Tradičné dediny v Karpatskej kotline a jej bezprostrednom okolí“, ktorá bola vypracovaná po konzultácii so špecialistami zo všetkých zainteresovaných krajín bola prezentovaná na zasadnutí Výboru pre svetové dedičstvo v decembri 1993. Lokalita Vlkolínec bola zapísaná do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO pod identifikačným číslom 622rev. na základe Dohovoru o ochrane svetového a kultúrneho dedičstva⁹ v Kolumbii v Cartagene na 17. zasadnutí Výboru svetového dedičstva dňa 11. decembra 1993 ako posledná obývaná osada v karpatskom regióne zachovaná ako celok pôvodnej ľudovej architektúry a ako unikátny krajinnosídelsko-architektonický komplex (obr. 5).

Obr. 5 Zápis lokality Vlkolínec v roku 1993 do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO.

⁹ Slovensko pristúpilo k Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva⁹ 15. februára 1991 (ešte v rámci bývalého Československa).

Na obrázku 6 sú vyznačené hranice chráneného územia a ochranného pásma lokality UNESCO Vlkolíneec vymedzené pri zápise v roku 1993. Do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO územie PRLA Vlkolíneec zapísali v rozsahu, v akom bola pamiatková rezervácia vyhlásená v roku 1977, čiže celé zastavané územie a ochranné pásmo.

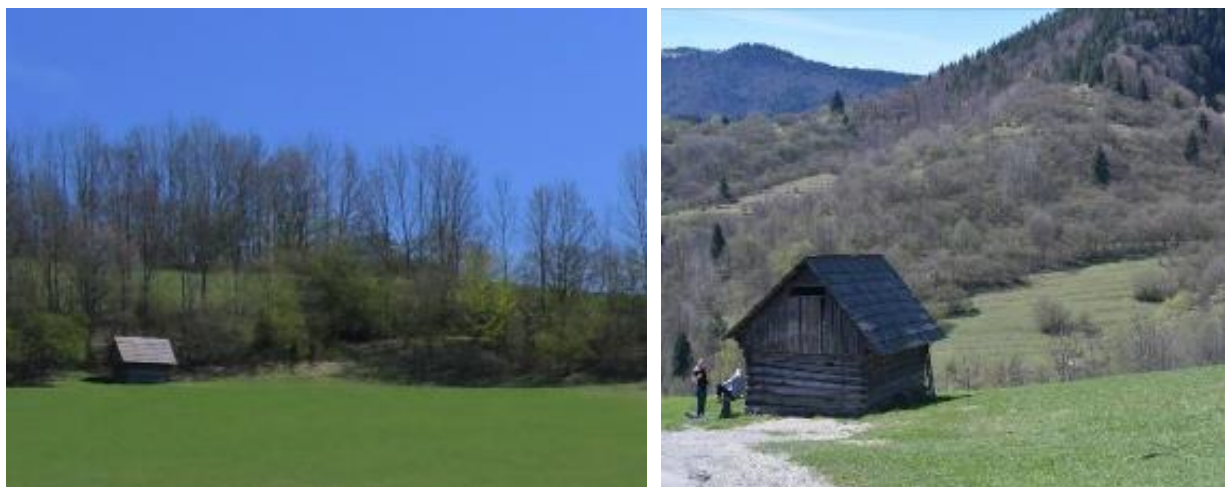
Obr. 6 Chránené územie a ochranné pásmo lokality UNESCO Vlkolíneec vymedzené v roku 1993 pri Zápise do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO (<http://whc.unesco.org/en/list/622>)

Na území pamiatkovej rezervácie Vlkolíneec sa nachádza 36 NKP, ktoré sa skladajú z 86 pamiatkových objektov. Súčasťou zástavby osady okrem obytných domov – typických zrubových dreveníc (obr. 7) a hospodárskych stavieb sú i sakrálne stavby a stavby občianskej vybavenosti: škola, obchod, hasičská zbrojnica, Kostol Navštívenia Panny Márie vybudovaný podľa archívnych dokladov v roku 1875 a cintorín. K historicky najstarším občianskym stavbám patrí drevená rumpáľová studňa z roku 1860 s hĺbkou 13 metrov a zvonica, postavená v roku 1770.

Obr. 7 Typické drevenice vo Vlkolínci (FOTO: E. PAUDITŠOVÁ, 2018)

Špecifickým prvkom sú objekty drobnej architektúry situované v zastavanom území i vo voľnej krajine – senníky (tzv. štály) (obr. 8).

Obr. 8 Zrubové senníky v okolí Vlkolínca (FOTO: E. PAUDITŠOVÁ, 2018)

Základné ciele súčasnej pamiatkovej ochrany Vlkolínca možno zhrnúť do nasledujúcich bodov:¹⁰

- a) zachovanie a prezentácia pôvodnej sídelnej formy a jej krajinného obrazu, t.j. ochrana pôdorysu a priestorového usporiadania osady s jej bezprostredným prírodným prostredím (parcelácia, osadenie objektov na pozemkoch, cesty a chodníky, zeleň, záhrady, sady, polia a lúky v okolí).
- b) ochrana, údržba a obnova jednotlivých drevených a murovaných objektov – obytných domov, hospodárskych stavieb a verejných budov (kostol, škola, zvonica a studňa), t.j. zachovanie ich autentického výrazu, proporcie, architektonického, konštrukčného, výtvarného i materiálového riešenia.
- c) primeraná, nie „bigótna“ ochrana dispozičného riešenia kultúrnych pamiatok a ostatných stavieb v kontexte ich súčasného využitia a komfortu bývania 21. storočia.

I. B/3 Ochranné pásmo PRLA Vlkolínec a jeho súčasné vymedzenie

Územie PRLA Vlkolínec má od roku 1977 ochranné pásmo, ktoré zabezpečuje ochranu a usmernený rozvoj okolia pamiatkovej rezervácie (§ 18, ods. 1 zákona č. 49/2002 Z. z.). Do ochranného pásma bolo začlenené územie, ktoré je dôležité z hľadiska väzieb a širších vzťahov k územiu PRLA Vlkolínec.

Ochranné pásmo PRLA Vlkolínec bolo upravené rozhodnutím Pamiatkového úradu Slovenskej republiky č. PU-07/1520-11/7509 zo dňa 30. októbra 2007¹¹ a v súčasnosti má rozlohu 320,7 ha (vyznačené je na obr. 1).

Vymedzenie ochranného pásma sleduje ochranu a rehabilitáciu širšieho územia tak, aby boli zachované jedinečné pamiatkové hodnoty samotnej rezervácie a jej prostredia. Účelom a cieľom vyhlásenia ochranného pásma pre PRLA Vlkolínec je¹²:

- ochrana a usmernený rozvoj v prostredí a okolí pamiatkovej rezervácie,

¹⁰ DUDÁŠ, M., Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Vlkolínec v Zozname svetového dedičstva UNESCO a niekoľko negatívnych aspektov zápisu, Problematika mestských pamiatkových centier, Zborník prednášok, 2020, str. 26-35.

¹¹ Pamiatkový úrad SR. *Rozhodnutie Pamiatkového úradu SR, ktorým sa vyhlasuje ochranné pásmo pamiatkovej rezervácie Vlkolínec*. Číslo: PÚ-07/1520-11/7509/And. 2007.

¹² Pamiatkový úrad SR. *Pamiatková rezervácia Vlkolínec*. spracovatelia: Režná a kol. 2007.

- nevyhnutné zabezpečenie účinnejšej ochrany špecifického krajinného prostredia,
- zabezpečenie eliminácie ohrozenia a nežiaducich zásahov do zachovanej štruktúry krajiny v okolí pamiatkovej rezervácie,
- ochrana a rehabilitácia širšieho územia tak, aby boli zachované jedinečné pamiatkové hodnoty samotnej rezervácie a jej prostredia,
- rešpektovanie súvislostí s lokalitou zapísanou do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO,
- začlenenie územia, ktoré je dôležité z hľadiska väzieb a širších vzťahov k územiu pamiatkovej rezervácie, t. j. územia významného z hľadiska zachovania obrazu krajiny v uvedenom územno-priestorovom rámci.

I. B/4 Identifikovanie charakteristických diaľkových pohľadov

Charakteristickým znakom územia pamiatkovej rezervácie Vlkolíneec je jeho založenie v strmom svažitom teréne so sklonom terénu na južnú stranu. Rozprestiera sa na južnom svahu jedného z výbežkov liptovskej časti hlavného hrebeňa Veľkej Fatry. Okrem vrchu Sidorova obec obklopujú z východnej strany kopce Stráňa, od západu vyvýšeniny Laz a Diel a od juhu Rovný diel. Kopce v bezprostrednom okolí sídla vytvárajú charakteristický krajinný rámec. Pohorie Veľkej Fatry a kultúrna krajina v okolí dediny tvoria krajinný rámec osady Vlkolíneec.

Predmetom ochrany vo vymedzenom ochrannom pásme¹³ je aj zachovanie historickej panorámy, siluety dominant a charakteristických diaľkových pohľadov. Zmyslom ochrany je zachovanie vzájomnej nadväznosti estetického pôsobenia sídla a krajiny tak, aby svojrázne prírodné prostredie, reprezentované štruktúrou krajiny tvorenou terasovitými políčkami, záhradami, lúkami a zachovanými senníkmi, vytváralo charakteristickú krajinnú scenériu. Ide o zachovanie kontextu vidieckeho sídla a okolitej historickej kultúrnej krajiny a celkového prírodného rámca. Preto je v záujme pamiatkovej ochrany zachovať a regenerovať pohľady z územia PRLA Vlkolíneec na krajinu, ale aj naopak z krajiny na pamiatkové územie. Z tohto dôvodu sú v ochrannom pásme stanovené chránené diaľkové pohľady. Najvýznamnejšie diaľkové pohľady na historickú štruktúru pamiatkovej zóny sú z vrcholu masívu Sidorovo južným smerom s pohľadom na panorámu hrebeňa Nízkyh Tatier a na masív Veľkej Fatry. Najvýznamnejším pohľadom z obce je pohľad na majestátne Sidorovo.

V rámci ochranného pásma lokality Vlkolíneec je identifikovaných osem chránených diaľkových pohľadov (obr. č. 9), pričom najviac pozorovacích bodov pre diaľkové pohľady je umiestnených v centrálnej časti lokality Vlkolíneec.

Charakteristické diaľkové pohľady sa považujú za mosty, ktoré významovo spájajú problematiku ochrany kultúrneho a prírodného dedičstva. Pojem charakteristické pohľady, siluety a panoráma je zakotvený v zákone č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu (§ 29 ods. 3). Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny (§ 1 ods. 1) a Dohovor Rady Európy krajine¹⁴ uvádzajú súvisiaci pojem, a to charakteristický vzťah krajiny.

¹³ Pamiatkový úrad SR. *Rozhodnutie Pamiatkového úradu SR, ktorým sa vyhlasuje ochranné pásmo pamiatkovej rezervácie Vlkolíneec*. Číslo: PÚ-07/1520-11/7509/And. 2007.

¹⁴ Rada Európy. *Európsky dohovor o krajine*. Florencia, 2000, od 1.7.2021 zmena názvu, k dohovoru môžu pristúpiť aj neeurópske štáty.

Stredom osady tečie potok, ktorého tok usmerňuje drevený žľab. Okolitú krajinu tvoria úzke pásy polí a pasienkov so senníkmi chránené od severu masívom vrchu Sidorovo.

Hoci počiatky osídlenia osady siahajú do 10. storočia, prvé písomné zmienky o ňom pochádzajú až z konca 14. storočia. Pôdorys osady v tomto období je doložený písomnými prameňmi, ktoré v roku 1469 uvádzajú vo Vlkolínci päť ulíc. Väčšina zachovaných objektov sa však datuje do 19. storočia. K týmto patrí 43 takmer neporušených hospodárskych dvorov, ktoré si zachovali množstvo archaických stavebných prvkov, Kostol Navštívenia Panny Márie postavený v roku 1875, zvonica vybudovaná v roku 1770 a budova školy.

Osada Vlkolíneec a jej prírodné okolie tvoria harmonický urbanistický celok charakterizovaný významnou interakciou ľudí a prírody. Vlkolíneec predstavuje v rámci regiónu najlepšie zachovaný a najcelistvejší urbanistický komplex tradičnej ľudovej architektúry pozostávajúci zo zrubových domov a hospodárskych budov, drevenej zvonice a murovaných objektov kostola a školy.

Kritériá zápisu do Zoznamu svetového dedičstva

Kritérium (iv): Vlkolíneec je pozoruhodne celistvo zachovaným vidieckym sídlom so zrubovou architektúrou charakteristického stredoeurópskeho typu, ktorý sa hojne vyskytuje v horských oblastiach. Pôdorys sídla ostal prakticky nezmenený a jeho architektonický štýl bol plne zachovaný. Je najlepšie zachovaným a najcelistvejším súborom svojho typu v celom regióne.

Kritérium (v): Vlkolíneec je jedinečným príkladom tradičného stredoeurópskeho vidieckeho sídla so 43 zachovanými obytnými a hospodárskymi objektmi odrážajúcimi množstvo archaických stavebných prvkov, situovaného v krajinnom zázemí tradične obrábaných úzkych pásov polí, ktoré sa stalo zraniteľným v dôsledku zmien životného štýlu.

Integrita

Všetky prvky podstatné pre vyjadrenie jedinečnej svetovej hodnoty sú zahrnuté v rámci hraníc lokality, jej ohraničenie a rozsah sú primerané. Rad domov, ktoré boli zničené požiarom počas II. svetovej vojny, nebol nahradený. Ochranné pásmo, ktoré zahŕňa okolitú krajinu polí a pasienkov, zabezpečuje ochranu významných pohľadov na lokalitu a predchádza neprimeranému rozvoju.

Lokalita je zraniteľná voči vplyvom cestovného ruchu, ktorý zasahuje do bežného života miestnych obyvateľov. Charakter sídla bol ovplyvnený nárastom dočasných obyvateľov kupujúcich objekty na rekreačné účely. Zvlášť ohrozené sú hospodárske objekty, z ktorých mnohé nie sú využívané vôbec alebo sú využívané neprimeraným spôsobom.

Autenticita

Vďaka periférnej polohe a izolovanosti zostal zachovaný historický ráz celého sídla s nenarušenou zástavbou drevených zrubových domov. Autenticita formy a dizajnu sa prejavuje v originálnom architektonickom štýle, ktorý sa zachoval prakticky nezmenený. Autenticita funkcie a využitia bola ovplyvnená úpravami interiérov objektov podľa požiadaviek súčasných štandardov bývania.

Zabezpečenie ochrany a manažmentu

Lokalita požíva najvyššiu formu pamiatkovej ochrany, ktorú umožňuje národná legislatíva v zmysle ustanovení zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu. V r. 1977 bol Vlkolíneec vyhlásený za pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry, ktorá čiastočne zamedzuje novej výstavbe. Väčšina objektov v lokalite je chránená ako národné kultúrne pamiatky. Ochrana lokality je posilnená vyhlásením ochranného pásma (320,7 ha) a vďaka situovaniu na území Národného parku Veľká Fatra spadá tiež pod ustanovenia zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. Za zachovanie osady a jej okolia zodpovedajú Ministerstvo kultúry SR a Ministerstvo životného prostredia SR.

Všetky plánované zásahy v území podliehajú striktnému posúdeniu projektovej dokumentácie, ktoré vykonáva Krajský pamiatkový úrad Žilina. Zásady pamiatkovej ochrany Pamiatkovej rezervácie

Ľudovej architektúry Vlkolíne (1981, aktualizácia 1995) definujú prípustné metódy a postupy obnovy, ktoré sa vzťahujú na objekty v rezervácii i v jej ochrannom pásme. Zmena využitia objektov je prípustná iba v prípade, že nedôjde k zmenám ich hmotnej podstaty a musí byť schválená krajským pamiatkovým úradom. Väčšina objektov v lokalite je v súkromnom vlastníctve. Dôležitými výnimkami je 10 objektov vlastnených samosprávou (Mesto Ružomberok) a kostol, ktorý vlastní Rímsko-katolícka cirkev.

Lokalita má zabezpečený pravidelný systém monitoringu, ktorý sleduje a vyhodnocuje zachovanie jej hodnôt a umožňuje prijímať opatrenia na prevenciu potenciálnych ohrození. Riadenie lokality je usmerňované manažmentovým plánom a je koordinované Mestom Ružomberok v úzkej spolupráci s Krajským pamiatkovým úradom Žilina. Pre zaistenie účinnej ochrany lokality a zlepšenie verejného povedomia o jej hodnotách schválilo Mesto Ružomberok pre Vlkolíne špecifický štatút.

I. C Historický vývoj lokality svetového dedičstva UNESCO Vlkolíne a územia jej ochranného pásma

I. C/1 Historický vývoj osady Vlkolíne

Existencia Vlkolíne sa datuje od roku 1376, kedy je písomne, kráľovskou listinou – rozhodnutím kráľa Ľudovíta I. Veľkého dokladované, že Vlkolíne, sa spolu s ďalšími tromi osadami (Černová, Ludrová, Biely Potok) stal poddanský závislý od mesta Ružomberok¹⁶. Spoločnou povinnosťou Vlkolínečanov voči hradnému panstvu bolo zaplatiť dvakrát ročne po 90 zlatých, na Veľkú noc odovzdať 1 teľa, 2 veľké koláče a 100 vajec. Všetky štyri osady platili mýtnu 100 zlatých, odovzdávali hradu kapustnú priesadu, v prípade potreby opravovali hrad, stavali sýpky a humná.

Osídľovanie územia Vlkolíne sa začalo v druhej polovici 14. storočia. Od roku 1376, kedy sa Vlkolíne stal poddanskou osadou mesta Ružomberok, bol Vlkolíne súčasťou hradného panstva Likavského hradu. Tento stav trval až do polovice 20. storočia.

Oficiálna prvá zachovaná písomná zmienka o Vlkolíne v ružomerských mestských písomnostiach pochádza až z roku 1461. Išlo o územne malú usadlosť, pretože ešte aj v r. 1551 tvorili podľa urbáru likavského panstva Vlkolíne štyri usadlosti tvorené dvorom, hospodárskymi stavbami a záhradou v intraviláne a určitou výmerou pôdy v extraviláne. Pravdepodobne išlo o usadlosti Ondreja a Juraja Richtaríka, Juraja a Juraja Chabana (asi bratia), spoločný dvor Jána Korského a Juraja a Jána Millanovcov, ktoré sú datované aj zo 17. storočia. Jediná usadlosť na Vlkolíne mala samostatného gazdu Juraja Sidorova¹⁷.

Do prvej polovice 20. storočia si sídlo zachovalo intaktný urbanizmus hromadnej sídelnej formy. Jej podobu utvárala dvojraková ulicová zástavba domov s hlbokými roľníckymi dvormi. Obytné a hospodárske drevené stavby stoja zväčša na úzkych parcelách a sú často radené za sebou pod spoločnou strechou. Otvorené dvory s veľkými stodolami i menšími hospodárskymi objektmi, ako sú drevárne, šopy, chlievy a pod., voľne pokračujú do záhrad, ovocných sádov a polí.¹⁸ Na konci 18. storočia bolo stojacich 40 domov. V roku 1935 tvorilo zastavanú časť Vlkolíne 82 domov, vtedy prebehlo aj prvé číslovanie domov.

Tradičnú zrubovú architektúru Vlkolíne dopĺňa niekoľko mladších kamenných sýpok. Na konci 19. storočia vo východnej časti osady pribudli murované verejné stavby, v roku 1875 rímskokatolícky

¹⁶ DZURIAK, K., ĎURIŠKA, Z., SVRČEK, P., ŠAVRNOCH, J. Biely Potok – Vlkolíne, Vyd. Ján Šindléry – TESFO, Ružomberok, 2014, 327 s.

¹⁷ tamtiež

¹⁸ DUDÁŠ, M. *Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Vlkolíne v Zozname svetového dedičstva UNESCO*. In: Kozová, M. (ed.): Zborník z konferencie: 25. výročie zápisu lokality Vlkolíne do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, 24. – 25. októbra 2018, Katolícka univerzita v Ružomberku, 2018, s. 36.

jednoduchý Kostol Navštívenia Panny Márie a v roku 1895 malotriedna škola. Počas druhej svetovej vojny severnú časť osady vážne poškodil požiar. Ohňom zničené domy sa až na malé výnimky už neobnovovali.¹⁹

Obyvatelia Vlkolínce sa venovali poľnohospodárstvu, chovu oviec a dobytky, práci v lese a domácej výrobe produktov. Osada žila archaickým, uzavretým spôsobom života s vyznávaním tradičných kresťanských hodnôt a jej život sa podriaďoval prácam charakteristickým pre jednotlivé ročné cykly. Až v roku 1858 vznikla na Vlkolínci rímskokatolícka ľudová škola podliehajúca rímskokatolíckej školskej stolici v meste, na čele ktorej stál miestny farár. Vďaka učiteľovi Štefanovi Drahurádovi sa vo Vlkolínci rozvinulo aj ochotníctvo, v r. 1934 bolo odohrané prvé ochotnícke divadelné predstavenie.

Vlkolínce väčšinou obchádzali udalosti „veľkých“ dejín, aj keď sa ich niekedy viac inokedy menej dotkli vpády vojsk, či epidémie nakažlivých chorôb. Epidémia cholery, ktorá postihla Ružomberok v auguste 1831 zasiahla Vlkolínce až v polovici októbra. Z 334 obyvateľov ochorelo 7 a zomreli 2. Najťažšie obdobie prežíval Vlkolínce na jeseň 1944, počas Slovenského národného povstania. Západne od osady sa tiahla línia hlavného úseku obrany povstaleckej 1. československej armády na Slovensku a Sidorovo ovládli nemecké jednotky. Vlkolínce bol pod kontrolou a pri bojoch, zrážkach, ostreľovaní a požiaroch zahynuli aj miestni obyvatelia. 22. októbra 1944 vyhorela počas pretrvávajúcich bojov veľká časť horného konca Vlkolínce, ktorá zatiaľ nebola obnovená²⁰. Príčinou požiaru bol zásah mínometnej batérie povstalcov proti 200 člennej nemeckej jednotke, postupujúcej cez Vlkolínce.²¹

Po druhej svetovej vojne sa v päťdesiatych rokoch 20. storočia uvažovalo o presídlení obyvateľov Vlkolínce do Ružomberka. Hlavným dôvodom boli požiadavky Vlkolíncanov na zabezpečenie zodpovedajúcich podmienok na život, porovnateľných s ostatnými miestnymi časťami mesta. Presídlenie obyvateľov sa napokon neuskutočnilo, k rozhodujúcim faktorom patrili aj postoje obyvateľov, nezáujem vzdať sa ich majetku a hospodárstiev. Odľahlosť lokality od mesta, geomorfológia terénu a klimatické podmienky prispeli k tomu, že sa v najbližších desaťročiach Vlkolínce nerozvíjal rovnocenne v porovnaní s ostatnými mestskými časťami. Aj vďaka tomu sa zachoval charakteristický ráz osady Vlkolínce až do súčasnosti.

V súčasnosti je vo Vlkolínci 55 domov. Podľa údajov z Územného plánu zóny Ružomberok, PREA Vlkolínce (2020) z nich je iba 11 trvale obývaných domov, z toho 2 z nich sú murované. Čo sa týka vlastníctva domov, Ružomberčania (resp. Vlkolíncania) vlastnia 23 domov a vlastníci z iných miest Slovenska 32 domov. Dva domy sú vo vlastníctve majiteľov z Holandska a 1 dcéry Vlkolíncanov, ktorá žije v Kanade.

I. C/2 Charakter zástavby osady Vlkolínce

Z hľadiska charakteru zástavby je Vlkolínce hromadnou osadou typu dvojradovej ulicovky s dlhými hlbokými dvormi s náznakom voľnej, nepravidelnej zástavby (obr. 10). Základným typom hospodárskeho dvora je roľnícky dvor charakteristický pre údolné a svahové osídlenie horských častí stredného Slovenska.

Vďaka periférnej polohe a čiastočnej izolovanosti zostal zachovaný nielen historický vzhľad sídla a okolitej prírody, ale aj vonkajší vzhľad objektov ľudovej architektúry a vnútorné usporiadanie väčšiny domov. Sídlnou osou hornej časti osady je potok tečúci zo svahov Sidorova v severojužnom smere.

¹⁹ Požiar počas Slovenského národného povstania v roku 1944 zničil 13 obytných domov a niekoľko príslušných hospodárskych objektov.

²⁰ DŽAVAN, V., KENDERA, V., LICHNER, M. Slovensko v klenotnici UNESCO, RAX s. r. o., Bratislava, 2005, 117 s.

²¹ Informačné centrum, Vlkolínce.

Obr. 10 Pôdorys Vlkolínca – hromadná osada typu dvojradovej ulicovky s dlhými dvormi

Okolo potoka vedie po oboch stranách miestna komunikácia. Potok je umelo vytvorený, a to odklonením časti potoka zo Suchého Hrabova (zvedením prameňov do kanála – vlkolínsky vodovod). Odklonený potok tiekol najskôr poza dedinu, popod Hanúškovú, cez Močidlá. Približne v strede sa ulica rozdeľuje na 2 navzájom kolmé komunikácie. Na rázcestí ulíc sa nachádza zrubová rumpáľová studňa, ktorá bola významným miestom spoločenského kontaktu. V minulosti slúžila ako jediný zdroj pitnej vody v osade Vlkolíneč.

Vlkolínsky dom

Obytné domy zrubovej konštrukcie stoja na vysokých kamenných podmurovkách z plochých, blatom spájaných kameňov, ktoré vyrovnávajú pomerne veľký sklon terénu. Niekedy sa ich priestor využíval aj ako pivnica. Nerovnosti stien obyvatelia upravovali hlinenou omietkou, ktorú následne „líčili“, keď do vápennej farby pridávali minerálne pigmenty prírodných, zemitých farieb. Typická farebnosť vlkolínskych domov bola biela, modrá, jemne žltá a svetlookrová. Sokel je farebne odlišený. Šindľové strechy domov sú sedlové so štítnymi miestami ukončenými polkružím a hálkou a s plytkými podlomenicami.²²

Steny domov sú postavené zrubovou technikou a trámy sú vodorovne kladené na seba a spojené preplátovaním. Špáry medzi trámami sú prekryté latkami trojuholníkového prierezu alebo nabíjané machom a zamazané hlinou. Kameň ako stavebný materiál sa používal len na stavbu komôr a sýpok. Strechy domov sú sedlové, ukončené štítnymi s podlomenicou na šírku asi piatich radov šindľov. Vstupné dvere tvorí rámová konštrukcia s doskovou výplňou. Okná sú umiestnené približne v polovici výšky zrubovej steny. Okenné rámy sú drevené, zasadené do pevných rámov drevených ostení, niekde zvýraznené pastelovými farbami.

Vo Vlkolínci sa zachovalo niekoľko typov dispozičného členenia obytných domov. Viac ako polovicu tvoria trojpriestorové domy s radením priestorov za sebou. Vstupnou miestnosťou je pitvora umiestnená v strede domu. Zadná časť pitvora slúži ako kuchyňa a na jednej strane sa z pitvora vstupuje do izby a na druhej do komory. Ďalší typ domu je dvojpriestorový, ktorý pozostáva zo vstupného priestoru – pitvora a z izby. V tesnej blízkosti domu býva dreváreň a maštal. Domy sa vplyvom nedostatku vhodného miesta často spájali do dvoj i trojdomov pod jednou spoločnou strechou.

²² DUDÁŠ, M. *Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Vlkolíneč v Zozname svetového dedičstva UNESCO*. s. 36. 2018.

Mimo intravilánu osady sa nachádzajú hospodárske stavby – senníky, „štále“. Sú to jednopriestorové zrubové stavby so sedlovými strechami pokrytými šindľom.²³

Hospodárske stavby – Z hospodárskych stavieb dominovali veľké drevené stodoly nachádzajúce sa na konci otvorených dvorov, a to buď v pozdĺžnej osi domu alebo orientované kolmo na ňu.²⁴ Hospodárske stavby majú rôzne funkcie využitia (skladovanie, hospodárska činnosť – mlat, ustajnenie hospodárskych zvierat a palivového dreva a pod). Tieto predstavujú dodnes zachované objekty stodôl, maštali, chlievov a senníkov. Jediná murovaná sýpka stojí na dolnom konci Vlkolínca.

Expozícia Roľnícky dom a dvor Vlkolínec – Expozícia bola založená v roku 1991 a tvorí ju tradičný vlkolínsky dom roľníckej rodiny, v ktorom sa nachádza expozícia tradičného bývania a života vo Vlkolínci, ktorý je charakteristický aj pre iné horské oblasti severného Slovenska. Súčasťou expozície sú aj hospodárske budovy, v ktorých sú diela remeselníkov a umelcov spolu s časťou expozície venovanej poľnohospodárstvu. Expozícia je prístupná celoročne. Objekt Liptovského múzea – Roľnícky dvor je zaradený v komplexnej ponuke Vlkolínca v rámci spoločnej koncepcie cestovného ruchu.

Liptovské múzeum spravuje objekt dvojdomu s dvorom a hospodárskymi objektmi (humno, maštal v osade Vlkolínec). V prvej časti dvojdomu je expozícia bývania a spôsobu života obyvateľov osady v minulosti. V druhej časti domu je informačné centrum na základe zmluvy o prenájme a spolupráci o prevádzke expozície s OZ Vlkolínec. V humne bola v roku 2008 inštalovaná expozícia z dejín požiarnej ochrany v dolnom Liptove, ktorá vzhľadom na ohrozenie exponátov pred krádežou a poškodením bola demontovaná. V roku 2009 bola vybudovaná v hospodárskom objekte expozícia tradičných foriem hospodárenia -poľnohospodárske stroje a náradie. V roku 2010 bola založená v rámci Roľníckeho domu vo Vlkolínci (v maštali) expozícia poľnohospodárskeho náradia.

Galéria ľudového umenia (bývalá škola) – Pôvodný názov bol Rímskokatolícka jednotriedna ľudová škola. Bola postavená koncom 19. storočia a využívala sa ako jednotriedna škola s bytom pre učiteľa. Po oslobodení bola premenovaná na Štátnu ľudovú školu, ale pre nedostatok školopovinných žiakov bola v roku 1966 zatvorená a žiaci sa presunuli do školy v Bielom Potoku. V budove bývalej školy (dnes Galéria ľudového umenia) je umiestnená výstava umeleckých diel a loveckých trofejí a tiež aj predmetov dennej potreby pri každodennej práci Vlkolíňčanov (v kuchyni, stodole, na poli a pod.). Sú tam tiež fotografie z Vlkolínca, salašníctva a ľudového remesla.

Reštaurácia (predtým to bol obchod) – Je situovaná v dome č. 39 na hornom konci osady a reprezentuje murovanú, podpivničenú budovu so zadnou zrubovou časťou. Táto stavba typologicky predstavuje typ murovaného domu stavaného na Liptove koncom 19. storočia – jednoduchý tvar so sedlovou strechou a murovaným štítom s klasicistickými prvkami.²⁵ Pred vojnou to bola horáreň a hneď za ňou bola stará drevená škola. V súčasnosti je budova prepojená s reštauráciou a využíva sa na prevádzku občerstvenia pre návštevníkov počas hlavnej sezóny. (odľahčuje vyťaženosť reštaurácie)

Požiarňa zbrojnica – Požiarňa zbrojnica je situovaná v strede osady. Reprezentuje najmladšiu občiansku stavbu vo Vlkolínci. Jej výstavba bola uskutočnená v roku 1975 s následnými stavebnými úpravami vykonanými koncom 20. storočia.²⁶

Dom UNESCO Vlkolínec – Expozícia vznikla ako reprezentačný priestor na propagáciu Vlkolínca a UNESCO pamiatok na Slovensku. Dom UNESCO bol otvorený 1. 11. 2018, už 25. 10. 2018 mali možnosť ho navštíviť účastníci konferencie a workshopu, ktorý organizovalo Mesto Ružomberok v spolupráci s Katolíckou univerzitou v Ružomberku a ďalšími partnermi pri príležitosti osláv 25. výročia zápisu

²³ ZUSKINOVÁ, I. Skanzeny, Kultúrne krásy Slovenska, vyd. DAJAMA, 2008, 109 s.

²⁴ DUDÁŠ, M. *Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Vlkolínec v Zozname svetového dedičstva UNESCO*. s. 36. 2018.

²⁵ DZURIAK, K., ĎURIŠKA, Z., SVRČEK, P., ŠAVRNOCH, J. Biely Potok – Vlkolínec, Vyd. Ján Šindlery – TESFO, Ružomberok, 2014, 327 s.

²⁶ DZURIAK, K., ĎURIŠKA, Z., SVRČEK, P., ŠAVRNOCH, J. Biely Potok – Vlkolínec, Vyd. Ján Šindlery – TESFO, Ružomberok, 2014, 327 s.

lokality svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneček do Zoznamu svetového dedičstva. Návštevník tu môže vidieť vystavené diela maliarov, fotografov a ľudových umelcov. Spodnú časť priestorov tvorí výstava venovaná histórii Vlkolínca. V súčasnosti sa v Dome UNESCO pripravujú ďalšie expozície. Dom UNESCO je prístupný celoročne.

Kostol Navštívenia Panny Márie vo Vlkolíneci – pre návštevníkov je prístupný formou sprístupnenej predsiene, z ktorej je možnosť nahliadnuť do interiéru kostola. Kostol je prístupný počas hlavnej turistickej sezóny a počas bohoslužieb.

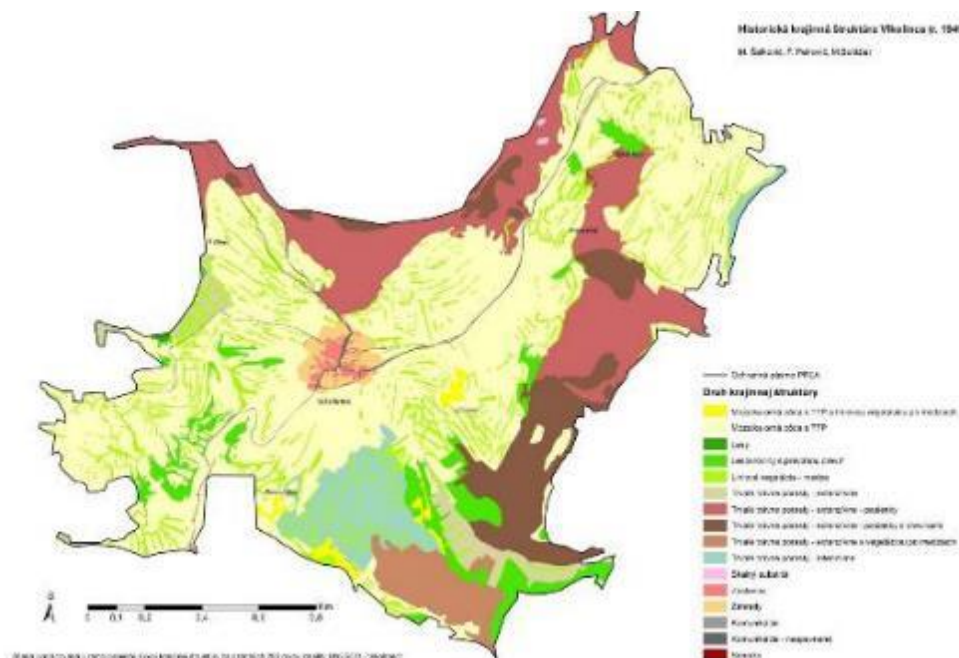
Replika koliby salaša pod Vtáčnikom – Expozícia pozostáva z repliky tradičnej pastierskej koliby z tunajšieho regiónu s vybavením, aké sa v tradičných kolibách nachádzalo. Do samotnej koliby sa nevstupuje, len sa do nej nahliadne. Expozícia je prístupná celoročne.

Minigaléria v sýpke – vznikla zrekonštruovaním pôvodnej sýpky na obilie. Expozíciu tvoria diela remeselníkov, umelcov a maliarov. Expozícia je prístupná celoročne.

Všetky pamiatkové hodnoty hmotnej a nehmotnej povahy, zatriedenie nehnuteľností v pamiatkovom území a nehnuteľné kultúrne pamiatky sú podrobne charakterizované v Územnom pláne zóny Ružomberok – PRLA Vlkolíneček (2020).

I. C/3 Historický vývoj krajinej štruktúry v ochrannom pásme lokality UNESCO Vlkolíneček

Záujmové územie reprezentuje región, kde sa aj v súčasnosti nachádzajú prvky HKŠ. Nie sú to nápadne dominanty profilujúce celý krajinný ráz. Naopak, sú to nenápadné objekty, ktoré prirodzene zapadajú do súčasnej krajinej štruktúry. Historické krajinné štruktúry reprezentujú staršie časové horizonty, ale sú zároveň súčasťou aktuálnej krajinej mozaiky. Na obrázku 11 je mapa historickej krajinej štruktúry z roku 1949 a na obrázku 12 je letecká snímka historickej krajinej mozaiky z roku 1949. Na obrázku 13 je aktuálny pohľad na osadu Vlkolíneček a okolie a na obrázku 14 je aktuálna krajinná mozaika.

Obr. 11 Historická krajinná štruktúra z roku 1949²⁷ (autori: Šalkovič, Petrovič, Boltžiar)

²⁷ PAUDITŠOVÁ, E., KOZOVÁ, M. (eds.) a kol. Krajinná štúdia, Ružomberok: VERBUM – vyd. Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2019, 101 s.

Obr. 12 Historická krajinná mozaika lokality Vlkolínec a jej okolia v roku 1949 (zdroj: MapBox.com)

Obr. 13 Podhľad na krajinnú štruktúru vo Vlkolínci a jeho okolí (foto: PAUDITŠOVÁ E., 2018)

Obr. 14 Krajinná štruktúra Vlkolínca a jeho okolia v roku 2018²⁸

²⁸ PAUDITŠOVÁ, E., KOZOVÁ, M. (eds.) a kol. Krajinná štúdiá, Ružomberok: VERBUM – vyd. Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2019, 101 s.

Dôvodom zachovania historických krajinných štruktúr vo Vlkolínci je jeho lokalizácia na okraji katastrálneho územia mesta Ružomberok, čo súvisí s podmienkami rozvoja územia. Tieto sú ovplyvnené hlavne dopravným spojením, kultúrno-sociálnou izolovanosťou a extrémnymi reliéfovoklimatickými podmienkami pre poľnohospodársku výrobu. Pre Vlkolínce sú príznačné dva typy historických krajinných štruktúr, a to poľnohospodárske a architektonické. Poľnohospodárske historické štruktúry sú vo Vlkolínci zastúpené predovšetkým záhradami, ktoré sa nachádzajú v bezprostrednej blízkosti obydli a komplexom terás a lúkami rozčlenenými vegetáciou v rovnobežných líniách (obr. 15). Tento jav vyjadruje primárne užívanie pôdy, a preto sa považuje za jeden z najcennejších prvkov. V neposlednom rade je to mozaika lúk a pasienkov, na ktorých boli v 70. rokoch 20. storočia odstránené medze za účelom spojenia maloblokovej poľnohospodárskej pôdy.

Obr. 15 Zvyšky zachovanej historickej krajinej štruktúry v okolí osady Vlkolíncec (FOTO: E. PAUDITŠOVÁ, 2016)

Drevené zrubové stavby (obr. č. 16) zaraďujeme medzi architektonické historické štruktúry, ktoré sú v zástavbe nasmerované k potoku a zároveň ku komunikácii. Podľa narastajúcich potrieb obyvateľov v priebehu času sa súbežne radila zástavba jednotlivých parciel spolu s hospodárskymi budovami.

Obr. 16 Typická zrubová zástavba vo Vlkolínci (FOTO: E. PAUDITŠOVÁ, 2016)

Typickými historickými architektonickými prvkami pre Vlkolíncec sú zrubové senníky umiestnené v ochrannom pásme na vyššie položených lúkach. Senníky v súčasnosti už neplnia svoju funkciu, mnohé zanikli a mnohé z tých, čo sa zachovali, sú v zlom technickom stave (obr. 17 a 18) s výnimkou tých, ktoré boli v uplynulých rokoch zrekonštruované prevažne na dobrovoľníckej báze. Časť z nich bola zrekonštruovaná dobrovoľníkmi zo ZO Slovenského zväzu ochrany prírody a krajiny č. 6. V posledných rokoch sa na rekonštrukcii senníkov podieľa najmä OZ HOBLINA, t.c.

Obr. 17 Vlkolínec – senník v zlom technickom stave (FOTO: E. PAUDITŠOVÁ, 2018)

Obr. 18 Vlkolínec senník z obr. 17 je v rovnakom zlom technickom stave aj v roku 2021 (foto: M. KMEŤOVÁ)

KAPITOLA II

GEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA LOKALITY SVETOVÉHO DEDIČSTVA UNESCO VLKOLÍNEC A JEJ OCHRANNÉHO PÁSMA, TRADIČNÉ FORMY HOSPODÁRENIA A HODNOTY ŠIRŠIEHO POTENCIÁLU ÚZEMIA

II. A Fyzicko-geografická a biotická charakteristika lokality Vlkolínece a jej ochranného pásma (geomorfologické, geologické, pôdne, klimatické a hydrologické pomery, vegetácia a biotopy, lesné porasty, živočíšstvo a súčasná krajinná štruktúra)

Fyzicko-geografické členenie územia

Vlkolínece sa nachádza v geomorfologickom celku Veľkej Fatry a podcelku Revúckej podolie nadmorskej výške 721 m n. m. na južnom úpätí vrchu Sidorovo (1 094 m n. m.), nad Trlenskou dolinou. Typické sú hladko modelované formy reliéfu, ako široké masívne chrby a hlboko zarezané, pomerne málo členité doliny. Reliéf má vysokú sklonitosť, od 15 do 70 %.²⁹

Geomorfologické pomery

Podľa geomorfologického členenia Slovenskej republiky³⁰ patrí Vlkolínece do provincie Západné Karpaty, subprovincie Vnútorne Západné Karpaty a do oblasti fatransko – tatranskej. Veľká Fatra je v tomto území hlavným geomorfologickým celkom. Menšia časť záujmového územia sa rozprestiera na území Nízkych Tatier, ku ktorým patria vrcholy Červená Magura, Veľký Brankov, Ostrô.

Geologické pomery

Záujmové územie sa nachádza na dvoch geomorfologických častiach. Rozsiahlejšia časť oblasti leží na území Veľkej Fatry, menšia časť celku sa rozkladá na území Nízkych Tatier. Deliacou čiarou Tatier proti Fatre vytvára Revúckej podolie. Územie patrí ku geologickej jednotke jadrových pohorí Slovenska, pre ktoré je charakteristická príkrovová stavba. Jadrové pohoria predstavujú trefohorné hráste, fragmenty zemskej kôry ohraničené zlomami, v ktorých sa nachádza jadro kryštalickej horniny. Zvyčajne je zložené z granitoidných a metamorfovaných hornín, lemované tzv. obalovými druhohornými sekvenciami a príkrovmi. Sekvencie sa usadzovali priamo na kryštalickej podloží, spoločne sa označujú ako tatrikum. Nad tatrikom sa rozprestierajú presunuté sekvencie alebo príkrovy, príkrov nachádzajúci sa nižšie – fatrikum, ktorý má prívlastok aj križnanský príkrov. Nad fatrikom sa nachádza ďalšia osobitá tektonická jednotka – hronikum, nazývaná taktiež ako chočský príkrov. V oboch pohorách sa pochopiteľne vyskytujú aj horniny z mladších období – trefohôr a štvrtohôr. Z obdobia trefohôr sú to paleogénne a neogénne sedimenty, nachádzajú sa však mimo záujmového územia. Sedimenty vzniknuté v priebehu štvrtohôr zaberajú v našom území len malé plochy.³¹

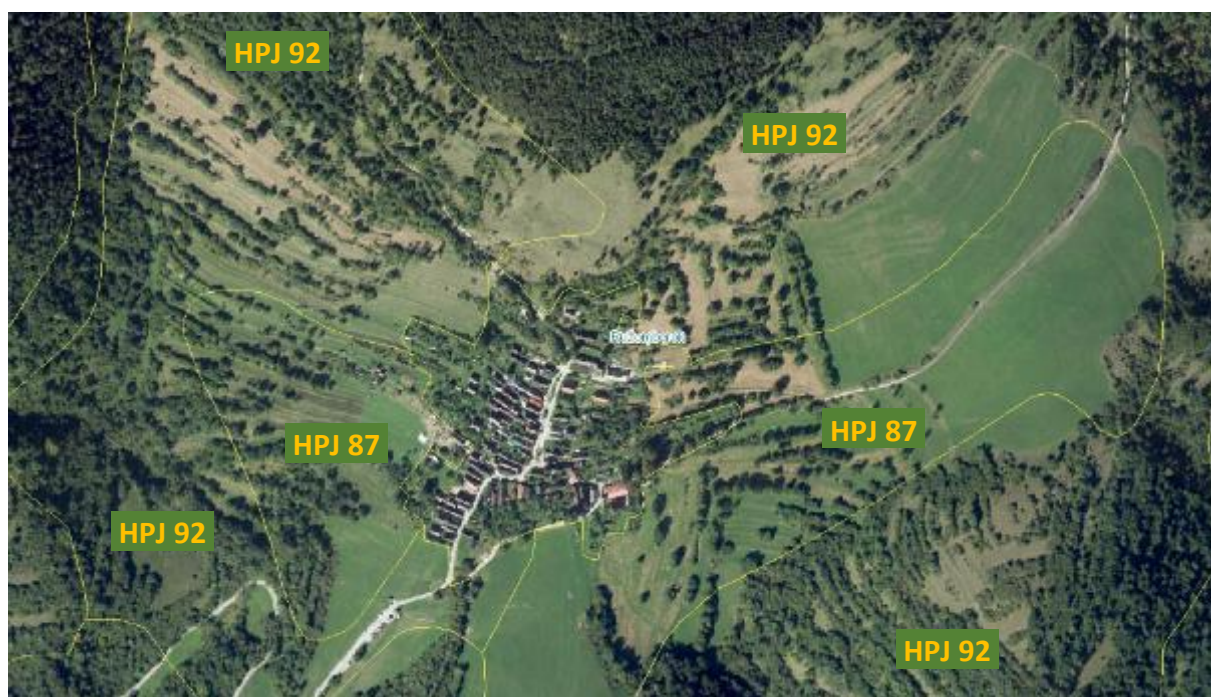
²⁹ SVRČEK, P., SVRČEK, P., ML., BIŠŤAN, M., DVORSKÝ, P. Vlkolínece, krátka história, architektúra a život. Vydalo Mesto Ružomberok v spolupráci s Ing. Branislavom Močánym – SOVA. 24 s. 2008.

³⁰ MAZÚR, E., LUKNIŠ, M. Geomorfologické členenie SSR a ČSSR. Časť Slovensko. 1986. Bratislava (Slovenská kartografia), 1 : 500 000

³¹ POLÁK, M., BUJNOVSKÝ, A., KOHÚT, M., FILO, I., PRISTAŠ, J., HAVRILA, M., VOZÁR, J., MELLO, J., RAKÚS, M., BUČEK, S., LEXA, J. Geologická mapa Veľkej Fatry, Geologická služba SR, 1997. Bratislava, 1 : 50 000

Pôdne pomery

Pôvod, vývin a charakteristické vlastnosti pôd závisia od pôdotvorných činiteľov a podmienok prostredia. Začleňujú sa sem všetky zložky životného prostredia, činnosť človeka a čas. Vlkolínec a jeho okolie je pokryté dvomi typmi hlavných pôdnych jednotiek (obr. 19): rendziny kultizemné a rendziny kambizemné, stredne hlboké, zo zvetralín vápencov a dolomitov, stredne ťažké až ťažké, lokálne veľmi ťažké (kód 87) a rendziny modálne, na výrazných svahoch: 12–25°, stredne ťažké až ťažké, lokálne veľmi ťažké (kód 92).

Obr. 19 Rozloženie hlavných pôdnych jednotiek vo Vlkolínci a jeho okolí: 87 – rendziny kultizemné a rendziny kultizemné, kambizemné; 92 – rendziny modálne, na výrazných svahoch: 12–25° (www.podnemapy.sk)

Klimatické pomery

Nadmorská výška a reliéf podmieňujú charakteristiku podnebia záujmového územia. Na zrážky, teplotu, silu a smer vetra majú z veľkej časti vplyv mimoriadne výškové rozdiely na pomerne malom území. Najnižšie polohy sa prejavujú charakterom kotlinovej klímy, zatiaľ čo pre najvyššie polohy je typická horská klíma. Územie Ružomberka a priľahlého okolia spadá do dvoch klimatických pásiem. Veľmi rozmanitú klímu podmieňuje výšková členitosť územia. Nižšie položené časti územia prináležia do mierne teplej klimatickej oblasti dolinového okrsku, ktorý je mierne vlhký a teplý s chladnou až studenou zimou. Zvyšok územia spadá do chladného klimatického pásma. Najväčšia časť záujmového územia sa zaraďuje do okrsku mierne chladného, avšak najvyššie položené oblasti patria do okrsku chladného, horského³².

Najstudenšími mesiacmi v roku sú zvyčajne január a december, no vzhľadom na častú zmenu poveternostných podmienok to môže byť aj február. Januárové teploty sa v priemere pohybujú okolo -4,8°C. Júl je často najteplejším mesiacom, kedy sa priemerne teploty pohybujú vo vyšších polohách od

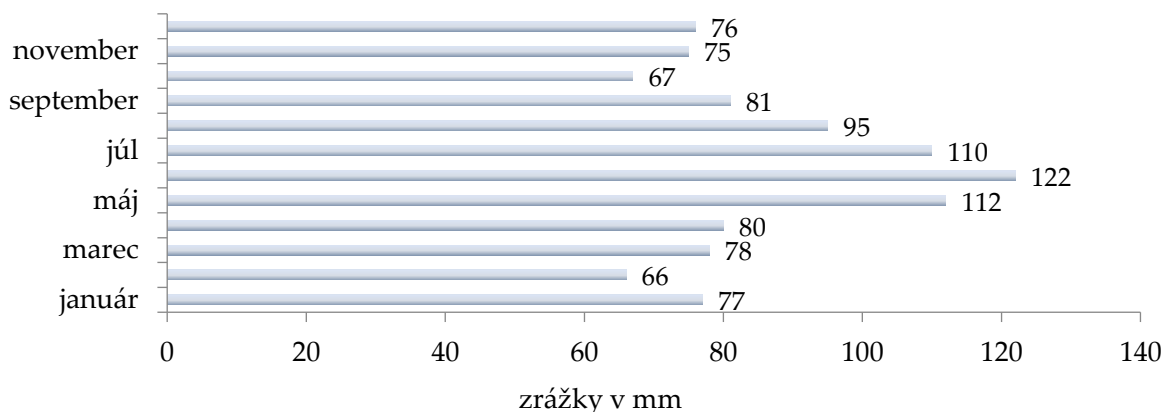
³² LAPIN, M., M., FAŠKO, P., MELO, M., ŠŤASTNÝ, P., TOMLAIN, J. Klimatické oblasti. Mapa č. 27 v kap. 4. Prvotná krajinná štruktúra. In: Atlas krajiny SR. Bratislava: MŽP SR, Banská Bystrica: SAŽP, 2002, s. 95.

7 do 13°C a v nižších polohách od 13 do 21°C. Nadmorská výška podmieňuje pokles teploty, a to v zime o 0,3°C na 100 metrov a v lete o 0,7°C na 100 m výšky.³³

Neplatí to však pre záujmové územie, kde je možné z dlhodobého pozorovania miestnych obyvateľov potvrdiť výrazný teplotný rozdiel medzi lokalitou osady Vlkolíneč a začiatkom Trlenskej doliny (križovatka parkovisko pozdĺž potoka). Teplota na začiatku Trlenskej doliny je spravidla o 2 až 3 °C nižšia v porovnaní s teplotou v osade, ktorá je lokalizovaná vyššie pod vrchom Sidorovo.

Veľkú časovú a územnú variabilitu majú v záujmovom území zrážky (obr. 20). Najväčší mesačný úhrn zrážok pripadá na jún, najnižší sa vyskytuje zväčša vo februári. Množstvo zrážkových úhrnov v konkrétnych výškových stupňoch je veľmi odlišné.

Najviac zrážok padá vo forme dažďa. Zrážky v lete sú výdatné, často spájané s búrkami, naopak pre chránenú kotlinovú polohu sú zimné zrážky pomerne malé. Maximálne denné úhrny zrážok, ktoré sa vyskytujú v letnom polroku dosahujú hodnoty nad 100 mm. Výdatnosť zimných zrážok je menšia v porovnaní s inými ročnými obdobiami. V pohoriach môže snežiť už od druhej polovice októbra, kedy sa vytvára trvalá, postupne vzrastajúca snehová pokrývka. Snehové zrážky majú osobitný význam, ktoré v stredných horských polohách dosahujú svoje maximum vo februári. Priemerné ročné zrážky za obdobie 1990 – 2019 boli 1039 mm.

Obr. 20 Priemerné zrážky vo Vlkolínci za obdobie 1990-2019 (www.meteoblue.com)

Veterné pomery podmieňuje všeobecná cirkulácia vzduchu a zároveň aj orografické pomery. Rozmanitý reliéf spôsobuje, že aj neďaleké oblasti môžu mať radikálne odlišné veterné pomery. Na základe dlhodobých pozorovaní sú najčastejšími prevládajúcimi vetrami vo Vlkolínci prúdenia vzduch z juhu a z JJV. Najsilnejšie prúdenia vzduchu sú zo západu, ZSZ a SZ. Najväčšie rýchlosti vetra (nad 61 km/hod.) sú vo Vlkolínci v mesiacoch november až apríl.

Hydrologické pomery

Okres Ružomberok patrí do čiastkového povodia Váhu, ktorý pričleňujeme do západoslovenského riečného systému. Z hydrografického hľadiska sú základnými riečnymi tepnami záujmového územia rieka Váh a jej prítok Revúca. Vlkolíncom preteká potok, ktorý tvorí sídelnú os Vlkolíneča. Ide o umelý potok, ktorý vznikol zvedením prameňov z lokality Suché Hrabovo a lokalít pod ním do kanála (vlkolínsky vodovod) a nasmerovaný do Vlkolíneča Okolo potoka vedie komunikácia po oboch stranách. Rozvod vody z potoka je vedený v drevených žlaboch s priemerom 40 cm. Tieto žlaby boli vytvorené v minulosti, aby mohli vlkolínske ženy prať a napájať dobytok. V súčasnosti už potok netvorí os celej

³³ SHMÚ. Údaje o vybraných ukazovateľoch ovzdušia z meracej stanice Ružomberok za obdobie rokov 2009 – 2015. SHMÚ, Bratislava, 2016.

osady, v strednej časti, medzi domami č. 8 a č. 9 je odvedený od cesty do záhrad a von z osady, vlieva sa do Trlenského potoka a ten do Revúcej, ktorá je ľavostranným prítokom Váhu.

V území sa nachádza prameň (suché Hrabovo), ktorý zásobuje osadu dedinu pitnou vodou, je upravený a udržiavaný na pitné účely. V širšom okolí sa nachádzajú ďalšie pramene a studničky. V osade sú v súčasnosti funkčné len 3 stojany - pumpy, ktoré slúžia na pitné účely. V strede osady je voda z potoka zadržaná v dvoch protipožiarnych nádržiach. V osade je drevená rumpáľová studňa, ktorá je však v súčasnosti zavretá a nedá sa používať.

Vegetačné pomery – nelesná vegetácia³⁴

Súčasný charakter vegetácie záujmového územia je výraznou mierou ovplyvnený činnosťou človeka a odlišuje sa od prirodzeného (potenciálneho) stavu. Kultúrna, človekom spolu vytvorená krajina predstavuje mozaiku ornej pôdy a trvalých trávnych porastov, krovinových a lesných porastov. Zachovalosť lesných porastov je v priamej korelácii s dostupnosťou a reliéfom. V prípade okolia Vlkoľínca ide síce o stáročia obhospodarované lesné porasty, napriek ľudským zásahom si udržali v istej miere prírode blízky charakter. Vegetáciu riešeného územia môžeme rozdeliť na dve základné skupiny – nelesnú a lesnú vegetáciu.

Nelesná vegetácia tvorí veľkú väčšinu vegetačného krytu riešeného územia. V prevažnej miere ide o bývalé kosené lúky a pasienky. Aj vďaka geomorfológii terénu (strmé, ťažko prístupné svahy) boli až na výnimky ušetrené veľkoplošným rekultiváciám a ostali hodnotnou súčasťou podhorskej krajiny štruktúry, no v súčasnosti vplyvom ukončenia resp. obmedzenia tradičného obhospodarovania ich nachádzame už v rôznych štádiách sukcesie. Prakticky všetky zastúpené vegetačné typy predstavujú poloprirodzené biotopy národného a európskeho významu.

Nížinné a podhorské kosné lúky – intenzifikované

V území sa intenzifikované lúky nachádzajú iba okrajovo, južne a východne od osady. Druhé zloženie je v dôsledku intenzifikácie v minulosti chudobné (cca 15 druhov). Už dlhší čas však nie sú lúky dosievané hospodársky cennými trávami a hnojené priemyselnými hnojivami. Tieto lúky sú zároveň kosené, preto na nich postupne prebieha regenerácia vegetačného krytu.

Nížinné a podhorské kosné lúky – neintenzifikované (biotop Lk 1, NATURA 2000: 6510)

Tento biotop európskeho významu je dôležitou súčasťou vegetačného krytu riešeného územia. Historicky boli kosené lúky často následne extenzívne spásané a tvorili neustále sa v čase meniacu mozaiku s pásovými políčkami pôvodných obyvateľov. Majú relatívne bohaté druhové zloženie: alchemilka (*Alchemilla* sp.), bedrovník väčší (*Pimpinella major*), boľševník borščový (*Heracleum sphondylium*), čerkáč peniažtekový (*Lysimachia numularia*), lipnica lúčna (*Poa pratensis*), ďatelina lúčna (*Trifolium pratense*), ďatelina pochybná (*Trifolium dubium*), ďatelina plazivá (*Trifolium repens*), dúška vajcovitá (*Thymus pulegioides*), iskerník plazivý (*Ranunculus repens*), iskerník prudký (*Ranunculus acris*), lipkavec mäkký (*Galium mollugo*), horčinka horká (*Polygala amara*), chrastavec roľný (*Knautia arvensis*), jahoda obyčajná (*Fragaria vesca*), jesienka obyčajná (*Colchicum autumnale*), klinček kartuziánsky (*Dianthus carthusianorum*), kostrava červená (*Festuca rubra*), kozobrada východná (*Tragopogon orientalis*), krasovlas bezbyľový (*Carlina acaulis*), kríživka jarná (*Cruciata glabra*), kukučka lúčna (*Lychnis flos-cuculi*), ľadenec rožkatý (*Lotus corniculatus*), mrkva obyčajná (*Daucus carota*), nevädzovec vyvýšený (*Jacea pseudophrygia*), ovsica páperistá (*Avenula pubescens*), ovsík obyčajný (*Arrhenatherum elatius*), prvosenka jarná (*Primula veris*), prvosenka vyššia (*Primula veris*), psinček tenučký (*Agrostis capillaris*), púpava lekárska (*Taraxacum officinale*), púpavovec srstnatý (*Leontodon hispidus*), ranostaj pestrý (*Coronilla varia*), rasca lúčna (*Carum carvi*), rebríček obyčajný (*Achillea millefolium*), reznáčka laločnatá (*Dactylis glomerata*), skorocel kopijovitý (*Plantago lanceolata*), šalvia lúčna (*Salvia pratensis*), timotejka lúčna (*Phleum pratense*), traslica prostredná (*Briza media*), veronika obyčajná (*Veronica chamaedrys*), vika plotná (*Vicia cracca*),

³⁴ PAUDITŠOVÁ, E., KOZOVÁ, M. (eds.) Reálna vegetácia a biotopy. In Krajinná štúdia – Vlkoľinec, Ružomberok: VERBUM – vyd. Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2019, s. 23-29.

zvonček kľbkatý (*Campanula glomerata*), zvonček konárístý (*Campanula patula*), zvonček prhlavolistý (*Campanula trachelium*). Z chránených, vzácnych a ohrozených druhov sú zastúpené viaceré druhy domácich orchideí: bradáčik vajcovitý (*Listera ovata*), vemenník dvojlistý (*Platanthera bifolia*), päťprstnica obyčajná (*Gymnadenia conopsea*), vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), vstavač mužský poznačený (*Orchis mascula* subsp. *signifera*), vstavač vojenský (*Orchis militaris*).

V súčasnosti sú hospodársky nevyužívané a zarastajú krovinami a náletovými drevinami, najmä lieskou obyčajnou (*Corylus avellana*), na suchších a výslnných stanovištiach slivkou trnkovou (*Prunus spinosa*). Ďalej sú zastúpené druhy ruža šípová (*Rosa canina* agg.), bršlen európsky (*Euonymus europaeus*), hloh jednosmenný (*Crataegus monogyna* agg.), baza čierna (*Sambucus nigra*) a svíb krvavý (*Swida sanguinea*), do starších krovinových porastov vstupuje najčastejšie smrek obyčajný (*Picea abies*).

Charakter týchto zarastajúcich trvalých trávnych porastov (TTP) závisí od doby absencie obhospodarovania (rozdielny percentuálny podiel drevinového zárastu v rozmedzí 10 – 75 %) a od charakteru mikrostanovištných podmienok. Sekundárna sukcesia prebieha relatívne rýchlo, zarastenie trávnatých porastov trvá približne 10 – 15 rokov. V prechodnej fáze v týchto podmienkach vzniká biotop národného významu **Kr 7 Trnkové a lieskové krovin**, ktorý však nie je dlhodobo možné udržať bez dodatkovej ľudskej energie. Táto fáza charakterizuje veľké plochy bývalých TTP v okolí osady.

Mezofilné pasienky a spásané lúky (biotop Lk 3; NATURA 2000)

Majú relatívne bohaté druhové zloženie, hospodársky sú na prístupnejších miestach využívané kosením a následným pasením. Na menej prístupných miestach a strmších svahoch iba pasením, v minulosti oviec a/alebo hovädzieho dobytká. Na niektorých plochách dominuje mrvica perovitá (*Brachypodium pinnatum*). Pre tento typ biotopu sú charakteristické rozptýlené porasty krovín, najmä liesky (*Corylus avellana*) a hlohu (*Crataegus* sp.). Tu pristupujú niektoré ďalšie druhy rastlín, napríklad bažanka trváca (*Mercurialis perennis*), chochlačka dutá (*Corydalis cava*), veternica hájna (*Anemone nemorosa*), čermeľ hájmy (*Melampyrum nemorosum*), konvalinka voňavá (*Convallaria majalis*), kopytník európsky (*Asarum europeum*), pľúcnik lekársky (*Pulmonaria officinalis*), zubačka žľaznatá (*Dentaria glandulosa*), zubovník šupinatý (*Lathraea squamaria*), miestami aj plamienok alpínsky (*Clematis alpina*).

Druhové zloženie: alchemilka (*Alchemilla* sp.), bedrovník lomikameňový (*Pimpinella saxifraga*), blyskáč jarný (*Ficaria verna*), fialka psia (*Viola canina*), fialka chlpatá (*Viola hirta*), horčinka obyčajná (*Polygala vulgaris*), chlpaňa lúčna (*Luzula campestris*), chlpaník Bauhinov (*Pilosella bauhini*), chlpaník obyčajný (*Pilosella officinarum*), iskerník mnohokvetý (*Ranunculus polyanthemos*), kostrava červená (*Festuca rubra*), kostrava lúčna (*Festuca pratensis*), krasovlas bezbyľový (*Carlina acaulis*), krížiavka jarná (*Cruciata glabra*), ľan prečisťujúci (*Linum catharticum*), ľubovník škvrnitý (*Hypericum maculatum*), mliečnik chvojkový (*Tithymalus cyparissias*), očianka Rostkova (*Euphrasia rostkoviana*), ostrica bledá (*Carex pallescens*), ostrica klinčekovitá (*Carex caryophylla*), plešivec dvojdomý (*Antennaria dioica*), prvosienka jarná (*Primula veris*), prvosienka vyššia (*Primula veris*), púpavovec srstnatý (*Leontodon hispidus*), šafran spišský (*Crocus discolor*), tomka voňavá (*Anthoxanthum odoratum*), traslica prostredná (*Briza media*), druh európskeho významu zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*), zvonček konárístý (*Campanula patula*). Na severných, vlhších svahoch pristupuje psica tuhá (*Nardus stricta*). Tak ako v predchádzajúcom biotope sa aj tu vyskytujú populácie viacerých druhov vstavačovitých: päťprstnica obyčajná (*Gymnadenia conopsea*), vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), vemenníček zelený (*Coeloglossum viride*) alebo vstavač mužský poznačený (*Orchis mascula* subsp. *signifera*).

Tak ako v prípade biotopu **Nížinné a podhorské kosné lúky** aj tieto lúky postupne zarastajú krovinami a prechádzajú do biotopu národného významu **Kr 7 Trnkové a lieskové krovin**.

Suchomilné travinno-bylinné krovinové porasty na vápnitom substráte (biotop TR 1; NATURA 2000: 6210)

Ide o bývalé extenzívne pasienky sústredené na južnom úpätí vrchu Sidorovo nad osadou, ktoré v súčasnosti postupne zarastajú vplyvom sekundárnej sukcesie. Vzhľadom na ekologické podmienky ako presýchavá, skeletnatá, plytká pôda, južná expozícia, veľký sklon svahov postupuje zarastanie

krovinami v porovnaní s inými typmi lúčnych spoločenstiev relatívne pomaly. Sú to floristicky veľmi bohaté lúčne spoločenstvá s výskytom teplomilných druhov rastlín, niektoré z nich v okolí Ružomberka dosahujú severnú hranicu svojho rozšírenia na Slovensku.

Druhové zloženie: bodliak sivastý (*Carduus glaucinus*), čiernohlávk veľkokvetý (*Prunella grandiflora*), deväťorník peniažtekový (*Helianthemum nummularium*), horčinka väčšia (*Polygala major*), horec krížatý (*Gentiana cruciata*), hrdobarka obyčajná (*Teucrium chamaedrys*), hmyzovník muchovitý (*Ophrys insectifera*), chlpánik Bauhinov (*Pilosella bauginii*), jagavka vetvistá (*Anthericum ramosum*), klinček kartuziánsky (*Dianthus carthusianorum*), lucerna kosákovitá (*Medicago falcata*), lucerna ďatelinová (*Medicago lupulina*), ľan žltý (*Linum flavum*), ľubovník chľpatý (*Hypericum hisutum*), luskáč lekársky (*Vincetoxicum hirundinaria*), marulka psia (*Asperula cynanchica*), mrvica perovitá (*Brachypodium pinnatum*), nátržník piesočný (*Potentilla arenaria*), oman mečolistý (*Inula ensifolia*), ostrica horská (*Carex montana*), ostrica nízka (*Carex humilis*), pahorec brvitý (*Gentianopsis ciliata*), päťprstnica obyčajná (*Gymnadenia conopsea*), pichliač bezbyľový (*Cirsium acaule*), podkovka chochlatá (*Hippocrepis comosa*), prerastlík kosákovitý (*Bupleurum falcatum*), púpavec srstnatý (*Leontodon hispidus*) repík lekársky (*Agrimonia eupatoria*), skorocel prostredný (*Plantago media*), starček tieňomilný (*Senecio umbrosus*), stoklas vzpriamený (*Bromus erectus*), traslica prostredná (*Briza media*), veronikovec klasnatý (*Pseudolysimachion spicatum*), vstavač počerný letný (*Orchis ustulata* subsp. *aestivalis*), zvonček kľbkatý (*Campanula glomerata*). Tak ako v prípade všetkých TTP v riešenom území aj tieto plochy zarastajú krovinami, v tomto prípade sa pri zarastaní významnou mierou uplatňuje borovica lesná (*Pinus sylvestris*) a slivka trnková (*Prunus spinosa*).

Mezofilné lemy (biotop Tr 7; NATURA 2000)

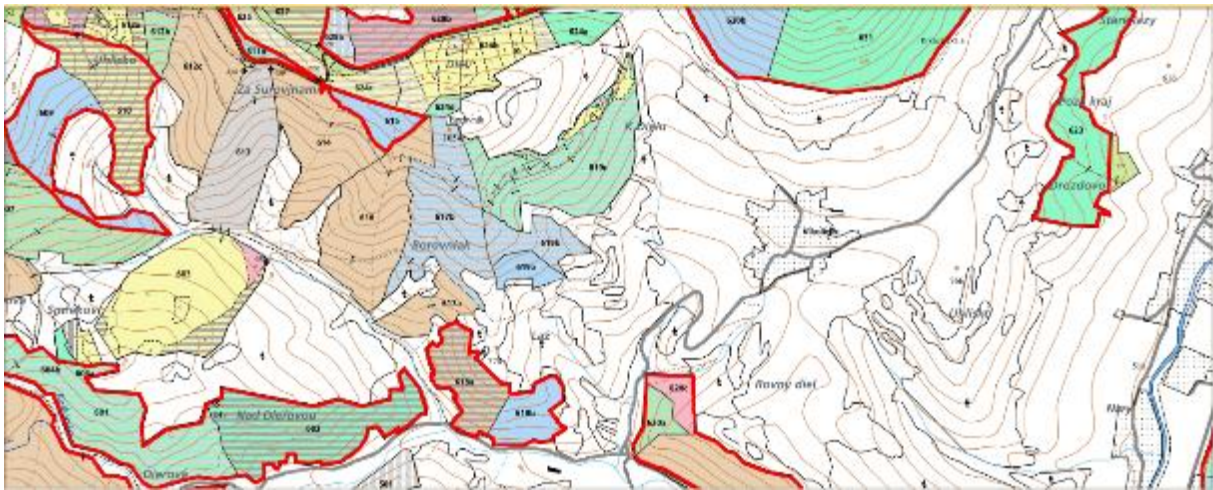
Mozaikovite, líniovo, maloplošne vytvorený biotop v ekotone medzi lesom (prípadne krovinami) a TTP. Druhové zloženie: bodliak ovisnutý (*Carduus nutans*), čermeľ hájny (*Melampyrum nemorosum*), hrachor lúčny (*Lathyrus pratensis*), jahoda drúzgavicová (*Fragaria moschata*), jarva obyčajná (*Clinopodium vulgare*), kozinec sladkolistý (*Astragalus glycyphyllos*), ľubovník horský (*Hypericum montanum*), náprstník veľkokvetý (*Digitalis grandiflora*), oman vrbolistý (*Inula salicina*), repík lekársky (*Agrimonia eupatoria*), mrvica lesná (*Brachypodium sylvaticum*), mrvica perovitá (*Brachypodium pinnatum*), vika vtáčia (*Vicia cracca*), vika plotná (*Vicia sepium*) a ďalšie druhy od lesných až po rúbaniskové a lúčne druhy.

Svahové prameniská nad potokom sú porastené spoločenstvom *Caricetum davallianae* patriace do biotopu Ra6 Slatiny s vysokým obsahom báz. Na miestach kde tečie voda je *Caricetum rostratae* a *Caricetum paniculatae* patriace do biotopu Lk10 Vegetácia vysokých ostríc s hojným výskytom dominantných ostríc, *Carex paniculata*, *C. davalliana*, *C. flava*, *C. flacca* spolu s vlhkomilnými druhmi ako *Catha palustris*, *Crepis paludosa*, *Equisetum palustre*, *Geum rivale*, *Poa palustris*, *P. trivialis*, *Eriophorum latifolium*, *Parnasia palustris*, *Valeriana simplicifolia*. Z chránených a ohrozených druhov sa vyskytuje napr. *Dactylorhiza maculata*, *Pinguicula vulgaris*, *Primula farinosa* a *Trollius altissimus*.

Lesné porasty v ochrannom pásme lokality Vlkolíneček a blízkom okolí

Súčasný stav lesov na území ochranného pásma lokality Vlkolíneček je dôsledok kombinácie prírodných podmienok, procesov a historicko-vývojového vplyvu človeka na lesy. V lesoch Veľkej Fatry sú v súčasnosti najrozšírenejšími drevinami smrek (*Picea abies*) a buk (*Fagus sylvatica*). Ostatné dreviny sú primiešané. Pozdĺž potokov rastú rôzne druhy vrb, topoľ osika a jelša sivá (ŠOP SR, Správa NP Veľká Fatra, 2015). Z charakteristiky jednotlivých dielcov (obr. 21) môžeme konštatovať, že v záujmovom území sa nachádzajú prevažne ochranné lesy (dielce 630, 631 a 632 na vrchu Sidorovo, dielec 620 na území Biely Potok – Rovný diel a dielec 623 na území Biely Potok – Drozdová). Iba na západnej časti územia (dielce 619 v lokalite Borovniak) sú hospodárske lesy. Prevažná časť ochranných lesov (okrem dielca 620 v lokalite Rovný diel) je zaradená do subkategórie lesov na mimoriadne nepriaznivých stanovištiach (dielce 623 – lokalite Drozdovo dielce 630, 631 a 632 na vrchu Sidorovo) (vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva SR č. 453/2006 Z. z. o hospodárskej úprave lesov a o ochrane lesa

v znení neskorších predpisov). Prevažujú lesné porasty v lesnom vegetačnom stupni 5 (jedľovo-bukový). Prehľad o základných charakteristikách jednotlivých dielcov lesných porastov je v tabuľke 1.

Obr. 21 Lesnícka porastová mapa okolia Vlkolínca (zdroj www.sopsr.sk)

Tabuľka 1 Základné charakteristiky jednotlivých dielcov lesných porastov v lokalite Vlkolíne a jej blízkom okolí (zdroj: Program starostlivosti o Mestské lesy, s.r.o., Ružomberok, 2018)

Číslo dielca	Kategória lesov	Expozícia	Sklon	Lesný vegetačný stupeň	Druhové zloženie	Hospodársky súbor lesných typov
619 a	hospodárske lesy	JV	60 %	5 – jedľovo-bukový	BK 90 %, SM 10 %	502 – svieže vápencové jedľové bučiny
619 b	hospodárske lesy	JV	60 %	5 – jedľovo-bukový	SM 100 %	502 – svieže vápencové jedľové bučiny
619 c	hospodárske lesy	JV	65 %	5 – jedľovo-bukový	BK 100 %	511 živné jedľové bučiny
620 a	ochranné lesy	Z	80 %	4 – bukový	BK 80 %, SM 20 %	492 – svieže vápencové bučiny (ochranného rázu)
623	ochranné lesy	V	60 %	5 – jedľovo-bukový	BC 25 %, BO 35 %, SC 25 % SM 15 %	501 – extrémne vápencové jedľové bučiny
630	ochranné lesy	SZ	75 %	6 – smrekovo-bukovo-jedľový	BK 10 %, SM 90 %	601 Extrémne vápencové jedľovo-bukové smrečiny
631	ochranné lesy	JZ	100 %	5 – jedľovo-bukový	BK 10 %, BO 60 % SM 30 %	501 – extrémne vápencové jedľové bučiny
632	ochranné lesy	SV	100 %	5 – jedľovo-bukový	BK 50 %, SM 50 %	501 – extrémne vápencové jedľové bučiny

Legenda: BK – buk lesný (*Fagus sylvatica*), SM – smrek obyčajný (*Picea abies*), BC – borovica čierna (*Pinus nigra*), BO – borovica lesná – sosna (*Pinus sylvestris*), SC – smrekovec opadavý (*Larix decidua*)

Živočíšstvo

Zo zoogeografického hľadiska patrí záujmové územie do západokarpatského úseku provincie karpatských pohorí. Nachádza sa vo vnútornej oblasti západokarpatských jadrových pohorí. Vysokú

druhovú diverzitu podmienili geologické, klimatické a vegetačné pomery, ale aj ľudská činnosť. Nachádzajú sa tu druhy lesných i lesostepných živočíchov, druhy kultúrnej stepi, poľnohospodárskej krajiny, vodné a močiarné druhy, živočíchy horských a vysokohorských biotopov, lúčne živočíchy, ale aj synantropné druhy. Nakoľko sa skúmané územie nachádza na hraniciach dvoch území európskeho významu Veľká Fatra a Nízke Tatry, vyskytujú sa tu aj významné chránené a endemické druhy. V súčasnosti faunu ovplyvňujú hlavne lesné hospodárstvo, poľovníctvo, poľnohospodárstvo, menej vodné hospodárstvo a rekreačné využívanie územia. Aj napriek negatívnym zásahom do územia sa tu zachovalo množstvo chránených a vzácných druhov. Rozšírenie tu majú alpínske a subalpínske druhy.

Bezstavovce

Druhovo pestrá, bohatá a ekologicky diferencovaná je fauna bezstavovcov. Druhy patriace do zoznamu druhov európskeho významu, bystrušku potočnú (*Carabus variolosus*) a fúzača alpského (*Rosolia alpina*) môžeme nájsť v údolí rieky Revúca. Pri mokradiach a menších vodných plochách sa nachádzajú vážky ako vážka ploská (*Libellula depressa*) a šidlo obrovské (*Anax imperator*). Typická a druhovo rozmanitá je fauna viazaná na trávnaté a lúčne biotopy. Chrobáky reprezentujú: bystruška kožovitá (*Carabus coriaceus*), bystruška fialová (*Carabus violaceus*), lajniak obyčajný (*Geotrupes stercorarius*), zdochlinár rebravý (*Silpha carinata*), hrobárík obyčajný (*Nicrophorus vespillo*) a i. Počas teplých letných nocí môžeme pozorovať poletujúce samčeky svetlušky svätotrojanskej (*Lampyrus noctiluca*). Z čelade včelovitých tu žije viac druhov, napríklad čmeľ skalný (*Pyrobombus lapidarnis*) a čmeľ zemný (*Bombus terrestris*). Najkrajšími a najtypickejšími zástupcami lúk a pasienkov sú motýle. Medzi vzácne druhy patria: babôčka admirálska (*Vanessa atlanta*) a babôčka pávooká (*Inachis io*). Na nižšie položených lúkach až po hole žije vidlochvost feniklový (*Papilio machaon*). Ovocné sady a vyslneňé stráne obľubuje vidlochvost ovocný (*Iphichdes podalirius*).

Z územia sa vyskytujú bioindikačné významné druhy denných motýľov, ktoré považujeme za druhy tradičnej krajiny. Ich výskyt vo Vlkolínci indikuje vysokú biologickú hodnotu územia. Sú to druhy *Iphiclides podalirius*, *Limenitis populi*, *Melitaea aurelia*, *Melitaea diamina*, *Polyommatus bellargus*, *Polyommatus daphnis*, *Polyommatus thersites*, *Thymlicus acteon*, ktoré sú zaradené do Červeného zoznamu SR. Na refúgiách mezofilných lúk a pasienkoch a tiež suchomilných travinnobylinných a krovinných biotopoch Vlkolínce, reprezentujúcich historické krajinné štruktúry sa nachádzajú dva európsky významné druhy denných motýľov a to *Phengaris arion*, *Phengaris rebeli*. Ich výskyt v lokalite indikuje pozostatky tradičného hospodárenia. Existencia týchto druhov ako aj ich biotopov je do budúcnosti ohrozená postupujúcou sukcesiou a nevhodnými formami starostlivosti o biotopy (mulčovanie) v lokalite.³⁵

Na lesné biotopy sa viaže vysoký počet bezstavovcov. Nachádzajú sa tu významné druhy chrobákov, napr.: vrzúnik smrekový (*Monochanus sartor*), tvrdoň smrekovcový (*Hylobius excavatus*), smoliar borovicový (*Pissodes pini*) a iné. Vo vlhkých údoliach, na lesných cestách a okrajoch zmiešaných lesov a na čistinách sa vyskytuje dúhovce väčší (*Apatura iris*), *Limenitis populi*, *Limenitis camilla*). Slizniak karpatský (*Bielzia coeruleans*) – karpatský endemit sa vyskytuje vo vlhkých horských lesoch záujmového územia. Je zákonom chránený a nakoľko je viazaný na zachovalé prostredie je považovaný za bioindikátorový druh kvality prostredia.

Stavovce

Fauna chordátov je v záujmovom území zastúpená druhmi žijúcimi v západokarpatských horských ihličnatých lesoch a zmiešaných lesoch. Takmer všetky voľne žijúce živočíchy v záujmovom území patria do zoznamu chránených živočíchov.

Revúca a jej prítoky patria k pstruhovým oblastiam. Zároveň toto územie patrí do európskej sústavy chránených území Natura 2000 a tiež je vyhlásené za Národnú prírodnú rezerváciu. Žijú tu: pstruh

³⁵ BABÁLOVÁ, M. 2013. *Ekologické zhodnotenie spoločenstiev denných motýľov horských lúk Vlkolínce*. Rigorózná práca. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013, 145 s.

dúhový (*Oncorhynchus mykiss*), prstuh potočný (*Salmo trutta morpha fario*), hlaváč pásoplutvý (*Cottus gobio*), lipeň tymiánový (*Thymallus thymallus*) občasne aj sivoň.

K ohrozenej, vzácnej a zákonom chránenej faune patria obojživelníky. Z dôvodu ničenia lokalít vhodných pre rozmnožovanie, úhyn v jarnom období a znečisťovaní vôd ich početnosť nepretržite klesá. Hojne sa v okolí Revúcej vyskytujú endemity: mlok karpatský (*Triturus montandoni*) a mlok vrchovský (*Triturus alpestris*). Môžeme tu nájsť aj salamandru škvrnitú (*Salamandra salamandra*). Najhojnejšími druhmi žiab sú ropucha bradavičnatá (*Bufo bufo*), skokan hnedý (*Rana temporaria*) a kunka žltobruchá (*Bombina variegata*).

Z plazov sa v študovanom území nachádza vretenica verná (*Viperus berus*). Typické je sivé sfarbenie s výraznou kľukatou čiarou na chrbte, no v záujmovom území bola nájdená aj v čiernom variante. Bežný je výskyt užovky obojkovej (*Natrix natrix*) a vzácne sa vyskytuje aj užovka hladká (*Coronella austriaca*). Zástupcom jašteríc, ktorá obľubuje suché a slnečné trávnaté biotopy je jašterica krátkohlavá (*Lacerta agilis*). Okraje lesov, čistinky, rašeliniská a vlhké lúky vyhľadáva jašterica živorodá (*Zootoca vivipara*). Bežným je tiež slepúch lámavý (*Anguis fragilis*) zástupca beznohých jašteríc.

Územie Veľkej Fatry a Nízkych Tatier reprezentuje územie bohaté z hľadiska avifauny. Refúgiom vzácných druhov vtákov sú lesné porasty, nachádza sa tu ďateľ trojprstý (*Picoides tridactylus*), pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), sluka hôrna (*Scolopax rusticola*) a iné. Medzi druhy horských lesov patria tesár čierny (*Dryocopus martius*) ako aj už spomínaný ďateľ trojprstý, zo spevavcov stehlík čížavý (*Carduelis spinus*), hýľ lesný (*Pyrrhula pyrrhula*), vrchárka modrá (*Prunella modularis*). Sýkorka bieloľica (*Parus major*) osídľuje dutiny starých stromov. Pri vodných tokoch sa nachádzajú trasochvost biely (*Motacilla alba*), trasochvost horský (*Motacilla cinerea*) a popri čistých bystrinkách so stálym prietokom sa vyskytuje vodnár potočný (*Cinclus cinclus*). Charakteristický obyvateľ lúčnych porastov je chrapkáč poľný (*Crex crex*), ktorého škrekotanie je možné počuť v Kutinách alebo na Vlkolínskych lúkach.

Pri rieke Revúca, ale aj ďalších okolitých tokoch sa vyskytuje vydra riečna (*Lutra lutra*). Na lúkach môžeme pozorovať jeleňa lesného (*Cervus elaphus*) a v hojnom zastúpení aj srnca lesného (*Capreolus capreolus*). Na poliach a lúkach v podhorskom pásme žije zajac poľný (*Lepus europaeus*), diviak lesný (*Sus scrofa*). V Trlenskej doline je zaznamenaný veľmi častý výskyt medveďa hnedého (*Ursus arctos*) (obr. 22).

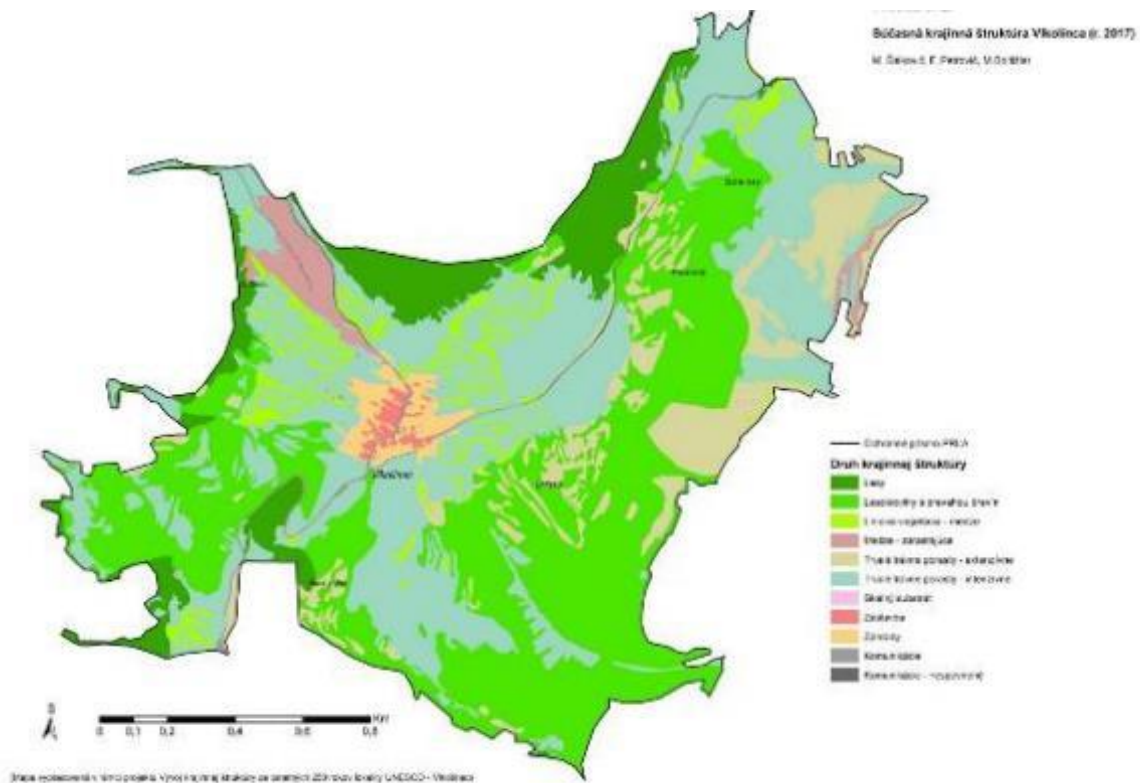

Obr. 22 Medveď hnedý (foto: Ing. Juraj Žiak)

Medvede sa počas jesenného obdobia presúvajú do blízkosti osady, na polia a taktiež aj do záhrad za účelom konzumácie ovocia a medu. Zo šeliem sa v širšom okolí vyskytuje aj zákonom chránený rys ostrovid (*Lynx lynx*) a vlk dravý (*Canis lupus*). V lesoch žije mäsožravá mačka divá (*Felis silvestris*) a jazvec lesný (*Meles meles*). Straty na hydine v osade zapríčiňujú často líška hrdzavá (*Vulpes vulpes*), lasica myšožravá (*Mustela nivalis*) a kuna hôrna (*Martes martes*).³⁶

Súčasná krajinná štruktúra

Súčasná krajinná štruktúra (obr. 23) vyjadruje aktuálny stav povrchu, spravidla v časovom rozmedzí 5 rokov vo vzťahu k súčasnosti. Z časového hľadiska vytvára kompaktné horizonty. Krajinnú štruktúru tvoria fyziognomické krajinné prvky, ktoré majú určité špecifické usporiadanie. Prvky, ktoré vytvárajú mozaiku súčasnej krajinné štruktúry sú výsledkom prírodných a antropogénnych procesov. V záujmovom území tvoria ochranného pásma lokality Vlkolínec do veľkej miery súčasnú krajinnú štruktúru prvky, ktoré sú výsledkom hospodárskej činnosti človeka. Zaraďujeme ich do šiestich základných skupín³⁷: 1. skupina lesných prvkov, 2. skupina lúčnych a pasienkových prvkov, 3. skupina prvkov polí a podobných poľnohospodárskych kultúr, 4. skupina prvkov skál a surových pôd, 5. skupina vodných prvkov, 6. skupina technických prvkov. V záujmovom území dominujú prvky 1., 2. a 3. skupiny.

Obr. 23 Súčasná krajinná štruktúra Vlkolínca (rok 2017)³⁸

³⁶ DZURIAK, K., ĎURIŠKA, Z., SVRČEK, P., ŠAVRNOCH, J. Biely Potok – Vlkolínec, Vyd. Ján Šindlár – TESFO, Ružomberok, 2014, 327 s.

³⁷ DOBROVODSKÁ, M. A KOL. Krajinnoeologický výskum historickej poľnohospodárskej krajiny v obciach Liptovská Teplička, Osturňa a Malá Franková, Bratislava: VEDA, 2014, 147 s.

³⁸ PAUDITŠOVÁ, E., KOZOVÁ, M. (eds.) a kol. Krajinná štúdia – Vlkolínec, Ružomberok: VERBUM – vyd. Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2019, 101 s. + prílohy.

II. B Ochrana prírody a krajiny (chránené územia, genofondové plochy a prvky územného systému ekologickej stability)

Veľkoplošné chránené územia

Záujmové územie PRLA Vlkolíneček a jej ochranného pásma leží v ochrannom pásme Národného parku Veľká Fatra, ktoré má podľa zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov 2. stupeň územnej ochrany. Veľká Fatra ako jedno z najzachovalejších pohorí Slovenska bolo v roku 1974 s účinnosťou od 13. februára vyhlásené Vyhláškou Ministerstva kultúry SSR č. 8/1974 Zb. z 28. decembra 1973 v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 287/1994 Z. z. za Chránenú krajinnú oblasť Veľká Fatra na rozlohe 60 610 ha. Rozloha ochranného pásma chránenej krajinnéj oblasti bola 20 500 ha. Vzhľadom na mimoriadne hodnoty bola CHKO Veľká Fatra s účinnosťou od 1. apríla 2002 Nariadením vlády č. 140 zo 6. marca 2002 prekategORIZOVANÁ na Národný park (NP) Veľká Fatra. Rozloha vlastného územia národného parku je 40 371,34 ha a ochranné pásmo má rozlohu 26 132,58 ha. V súlade so zonáciou NP Veľká Fatra leží lokalita Vlkolíneček a jej ochranné pásmo v zóne D, teda v zóne, do ktorej sa začleňujú zastavané územia obcí v národnom parku, kde je cieľom ochrany zachovanie charakteristického vzhľadu krajiny so špecifickými formami osídlenia.

Maloplošné chránené územia

V bezprostrednej blízkosti PRLA Vlkolíneček a jej ochranného pásma sa nachádzajú štyri maloplošné chránené územia, ktoré sú zaradené do kategórie prírodná pamiatka (PP) a jeden chránený areál (CHA). Sú to PP Dogerské skaly (vyhlásená v roku 1952, novelizovaná v roku 1986), PP Jazierske travertíny (vyhlásená v roku 1952, novelizovaná v rokoch 1984 a 1988), PP Krkavá skala (vyhlásená v roku 1952, novelizovaná v rokoch 1984 a 1988), PP Vlčia skala (vyhlásená v roku 1952, novelizovaná v rokoch 1984 a 1988) a CHA Revúca (vyhlásený v roku 2002). Na území všetkých vyššie uvedených PP a CHA platí 4. stupeň ochrany.

PP Dogerské skaly: územie má veľký prírodovedecký význam so značnou prírodovedeckou hodnotou, je vzácnou študijnou ukážkou odkryvu jurského súvrstvia rádiolaritového vývoja. Umožňuje štúdium profilu, zloženia a zafarbenia dogerských vrstiev na prístupnom mieste.

PP Jazierske travertíny: ochrana zriedkavej geomorfologickej formy travertínovej terasy o hrúbke asi 30 m s menšími teráskami dnes už zaniknutých jazierok na vedeckovýskumné, náučné a kultúrno-výchovné ciele.

PP Krkavá skala: ochrana významného geomorfologického výtvoru na vedecko-výskumné, náučné a kultúrno-výchovné ciele.

PP Vlčia skala: je vyhlásená na ochranu travertínové súvrstvia v podobe morfológicky výraznej terasy strmo spadajúcej do doliny Trlenského potoka, ktorá poskytuje možnosť štúdia vzniku travertínov a stratigrafie kvartéru na vedeckovýskumné, náučné a kultúrno-výchovné ciele.

CHA Revúca: predstavuje zachovalú podhorskú riečku s aluviálnymi močiarimi, slatinnými lúkami a brehovými porastami, na ktorej sa vďaka čistej vode a prirodzenému korytu zdržal ohrozený druh našej fauny – vydra riečna (*Lutra lutra*).

Všetky štyri PP majú vymedzené ochranné pásmo s 3. stupňom ochrany o rozlohe 60 m okolo územia PP³⁹.

³⁹ Zoznam maloplošných chránených území k 31. 12. 2020 (www.sopsr.sk)

Chránené územia patriace do európskej sústavy chránených území Natura 2000

V blízkosti PRLA Vlkolíneec sa nachádzajú nasledovné územia, ktoré patria do sústavy európskych chránených území NATURA 2000

Chránené vtáčie územie Veľká Fatra (SKCHVU033)

Do záujmového územia priamo nezasahujú chránené územia patriace do európskej sústavy chránených území Natura 2000. Na západ od záujmového územia PRLA Vlkolíneec sa nachádza Chránené vtáčie územie (CHVÚ) Veľká Fatra (obr. 24), ktorého celková rozloha stanovená vyhláškou MŽP SR č. 194/2010 Z. z., ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáčie územie Veľká Fatra je 47 445,01 ha. Vyhláška nadobudla účinnosť 15. mája 2010. Predmetom ochrany CHVÚ Veľká Fatra je zachovanie biotopov druhov vtákov európskeho významu a zabezpečenie ich prežitia a rozmnožovania druhov vtákov európskeho významu: sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*), jariabok hôrny (*Bonasa bonasia*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*), ďubník trojprstý (*Picoides tridactylus*), výr skalný (*Bubo bubo*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), bocian čierny (*Ciconia nigra*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), žlna sivá (*Picus canus*), žltouchvost hôrny (*Phoenicurus phoenicurus*), muchár sivý (*Muscicapa striata*), orol skalný (*Aquila chrysaetos*), tetrov hoľniak (*Tetrao tetrix*), hlucháň hôrny (*Tetrao urogallus*), pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), tesár čierny (*Dryocopus martius*), daťeľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), muchárik bielo krký (*Ficedula albicollis*) a muchárik malý (*Ficedula parva*).

Veľká Fatra patrí pre viaceré z týchto predmetov ochrany medzi najvýznamnejšie hniezdiská na Slovensku. Obzvlášť významná je pre hniezdenie pôtika kapcavého, kuvička vrabčieho, ktorých tu hniezdi najvyšší počet na Slovensku.⁴⁰

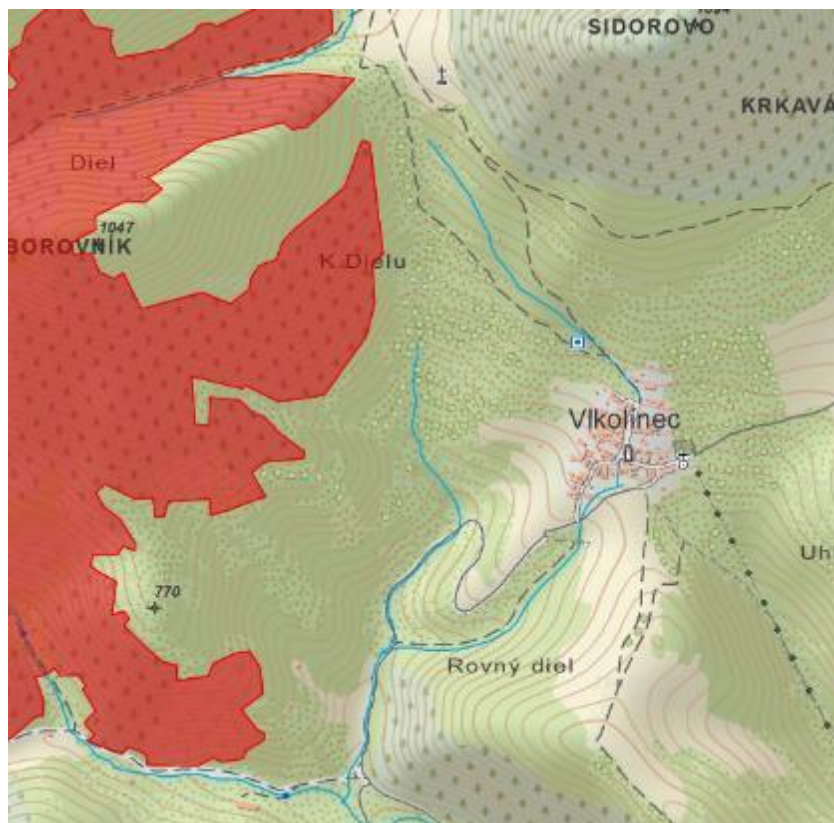
Obr. 24 Chránené vtáčie územie Veľká Fatra (SKCHVU033) (zdroj www.sopsr.sk)

Územie európskeho významu Veľká Fatra (SKUEV 0238)

Do záujmového územia toto európsky chránené územie taktiež nezasahuje, nachádza sa v západnej časti PRLA Vlkolíneec. Bolo vyhlásené Výnosom Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 3/2004-5.1 zo 14. júla 2004.

⁴⁰ Vyhláška MŽP SR č. 194/2010 Z. z., ktorou sa vyhlasuje CHVÚ Veľká Fatra

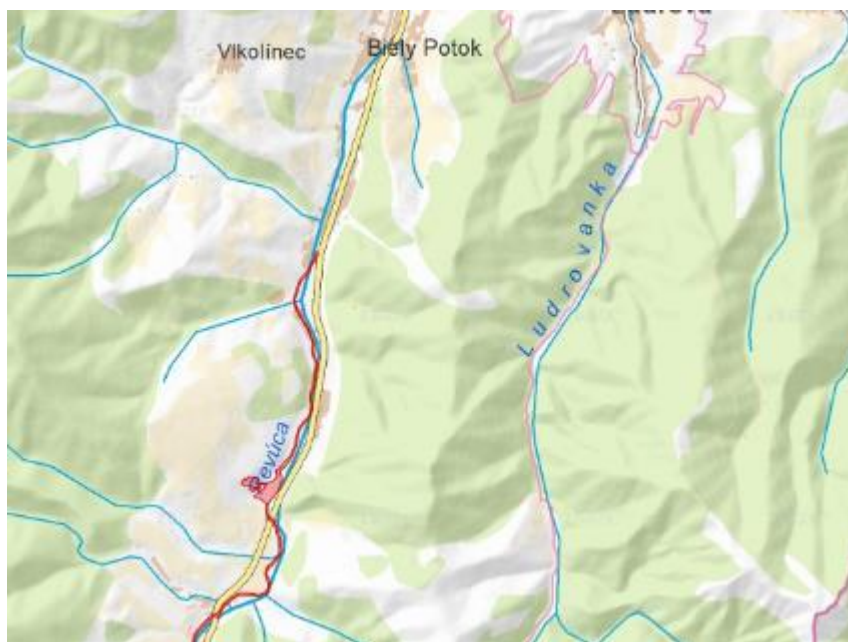
Územie je vyhlásené dôvodu ochrany biotopov európskeho významu (obr. 25): Vápnomilné bukové lesy (9150), Alpínske a subalpínske vápnomilné travinnobylinné porasty (6170), Suchomilné travinnobylinné a krovinové porasty na vápnom podloží (dôležité stanovišťa vstavačovitých) (6210), Kvetnaté vysokohorské a horské psicové porasty na silikátovom substráte (6230), Vlhkomilné vysokobylinné lemové spoločenstvá na poriečnych nivách od nížin do alpínskeho stupňa (6430), Nížinné a podhorské kosné lúky (6510), Horské kosné lúky (6520), Penovcové prameniská (7220), Slatiny s vysokým obsahom báz (7230), Nesprístupnené jaskynné útvary (8310), Kyslomilné bukové lesy (9110), Kosodrevina (4070), Javorovo-bukové horské lesy (9140), Karbonátové skalné steny a svahy so štrbinovou vegetáciou (8210), Lipovo-javorové sutinové lesy (9180), Reliktné vápnomilné borovicové a smrekovcové lesy (91Q0), Horské smrekové lesy (9410), Lužné vrbovo-topoľové a jelšové lesy (91E0), Dealpínske travinnobylinné porasty (6190), Prechodné rašeliniská a trasoviská (7140), Karbonátové skalné sutiny alpínskeho až montánneho stupňa (8120), Nespevnené karbonátové skalné sutiny montánneho až kolinného stupňa (8160), Bukové a jedľové kvetnaté lesy (9130) a druhov európskeho významu: poniklec prostredný (*Pulsatilla subslavica*), črievičník papučkový (*Cypripedium calceolus*), zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*), cyklámen fatranský (*Cyclamen fatrense*), poniklec slovenský (*Pulsatilla slavica*), klinček lesklý (*Dianthus nitidus*), grimaldia trojtyčinková (*Mannia triandra*), zvonovec ľaliolistý (*Adenophora lilifolia*), klinovka hadia (*Ophiogomphus cecilia*), plocháč červený (*Cucujus cinnaberinus*), bystruška potočná (*Carabus variolosus*), Rhysodes sulcatus, roháč obyčajný (*Lucanus cervus*), ohniváček veľký (*Lycaena dispar*), modráčik bahňákovitý (*Maculinea nausithous*), fúzač alpský (*Rosalia alpina*), kováčik fialový (*Limniscus violaceus*), spriadač kostihojový (*Callimorpha quadripunctaria*), priadkovec trnkový (*Eriogaster catax*), mlynárík východný (*Leptidea morsei*), pimprlík mokradný (*Vertigo angustior*), fúzač karpatský (*Pseudogaurotina excellens*), hrúz fúzatý (*Gobio uranoscopus*), kunka žltobruchá (*Bombina variegata*), mlok karpatský (*Triturus montandoni*), rys ostrovid (*Lynx lynx*), vydra riečna (*Lutra lutra*), medveď hnedý (*Ursus arctos*), vlk dravý (*Canis lupus*), hraboš tatranský (*Microtus tatricus*), netopier obyčajný (*Myotis myotis*), netopier brvitý (*Myotis emarginatus*), netopier veľkouchý (*Myotis bechsteini*), uchaňa čierna (*Barbastella barbastellus*), podkovár malý (*Rhinolophus hipposideros*), podkovár veľký (*Rhinolophus ferrumequinum*) a netopier východný (*Myotis blythi*).

Obr. 25 Územie európskeho významu Veľká Fatra (SKUEV 0238) (zdroj www.sopsr.sk)

Územie európskeho významu Revúca (SKUEV 0164)

Územie je vyhlásené z dôvodu ochrany biotopov európskeho významu: Vlhkomilné vysokobylinné lemové spoločenstvá na poriečnych nivách od nížin do alpínskeho stupňa (6430), Penovcové prameniská (7220), Slatiny s vysokým obsahom báz (7230), Nížinné a podhorské kosné lúky (6510) a druhov európskeho významu: zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*), spriadač kostihojový (*Callimorpha quadripunctaria*), bystruška potočná (*Carabus variolosus*), fúzač alpský (*Rosalia alpina*), fúzač karpatský (*Pseudogaurotina excellens*), hlaváč bieloplutvý (*Cottus gobio*), mlok karpatský (*Triturus montandoni*), kunka žltobruchá (*Bombina variegata*) a vydra riečna (*Lutra lutra*) (obr. 26).

Obr. 26 Územie európskeho významu Revúca (SKUEV 0164) (zdroj www.sopsr.sk)

Genofondové lokality a prvky územného systému ekologickej stability

V okolí zastavaného územia Vlkošnice sa nachádza niekoľko prvkov územného systému ekologickej stability (ÚSES), ktoré zahŕňajú lesné, lúčne, mokraďové a skalné biotopy a tiež genofondové lokality (obr. 27).

Obr. 27 Prvky ÚSES v okolí Vlkošnice (vysvetlivky k obrázku sú uvedené v texte).

V bezprostrednej blízkosti záujmového územia sa nachádza biocentrum provinciónaného významu (Bc1p) a v okolí sa nachádzajú štyri genofondové lokality: Slatina na vlkolínskych lúkach, Slatina pod Vlkolíncom, Lúky pod Sidorovom, Príkre.⁴¹

II. C Tradičné formy hospodárenia v lokalite Vlkolínek a jej ochrannom pásme (poľnohospodárske aktivity, ovocinárstvo, lesníctvo, rezbárstvo, poľovníctvo)

Obyvatelia osady Vlkolínek sa v minulosti zaoberali poľnohospodárstvom pastierstvom a salašníctvom, chovom dobytky a drevorubačstvom. K aktivitám, ktorými si obyvatelia hospodársky pomáhali patrili aj lov – poľovníctvo.

Poľnohospodárske aktivity

Vlkolínčania sa odjakživa živili chovom dobytky a oviec. K tomu im slúžili rozsiahle pasienky na blízkych vrchoch i holiach a taktiež lúky, kde si dorábali seno potrebné na prezimovanie domácich zvierat.

Rastlinná výroba

Vo Vlkolínci sa na terasových poliach v minulosti pestovali obilniny, zväčša jačmeň siaty (*Hordeum sativum*) na múku a krúpy a zrno pre hydinu. Jačmeň prerastený zelinou posekali hospodári na sečku ako krmivo pre dobytky a ovce v zime. Cepami sa obilie mlátilo ručne v humnách, potom sa osievalo na riečici, aby sa vyčistilo od úlomkov slamy a klasov, následne sa drevenou lopatou naberalo vymlátené obilie a vialo sa. Napokon sa zrno preosievalo v site s väčšími okami. Najviac zastúpenými plodinami boli vo Vlkolínci zemiaky a kapusta. Tieto dopestované produkty boli neodlučiteľnou súčasťou stravy obyvateľov Vlkolínca.

Roľnícke povinnosti sa zvyčajne začínali príchodom jari. Na polia sa vysievali obilniny, ľan, konope, v menšej miere aj ovos a vysádzali sa zemiaky. Aj tá najchudobnejšia rodina vlastnila minimálne kus zeme, na ktorej pestovali zemiaky. Zo strukovín sa najmä na strmých svahoch pestovala šošovica a hrach. Pšenici sa v tomto území nedarilo, nedozrela a cez zimu vymrzla. Jačmeň dozrieval najskôr na úslnných svahoch, na úpäti Sidorova.⁴²

Zemiaky a zeleninu sadili Vlkolínčania na poliach v bezprostrednej blízkosti osady, za domami. Tieto polia mohli obyvatelia bez problémov každý deň obrábať. Zeleninu bolo potrebné plieť a v období sucha denne zalievať. Tejto úlohy sa zhostovali deti pod dozorom gazdinej. Keď v máji vykličili zemiaky, bolo potrebné ich okopať. Ženy zo susedstva za pomoci starších detí, po spoločnej dohode, obrábali polia. Zámožnejším gazdom, ktorí vlastnili väčšie polia zemiakov, chodili gazdiné z chudobnejších rodín okopávať zemiaky za výslužku. Vyplácané boli furmankou alebo naturáliami, za vrecko zemiakov alebo pšenice pre sliepky. Zemiaky bolo potrebné začiatkom septembra vykopať. Najprv sa skosila zelená vňať a polia sa vyhrabali, potom nasledovalo kopanie alebo vyorávanie zemiakov. Počas ručného kopania sa zemiaky pretriedili už na poli, pri vyorávaní sa roztriedili zemiaky až doma. Najmenšie zemiaky boli určené ako potrava pre dobytky, stredné zemiaky sa skladovali osobitne, aby sa na jar mohli zasadiť a veľké zemiaky boli určené na konzumáciu. Zemiaky sa stali neoddeliteľnou zložkou potravy už či ako hlavné jedlo alebo súčasť jedál.⁴³

Tradičiu malo v skúmanej oblasti pestovanie technických plodín, najmä ľanu a konope. Tieto sa pestovali od začiatku 18. storočia. Ľan (*Linum usitatissimum*) a konope (*Canabis sativa*) sadili,

⁴¹ SAŽP. Regionálny územný systém ekologickej stability okresu Ružomberok, 189 s. + prílohy; 2013.

⁴² BABÁL, M. Drevená dedina Vlkolínek, Vyd.: Mesto Ružomberok, 2002, 312 s.

⁴³ DZURIAK, K., ĎURIŠKA, Z., SVRČEK, P., ŠAVRNOCH, J. Biely Potok – Vlkolínek, Vyd. Ján Šindlery – TESFO, Ružomberok, 2014, 327 s.

spracovávali (tkali na plátno) výhradne ženy, a to buď iba pre vlastnú potrebu, alebo aj na predaj. V domácnostiach sa tkali dva druhy platná, jemné plátno slúžilo na výrobu odevov, obrusov a posteľnej bielizne, hrubé plátno bolo určené na vrecia a trávne plachty. Plátno sa používalo aj ako obchodný tovar. Domácnosť, ktorá mala menej ľudí, predávala plátno do hotelov, na utierky a uteráky. Lan a konope tiež slúžili na výrobu rastlinných olejov. Semená ľanu a konope tkli ženy v mažiari, vznikol olej, ktorým si počas pôstu mastili zemiakovú kašu. Pestovanie a spracúvanie ľanu si žiadalo celoročnú pozornosť a starostlivosť. V priebehu rastu sa porast odburiňoval, dozretý ľan sa trhal, po vytŕhaní sa močil 2-3 týždne v močidle. Obecné tzv. „vaľaniská“ boli určené na sušenie ľanu, kde sa presušal 10-14 dní a potom sa dosušal aj doma v peciach.⁴⁴

Vo Vlkolínci sa pestoval hrach na tzv. hrachoviskách. Keď hrach dozrel, požali ho, nechali preschnúť a vymlátli cepmi. Prázdne lusky použili ako krmivo pre dobytok. Hrach bol charakteristickou tradičnou potravinou, varili sa z neho kaše a počas neúrodných rokov sa drvený hrach pridával do chlebovej múky. Varený hrach bol vo Vlkolínci aj súčasťou tradičného jedla na Štedrý večer. Záhumienky boli okrem zemiakov využívané aj na pestovanie fazule, šošovice, maku, krmnej repy, cvikle a kvaky známej ako najstaršej polievkovej zeleniny. Pre vlastnú potrebu si pestovali obyvatelia Vlkolínci aj liečivé rastliny. Boli to predovšetkým palina dračia (*Artemisia dracunculus*), oman lekársky (*Inula helenium*), betonika lekárska (*Betonica officinalis*), králik malolistý (*Chrysanthemum balsamita*) a benedikt lekársky (*Cnicus benedictus*). Rastliny sa pestovali aj na dochucovanie pokrmov, a to najmä pažitka (*Allium schoenoprasum*) a medovka lekárska – „rvojovník“ (*Melissa officinalis*). Semená obyvatelia Vlkolínci buď nakupovali v Ružomberku alebo rastliny dopestovali, vymieňali si semenka medzi sebou.⁴⁵

Obyvatelia sa starostlivo starali aj o lúky (obr. 28). Príchodom jari obsekali kríky, zrúbali nadbytočné stromy, pohrabali a spálili vetrami nalámané konáre. Lúky museli byť zarovnané bez vyšľapaných chodníkov od zvierat, aby sa lepšie kosilo a hrabalo. Senníky boli postavené takmer na každej lúke na uschovanie sena. Tráva sa začínala kosiť v júli.

Obr. 28 Tradičné ručné kosenie lúk vo Vlkolínci (Zdroj: ŠROBÁR, 1979)

⁴⁴ ĎURDÍKOVÁ, J. Návrh rekonštrukcie biotopu regiónu Liptov v múzeu slovenskej dediny. In Zborník Slovenského národného múzea v Martine, Vyd. SNM v Bratislave, Etnografia, 53, ročník CVI, 2012, s. 66-88.

⁴⁵ tamtiež

Prácu na lúkach si často obyvatelia Vlkolínca spríjemňovali spevom. Kosci na lúkach v lete aj spávali, najmä vtedy, ak chceli kosiť z rána za rosy, a to najmä tam, kde rástla tvrdá tráva. V zime sa seno na kŕmenie zvierat zväžalo zo senníkov na lúkach do osady.⁴⁶

Živočíšna výroba

V minulých storočiach až do tragického roku 1944 sa ulicou osady preháňalo na pašu 120 kráv, na holi sa páslo v lete 80 volov, 70 jalovic a 80 teliat. Ešte začiatkom 20. storočia boli v osade 2 salaše, v ktorých bolo obhospodarovaných 400 – 500 oviec. Jeden mali Vyšňania z vyšného konca a ten druhý Nižňania. Hranicu medzi nimi tvorila zvonica. Vlnu obyvatelia Vlkolínca spracovávali na súkno, ktoré predávali na jarmoku v Ružomberku.⁴⁷

Keďže na poliach bolo práce viac než dosť, Vlkolínčania si každoročne volili salašného gazdu, baču a pastierov. Všetky rodiny museli mať svoje ovce označené, rôznymi značkami v ušiach oviec. Ovce sa denno denne pásli na neďalekých lúkach. Večer po návrate do osady si ich gazdovia vylučovali zo stáda. Po oteplení sa ovce nevracali do osady, ale ostávali v salaši pod dozorom salašného gazdu a bačov. Takto prečkali dva – tri týždne. Na horných pastvinách sa medzitým roztopil sneh, tam sa salaš následne presťahoval. Vlkolínčania mávali salaše na Vtáčniku a v okolí Šiprúňa. Ovce tu bývali do polovice, resp. až do konca augusta. Keď sa v okolí Vlkolínca pokosili lúky, salaš sa znova presídlil bližšie k osade. To už bolo obdobie, kedy sa ovce strihali. Vlnu čiastočne spracovávali gazdiné doma alebo ju predali výkupcom. Na salaši sa ovce pásli približne do konca októbra. Potom tak ako na jar, sa ovce denne pásli a večer ich gazdovia vylučovali zo stáda. Občasne (podľa klimatických podmienok) sa páslo do decembra až kým nenapadol prvý sneh.

Dojednaný pastier pásol kravy. Pastier každé ráno prešiel osadou (obr. 29), na ulici dva-trikrát pleskol bičom. To bol signál pre gazdiné, aby vyhnali podojené kravy na ulicu, kde ich prevzal pastier a v skupine kravy viedol na pašu.

Obr. 29 Pastier prechádzajúci so stádom oviec cez osadu Vlkolínec (rok 1968) (FOTO: A. SABUCHA)

⁴⁶ DŽAVAN, V. KENDERA, V., LICHNER, M. Slovensko v klenotnici UNESCO, RAX s. r. o., Bratislava, 2005, 117 s.

⁴⁷ www.vlkolinec.sk

Na obed sa kravy znovu dojili a popoludní odchádzali opäť na pašu, domov sa vrátili znova večer. Páslo sa do jesene. Jalovice pásli osobitne dvaja pastieri. Kozy mali na starosti starí rodičia. Pásli sa v malých dolinkách, kde starejší popritom zberali huby, šípky, trnky alebo vyrubovali tzv. haluzinu na kúrenie. Deti mali na starosti zasa husi, ktoré ráno vyhнали z dvorov. Pásli sa pri priekopách a neďaleko domov. Večer ich len nahnali domov.⁴⁸

Ešte v roku 1982 hospodárili na poličkách v ochrannom pásme niektorí miestni gazdovia (obr. 30).

Obr. 30 V roku 1982 ešte niektorí miestni gazdovia vo Vlkolínci hospodárili a na odvoz používali volský záprah. (Foto: archív TASR, autor V. Gabčo, 14. jún 1982)

Ovocinárstvo*

Vo Vlkolínci sú rozšírené hlavne odolné ovocné dreviny – slivky a hrušky (hniličky), ktoré sa v minulosti sušili na sušienky v chlebovej peci. Z danej lokality sú z minulosti zaznamenané nasledovné názvy krajových a miestnych odrôd pestovaných ovocných stromov⁴⁹: jablone – citrónky (*Golden delicious*), vrbovky, kožovky (kožená reneta zimná); hrušky – ihličky; mačie hlavy (dekanka zimná); rapáne, rompy (dielova maslovka), mačie hlavy; slivky – durandzie, jačmienky (skoré slivky), bystričky (bystrická slivka); čerešne – májovky.

Príčinou, prečo sa ovocinárstvo na Liptove nerozširovalo, boli nepriaznivé klimatické pomery. Zimy boli dlhé a často dochádzalo k vymrzaniu dreva alebo zamrzaniu kvetov a pukov v štádiu kvitnutia ovocných drevín na jar. Ale aj napriek nevhodným podmienkam sa tu pestovali jablone (*Malus* sp.), slivky (*Prunus* sp.) a hrušky (*Pyrus* sp.).

Ovocie slúžilo ako pochutina na obohatenie jedálneho stola. Uskladňovalo sa nasypané na kope, v komorách alebo v sene. Takto uskladnené vydržalo do neskorého jari aj napriek tomu, že ovocné dreviny neboli šľachtené. Jablká domáci obyvatelia jedli sušené a opečené v peci alebo na platni sporáka. Ovocinárstvo

⁴⁸ DZURIAK, K., ĎURIŠKA, Z., SVRČEK, P., ŠAVRNOCH, J. Biely Potok – Vlkolíneček, Vyd. Ján Šindlery – TESFO, Ružomberok, 2014, 327 s.

⁴⁹ ĎURDÍKOVÁ, J. Návrh rekonštrukcie biotopu regiónu Liptov v múzeu slovenskej dediny. In Zborník Slovenského národného múzea v Martine, Vyd. SNM v Bratislave, Etnografia, 53, ročník CVI, 2012, s. 66-88.

síce vo Vlkolínci nepatrilo k uprednostňovaným hospodárskym aktivitám, ale z hľadiska lokálneho rozsahu dosahovalo veľký význam. Pestovanie ovocia neprestavovalo základný zdroj obživy, no z mnohých hospodárskych činnosti patrilo k tým, ktoré sa zachovali vo Vlkolínci až do súčasnosti⁵⁰ (obr. 31).

Obr. 31 Obnova tradície ovocinárstva vo Vlkolínci – výsadba nových ovocných stromov v r. 2019 (FOTO: J. BAŠARY, 2019)

Lesníctvo

Na území okolo Vlkolínci kedysi rástli zmiešané jedľovo-bukové lesy s primiešaným smrekom, borovicou, smrekovcom, tisom, javormi, lipou, brestom a jaseňom. V priebehu historického osídľovania krajiny bolo okolie odlesnené a pôvodné lesy boli sčasti premenené na lúky, pasienky, terasovité políčka a záhrady. Značná časť bola v neskoršom období zmenená na smrekové monokultúry z dôvodu veľkého dopytu po smrekovom dreve.

Vlkolínci a ich predkovia pracovali s drevom veľmi zručne. Svojpomocne si stavali domy a hospodárske budovy a aj ich opravovali. Drevo získavali z okolitých lesov. Ak nemali na lesných pozemkoch vlastnícke podiely, chodievali rúbať stromy ako nájomní drevorubači. Na zväžanie dreva sa prenajímali kone, pretože vo Vlkolínci boli ľudia chudobní, až na výnimky,⁵¹ v gazdovstvách kone nevlastnili. Doma sa gazda staral, aby mal dosť dreva na kúrenie. Pekné a hrubé drevá chystal na pílu a hrčavé drevo káľal na polená, ktorými gazdiná vykúrila pec na pečenie chleba. Rovné kusy štiepal na šindle. S drevom sa narábalo veľmi šetrne, využíval sa každý kus.

⁵⁰ PAUDITŠOVÁ, E., HAMMEROVÁ, M., KRAJŇÁKOVÁ, I. Obnova pestovania ovocných stromov ako formy tradičného hospodárenia v ochrannom pásme lokality UNESCO Vlkolínec. In Kozová, M. (ed.): Zborník z konferencie: 25. výročie zápisu lokality Vlkolínec do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, 24. – 25. októbra 2018, Katolícka univerzita v Ružomberku, 2018, s. 101-110.

⁵¹ Gazda Joachim Babál bol posledný gazda, ktorý mal ešte v 70. rokoch minulého storočia vo Vlkolínci koňa.

Rezbárstvo

Vlkolínčania boli preslávení zručnosťou pri práci s drevom. Majstri tesári dokázali spájať drevá drevenými klinmi tak dôkladne, že na domoch aj po vyše 200 rokoch sú spoje pevné. V minulých storočiach chodili tesári z Vlkolínca stavať drevené domy i po dedinách dolného Liptova.⁵² Ludové rezbárstvo bolo primárne spojené s úžitkovou tvorbou bačovského riadu a riadu pre domácnosť (www.vlkolinec.sk). Rezbári v súčasnosti vytvárajú dekoratívne predmety, umelecké reliéfy a plastiky (obr. 32).⁵³

Obr. 32 Ukážka diela rezbárov a ich zručností vo Vlkolínci (FOTO: E. PAUDITŠOVÁ, 2018)

Poľovníctvo

Právo poľovať patrilo k najstarším výsadám mesta, ku ktorému územne patrilo aj Vlkolínek. Ružomberok dostal v roku 1318 aj právo voľného rybolovu na Revúcej a slobodného lovu zvierat a vtákov v chotári mesta. Jeho rozsiahla výmera (20 000 katastrálnych jutár, jedno katastrálne jutro bolo približne 0,57 ha) poskytovala veľké možnosti pre poľovačku. Urbár hradného panstva Likava v roku 1625 predpisoval „uliciam“ (Vlkolínek, Černová, Biely Potok, Villaludrova) každý rok odovzdať hradnej kuchyni 30 jariabkov, 20 zajacov a 500 drobných vtáčikov. Hájnik z Vlkolínca musel ešte dodať 35 jariabkov a 2 hlucháne. Valasi zas za každý salaš dávali panstvu jedného krahulca pre sokoliarsky lov. Mešťania si právo vtáčkarenia a poľovačky prenajímali. Podľa mestských protokolov z rokov 1721 až 1778 platili za nájom aj dohodnutú naturálnu dávku zajacov, jariabkov a kožušín z kún. Lovecký poriadok Jozefa II. z roku 1780 nariaďoval hubiť šelmy – vlky a medvede. Župa za každý úlovok vyplácala odmenu.

V rokoch 1791 – 1850 ulovili poľovníci v ružomerských lesoch 14 medveďov a 34 vlkov. Viac vlkov vtedy lovili len chýrni vlčiari zo Žiaru a Smrečian. V rokoch 1901 až 1918 mal v nájme mestský revír

⁵² DŽAVAN, V. KENDERA, V., LICHNER, M. Slovensko v klenotnici UNESCO, RAX s. r. o., Bratislava, 2005, 117 s.

⁵³ Jediný potomok Vlkolínčanov Rastislav Sabucha sa v súčasnosti venuje rezbárstvu.

gróf Otto Seefried – manžel princeznej Alžbety z Witelsbachu, vnučky Františka Jozefa I. počas prvej svetovej vojny. Mesto taktiež mestský revír prenajímalo alebo ponúkalo na lov srncov a jeleňov.⁵⁴

Lokalita Vlkolínec sa v súčasnosti nachádza v poľovnom revíre Smrekovica, ktorý zahŕňa územie Mestských lesov s. r. o. Ružomberok. Zakladacou listinou a štatútom bol Mestskému podniku lesov Ružomberok (ďalej len MPL, neskôr Mestské lesy, spol. s r. o., Ružomberok) od 1. 1. 1993 daný ako jeden z predmetov činnosti výkon práva poľovníctva vo vlastných režijných revíroch a dozor nad poľovníctvom v revíroch, v ktorých bude prípadne výkon práva poľovníctva postúpený iným subjektom – napr. poľovníckemu združeniu. Na základe rozhodnutia Lesného úradu v Liptovskom Mikuláši z 2. 3. 1993 a z 30. 8. 1994 bolo právo poľovníctva postúpené MPL Ružomberok nasledovne: časť režijného revíru Štátnych lesov v pohorí Veľká Fatra – od potoka Bystrô po hrebeň na Solisko, pokračujúc hrebeňom na Veľkú Smrekovicu, po katastrálnej hranici do Liptovskej Osady, potokom Hlinavá a riekami Revúca a Váh. Bol uznaný ako samostatný poľovný revír s názvom Smrekovica o výmere 7 061 ha, z toho LPF 4 865 ha a PPF 2 196 ha. Poľovný revír je zaradený do 3. akostnej triedy s nasledovnými kmeňovými stavmi zveri: jelenia zver – normované kmeňové stavy 127 kusov, srnčia zver – normované kmeňové stavy 140 kusov a diviacia zver – normované kmeňové stavy 24 kusov. Okrem uvedených druhov sú v revíri Smrekovica prítomné aj ďalšie druhy zveri. Sú to: medveď hnedý, vlk dravý, rys ostrovid, líška hrdzavá, jazvec lesný, kuna lesná, kuna skalná, psík medvedíkovitý, kamzík vrcholský, hlucháň hôrny. Mimoriadna pozornosť je venovaná starostlivosti o zver. Každoročne Mestské lesy s. r. o. pripraví minimálne 500 q objemového krmiva, 130 q jadrového krmiva, 300 q dužinatého krmiva a 1 000 kg soli a minerálnych lizov. Na zabezpečenie starostlivosti o zver je v revíri sústava poľovníckych zariadení. Vysoké stavy najmä jelenej zveri, ale aj diviacej a predátorov spôsobujú pomerne značné škody na pestovaných plodinách a v priľahlých ovocných sadoch. Zatiaľ čo vysoká a diviacia zver spôsobuje škody najmä na okopaninách a zelenine (vyhrabávanie, vyrývanie), medvede poškodzujú ovocné sady a záhrady lámaním konárov ovocných stromov (obr. 33). Často stromy zdevastujú tak, že nie sú schopné regenerácie.⁵⁵

Obr. 33 Poškodenie ovocných drevín medveďom hnedým vo Vlkolínci (FOTO: J. BAŠARY, 2015)

⁵⁴ <https://polovnictvo.sk/o-nas/historia-polovnictva>

⁵⁵ PAUDITŠOVÁ, E., KOZOVÁ, M. a kol. Poľovníctvo. In Krajinná štúdia – Vlkolínec, Ružomberok: VERBUM – vyd. Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2019, s. 55-58.

KAPITOLA III.

ANALYTICKÁ ČASŤ: ZHODNOTENIE SÚČASNÉHO STAVU A URČENIE PROBLÉMOV, POTRIEB A OHROZENÍ

III. A SÚČASNÝ STAV LOKALITY VLKOLÍNEC A JEJ OCHRANNÉHO PÁSMA

III. A/1 Zachovanie kultúrnych a prírodných hodnôt Vlkolínca a jej ochranného pásma

Riešené územie lokality Vlkolínec zaujíma v urbanistickej štruktúre Mesta Ružomberok výnimočné postavenie. Ako je uvedené v kapitole I a II, významným medzníkom je prijaté Uznesenie vlády SSR č. 21 zo dňa 26. 1. 1977, ktorým bol Vlkolínec vyhlásený za PRLA a v roku 1993 bol Vlkolínec zapísaný do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO.

Pamiatkové hodnoty územia lokality UNESCO Vlkolínec a jej ochranného pásma vychádzajú zo základných atribútov urbanizmu: pôdorysná osnova, pôsobenie v krajine (poloha, panoráma, charakteristické diaľkové pohľady), priestorové usporiadanie sídla (pohľady zo sídla, uličné priestory, dominanty, funkcia sídla, skladba a hodnotenie zástavby (vek, stavebno-technický stav), skladba zástavby z hľadiska pamiatkových hodnôt (chránené a nechránené stavby). Tieto atribúty dopĺňajú ďalšie podmienky potrebné na prevádzku a existenciu sídla (hospodárska činnosť, technická infraštruktúra), ale aj na ochranu špecifických znakov sídla (zeleň, drobná architektúra a pod.).

VZN Mesta Ružomberok č. 6/2020 o záväznej časti Územného plánu zóny Ružomberok, PRLA Vlkolínec

Regulatívy územného rozvoja a záväzné časti, čl. 1 Úvod, ods. 2.

Za zásadné požiadavky ochrany svetového kultúrneho dedičstva – PRLA Vlkolínec a jej bezprostredného okolia vymedzeného ochranným pásmom treba považovať:

- zachovanie autenticity a integrity** so zodpovedajúcou ochranou územia a jeho ochranného pásma adekvátnym riadiacim systémom,
- trvalú udržateľnosť** so zabezpečením primeraného, udržateľného využitia bez negatívnych vplyvov na jedinečnú svetovú h
- hodnotu lokality, jej integritu a autenticitu,**
- ochranu in situ** so zabezpečením ochrany pôvodných originálnych pamiatkových hodnôt pri umožnení rozvoja lokality.

Na území PRLA Vlkolínec sa nachádza 36 národných kultúrnych pamiatok (NKP), čo predstavuje 86 pamiatkových objektov.

VZN Mesta Ružomberok č. 6/2020 o záväznej časti Územného plánu zóny Ružomberok, PRLA Vlkolínec

Článok 6 Regulatívy začlenenía stavieb do okolitej zástavby, pamiatkových rezervácií, pamiatkových zón a do ostatnej krajiny

Ods. 1. V súvislosti s ochranou kultúrnych pamiatok a pamiatkovo chránených území:

- rešpektovať v území PRLA Vlkolínec 36 národných kultúrnych pamiatok evidovaných v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR, čo predstavuje 86 pamiatkových objektov:

1. Dvor roľnícky č. súpisné 9003, č. ÚZPF 2832/1-5, parc. č. KN 15981 (dom ľudový, plot, stodola, maštal).
2. Dvor roľnícky č. súpisné 9004 a 9062, č. ÚZPF 2833/1-3, parc. č. KN 15982, 15984 (dom ľudový, stavba hospodárska a stodola).
3. Dvor roľnícky č. súpisné 9005-9006, č. ÚZPF 2834/1-3, parc. č. KN 15999, 15998, 15991, 159992 (dom ľudový I., dom ľudový II. a stavba hospodárska).
4. Dom ľudový č. súpisné 9007, č. ÚZPF 2835/1, parc. č. KN 1600 (dom ľudový).
5. Dvor roľnícky č. súpisné 9008, č. ÚZPF 2836/1-2, parc. č. KN 16002 (dom ľudový a stodola).
6. Dvor roľnícky č. súpisné 9009, č. ÚZPF 2837/1-2, parc. č. KN 16012 (dom ľudový a maštal).
7. Dvor roľnícky č. súpisné 9010, č. ÚZPF 2838/1-4, parc. č. KN 16013 (dom ľudový, stodola, chliev a plot).
8. Dvor roľnícky č. súpisné 9011, č. ÚZPF 2839/1-3, parc. č. KN 16014/1,16 014/2 (dom ľudový, stodola a chliev).
9. Dvor roľnícky č. súpisné 9012, č. ÚZPF 2840/1-2, parc. č. KN 16024 (dom ľudový a stodola).
10. Dvor roľnícky č. súpisné 9013, č. ÚZPF 2841/1-2, parc. č. KN 16028 (dom ľudový a stodola s maštalou).
11. Dom ľudový č. súpisné 9014, č. ÚZPF 2842/1, parc. č. KN 16030 (dom ľudový)
12. Dvor roľnícky č. súpisné 9015, č. ÚZPF 2843/1-2, parc. č. KN 16032 (dom ľudový a stodola s maštalou).
13. Dvor roľnícky č. súpisné 9016-9017, č. ÚZPF 2844/1-4, parc. č. KN 16041, 16039 (dom ľudový, stodola, maštal a sýpka).
14. Dvor roľnícky č. súpisné 9018, č. ÚZPF 2845/1-2, parc. č. KN 16042 (dom ľudový a stodola) stavby hospodárske č. súpisné 9073, č. ÚZPF 2846/1-2, parc. č. KN 16050 (stodola a chliev).
15. Dvor roľnícky č. súpisné 9020-9021, č. ÚZPF 2847/1-6, parc. č. KN 16057, 16051, 16052, 16053, 16054 (dom ľudový I. dom ľudový II., maštal I., maštal II., stodola I. a stodola II.).
16. Dom ľudový č. súpisné 9022, č. ÚZPF 2849/1, parc. č. KN 16060 (dom ľudový).
17. Dom ľudový č. súpisné 9023, č. ÚZPF 2850/1, parc. č. KN 16061 (dom ľudový).
18. Dom ľudový č. súpisné 9024, č. ÚZPF 2851/1, parc. č. KN 16063/1 (dom ľudový).
19. Dvor roľnícky č. súpisné 9025, č. ÚZPF 2852/1-3, parc. č. KN 16066, 16065 (dom ľudový, stodola a maštal).
20. Dom ľudový č. súpisné 9026, č. ÚZPF 2853/1-2, parc. č. KN 16078 (dom ľudový a maštal).
21. Dvor roľnícky č. súpisné 9027, č. ÚZPF 2854/1-4, parc. č. KN 16083/2, 16083/1 (dom ľudový, maštal I., stodola a maštal II.).
22. Dvor roľnícky č. súpisné 9028, č. ÚZPF 2855/1-3, parc. č. KN 16090, 16088 (dom ľudový, maštal a stodola).
23. Zvonica drevená, bez súpisného čísla, č. ÚZPF 2856/1, parc. č. KN 16233 (zvonica).
24. Dom ľudový č. súpisné 9029, č. ÚZPF 2857/1, parc. č. KN 16092 (dom ľudový).
25. Dvor roľnícky č. súpisné 9030, č. ÚZPF 2858/1-2, parc. č. KN 16093, 16097, 16096 (dom ľudový a stodola).
26. Dvor roľnícky č. súpisné 9031-9032, 9033-9034 č. ÚZPF 2859/1-5, parc. č. KN 16112, 16113, 16114, 16106, 16108 (dom ľudový I., maštal s chlievom, stodola, dom ľudový II. a stodola s chlievom).
27. Dvor roľnícky č. súpisné 9035, č. ÚZPF 2860/1-3, parc. č. KN 16116, 16118 (dom ľudový, maštal a stodola).
28. Dvor roľnícky č. súpisné 9036, č. ÚZPF 2861/1-2, parc. č. KN 16117,16119 (dom ľudový, stodola s maštalou).

29. Dom ľudový č. súpisné 9037 a stodola, č. ÚZPF 2862/1-2, parc. č. KN 16133, 16128 (dom ľudový a stodola).
30. Dom ľudový č. súpisné 9038 a stodola, č. ÚZPF 2863/1-2, parc. č. KN 16135 (dom ľudový a stodola).
31. Dvor roľnícky č. súpisné 9039, č. ÚZPF 2864/1-2, parc. č. KN 16136 dom ľudový a stodola s maštaľou)
- 32 a 33 Domy ľudové č. súpisné 9041-9042, č. ÚZPF 2865/1, parc. č. KN 16143, 16144 (dom ľudový).
34. Dvor roľnícky č. súpisné 9050-9051, 9056, č. ÚZPF 2866/1-2, parc. č. KN 16231, 1630 (dom ľudový a stodola).
35. Dvor roľnícky č. súpisné 9052-9053, č. ÚZPF 2867/1-3, parc. č. KN 16236, 16237, 16238 (dom ľudový, sýpka a maštaľ).
36. Kostol rímskokatolícky Navštívenia Panny Márie, č. súpisné 9001, č. ÚZPF 11795/1, parc. č. KN 15973 (kostol).

Koncepcia riešenia územia v Územnom pláne zóny Ružomberok, PRLA Vlkolínec (2020) (ďalej len ÚPN-Z PRLA Vlkolínec, 2020) navrhuje **riešenie zástavby vrátane doplnenia výstavby v polohách obnovujúcich pôvodnú urbanistickú antropogénnu stopu** a obnovuje pôvodný charakteristický vonkajší obraz územia s jeho panorámou, siluetou i typickým strešným reliéfom a odstránenie príp. prestavbu stavieb narušujúcich vonkajší obraz územia.

Koncepcia riešenia v Územnom pláne zóny Ružomberok, PRLA Vlkolínec (2020), Sprievodná správa, str. 23:

- a) Návrh riešenia zástavby vrátane doplnenia výstavby v polohách obnovujúcich pôvodnú urbanistickú stopu nenarušuje, zachováva a obnovuje typický vnútorný obraz územia s charakteristickou priestorovou štruktúrou tvorenou dvojradovou ulicovkou s otvorenými dlhými dvormi.
- b) Obnovením umiestnenia stavieb na pôvodných polohách a návrhom na odstránenie nevhodných stavieb narušujúcich pamiatkové hodnoty územia a návrhom umiestnenia následnej náhradnej vhodnej výstavby (hlavne v severnej časti sídla postihnutej požiarom v roku 1944) sa typickou štruktúrou obnovuje vnútorný obraz územia.
- c) Akceptovaním historickej **autenticity** a **integrity prostredia** (výnimočnosť prostredia a exaktnosť poznania, jeho historickej a hodnotovej podstaty) s preferovaním rehabilitácie vnútorného obrazu územia.

V súlade s § 14 ods. 4 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu Mesto Ružomberok rozhodlo o utvorení a odbornom vedení evidencie ďalších pamätihodností a schválilo Zoznam pamätihodností Mesta Ružomberok (v apríli 2006 a v júni 2009), nachádzajúcich sa v sídle Vlkolínec, resp. v jeho bezprostrednom okolí.

Uznesenie Mestského zastupiteľstva Ružomberok č. 512-2006 zo dňa 12. apríla 2006.

45. **Čertova skala.** Prírodný výtvor – skala obdobia trefohôr. Vzťahuje sa k nej povest' o Zakliatej panne na skalke a o čertovi. /jeden z 2 existujúcich výtvorov na Slovensku/ Biely Potok - KN-E 1433/1.

46. **Krkavá skala.** Geologický vzácny skalný útvar z trefohôr. K názvu sa viaže legenda prečo obec prezývali Krkavá a občanov Krkani. Krkavá skala je skalná ihla nachádzajúca sa na východnom úpätí vrchu Sidorovo. Ružomberok KN-E 2652.

47. **Vrch Sidorovo Žiare.** Podľa histórie išlo o prvé osídlenie Vlkolínce. Sidorovo má výšku 1099 metrov a je tvorený vápencom a dolomitmi. Ružomberok KN-E 2652.

48. **Vlčia skala.** Je travertínová kopa s riedkym lesným porastom . V prvej polovici 20. storočia bola na Vlčej skale postavená kaplnka zasvätená Lurdskej Panne Márii. /Trlenská dolina/ Ružomberok KN-E 5961.

49. **Dogerské skaly.** Sú vzácnou štúdiovou ukážkou jurskej doby a významnou geologickou lokalitou. Je tvorená vápencovými skalnými stenami, ktoré vznikli prirodzenou eróziou. Majú veľký prírodovedný význam a vedeckú hodnotu. Je to významný náučný a vedecký objekt. Ružomberok KN-E 2920/8.

50. **Pecekova skala.** Vlkolínec – okolie, Ružomberok KN-E 2652.

51. **Skala Mravička Vlčia skala** je travertínová kopa s riedkym lesným porastom. Ružomberok KN-E 2920/8.

52. **Prifahlé terasovité polička** – Vlkolínec. Historické využívania poľnohospodárskej pôdy obyvateľmi v minulých storočiach – Zahumny – Dolinka – Močidlá – Na Laz – Hanuškova – Pod krajom – Pod stráňou – Do uhliska – Dielec – Ravný diel – Pod Žiarom – Stránica – Kult – Lazy – Príkre.

Uznesenie Mestského zastupiteľstva Ružomberok zo dňa 30. 6. 2009 č. 360 - 2009 /

61. **Kostol Navštívenia Panny Márie** – Vlkolínec Jednolodová klasicistická stavba s presbytériom a do priečelia vstavanou vežou Adresa: Vlkolínec, Súpisné č. 9001, Vznik: 1875, Vlastnícka forma: Vlastníctvo cirkvi a cirk. organizácií.

62. **Studňa – Vlkolínec.** Charakteristická pamiatka obce. /hlboká 13 m/ Adresa: Vlkolínec, Vznik: 1860, Vlastnícka forma: Samospráva miest a obcí.

63. **Rodinný dom – Vlkolínec** Charakteristický ľudový dom Adresa: Vlkolínec, Súpisné č. 9040, Vznik: cca 1910, Vlastnícka forma: Samospráva miest a obcí.

VZN Mesta Ružomberok č. 6/2020 o záväznej časti Územného plánu zóny Ružomberok, PRLA Vlkolínec

Regulatívny priestorového usporiadania a funkčného využívania pozemkov a stavieb čl. 2, ods. 10.

Akceptovať koncepciu, ktorou sa sleduje obnova PRLA ako celku, že Územný plán zóny Ružomberok, PRLA Vlkolínec sa stáva nástrojom na zachovanie jeho autenticity a integrity, vytvára podmienky pre trvalú udržateľnosť živého obývaného súboru, ochranu in situ a prispieva podmienkami a regulatívmi k cieľu, ktorý sleduje revitalizáciu a rehabilitáciu riešeného územia, pričom sa vytvoria podmienky pre zachovanie kultúrneho dedičstva.

III. A/2 Využitie objektov, intenzita a funkčné využitie lokality a jej ochranného pásma

V lokalite PRLA Vlkolínec sa nachádzajú: obytné domy zrubovej konštrukcie, hospodárske stavby, Expozícia Roľnícky dom a dvor Vlkolínec, bývalá škola – Galéria ľudového umenia, reštaurácia (predtým to bol obchod), Dom UNESCO Vlkolínec, Kostol Navštívenia Panny Márie vo Vlkolínci, replika koliby salaša pod Vtáčnikom, Minigaléria v sýpke a Požiarna zbrojnica.

V záväznej časti nového ÚPN-Z PRLA Vlkolínec (2020), čl. 4 Regulatívy umiestňovania stavieb na jednotlivých pozemkoch, urbánných priestorov s určením zastavovacích podmienok sú podrobne určené všeobecné podmienky platné pre celé územie zóny a podmienky pre čiastkovo vymedzené funkčné jednotky zóny.

Pôvodné funkčné využívanie plôch v osade Vlkolínec bolo zamerané na trvalé individuálne bývanie v ľudových rodinných domoch, ku ktorým boli priradené hospodárske stavby (humná, maštale, senníky, stodoly). Začiatkom 2. pol. 20. storočia začalo kontinuálne vysídľovanie a postupná zmena využívania pôvodných ľudových rodinných ľudových domov s trvalým bývaním pre využívanie na rekreačné

rodinné domy (rekreačné chalupy). Uplatňovanie záujmov pamiatkovej ochrany s prísnyimi podmienkami pre zachovanie a obnovu pamiatkovej ochrany sa tiež podpísalo k vyľudňovaniu územia. V súčasnosti sa tak v riešenom území nachádza **73 obytných domov, z toho je 11 domov využívaných na trvalé bývanie**⁵⁶.

Podľa údajov Útvaru hlavného architekta (ÚHA) Mesta Ružomberok poskytnutých na vypracovanie nového ÚPN-Z PRLA Vlkolíncec (2020) je na individuálne rekreačné účely vo viazanom cestovnom ruchu v riešenom území využívaných 38 objektov. Z prieskumu v teréne, vykonanom spracovateľmi nového územného plánu za účasti štatutárneho zástupcu Mesta Ružomberok pre túto mestskú časť, vyplývajú nasledovné údaje:

- Objekty využívané na rekreačné účely, stav: 62 objektov

z toho ako:

- Rekreačné rodinné domy: 56 objektov

- Rekreačné chaty: 6 objektov.

Do uvedených počtov sú zaradené aj prestavané objekty niektorých pôvodných hospodárskych stavieb. Počet objektov využívaných na individuálne rekreačné účely s pridelenými súpisnými číslami je 47.

V návrhu nového ÚPN-Z PRLA Vlkolíncec (2020) sa rieši zjednotenie objektov na individuálnu rekreáciu a individuálne bývanie. Priorita je postavená na uprednostnení trvalého bývania, pričom sa pripúšťa využívanie pôvodných ľudových stavieb a povolených rekreačných stavieb aj na individuálne rekreačné využívanie.

Koncepcia riešenia v Územnom pláne zóny Ružomberok, PRLA Vlkolíncec (2020, Sprievodná správa, str. 25:

- Návrh riešenia funkčného využitia je koncepčne a prioritne postavený na uplatnení individuálnej špecifickej rekreácie a vytvorení podmienok pre „návrat trvalého – individuálneho bývania do Vlkolíncec“. Tento proces bude synergetický. Navrhované riešenie umožňujúce dostavbu pôvodne zaniknutej výstavby tiež prispieje k vytvoreniu podmienok pre špecifickú rekreáciu a návrat individuálneho trvalého bývania.
- Navrhované riešenie v ÚPN-Z PRLA Vlkolíncec rieši 98 objektov vhodných na funkčné využívanie pre individuálnu špecifickú rekreáciu a trvalé bývanie, z toho na takéto využívanie umožňuje v 69-tich pôvodných objektoch a v 29-tich navrhovaných objektoch.
- Návrhom prislúchajúcej a prípustnej občianskej vybavenosti v ÚPN-Z PRLA Vlkolíncec sa vytvorí podmienky nevyhnutného občianskeho zázemia pre rezidentov i návštevníkov pričom sa nenaruší pôvodná urbanistická stopa a vnútorný obraz sídla.

Na okolitých lúkach v ochrannom pásme PRLA Vlkolíncec možno ešte aj dnes nájsť niekoľko menších hospodárskych stavieb – senníkov („štálov“), ktoré sú roztratené po celom extraviláne osady. Spolu s úzkymi pásmi terasovitých políček dotvárajú jedinečný charakter okolitej prírodnej krajiny, ktorej dominuje masív vrchu Sidorovo. Zrubové senníky sú umiestnené najmä na vyššie položených lúkach v okolí Vlkolíncec. Odhaduje sa, že v čase najväčšieho rozvoja dediny ich bolo v jej zázemí okolo 60.⁵⁷

VZN Mesta Ružomberok č. 6/2020 o záväznej časti Územného plánu zóny Ružomberok, PRLA Vlkolíncec

Čl. 4 Regulatívy umiestňovania stavieb na jednotlivých pozemkoch, urbánných priestoroch s určením zastavovacích podmienok, ods. 3 Podmienky platné pre čiastkovo vymedzené funkčné jednotky zóny, písm. e) P.K. – plochy krajinného priestoru:

⁵⁶ Tento počet neodráža reálny stav, keďže aj v domoch, evidovaných na trvalé bývanie, sa ich vlastníci nezdržiavajú celoročne.

⁵⁷ BABÁL, M., 2002: *Drevená dedina Vlkolíncec*, Vyd.: Mesto Ružomberok, 312 s.

- e1) vymedzené plochy sú určené pre pôvodné využívanie na hospodárenie a užívanie plôch s poľnohospodárskou pôdou, t.j. úzkoblokové oráčninové hospodárenie a plochy kosných lúk a pasienkov, ktoré sa po obnove plynulo prepojí s nadväzujúcim krajinným priestorom s obnoveným spôsobom hospodárenia,
- e2) odstrániť nepôvodnú nepovolenú výstavbu a zamedziť novým stavebným aktivitám,
- e3) odstrániť invázne a nepôvodné druhy rastlín a drevín.

III. A/3 Obnova a údržba objektov, revitalizácia pridoimových záhrad, obnova senníkov a revitalizácia územia ochranného pásma

Obnova a údržba objektov v PRLA Vlkolíneec

Štátom deklarovaná pamiatková starostlivosť nie vždy dokázala chrániť vzácny pamiatkový fond a ten bez zodpovedných vlastníkov veľmi rýchlo upadal. V druhej polovici 80. rokov 20. storočia sa aj vo Vlkolínci vo väčšej miere aktivizovali dobrovoľní ochranári. S obnovou drevených stavieb tradičnej ľudovej architektúry mali už bohaté skúsenosti z iných liptovských lokalít (napríklad z osady Podšíp pri Stankovanoch či z Veľkého Borového).⁵⁸ Pri záchrane, obnove a údržbe objektov v PRLA Vlkolíneec významne pomáhali aj dobrovoľnícke aktivity Sekcie v oblasti ľudovej architektúry a jej zázemia (Sekcia). Sekcia vznikla v roku 1977 ako súčasť bratislavskej ochrannárskej organizácie Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny v Bratislave (SZOPK) a združila nadšencov, ktorí vo voľnom čase opravovali prevažne drevené ľudové stavby po celom Slovensku.

Vyšší stupeň organizovanosti (na úrovni dobrovoľníkov) priniesli so sebou Týždne ochrany ľudovej architektúry. Boli to tradičné podujatia, ktoré každoročne od roku 1982 organizovala Sekcia SZOPK. Uskutočnili sa na viacerých lokalitách (Podšíp, Brizgalky, U Michalcov, Veľké Borové, Oblazy, Muránska Zdychava, klenovské a hriňovské lazy a i.). Paralelne sa každoročne konali aj týždne opráv v rámci akcie Senníky a salaše ako turistické útulne. Sekcia sa od začiatku riadila programovým dokumentom s názvom Konceptia činnosti v oblasti ľudovej architektúry a jej zázemia.⁵⁹ Od začiatku aktivít nešlo len o záchranu samotných objektov či súborov v intraviláne sídla, ale aj o starostlivosť o krajinné zázemie v okolí. Sekcia každoročne od roku 1982 organizovala Týždeň ochrany ľudovej architektúry.

Významnou náplňou prác ochranárov bola generálna rekonštrukcia kamennej sýpky, jedného z najstarších stavebných obytných objektov v osade Vlkolíneec, ktorý sa nachádza v bezprostrednom susedstva známej vlkolínskej drevenej zvoničky. Rekonštrukcia sa ukončila v lete 1988 (obr. 34-37). V ďalších týždňoch, mesiacoch a rokoch boli dokončené mnohé rozrobené akcie a čiastočne či úplne sa obnovilo niekoľko ďalších objektov. Sekcia organizovala brigády vo Vlkolínci do roku 1991. Z toho posledné dva roky sa najväčšia pozornosť sústredila na statické zabezpečenie sýpky v dolnej časti obce, ktorú v tom čase tvorilo iba niekoľko padajúcich múrov (dnes je tam galéria a toalety). Do prácach na obnove a rekonštrukcii boli pravidelne zapájaní aj miestni obyvatelia.

V roku 2018, pri príležitosti 25. výročia zápisu Vlkolínca do zoznamu UNESCO, udelila predsedníčka Žilinského samosprávneho kraja členom a členkám Sekcie Čestné uznanie za záchranu a obnovu ľudovej architektúry vo Vlkolínci.

V rokoch 1999 – 2001 realizoval A-projekt, Liptovský hrádok vo Vlkolínci Projekt záchrany svetového kultúrneho dedičstva, ktorý bol podporený z programu Phare. Cieľom projektu bolo naplánovať

⁵⁸ DUDÁŠ, M., Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Vlkolíneec v Zozname svetového dedičstva UNESCO a niekoľko negatívnych aspektov zápisu, Problematika mestských pamiatkových centier, Zborník prednášok, 2020, str. 26-35.

⁵⁹ HUBA, M. (1977). Konceptia činnosti v oblasti ľudovej architektúry a jej zázemia. SZOPK – ZO Bratislava IV, Podbeskydí, 1-2/1977, s. 48-58.

v dlhodobom a krátkodobom horizonte projekt „revitalizácie Vlkolínca vo väzbe na Ružomberok a následne na to získať finančné prostriedky z viacerých zdrojov.

Obr. 34-37 Týždeň ochrany ľudovej architektúry vo Vlkolínci – ukážky z obnovy a rekonštrukcie domu pri zvonici na dolnom konci osady Vlkolíneec, obrázok 37 (vpravo dole) je z obnovy bývalej kamennej sýpky (zdroj: Archív SZOPK, Vlkolíneec, 1988)

V roku 2003 Mesto Ružomberok vypracovalo Návrh záchrany PREA Vlkolíneec a príslušného okolia ako svetového kultúrneho dedičstva. Išlo o projekt obnovy ako súčasť programu revitalizácie slovenských lokalít zapísaných do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO na roky 2003 – 2006 pripravený na základe uznesenia vlády SR č. 411 z 28. mája 2003, kde sa v bode C.6 odporúča primátorom slovenských lokalít svetového kultúrneho dedičstva vypracovať program revitalizácie lokalít na roky 2003 – 2006. Revitalizácia Vlkolíneca vychádzala z Územného plánu zóny Mesta Ružomberok – Vlkolíneec (schváleného v roku 1997).

Pri súčasnej obnove Vlkolíneca sa vyskytujú prípady nerešpektovania jestvujúcej pamiatkovej legislatívy a občas dochádza k svojvoľnému konaniu vlastníkov, ktoré často negatívne zasahuje do pamiatkovej podstaty chránených objektov. Medzi veľké problémy patrí snaha vymieňať pôvodné drevené okenné výplne za nové, jednoduchšieho tvaru i členenia, nezriedka i z veľmi rušivého plastového materiálu. Podobne sa prejavuje nechota obnovovať tradičné drevené šindľové krytiny v pôvodnom výraze a materiáli, nakoľko ich obstarávací cena je vysoká a údržba značne náročná. Zároveň medzi obyvateľmi ustavične prevláda hlboko zakorenený stereotypy v používaní betónov, cementu a strojovo vyrábaných omietkových zmesí. V poslednom období sa vo Vlkolínci začali nekontrolovateľným spôsobom rozširovať veľmi expresívne a sýte farby fasád obytných domov a ich kamenných podmuroviek. Vlastníci ich zväčša realizujú bez vedomia pamiatkovej inštitúcie a v danom prostredí pôsobia neprirodzene a veľmi rušivo (najmä továrenské sýto žlté, modré, okrové a hnedé farby s neprirodzeným leskom). Výber farieb nezodpovedá tradičným historickým zvyklostiam a to aj napriek tomu, že platný

územný plán zóny jasne definuje farebnosť domov. Veľkou výzvou pre pamiatkovú inštitúciu i architektov bude dostavba Vlkolínca na miestach, kde v minulosti stáli viaceré obytné domy i hospodárske budovy a ktoré dnes tvoria v podstate jedinú rezervnú plochu budúcej zástavby. Vysporiadať sa s novostavbami v tomto vysoko hodnotnom a na každú zmenu citlivom pamiatkovom prostredí bude viac ako náročné.⁶⁰

Koncepcia riešenia v Územnom pláne zóny Ružomberok, PRLA Vlkolínec (2020), Sprievodná správa, str. 28:

- Návrh riešenia plne rešpektuje evidované národné kultúrne pamiatky (NKP) a navrhuje individuálnu metódu ich pamiatkovej obnovy v súlade s požiadavkami ochrany pamiatkového fondu.
- Obnova nehnuteľných NKP je determinovaná mierou zachovania autentických prvkov, podmienkami štátnej ochrany a kritériami medzinárodných konvencií.

V Závaznej časti Sprievodnej správy ÚPN Z PRLA Vlkolínec je pre jednotlivé súčasne umiestnené stavby a navrhované stavby vyplývajúce z riešenia ÚPN-Z PRLA Vlkolínec záväzne nastavený spôsob uplatnenia obnovy v zmysle následne uvedenej Metodológie obnovy kultúrneho dedičstva. V ÚPN-Z Ružomberok, PRLA Vlkolínec sa uvádza, že sa môžu uplatniť nasledovné spôsoby obnovy architektonického dedičstva:

1. Slohovo rekonštrukčná metóda
 - 1.1 Slohovo rekonštrukčná metóda formou kópie
 - 1.2 Slohovo rekonštrukčná metóda formou exaktnej slohovej rekonštrukcie
 - 1.3 Slohovo rekonštrukčná metóda analogická resp. hypotetická
2. Analytická metóda
3. Metóda náznakovej rekonštrukcie
4. Novotvar v historickom prostredí

Obnova hospodárskych objektov v PRLA a senníkov v ochrannom pásme

Obnova hospodárskych objektov v PRLA

V súčasnosti sú zvlášť ohrozené drevené hospodárske objekty, najmä stodoly, z ktorých mnohé sú opustené a v dezolátnom stave. Vlastníci pre ne len ťažko hľadajú primerané využitie, v podstate ich nepotrebujú, a majú snahu skôr odstraňovať, ako obnovovať. Neuvedomujú si, že tvoria neoddeliteľnú súčasť pôvodného urbanizmu a architektúry osady a sú podstatnou zložkou jej pamiatkového fondu.⁶¹

Možnými riešeniami by bolo⁶²:

- odkúpenie objektov Mestom Ružomberok, resp. Liptovským múzeom, OZ Vlkolínec, príp. ďalšími subjektmi s následnou rekonštrukciou a umiestnením vhodných funkcií, pre ktoré dnes v osade chýbajú adekvátne kryté priestory,
- zjednodušenie postupu pri žiadosti o grant na opravu, resp. poradenská pomoc žiadateľom (vrátane právnej pomoci, pri riešení vlastníckych vzťahov a pod.),
- postupné vyškolenie remeselníkov z blízkeho okolia (napr. formou workshopov), ktorí by boli schopní rekonštrukciu objektov realizovať tradičným spôsobom, spojenie sa so strednými odbornými školami, poskytnúť možnosť duálneho vzdelávania – odborná prax pri obnove objektov PRLA (napr. Stredná lesnícka škola, Liptovský Hrádok; Stredná priemyselná škola stavebná, Veľká

⁶⁰ DUDÁŠ, M., Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Vlkolínec v Zozname svetového dedičstva UNESCO a niekoľko negatívnych aspektov zápisu, Problematika mestských pamiatkových centier, Zborník prednášok, 2020, str. 26-35.

⁶¹ tamtiež

⁶² Návrhy pripravil a predložil Boris Hochel.

okružná 25, 010 01 Žilina), ako aj odborná prax v starostlivosti o okolitú krajinu (napr. Stredná odborná škola poľnohospodárstva a služieb na vidieku v Žiline v Žiline),

- podpora živnostníkov (zo strany mesta Ružomberok a Žilinského samosprávneho kraja) zameraných na výrobu šindľov, dosák a pod., alebo zriadenie mestského výrobného podniku = možný zdroj pracovných príležitostí vo Vlkolínci, na Bielom Potoku, Ludrovej a pod.,
- plánovaná podpora zo strany mesta Ružomberok s dosahom na finančnú položku v mestskom rozpočte určenú na realizáciu workshopov s multiplikačným efektom: spropagovanie tradičných aktivít, vyškolenie nových majstrov a prispievanie k samotnej obnove objektov PRLA.

Obnova senníkov v ochrannom pásme

V roku 2010 si Mesto Ružomberok objednalo geodetickú dokumentáciu Situačné zameranie skutočnej polohy senníkov v okolí Vlkolínci. Súčasťou dokumentácie bol aj monitoring ich stavebno-technického stavu. Zameraných bolo 20 senníkov a následne bolo zdokumentovaných 10 senníkov, studňa a zvonica.

V rokoch 2010 – 2012 boli vo Vlkolínci realizované workshopy na obnovu senníkov s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR *Obnovme si svoj dom*, podporou Mesta Ružomberok a OZ Vlkolínec v rámci projektu *Obnova pamätihodností Vlkolínci – workshop*. Počas workshopov sa podarilo obnoviť okolo 20 senníkov.⁶³ Lektormi workshopov v rokoch 2010 – 2012 boli členovia OZ Hoblina t.c., ktoré sa zaoberá propagáciou a praktickou ochranou ľudovej architektúry na Slovensku⁶⁴.

V obnove hospodárskych objektov vo Vlkolínci sa pokračovalo aj v nasledujúcich rokoch. V rokoch 2017 až 2021 boli realizované Mestom Ružomberok, OZ Hoblina t.c a ďalšími odborníkmi projekty pod názvom Workshop Vlkolínec s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR v rámci programu *Obnovme si svoj dom 1.3* a podporou OZ Vlkolínec. Spolu bolo týchto päť workshopov podporených sumou viac ako 30 000 €. Zameranie workshopov bolo najmä na obnovu hospodárskych objektov, napr. opravy šindľových striech, tesárske práce a na vydanie informačných brožúr. Do aktivít boli zapojení aj domáci obyvatelia a aktivisti. Pod vedením odborných lektorov sa podarilo úspešne zabezpečiť prenos znalostí a pôvodných postupov prác. Okrem senníkov (obr. 38 a 39) sa realizovala aj údržba niektorých hospodárskych objektov v PRLA Vlkolínec (obr. 40, 41, 42).

Obr. 38 Ako prvý bol obnovený senník pri parkovisku / vľavo (foto: J. HRIVNÁK)

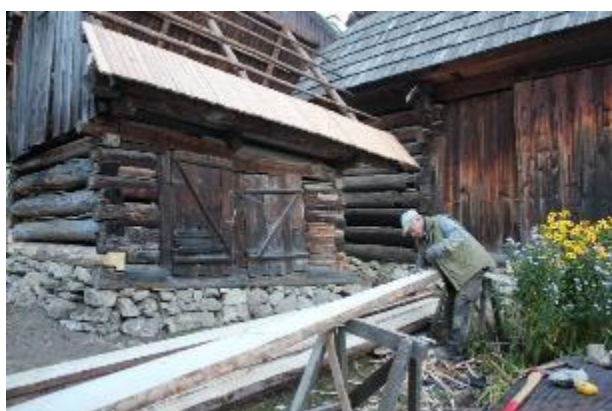
Obr. 39 Michal a Ivo nabíjajú nový štiepaný šindel z Kysúc / vpravo (foto: J. BAŠARY, 2011)

⁶³ HOCHTEL, B. (2018): *Obnova senníkov v lokalite UNESCO Vlkolínec*. In: Kozová, M. (ed.): Zb. z konferencie: 25. výročie zápisu lokality Vlkolínec do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, 24.-25. októbra 2018, Katolícka univerzita v Ružomberku. 77-83.

⁶⁴ HOCHTEL, B. (zostavovateľ). *Obnova a údržba senníkov vo Vlkolínci v roku 2010 a 2011*. Vydalo Mesto Ružomberok, Tlač: PrintArt Ružomberok, december 2011; Hochtel, B. (zostavovateľ). *Obnova a údržba senníkov vo Vlkolínci v roku 2012*. Vydalo Mesto Ružomberok, Tlač: PrintArt Ružomberok, december 2012.

Obr. 40 Údržba strechy bývalej sýpky pri zvonici (2017) (foto: B. HOCHEL)

Obr. 41 Príprava na inštaláciu podlahy – Workshop v roku 2021 (foto: J. BAŠARY)

Obr. 42 Maštal po oprave – Workshop v roku 2021 (foto: J. BAŠARY)

Zabezpečenie zachovania a zlepšenia stavu senníkov upravuje formou niekoľkých regulatív aj ÚPN-Z PRLA Vlkolínec (2020).

VZN Mesta Ružomberok č. 6/2020 o záväznej časti Územného plánu zóny Ružomberok, PRLA Vlkolínec

V čl. 3 Regulatívy umiestnenia verejného dopravného a technického vybavenia a v čl. 6 Regulatívy začlenenia stavieb do okolitej zástavby, pamiatkových rezervácií, pamiatkových zón a do ostatnej krajiny v bode 1 (na str. 13) sa senníkom venujú nasledujúce body:

čl. 3, bod 2, písm. y) – str. 8:

y) V riešenom území je možné umiestniť drobné stavby ako sú senníky, včelíny a podzemné objekty na uskladnenie zeleniny, ovocia a zemiakov. Uvedené drobné stavby musia svojou veľkosťou, tvarom, použitým materiálom a tvaroslovím rešpektovať princípy ľudovej architektúry a musia byť odsúhlasené Krajským pamiatkovým úradom.

čl. 6, bod 1, písm. g) (g7 a g8) – str. 13

g) Akceptovať, že pre zabezpečenie činností v ochrannom pásme PRLA mimo riešeného územia ÚPN-Z je potrebné:

- g7) vylúčiť výstavbu nových objektov, okrem hospodárskych stavieb bez podpivničenia (senníky, včelíny), pri výstavbe ktorých je prípustné iba použitie tradičných technológií a materiálov (drevo)
- g8) nepripustiť prestavbu senníkov na rekreačné chaty.

Stav prípravy revitalizácie prídomových záhrad

Od roku 1997 realizovali vo Vlkolínci dve univerzity, a to Technická univerzita vo Zvolene a Slovenská poľnohospodárska škola v Nitre pre svojich študentov niekoľko letných škôl krajnotvorby a sadovníctva. Počas letných škôl sa vykonali nasledovné aktivity: geodetické zameranie jednotlivých stromov na hlavných komunikáciách a verejných priestranstvách Vlkolínce; pasportizácia a inventarizácia drevín v intraviláne obce a v blízkom okolí na terasách pozemkov; determinované bolo drevinové zloženie okolitých lesných porastov a na vrchu Sidorovo; inventarizácia, ošetrovanie a rez ovocných drevín v obci; návrh sadovníckych úprav predzáhradiek a verejných priestranstiev obce, vrátane zhotovenia skíc vybraných domov. Priebežne sa uskutočňujú pre miestnych záhradkárov školenia na tému revitalizácie prídomových záhrad.

Od mája do septembra 2018 bolo vo Vlkolínci realizované mapovanie ovocných stromov nachádzajúcich sa v zastavanom území, pri cestách, ale najmä tých, ktoré sú sústredené v záhradách za domami. Inventarizácia a hodnotenie ovocných drevín vo Vlkolínci boli realizované v rámci projektu INTERREG V-A-SK-CZ/20/16/02 č. NKP3040D001: Pamiatky svetového dedičstva UNESCO v živote obcí, miest a regiónov. Ich cieľom bolo ovocné stromy lokalizovať, zakresliť do mapového podkladu a kvalitatívne hodnotiť. Hodnotenú boli aj ovocné drevisy patriace do ochranného pásma lokality UNESCO Vlkolíneec. Pre stanovenie kvality stromov bol využitý metodický postup, ktorý sa zvykne aplikovať pri hodnotení drevín tvoriacich sadovnícky upravené plochy. Na základe získaných údajov o kvalite ovocných drevín vo Vlkolínci, ako aj na základe ich kvantifikácie a priestorového usporiadania a vyhodnotenia stavu, že záhrady vo Vlkolínci majú dostatočný ovocinársky potenciál, boli navrhnuté opatrenia (obr. 43).

Obr. 43 Ukážka grafickej prezentácie mapovaných a hodnotených ovocných stromov vo Vlkolínci (zdroj: E. PAUDITŠOVÁ, M. HAMMEROVÁ, I. KRAJŇÁKOVÁ, 2018⁶⁵)

Z výsledkov inventarizácie a hodnotenia ovocných drevín vo Vlkolínci realizovanom v roku 2018 je zrejme, že je potrebná revitalizácia ovocných záhrad. Na základe tohto zistenia bol spracovaný zoznam aktivít tvoriacich ucelený súbor opatrení, ktorý bol uvedený v publikácii *Krajinná štúdia – Vlkolíneec*.⁶⁶

V spolupráci s Okresným výborom Slovenského záhradkárskeho zväzu v Ružomberku boli v rámci projektu INTERREG V-A SK-CZ VLaMI v októbri 2018 v zmysle vyššie uvedených odporúčaní

⁶⁵ PAUDITŠOVÁ, E., HAMMEROVÁ, M., KRAJŇÁKOVÁ, I. *Obnova pestovania ovocných stromov ako formy tradičného hospodárenia v ochrannom pásme lokality UNESCO Vlkolíneec*. 2018. In Kozová, M. (ed.): Zborník z konferencie: 25. výročie zápisu lokality Vlkolíneec do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, 24.-25. októbra 2018, Katolícka univerzita v Ružomberku, s. 101-110.

⁶⁶ PAUDITŠOVÁ, E., KOZOVÁ, M. a kol. *Krajinná štúdia – Vlkolíneec*. 2019. 100 s.

vysadené vyššie podpníky ovocných drevín. Podľa odporúčaní (Veselý, Vašš, 2018), ktoré odzneli na pracovných seminároch v rámci vyššie uvedeného projektu INTERREG V-A-SK-CZ/20/16/02, bolo okolo vysadených stromov inštalované oplotenie ako spôsob ochrany stromov pred poškodením zverou. V aktivitách výsadby tradičných pôvodných odrôd ovocných stromov, a to najmä odolných druhov sliviek a hrušiek, pokračujú miestni záhradkári aj v súčasnosti.

Stav zelene vo verejných priestoroch

V záväzných regulatívoch Územného plánu zóny Ružomberok – Vlkolíneček (2020) sa v rámci zelene na verejných priestoroch navrhuje:

- uvažovať s ostatnými plochami verejnej zelene na verejných priestranstvách zóny (popri komunikáciách a v rámci peších komunikácií a priestranstiev) ako s dôležitým estetickým a mikroklimatickým prírodným prvkom,
- pri umiestňovaní stavieb v celom území PRLA v maximálnej možnej miere zachovať hodnotnú vzrastlú zeleň.

VZN Mesta Ružomberok č. 6/2020 o záväznej časti Územného plánu zóny Ružomberok, PRLA Vlkolíneček

Čl. 4 Regulatívy umiestňovania stavieb na jednotlivých pozemkoch, urbánnych priestoroch s určením zastavovacích podmienok, ods. 3 Podmienky platné pre čiastkovo vymedzené funkčné jednotky zóny, písm. a) P.D. plocha a pozemky verejných obslužných komunikácií

a4) **Plochy verejnej zelene** vo vymedzenej ploche riešiť výhradne s trávnatým povrchom. Akceptovať na týchto plochách súčasnú hodnotnú a vzrastlú verejnú zeleň z autochtónnych druhov stromov.

a5) **Na vymedzených plochách verejnej zelene** v polohách dokumentovaných vo výkrese č. 2 Výkres komplexného urbanistického návrhu riešeného územia umožniť umiestnenie malej architektúry s oddychovými miestami pre oddychové sedenie a informačnými prvkami pri dodržaní podmienok a obmedzení vyplývajúcich z pamiatkovej ochrany a zásad pamiatkovej obnovy pre stavby umiestnené v PRLA Vlkolíneček ako novotvar v historickom prostredí.

Revitalizácia územia ochranného pásma a podpora tradičných foriem hospodárenia

Návrh obnovy tradičného hospodárenia vo Vlkolíneček vychádza z potreby zachovania tradičnej krajinej štruktúry, jej typickej štruktúrovanej krajinej mozaiky, ktorú v minulosti tvorili maloblokové polia, lúky a pasienky. Cieľom je obnoviť na vybraných políčkach obklopujúcich zastavané územie Vlkolíneček tradičné formy pestovania plodín a vrátiť aj tradičné postupy manažmentu krajiny, ktorými sa udržiaval charakteristický vzhľad krajiny.

Aj keď návrat okolitej krajiny k pôvodnému stavu krajinej štruktúry (napr. k stavu v 50. rokoch 20. storočia) už nie je možný, Mesto Ružomberok má ambíciu zachovať aspoň vo vybraných častiach ochranného pásma Vlkolíneček krajinné štruktúry s typickými tradičnými formami hospodárenia v podhorskej krajine. O zachovávanie okolitej krajiny sa v súčasnosti stará najmä Poľnohospodárske družstvo (PD) Ludrová, ktoré obhospodaruje časť lúk a pasienkov v okolí Vlkolíneček.⁶⁷ Kosením lúk a čiastočným odstraňovaním náletových drevín najmä v častiach za záhradami sa podarilo zachrániť aspoň časť unikátnej terasovitej štruktúry políček. Kosením lúk je zabezpečovaná potrebná biodiverzita. Druhové zloženie lúk je ešte stále pestré, hoci je v posledných rokoch badať zvýšenú intenzitu tlaku invázných rastlinných druhov. PD Ludrová zabezpečuje na časti územia aj pasenie oviec, ktoré je pre zachovanie tradičnej krajiny vo Vlkolíneček jedným zo zásadných manažmentových opatrení.

⁶⁷ Mesto Ružomberok uzatvorilo v roku 2010 Mandátnu zmluvu s PD Ludrová, ktoré obhospodaruje časť pozemkov mesta v celkovej rozlohe 307 ha. Dňa 24. 6. 2020 schválilo MsZ uznesením č. 115/2020 novú Mandátnu zmluvu s PD Ludrová, ktorá nadobudla účinnosť od 1. 9. 2020.

V spolupráci s odborníkmi z Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, PD Ludrová, OZ Vlkolíneč, Mestských lesov spol. s r. o. Ružomberok a ďalšími odborníkmi boli pripravené návrhy revitalizačných plánov na obnovu tradičných foriem hospodárenia v tých častiach, ktoré majú vhodnú dostupnosť a kde sú ešte zachované zvyšky terasovitých políčk. Obnova tradičných foriem hospodárenia na vytipovaných políčkach by sa mala postupne realizovať v najbližších 10 až 15 rokoch⁶⁸.

Jedným z pozemkov v ochrannom pásme PRLA Vlkolíneč, na ktorom bola realizovaná tradičná forma obhospodarovania, je pozemok s rozlohou 3,2 ha za kostolom (parcela KN-C č. 14822). Užívateľom pozemku je PD Ludrová. Na jar v roku 2018 boli na časti parcely s charakterom zarastajúceho trávneho porastu, v súlade s rozhodnutím Mesta Ružomberok zo dňa 4. 9. 2017 a jeho súhlasom na výrub drevín rastúcich mimo lesa, odstránené s pomocou PD Ludrová náletové kríky a stromy (trnky, jaseň, hloh, baza, lieska, šípka) (obr. 44).

Obr. 44 Účastníci workshopu (apríl, 2018) realizovanom v projekte INTERREG SK-CZ pri parcele č. 14822, kde na jar 2018 pracovníci PD Ludrová uskutočnili výrub náletových drevín a kríkov. V strede lektor Pavel Krištofík z PD Ludrová (fotografie: J. KOLEJKA)

V roku 2018 prebehli viaceré rokovania medzi OZ Vlkolíneč a PD Ludrová, ktoré boli zamerané najmä na činnosti, ktoré je potrebné v území zabezpečiť. Sú to predovšetkým:

- a) kosenie na verifikovaných pozemkoch a dodávka sena pre Mestské lesy spol. s r. o. Ružomberok, ktoré budú dotujú nákup sena;
- b) mulčovanie verifikovaných pozemkov, na ktorých by sa v budúcich rokoch zabezpečilo už kosenie; túto aktivitu má realizovať PD Ludrová;
- c) odstraňovanie náletových drevín na vytipovaných pozemkoch, čím sa rozšíri plocha verifikovaných pozemkov; na tejto aktivite sa má podieľať PD Ludrová a OZ Vlkolíneč, aktivita bude finančne podporená z odpredaja drevnej hmoty.

Pozornosť sa na zasadnutiach Rady pre Vlkolíneč pravidelne venuje aj požiadavkám obnovovania a údržbe potokov. V spolupráci so Správou povodia horného Váhu Ružomberok sa napr. v novembri 2016 zabezpečil výrub náletových drevín okolo potoka. Opatrenia na údržbe pokračovali aj v roku 2017

⁶⁸ KOZOVÁ, M., PAUDITŠOVÁ, E., BAŠARY, J. *Aktuálny stav spravovania územia lokality UMESCO Vlkolíneč a pripravované opatrenia revitalizačných plánov pre ochranné pásma*. In: Kozová, M. (ed.): Zb. z konferencie: 25. výročie zápisu lokality Vlkolíneč do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, 24. – 25. októbra 2018, Katolícka univerzita v Ružomberku. s. 88-100.

a nasledujúcich rokoch. V roku 2018 bol obnovený úsek potoka v centre Vlkolínca, boli vymenené žľaby v dolnej časti Vlkolínca. Na materiál prispelo Mesto Ružomberok a Správa povodia horného Váhu Ružomberok.

III.A/4 Počet obyvateľov a bytový fond: súčasný stav a výhľad

Vývoj počtu obyvateľov

Dlhodobou pretrvávajúcou problémom vo Vlkolínci je klesajúci počet obyvateľov. Miestne podmienky ale predovšetkým izolácia Vlkolínca ovplyvnili počet obyvateľov s trvalým pobytom. Najvyššia populácia (384) v tejto lokalite bola dokumentovaná v roku 1825.⁶⁹ Počet obyvateľov s trvalým pobytom sa postupne znižoval. Väčšina domov sa v posledných desaťročiach využíva ako víkendové bývanie alebo ako rekreačné chalupy. Najväčší pokles počtu obyvateľov nastal po roku 1990 (tabuľka 2). V ÚPN-Z PRLA Vlkolíнец (2020) sa uvádza, že súčasnosti je na trvalé bývanie nahlásených 24 obyvateľov, skutočne však býva v riešenom území len 16 obyvateľov. Za pozitívne treba považovať, že v posledných rokoch bol zaznamenaný vzrastajúci trend z hľadiska rastu počtu obyvateľstva v produktívnom veku, čo súvisí s prisťahovaním mladých rodín do osady.

Tabuľka 2 Vývoj počtu obyvateľov v osade Vlkolíнец od roku 1766 do roku 2020

rok	1766	1790	1825	1869	1930	1950	1961	1970	1991	1995	2001	2011	2020
počet	117	280	384	345	265	203	166	172	32	28	34	25	24

(Zdroj: Babal, 2002; Pivarčí, 2012; Mesto Ružomberok, 2020: Územný plán zóny Ružomberok – PRLA Vlkolíнец).

Kvalitu života miestnej komunity významne narušili vysoké počty návštevníkov a turistov. Stále nie je doriešené, ako by sa mohli uzatvoriť dvory a doriešiť aj ploty, ktoré by lepšie zabezpečili súkromie miestnych obyvateľov, často rušené návštevníkmi. V ÚPN-Z PRLA Vlkolíнец (2020) sú uvedené regulatívy na oplotenia záhrad, dvorov v lokalite Vlkolíнец. Cieľom oplotenia je ochrana obyvateľov pred vniknutím turistov na súkromné pozemky a tiež aj ochrana úrody v záhradách a včelstiev pred zverou.

Sumárne údaje obyvateľov (rezidentov) vyplývajúce z navrhovaného riešenia. (zdroj: Územný plán zóny Ružomberok, PRLA Vlkolíнец, 2020, Sprievodná správa str. 62-63)

- celkový počet obyvateľov (rezidentov): 384
- z toho:
- počet obyvateľov (rezidentov) v existujúcej výstavbe: 276
- počet obyvateľov (rezidentov) v navrhovanej výstavbe: 108

Na uvedené počty, ktoré treba považovať za smerné, je navrhovaná (dimenzovaná) technická infraštruktúra. Taktiež uvedené počty treba považovať za maximálne a môžu byť dosahované počas hlavnej (letnej) sezóny iba niekoľko dní v roku, v dovolenkovom období počas víkendov.

Bytový fond: súčasný stav a výhľad s dopadom na počet obyvateľov

Pôvodné funkčné využívanie v osade Vlkolíнец bolo zamerané na trvalé individuálne bývanie v ľudových rodinných domoch, ku ktorým boli priradené hospodárske stavby (humná, maštale, senníky, stodoly). Začiatkom druhej pol. 20. storočia začalo kontinuálne vysídľovanie pôvodných obyvateľov a s tým súvisiaci predaj nehnuteľností prevažne do súkromného vlastníctva ľudí z bratislavského kraja.

⁶⁹ Územný plán zóny Ružomberok, PRLA Vlkolíнец (2020).

Uplatňovanie záujmov pamiatkovej ochrany s prísnymi podmienkami pre zachovanie a obnovu pamiatkovej ochrany a stavebná uzávera vyhlásená v roku 1977 sa tiež podpísalo k vyľudňovaniu územia. Nastala tak postupná zmena využívania pôvodných ľudových rodinných domov s trvalým bývaním a ich využívanie na rekreačné rodinné domy (rekreačné chalupy).

Najmä v prvých rokoch po zápise a zviditeľnení osady v širšej verejnosti, viedol mnohých Vlkolínčanov k odpredaju svojich domov záujemcom z rôznych častí Slovenska, predovšetkým z hlavného mesta. Dopyt po nehnuteľnostiach tu stúpol a tak prirodzene aj ich cena. Nových vlastníkov však okrem malebného prírodného prostredia akoby lákala najmä atraktivnosť lokality, ktorá sa len nedávno stala svetovým dedičstvom. Čo im však chýba, je istá hlbšia spolupatričnosť k miestu a jeho histórii. Česť niekoľkým výnimkám, a to najmä ľuďom, ktorí vo Vlkolínci majú vlastné korene a z toho vyplývajúci silný osobný vzťah. Využitie mnohých domov na trvalé bývanie sa zmenilo na čisto rekreačný účel a prenájom. Vtedy tu ľudia prichádzajú na pomerne krátku dobu, zvyčajne na víkend, uzatvárajú sa do svojich objektov a s miestnou komunitou len ťažko nadväzujú úprimné a trvalejšie vzťahy. Zveľaďujú si najmä svoj majetok a o spoločný verejný priestor a komunitný život neprejavujú väčší záujem. Právnu ochranu Vlkolínca a jeho jednotlivých objektov, najmä hospodárskych budov ako sú stodoly a sýpky, sťažujú a niekedy doslova znemožňujú komplikované majetkovo-právne vzťahy. Viaceré domy a takmer väčšina hospodárskych stavieb nemajú doteraz založený list vlastníctva, mnohé nie sú vôbec zapísané v katastri nehnuteľností. Navyše veľký počet spoluvlastníkov znemožňuje zmysluplnú nápravu.⁷⁰

Bytový fond v území PREA Vlkolíнец – súčasný stav (zdroj: Územný plán zóny Ružomberok, PREA Vlkolíнец, 2020, Sprievodná správa str. 62-63)

V súčasnosti sa v riešenom území nachádza:

- počet obytných domov: 73

z toho:

- počet domov využívaných na trvalé bývanie: 11⁷¹

- počet domov využívaných na prechodné bývanie – na rekreačné účely: 62

z toho:

- ako rekreačný rodinný dom: 56

- ako rekreačná chata: 6

Podľa evidencie vyplývajúcej z pridelených súpisných čísel sa v riešenom území nachádza:

- počet pridelených súpisných čísel: 80

z toho :

- evidovaných ako rodinné domy (RD): 48

- evidovaných ako rekreačné chaty (RCH): 6

- evidovaných ako hospodárske budovy: 12

- evidované ako občianska vybavenosť (OV): 9

- evidované ako technická vybavenosť: 1.

V území sa využíva na občiansku vybavenosť z pôvodných ľudových rodinných domov a hospodárskych stavieb na občiansku vybavenosť 8 objektov (z toho boli 4 pôvodné ľudové rodinné domy). Na trvalé bývanie boli prestavané 3 objekty pôvodných hospodárskych stavieb.

Na rekreačné účely je v súčasnosti využívaných cca 31 pôvodných ľudových rodinných domov.

V súčasnosti vidieť návrat potomkov „Vlkolínčanov“ najmä z Ružomberka, do svojho rodiska. A práve tu je potenciál udržania a zachovania jeho kultúrnych a prírodných hodnôt do budúcnosti. Problémom

⁷⁰ DUDÁŠ, M., Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Vlkolíнец v Zozname svetového dedičstva UNESCO a niekoľko negatívnych aspektov zápisu, Problematika mestských pamiatkových centier, Zborník prednášok, 2020, str. 26-35.

⁷¹ Tento počet neodráža reálny stav, keďže aj v domoch, evidovaných na trvalé bývanie, sa ich vlastníci nezdržiavajú celoročne.

však je, že prevažná časť potomkov je v dôchodkovom veku. Chýba tu nástup novej generácie z potomkov, ktorá by mala vzťah a vôľu k zachovaniu autenticity Vlkolínca a mala motiváciu tu celoročne bývať.

III. A/5 Vývoj počtu návštevníkov lokality Vlkolíneec

Jedným z najzávažnejším problémom lokality svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneec po roku 1993 je zvyšujúci a neregulovaný nárast návštevníkov, najmä v letných mesiacoch, ktorý nepriaznivo ovplyvňuje kvalitu života miestnych obyvateľov. Miestni obyvatelia oprávnené pociťujú, že sa nerešpektuje ich súkromie, a preto väčšina z nich má k návštevníkom negatívny vzťah. Nesúhlasia s tým, aby boli súčasťou „stálej expozície“. Analýza, ktorú pripravilo Mesto Ružomberok ukazuje, že Vlkolíneec navštívili turisti z viac ako 80 krajín. V letnej sezóne navštevuje Vlkolíneec pravidelne takmer 30 000 ľudí.

Pretože pri vstupe do osady mesto Ružomberok vyberá od návštevníkov poplatok, tí si zväčša myslia, že sú v areáli nejakého múzea v prírode a často nerešpektujú súkromie miestnych obyvateľov. Vstupujú do priestorov dvorov, nazerajú do stodôl, drevární i chlievov a dokonca vchádzajú do obytných domov. Nie je preto prekvapením, že domáci vnímajú turistov ako tých, čo rušia pokoj, a sú neželaným elementom. Preto sa začali voči ich prítomnosti brániť. Žiaľ, zväčša len živelným osádzaným insitných zákazových značiek a oznamov a stavaním rôznych zábran a plotov, ktoré však až príliš často nerešpektujú dobové materiálové a tvarové zákonitosti.⁷² Tabuľka 3 vyjadruje počet registrovaných platiacich návštevníkov. Skutočný počet návštevníkov je však oveľa vyšší. Odhaduje sa, že osadu každoročne bezplatne navštíví ďalších približne 15 000 ľudí, najmä v letných mesiacoch. Odhady ročnej návštevnosti sú preto až okolo 80 000.

Tabuľka 3 Vývoj počtu platiacich návštevníkov v lokalite UNESCO Vlkolíneec (zdroj: Archív OZ Vlkolíneec)

rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*	2016	2017	2018	2019	2020*
počet návš.	53641	41543	40554	50869	61113	52486	56486	47158	59417	41798	53064	58060	44190

* V roku 2015 bola rekonštruovaná prístupová cesta na Vlkolíneec z Bieleho Potoka, predpokladáme, že to bol dôvod nižšej návštevnosti. V roku 2020 a 2021 ovplyvnili počet návštevníkov opatrenia v rámci pandémie COVID-19.

Ku dňu 30. 9. 2021 má OZ Vlkolíneec evidovaných 21 611 platiacich návštevníkov, ďalších návštevníkov má evidovaný nový súkromný subjekt Vlkolíneec Unesco s. r. o. (výber vstupného začal koncom apríla v r. 2021).

III. A/6 Dostupná vybavenosť (služby, infraštruktúra) pre miestnych obyvateľov a návštevníkov, kultúrne, spoločenské a vzdelávacie podujatia organizované v lokalite Vlkolíneec

Služby pre miestnych obyvateľov a návštevníkov

Služby, ktoré by mohli prispieť ku zlepšeniu kvality života miestnych obyvateľov a širšej ponuke služieb pre návštevníkov, sú v lokalite Vlkolíneec zatiaľ minimálne rozvinuté. V lokalite Vlkolíneec absentuje kompletná základná občianska vybavenosť pre miestnych obyvateľov. **PRLA Vlkolíneec je však „živým sídlom“** a s tým úzko súvisí navrhované riešenie v novom ÚPN-Z PRLA Vlkolíneec (2020).

⁷² DUDÁŠ, M., Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Vlkolíneec v Zozname svetového dedičstva UNESCO a niekoľko negatívnych aspektov zápisu, Problematika mestských pamiatkových centier, Zborník prednášok, 2020, str. 26-35.

V riešenom území sa v súčasnosti z vyššej občianskej vybavenosti nachádzajú: Liptovské múzeum – expozícia Roľnícky dom, Vlkolínec a Kostol navštívenia P. Márie, Vlkolínec. V ÚPN-Z PRLA Vlkolínec (2020) sú navrhované tri nové stavby s verejnoprospešnými službami:

- **Obecný dom** – ako administratívne zariadenie vo funkcii pracoviska miestneho obecného úradu (mestská časť Ružomberok – Vlkolínec). Zároveň sa tak vytvoria podmienky pre stretávanie sa a zázemie Rady pre Vlkolínec: miestny úrad, zasadačka, Rada pre Vlkolínec, verejné WC.
- **Komunitné centrum** – vytvorí podmienky pre kultúrne a spoločenské vyžitie, objekt bude slúžiť aj ako miestny kultúrny dom: univerzálna spoločenská sála (150 m²), priestor pre občerstvenie (cca 50 stoličiek), ubytovanie (max. 10 lôžok), verejné WC.
- **Technické a prevádzkové služby** – v objekte sa vytvorí zázemie pre umiestnenie zariadení súvisiacich s údržbou verejných komunikácií a priestranstiev, vrátane verejnej zelene.

Prehľad stavieb vo Vlkolínci s verejnoprospešnými službami (súčasný stav a návrh nových stavieb)

VZN Mesta Ružomberok č. 6/2020 o záväznej časti Územného plánu zóny Ružomberok, PRLA Vlkolínec, čl. 10 Zoznam verejnoprospešných stavieb ods. 1 Stavby s verejnoprospešnými službami (občianska vybavenosť a služby)

VPS – V1. **Expozícia Liptovského múzea** (stavba súvisiaca s pamiatkovou obnovou existujúcej nehnuteľnosti/prezentácia pôvodných stavieb v rámci PRLA; na parc. č.16043 a č. 19044; úžitková plocha cca 200 m² a cca 40 m²)

VPS – V2. **Stuďňa** (stavba súvisiaca s pamiatkovou obnovou existujúcej nehnuteľnosti/prezentácia pôvodnej stavby v rámci verejného priestranstva PRLA)

VPS – V3. **Obchod, krčma** (stavba súvisiaca s pamiatkovou obnovou existujúcej nehnuteľnosti ako základná občianska vybavenosť; úž. pl. cca 100 m², cca 40 stoličiek v krčme)

VPS – V4. **Požiarňa zbrojnica** (stavba súvisiaca s pamiatkovou obnovou existujúcej nehnuteľnosti a doplnením výzbroje s doplnkovým protipožiarňovým vybavením ako základná občianska vybavenosť; úž. pl. cca 40 m²)

VPS – V5. **Dom UNESCO** – informačné centrum (stavba súvisiaca s pamiatkovou obnovou existujúcej nehnuteľnosti ako základná občianska vybavenosť; úžitková plocha cca 55 m²)

VPS – V6. **Zvonica** (stavba súvisiaca s pamiatkovou obnovou existujúcej nehnuteľnosti/prezentácia pôvodnej stavby v rámci verejného priestranstva PRLA)

VPS – V7. **Detské a univerzálne ihrisko** – prírodné (stavba súvisiaca s pamiatkovou obnovou existujúcej nehnuteľnosti)⁷³

VPS – V8. **Technické a prevádzkové služby** – navrhovaná stavba (stavba súvisiaca s pamiatkovou obnovou v riešenom území ako základná občianska vybavenosť, úžitková plocha cca 100 m² vrátane podkrovia)

VPS – V9. **Komunitné centrum** – navrhovaná stavba (stavba základnej občianskej vybavenosti; úžitková plocha cca 480 m² vrátane podkrovia)

VPS – V10. **Obecný dom** – navrhovaná stavba (stavba súvisiaca s pamiatkovou obnovou existujúcej nehnuteľnosti; úžitková plocha cca 110 m² vrátane podkrovia)

VPS – V11. **Pastierska koliba** (stavba súvisiaca s pamiatkovou obnovou existujúcej nehnuteľnosti)

V PRLA Vlkolínec v súčasnosti absentujú hlavne zariadenia občianskej vybavenosti s verejne prístupnými WC. V navrhovanom riešení nového ÚPN-Z PRLA Vlkolínec (2020) sa umiestňujú verejné WC v navrhovaných objektoch Obecného domu, Komunitného centra a Technických a prevádzkových služieb. Tieto hygienické zariadenia pre návštevníkov sú rovnomerne rozmiestnené v území PRLA a

⁷³ Krajský pamiatkový úrad Žilina neodporúča obnovovať detské ihrisko v prostredí pamiatkovej rezervácie, tu by pôsobilo rušivo. Detské ihrisko treba vybudovať v Trlenskej doline pri novom parkovisku a informačnom stredku.

zároveň umožňujú ich vzájomnú zastupiteľnosť pre prípad prevádzkového uzatvorenia niektorého navrhovaného zariadenia, resp. umožnia sprístupnenie tejto verejnej služby v súvislosti s predpokladaným časovým odstupom výstavby týchto objektov.

Návrh riešenia ďalšej občianskej vybavenosti podľa odvetvových skupín⁷⁴

Školstvo: V riešenom území zóny PRELA Vlkolínec sa nenachádzajú predškolské zariadenia, zariadenia základného, stredného a vysokého školstva. Z územného plánu Mesta Ružomberok (2012) nevyplývajú podmienky prípadného umiestnenia takýchto zariadení v území zóny. Deti v predškolskom veku z m. č. Vlkolínec budú navštevovať predškolské zariadenia na území mesta, prednostne v m. č. Biely Potok. Deti v školskom veku z Vlkolínce budú navštevovať základné školy na území mesta, prednostne v m. č. Biely Potok. Deti z Vlkolínce budú navštevovať zariadenia ZUŠ umiestnené na území Mesta Ružomberok. Odporúčali by sme však pripomenúť si autentickou formou školstvo v minulosti a v budove školy vytvoriť originálnu expozíciu triedy (so súhlasom vlastníka objektu, vyžiadalo by si to podrobný projekt trvalej expozície a zabezpečiť financovanie).

Zariadenia zdravotníctva a sociálnej starostlivosti: V riešenom území ÚPN-Z PRELA Vlkolínec sa nenachádzajú zariadenia zdravotníctva a sociálnej starostlivosti. Z Územného plánu Mesta Ružomberok (2012) nevyplývajú žiadne podmienky prípadného umiestnenia nových zariadení tohto typu v území zóny. Obyvatelia z riešeného územia budú využívať vybudované zariadenia zdravotníctva a sociálnej starostlivosti na území Mesta Ružomberok. Bolo by vhodné uvažovať o dohode s existujúcou lekárnou v meste, aby poskytovala nejakú službu, napr. dovoz objednaného tovaru do Vlkolínce alebo dodávanie 2x do týždňa tovaru napr. do Penziónu v Bielom potoku.

Na zabezpečenie kultúrnych podujatí návštevníkov v PRELA Vlkolínec ÚPN-Z PRELA Vlkolínec (2020) odporúča vo výhlade vybudovať nový amfiteáter v polohe bývalého (dnes už neexistujúceho) amfiteátra. Jeho poloha sa nachádza v ochrannom pásme PRELA Vlkolínec – údolí potoka a svojim vizuálnym pôsobením nezasahuje do chránených diaľkových pohľadov na krajinný priestor PRELA Vlkolínec. Uvedené zariadenie amfiteátra sa odporúča riešiť v rámci aktualizácie Územného plánu Mesta Ružomberok (2012). V súčasnosti tam už v pôvodnej lokalite amfiteáter nie je, je rozobraný.

Športové zariadenia: V riešenom území PRELA Vlkolínec sa nenachádzajú športové zariadenia. Z Územného plánu Mesta Ružomberok (2012) nevyplývajú žiadne podmienky prípadného umiestnenia takýchto zariadení v území zóny Vlkolínec. V kontakte s komunitným centrom (za hranicou PRELA), na plochách v kontakte s chodníkom (náučnej trasy Uhliskom) v smere do mestskej časti Ružomberok – Biely Potok je navrhnuté zachovanie **univerzálneho prírodného športovo-rekreačného a detského ihriska** ako rekreačno-športové zázemie rezidentov i návštevníkov.

Maloobchod: V riešenom území zóny PRELA Vlkolínec sa nachádzalo jedno zariadenie maloobchodnej prevádzky, ktoré však ani v základnom sortimente nepokrývalo súčasné potreby osady. Prevádzka bola zriadená po prestavbe objektu pôvodného ľudového rodinného domu. Už niekoľko rokov nefunguje.

Stravovanie: V riešenom území zóny Vlkolínec sa nachádza nová reštaurácia. V ÚPN-Z PRELA Vlkolínec (2020) sa predpokladá, že rozvoj stravovacích zariadení sa bude rozvíjať v PRELA Vlkolínec synergetickým spôsobom. V primeranej miere ÚPN-Z PRELA Vlkolínec (2020) takéto prevádzky pripustí umiestňovať v rámci polyfunkčného využívania pôvodných stavieb, pričom uprednostní ich umiestnenie aj v rámci pôvodných hospodárskych stavieb, a tak im dá jednu z možností opätovného využívania a tak aj „tzv. záchrany“.

Ubytovanie: V ÚPN-Z PRELA Vlkolínec (2020) sa pripúšťa nastavením regulatívov poskytovať ubytovanie v súkromí pre tzv. „zážitkové ubytovanie“. Z hľadiska prezentácie pôvodných ľudových rodinných domov by sa tak vytvorili okrem iného aj podmienky na užívanie objektov návštevníkmi v cestovnom ruchu, ako jedna z ciest, ktorá oživí územie a zároveň umožní opätovné využívanie stavieb

⁷⁴ Spracované na základe Územného plánu zóny Ružomberok, PRELA Vlkolínec (2020) a doplnené a upravené na základe informácií pracovníkov MsÚ Ružomberok a obyvateľov Vlkolínce.

pôvodných ľudových domov s pôvodným zariadením a vybavením. V súvislosti s poskytovaním ubytovacích služieb by sa situácia zlepšila po vybudovaní hotela / penziónu pri záchytnom parkovisku v Trlenskej doline, ochrannom pásme PRLA, ktoré je riešené v ÚPN Mesta Ružomberok (2012).

Tradičná drobná remeselná výroba: Pre prípadný rozvoj výrobných služieb by mohli slúžiť pôvodné hospodárske stavby. Pri týchto službách by mali byť uprednostňované také, ktoré budú nadväzovať na tradičnú drobnú remeselnú výrobu vo Vlkolínci a oblasti Liptova. V novom ÚPN-Z PRLA Vlkolínec (2020) sa nastavením regulatívu pripúšťa vytvorenie podmienok, a tak sa umožňuje umiestňovanie takýchto drobných remeselných výrobných prevádzok v riešenom území.

Poštové služby: sú zabezpečované poštovou prevádzkou z pošty v mestskej časti Biely Potok 3 prostredníctvom poštových doručovateľov. V minulosti sa tu nachádzala poštová schránka. V súčasnosti už neexistuje schránka, poštová doručovateľka chodí 1x do týždňa v piatok, čo je pre niektoré úradné zásielky nepostačujúce, preto je dôležité doručovanie 2x do týždňa (v pondelok a piatok).

Telekomunikácie: Od mestskej časti Biely Potok je vedená trasa závesného káblového vedenia, ktoré je ukončené v spojovom objekte pri r. k. kostole Navštívenia Panny Márie. Odtiaľto telefónny rozvod do zóny je riešený závesným káblovým vedením po podperných drevených stĺpoch. Riešená zóna je uspokojivo pokrytá sieťou mobilných operátorov T-Mobile a Orange, stožiar VRS je situovaný mimo riešenej zóny v záujmovom území (m. č. Biely Potok). Podľa dostupných informácií (MsÚ Ružomberok) bol v minulosti do zóny uložený optický kábel, ktorého trasu nebolo možné zistiť (sú nedostupné situačné podklady). Existujúce telefónne napojenie lokality a miestna telefónna sieť pre moderný trend riešenia telekomunikačných služieb pre súčasný stav i cieľové riešenie nepostačuje a nevyhovuje pre pamiatkovo chránené územie. S postupnou obnovou a oživením užívania existujúcej výstavby a súvisiacim obnovovaním trvalého bývania i dobudovaním rezidenčnej výstavby a občianskej vybavenosti vznikne požiadavka na rozšírenie telekomunikačných služieb.

Kamerový systém a bezpečnosť: zatiaľ je sústredený na stred osady (Dom UNESCO Vlkolínec a Roľnícky dom). Chýbajú policajné hliadky najmä v letnom období počas sezóny.

Spoločenské a kultúrne podujatia organizované v lokalite Vlkolínec

Vo väčšom rozsahu sa realizujú aktivity najmä v letných mesiacoch, čiastočne v jarných a jesenných mesiacoch. Ich hlavnými organizátormi sú OZ Vlkolínec, Mesto Ružomberok a Liptovské múzeum. Program podujatí počas roka je pestrý a organizátorom ide najmä o udržiavanie miestnych zvykov a tradícií, ktoré sú typické pre vidiecke oblasti. V marci organizuje OZ Vlkolínec Vynášanie Moreny, na Veľkú noc Veľkonočný hviezdicový výstup na Sidorovo, 1. mája Stavanie májov, začiatkom júna spolu s Mestom Ružomberok sa organizuje Fujara znej Vlkolíncom. V letných mesiacoch sa organizujú aj tvorivé dielne (obr. 45, 46, 47 – zdroj: Archív OZ Vlkolínec; 48, 49 – zdroj: –Mesto Ružomberok).

Obr. 45 Pochovávanie Moreny

Obr. 46 Stavanie Májov

Obr. 47 Tvorivé dielne

Obr.48 a 49 Fujara znej Vlkolíncom (rok 2019)

Koncom júna OZ Vlkolíнец každoročne v spolupráci s PD Ludrová a Slovenským zväzom záhradkárov organizuje súťaž v ručnej kosbe (obr. 50). V júli a auguste soboty a nedele sú vo Vlkolínci ukážky ľudových remesiel pod názvom RemesloFest alebo Remeslobranie. Podujatie pripravuje Mesto Ružomberok spolu s Oblasťou organizáciou cestovného ruchu REGION LIPTOV a Mestom Ružomberok. Poslednú nedeľu v júli bývalo podujatie pod názvom Nedeľa vo Vlkolínci. Liptovské múzeum v spolupráci so Žilinským samosprávnym krajom a OZ Vlkolíнец organizuje v auguste Festival pod Sidorovom a v septembri Rozlúčka s letom a Poďakovanie za úrodu. V decembri OZ Vlkolíнец organizuje Vlkolínsku zabíjačku. V posledných rokoch sa na organizácii podujatí podieľa aj Dom UNESCO Vlkolíнец a pán Dvorský (reštaurácia a bufet za školou) už robil podujatia.

Obr. 50 Obnovená tradícia kosenia lúk vo Vlkolínci (FOTO: J. BAŠARY, 2015)

III. A/7 Dopravná infraštruktúra: dopravná dostupnosť územia pre obyvateľov a návštevníkov, riešenie statickej dopravy, pešie komunikácie, cyklistické trasy

Dopravná dostupnosť do Vlkolínca

Autom je možné sa dostať až na parkovisko priamo pod Vlkolíncom. Z Ružomberka 6 km po európskej ceste č. E77 smer Banská Bystrica, v mestskej časti Biely Potok odbočiť doprava, cez most ponad rieku Revúca a opäť doprava. Po 300 metroch sa odbočí vľavo, potom sa pokračuje až na rázcestie troch dolín

– Trlenská, Šepková a smer Vlkolíne. Autobusom je to oveľa zložitejšie, keďže od roku 2015 nejazdí do Vlkolíne žiadna pravidelná linka MHD. Pre cestovný ruch bola k dispozícii linka MHD len cez letné prázdniny. V roku 2021 už MHD linka nebola zabezpečená. Ostatné mesiace pre občanov Vlkolíne dopravu zabezpečovalo a zabezpečuje Mesto Ružomberok 2 krát do týždňa so zazmluvnenou taxi službou formou osobného 5 miestneho automobilu.

Z Ružomberka sa do Vlkolíne dá dostať aj pešo po žltej značkovanej trase č. 8630, ktorá vedie z rázcestia na začiatku Hrabovskej doliny pri hoteli Áčko cez Hrabovo – údolná stanica 8-miestnej kabínkovej lanovej dráhy Skiparku Ružomberok na Kalváriu a ďalej popod Sidorovo na Vlkolínske lúky a do Vlkolíne. Cez Vlkolíne prechádza aj značkováná cyklotrasa č. 6 - 033, konkrétne jej zelená časť, ktorá vychádza z Ružomberka a končí na Jazierkach.⁷⁵

Počas spracovávania ÚPN-Z PRA Vlkolíne (2020) sa diskutovalo aj o variantnom riešení prístupu využitím Kráľovskej cesty, ktorá bola historicky používaná na prístup do Vlkolíne. Prioritne by mala slúžiť najmä pre domácich obyvateľov, ktorí sa počas sezóny v lete nemôžu dostať domov kvôli preťaženej rozbitej ceste domov.

Takéto riešenie by zároveň poskytlo návštevníkom veľmi pekné výhľady na prírodné prostredie ochranného pásma Vlkolíne a tiež nástup do Vlkolíne z jednej z hlavných kompozičných osí z Kráľovskej cesty. Začiatok by bol v lokalite pod Gejdákom, kde by mali návštevníci možnosť využiť fungujúci ranč Penzión Gejdák so stálou prevádzkou a tým aj prístup do Vlkolíne na koni, kočom, vozom (alebo alternatívne v zime na saniach), pešo, na bicykli, prípadne elektrickou kolobežkou a pod., s možnosťou využitia 1-2 zastávok po ceste s umiestnením novej alebo existujúcej vyhladky. Územný plán Mesta Ružomberok (2012) v polohe Kráľovskej cesty navrhuje umiestnenie náučného chodníka. V lokalite pod Gejdákom sú zároveň mestské pozemky určené na zastavanie a využiteľné pre záchytné parkovisko vrátane možnosti dobudovania potrebnej technickej a občianskej vybavenosti s jednoduchým napojením na technickú infraštruktúru.

Statická doprava – parkoviská

V Zmenách a doplnkoch č. 3 ÚPN-M Ružomberok schválených uzn. MsZ č. 229/2016 dňa 21. 09. 2016 bolo dotknuté záujmové územie mestskej časti Vlkolíne navrhovanou plochou ozn. č. 25 – parkovisko pre návštevníkov na ploche v rámci Trlenskej doliny vo väzbe na pôvodne navrhované plochy R1 (plochy rekreácie – ubytovacie a stravovacie zariadenia, penzióny, hotely). Riešením bolo navrhnuté záchytné parkovisko pre návštevníkov PRA Vlkolíne vo vzdialenosti cca 700 m po prístupovej komunikácii do vlastnej PRA Vlkolíne.⁷⁶

Na Rade pre Vlkolíne v roku 2016 bola uložená úloha zaradiť do investičného plánu Mesta Ružomberok akciu výstavby parkoviska v Trlenskej doline. Bolo prijaté opatrenie, aby sa pripravila projektová dokumentácia, vykúpenie pozemkov a stavebné povolenie pre výstavbu záchytného parkoviska v Trlenskej doline a zariadenia pre turistov (občerstvenie, WC, predaj suvenírov – informácie). V apríli 2017 bola dodaná štúdia a úloha pokračovala prípravou podkladov k projektovej dokumentácii. Táto úloha sa preberala aj na ďalších zasadnutiach Rady pre Vlkolíne.

V marci 2019 bolo Mestu Ružomberok uložené opatrenie pripraviť výstavbu (projektová dokumentácia, vykúpenie pozemkov, stavebné povolenie) záchytného parkoviska v Trlenskej doline a zariadenia pre turistov (občerstvenie, WC, predaj suvenírov, poskytovanie informácií). Opatrenie nebolo realizované, bola vypracovaná projektová dokumentácia pre územné rozhodnutie. V roku 2019 akcia pokračovala dokončením projektovej dokumentácie pre stavebné povolenie, výkupom pozemkov, vybavením územného rozhodnutia a stavebného povolenia. Je potrebné rokovať so Stredoslovenskou energetikou

⁷⁵ Viac informácií o doprave do Vlkolíne je na stránke <https://www.vlkolinec.sk/informacie/doprava/>

⁷⁶ Po realizácii záchytného parkoviska pre rezidentov v Trlenskej doline sa navrhuje v novom Územnom pláne zóny Ružomberok, PRA Vlkolíne (2020) zrušiť existujúce parkovisko pred vstupom do PRA Vlkolíne.

o pripojení na elektrickú sieť, Slovenským pozemkovým fondom o odkúpení pozemkov v blízkosti vstupného objektu – parkoviska. Na parkovisku by malo byť umiestnené aj nové informačné stredisko.

V ÚPN-Z PRLA Vlkolíncec (2020) sa uvažuje aj o tom, že je potrebné vozidlá „skryť“ napr. v podzemnej garáži.

B.5.6. Návrh verejného dopravného vybavenia (zdroj: Územný plán zóny Ružomberok, PRLA Vlkolíncec, 2020, Sprievodná správa str.70)

Pôvodný ÚPN-Z riešil odstavenia motorových vozidiel na pozemkoch rezidentov s podmienkou, že prostredie objektov dvora zabráni pohľadom na odstavené vozidlá a ak takéto podmienky nebude možné vytvoriť, predpokladalo sa odstavenie vozidiel na samostatnej odstavnej ploche lokalizovanej vo Vlkolínci. Umiestnenie tejto plochy je vzhľadom na morfológiu terénu a vizuálnu exponovanosť veľmi obtiažne. Vo výhľade sa takéto riešenie nevyklučuje, no bude nutné uvedené **vozidlá „skryť“ napr. v podzemnej garáži**, ktorá zachová pôvodnú morfológiu terénu. Najbližšie obdobie existencie nastavených podmienok i návrat trvalého bývania do riešeného územia to pravdepodobne vyvolá. V ÚPN-Z PRLA Vlkolíncec je naznačené **umiestnenie takejto podzemnej garáže** vo výkrese širších vzťahov ako výhľadové riešenie.

Bolo by potrebné vytipovať vhodné umiestnenie aj z hľadiska vlastníckych práv a v predmetnej ploche iniciovať zmenu a doplnok územného plánu mesta s cieľom zapracovania plochy predmetnej hromadnej garáže ako verejnoprospešnej stavby. Ako jedna z možností sa pre verejnú parkovisko - hromadnú garáž pod terénom poskytuje východná časť parcely KN-E č. 4-3108 zapísaná na LV: 6863 vo vlastníctve SR s výmerou 400 – 500 m².

III. A/8 Technická infraštruktúra: vodovodná sieť, kanalizačná sieť, rozvody nízkeho napätia, verejné osvetlenie⁷⁷

Zásobovanie pitnou vodou je realizované vodovodným systémom a odpadová voda je odkanalizovaná do čistiarny odpadových vôd (ČOV). Vlkolíncec má nádrž na pitnú vodu (50 m³), z ktorej je napojená aj sieť hydrantov. V rokoch 2010 – 2015 sa v spolupráci s Vodárenskou spoločnosťou Ružomberok, a.s. podarilo inštalovať tri nadzemné hydranty.

Vodojemy: Ochranné pásmo I. stupňa existujúcich vodojemov je oplotené a je špecifikované ako ochranné pásmo vodárenského zdroja. Uvedené ochranné pásmo spadá do záujmového územia – OP PRLA Vlkolíncec. Nachádza sa severne od riešeného územia (tesne nad obcou).

ČOV: Ochranné pásmo ČOV je navrhované 50 m. Uvedené ochranné pásmo zasahuje do riešeného i do záujmového územia – ochranného pásma PRLA Vlkolíncec. Nachádza sa na južnom okraji riešeného územia.

Zdroj vody a jeho ochrana: V roku 1994 bola ukončená stavba vodovodného systému pre zásobovanie Vlkolíncec pitnou vodou. Vodovod v mestskej časti Vlkolíncec tvorí samostatný vodovodný systém. Zdroj vody pozostáva z dvoch prameňov (Vodný zdroj Suché Hrabovo) zachytených horizontálnym drenážnym systémom. Výdatnosť prameňov je od 0,8 – 1,6 l/s. Oba pramene majú stanovené pásmo hygienickej ochrany (PHO) I. a II. stupňa na základe rozhodnutia Obvodný úrad životného prostredia Liptovský Mikuláš č. ŠVS 3038/95 MK zo dňa 17. 7. 1995. PHO I. stupňa o veľkosti 40 x 46 m je vyznačené tabuľkami na lomových bodoch. PHO II. stupňa je bez členenia na vnútornú a vonkajšiu časť. Vonkajšia časť je navrhnutá v rozsahu predpokladanej infiltračnej oblasti a má výmeru 6 ha. Po zachytení prameňov bolo vykonané posúdenie kvality vody. Voda vyhovuje príslušným slovenským technickým normám (STN).

⁷⁷ Spracované na základe Územného plánu zóny Ružomberok, PRLA Vlkolíncec (2020).

Zásobovanie vodou

Voda z VZ Suché Hrabovo je privádzaná gravitačne, prívodným potrubím dĺžky 1 478 m, profilu DN 110 (materiál PVC), do VDJ Vlkolínce s objemom 50 m³. Trasa prívodného potrubia vedie lesom a lúkami nad Vlkolíncom. Zásobovanie osady je riešené dvoma vetvami profilu DN 110. Vetva V1 (dĺžky 436 m) je vedená stredom osady po ľavej strane potoka až po stred Vlkolínce. Vetva V1-1 (dĺžky 120 m) je napojená na vetvu V1 pri zvonici a vedie k bývalej škole (v súčasnosti Galéria ľudového umenia). Na zásobnom potrubí sú vybudované 2 nadzemné výtokové stojany. K niektorým obytným objektom sú vybudované vodovodné prípojky. Nadzemné výtokové stojany sú rozmiestnené podľa príslušnej STN. Umiestnené sú tak, aby zároveň plnili prevádzkové požiadavky určené pre vodovodnú sieť ako aj požiadavky požiarnej ochrany.

Odvádzanie a zneškodňovanie odpadových vôd

Vo Vlkolínci bola v roku 1994 súčasne s výstavbou vodovodu budovaná kanalizácia. Kanalizačný zberač a vodovodné potrubie sú uložené v jednej ryhe v hlavnej prístupovej komunikácii. Kanalizačné potrubie je profilu DN 315 mm. Trasa vetva A je vedená po pravej strane potoka, jej ukončenie je na ČOV. Z tejto vetvy sú vybudované dve odbočky, do ktorých je napojená časť zástavby po ľavej strane potoka. Napojenie vetvy B na vetvu A je tesne pred vyvedením na ČOV. Profil potrubia je DN 315 (materiál PVC). Vetva B je ukončená pri objekte bývalej školy (v súčasnosti Galéria ľudového umenia). Čistiareň odpadových vôd je kompaktná podzemná jednotka systému „TURBO“ 2x12. Je situovaná tesne pod zastavanou časťou cca 50 m od posledného rodinného domu. Ako recipient slúži vodný tok pod ČOV, ktorý v suchých obdobiach vykazuje nedostatok vody. Vo výhlade je možné uvažovať s napojením osady Vlkolínce, vrátane objektov rekreácie v Trlenskej doline, na existujúcu jednotnú stokovú sieť mesta v správe Vodárenskej spoločnosti Ružomberok, a.s. s čistením na ČOV Mokraď – Hrboltová, v zmysle ÚPN Mesta Ružomberok.

Momentálne je ČOV v stave havarijnom, pretože presakuje do potoka pod ČOV. Koncom októbra 2021 jeden z kanálov bol pravdepodobne zapchatý a splašky boli vyplavené na povrch. Do budúca je potrebné riešiť problém s nárazovým využívaním kanalizácie počas letnej sezóny, či sviatkov v zimnej sezóny, kedy je kanalizácia preťažená. Taký istý problém je počas tohto obdobia aj s pitnou vodou. Stáva sa, že zamrzne na pumpe, alebo prítok vody pre zvýšený odber jednoducho nestačí. Tieto problémy je potrebné doriešiť aj v súvislosti s tým, že sa počíta s výstavbou nových domov, čo vyvolá problém s infraštruktúrou.

ÚPN-Z PRA Vlkolínce (2020) nenavrhuje samostatnú dažďovú kanalizáciu. Odvádzanie vôd z povrchového odtoku je navrhované samostatne s nezáušťovaním do stokovej siete splaškových vôd. Navrhované je riešenie s prioritou vsakovania do podlažia, sekundárne aj odvedením vôd miestnym recipientom (v prípade privalových dažďových vôd). Odvádzanie vôd z povrchového odtoku vo Vlkolínci je v rámci verejných obslužných komunikácií a priestranstiev prednostne navrhované vsakom do podlažia. Spevnené plochy obslužných komunikácií sú navrhované s vodopriepustnou povrchovou úpravou so štetovou konštrukciou komunikácie. Odvádzanie dažďových vôd zo striech je navrhované s riešením vsakovania do podlažia s podzemnými prírodnými vsakovacími drenážnymi rigolmi, z ktorých bude nahromadená dažďová voda postupne vsakovať do podlažia.

Riešenie elektrifikácie

Sieť nízkeho napätia v riešenej zóne sa v novom ÚPN-Z PRA Vlkolínce (2020) navrhuje realizovať okružným káblovým vedením, hlavný rozvod bude vybudovaný káblom AYKY 3x240+120 mm² v trase od trafostanice po rozvodné skrine PRIS, situované pri objektoch s popisnými č. 9002 a 9024. Ostatné trasy okružného kábla sa vybudujú káblami AYKY 3x150+70 mm². navzájom prepojené cez ostatné rozvodne skrine PRIS, riešené ako voľné stojace rozvodne zariadenia s umiestnením mimo priečelí nehnuteľností. Verejné osvetlenie bude riešené káblovou sieťou nízkeho napätia s umiestnením osvetľovacích telies na nízkych stĺpkoch s použitím elektrických svietidiel, prispôsobené prostrediu pamiatkovo chránenej lokality vo forme novotvaru v riešenom území.

Ďalšie informácie o území (prírodné zdroje a limity využívania územia)

V riešenom území sa nenachádzajú prírodné zdroje a na územie sa nevzťahuje žiadna stavebná uzávera. Podľa platného znenia Územného plánu Mesta Ružomberok (2012) sa nevzťahujú k riešenému územiu asanačné plochy. V území nie sú evidované a nie sú ani navrhované žiadne ochranné pásma mimo relevantných ochranných pásiem v riešenom území sa nachádzajúcej a navrhovanej technickej infraštruktúry. Komplexné a podrobné riešenie technickej infraštruktúry je súčasťou nového ÚPN-Z PRLA Vlkolíneč (2020).

III. A/9 Environmentálna kvalita: čistota ovzdušia, vôd, odpadové hospodárstvo, ochrana prírody a krajiny, hospodárenie v lesoch

Územie PRLA Vlkolíneč a jeho ochranné pásmo nie je priamo atakované priemyselnou výrobou ani inými činnosťami produkcie primárnymi (ťažba surovín a poľnohospodárstvo), alebo sekundárnymi (činnosti výroby a výrobných služieb) hospodárskymi aktivitami.

Čistota ovzdušia

Ovzdušie Vlkolíneča aj napriek tomu, že je od mesta Ružomberok geograficky vzdialenejšie, je tu možný spad imisií z výrobných činností priemyselného podniku Mondi SCP na výrobu papiera a celulózy, ktorý sa nachádza v meste Ružomberok. Ďalším rizikovým faktorom znečistenia ovzdušia sú prachové častice PM₁₀ a PM_{2,5}, ktoré v prípade Vlkolíneča pochádzajú z posypového materiálu na cestnej komunikácii, ktorý sa po zimnej sezóne z ciest neodstráni. Intenzita prašnosti je viditeľná a výrazne zvýšená v suchých jarných a letných mesiacoch, keď je zvýšená intenzita áut v dedine. So zvýšenou intenzitou a koncentráciou osobných ale aj nákladných áut v čase rekonštrukčných prác na objektoch je zvýšená nie len samotná prašnosť v obci ale aj emisie výfukových plynov.

Čistota vodných tokov

V minulosti neboli vodné toky vystavené tak výrazne antropogénnou činnosťou ako sú dnes. Potok tečúci obcou v minulosti slúžil ako zdroj úžitkovej vody na pranie, napájanie dobytky a zároveň plnil funkciu odvádzania dažďovej vody. Najväčším zdrojom znečistenia kvality vodných tokov v súčasnosti je antropogénna činnosť najmä počas turistických sezón. Kvalita vody v potoku, ktorý je usmerný v drevených žlaboch, je ovplyvnený najmä presakovaním odpadových vôd z kanalizácie. Povrchové znečistenie potoka v dedine spôsobujú návštevníci ale aj miestni obyvatelia, chatári. O narušenej kvalite vodných tokoch oproti minulosti svedčí i ústup obojživelníkov salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*), mlok, ploskuľa mliečna, ropucha bradavičnatá (*Bufo bufo*), ktorých výskyt je v okolí potoka v dedine vzácny, alebo žiadny. V minulosti vo vodnom toku Trlenskej doliny bol hlásený výskyt pstruha potočného (*Salmo trutta*), ktorý by pravdepodobne v súčasnom pozmenenom vodnom prostredí neprežil.⁷⁸

Odpadové hospodárstvo

Nakladanie s odpadom sa riadi schváleným Programom odpadového hospodárstva Mesta Ružomberok. V území Vlkolíneča je potrebné dôsledne zabezpečiť realizáciu oddeleného zmesového a separovaného zberu komunálneho odpadu (KO) s cieľom zníženia odvozu odpadov na mestom zazmluvnenú skládku. V súvislosti s riešením odpadov treba akceptovať:

- zabezpečenie pravidelného odvozu a zneškodňovania zmesového KO, separovaného KO, prípadne stavebných odpadov a ich likvidáciu oprávnenou organizáciou. Pri zmesovom KO zabezpečiť pravidelný odvoz 1x týždenne a triedeného KO 1x mesačne v pravidelnom čase mimo návštevných hodín v PRLA,

⁷⁸ Informácie sú z osobného terénneho zistenia RNDr. Martiny Kmeťovej, PhD.

- v riešenom území neuvažovať s vytváraním skládok odpadu, problematiku kompostovania biologicky rozložiteľného odpadu (BRO) z verejných priestranstiev a cintorína riešiť mimo územia zóny v polohe určenej príslušným útvarom MsÚ v Ružomberku a likvidáciu riešiť určenou oprávnenou organizáciou,
- kompostovanie biologicky rozložiteľného odpadu z vyhradených pozemkov RD a OV riešiť zriadením kompostérov na pozemkoch záhrad prislúchajúcich k týmto objektom. Mesto Ružomberok prostredníctvom Komunálnych služieb Mesta Ružomberok prevádzkuje Kompostáreň – v ktorej je možné zhodnocovať BRO aj v Vlkolínca – problémom zostáva vyčleniť plochu na stojisko, kde by mohol byť umiestnený aj kontajner na BRO,
- nádoby na zmesový KO umiestniť na pozemku vymedzenom pre umiestnenie stavby RD a OV v prislúchajúcom regulovanom priestore nádvoria, resp. hospodárskej stavby, tak aby nebol vizuálne čitateľný z verejného priestranstva. V čase pravidelného odvozu zabezpečiť vlastník objektu priblíženie nádob so zmesovým KO k verejnej komunikácii. Pripúšťa sa možnosť, v prípade súhlasu vlastníka objektu, prístupu organizácie oprávnenej na odvoz k priestoru s nádobami na zmesový KO na miesto určené na pozemku vlastníka objektu. Separovaný KO vlastníci objektov RD resp. OV sú povinní uskladňovať v navrhovanom dvore s kontajnermi na medzi uskladnenie separovaného KO.

Odpady vlastníci objektov dopravujú k stojisku, ktoré je na nevysporiadaných pozemkoch; vozidlá na odvoz odpadov by mali problém prejsť cez intravilán Vlkolínca k jednotlivým domom; v zime je to nereálne. Urýchlene je potrebné zabezpečiť: lepšie stojisko na komunálny odpad, lepšie nádoby na plast, sklo, a častejšie vysýpanie smetí technickými službami, a to najmä počas sezóny, prázdnin, letných, vianočných, treba zabezpečiť nádoby na biologický odpad. Chýbajú nádoby na odpad z plastov či skla na cintoríne. V osade chýba dohodnuté miesto na vysýpanie BRO (pri čistení osady).

Ochrana prírody a krajiny

Celé riešené územie leží v ochrannom pásme NP Veľká Fatra pod vrchom Sidorovo (1099 m.n.m.). Patrí pod Správu NP Veľká Fatra. V bezprostrednom okolí Vlkolínca sa nachádza niekoľko významných maloplošných chránených území, a to štyri maloplošné chránené územia, ktoré sú zaradené do kategórie prírodná pamiatka (PP): PP Dogerské skaly, PP Jazierske travertíny, PP Krková skala, PP Vĺčia skala a jeden chránený areál CHA Revúca. Vybrané prírodné pamiatky spolu s vrchom Sidorovo boli zaradené v apríli 2006 do Zoznamu pamätihodností Mesta Ružomberok (Čertova skala, PP Krková skala, Pecekova skala,-PP Vĺčia skala, PP Dogerské skaly, Skala Mravíčka).

Hospodárenie v lesoch

Do ochranného pásma PRELA Vlkolínec spadajú okrem plôch poľnohospodárskej krajiny a podhorských lúk a pasienkov aj malé plochy lesnej krajiny. Patria pod správu Mestských lesov spol. s.o. Ružomberok. V záujmovom území sa nachádzajú prevažne ochranné lesy (dielce 630, 631 a 632 na vrchu Sidorovo, dielec 620 na území Biely Potok – Rovný diel a dielec 623 na území Biely Potok – Drozdová). Iba na západnej časti územia (dielce 619 v lokalite Borovniak) sú hospodárske lesy.

III. A/10 Prírodné a ďalšie rizikové faktory: nebezpečenstvo vzniku požiarov, dopady zmeny klímy, nebezpečenstvo hroziace domácim obyvateľom a návštevníkom zo strany zveri a škody spôsobené zverou na úrode

Nebezpečenstvo vzniku požiarov

V PRELA Vlkolínec sa nachádzajú pôvodné zrubové objekty v malých odstupových vzdialenostiach, čo predstavuje vysoké riziko vzniku a šírenia požiaru. Z týchto dôvodov je pre zachovanie lokality Vlkolínec veľmi významná činnosť Dobrovoľného hasičského zboru (DHZ) (obr. 51, 52, 53).

V roku 2015 DHZ Vlkolínec dostal od Ministerstva vnútra SR motorové vozidlo Land Rover Defender. Hasičská zbrojnica vo Vlkolínci spoločne s Hasičskými zbrojnicami v ružomerských mestských častiach Hrboltová a Černová prešli v roku 2019 rekonštrukciou.⁷⁹

Obr. 51 Oprava výdrevy požiarnych nádrží vo Vlkolínci v roku 2020 (vľavo) a v roku 2021 (vpravo) (foto: Mesto Ružomberok)

Obr. 52 (vľavo) Členovia DHZ Vlkolínec počas cvičenia (foto: Mesto Ružomberok, 2021)

Obr. 53 (vpravo) Primátor Mesta Ružomberka Igor Čombor odovzdáva ocenenia hasičom DHZ Vlkolínec (foto: Mesto Ružomberok, 2021)

Renovačné práce samospráva zrealizovala v 1. štvrtroku 2019 z dotácie Ministerstva vnútra SR. Obnova zbrojníc vytvorila predpoklady pre rozvoj činnosti DHZ, ktoré sú integrované do záchranného systému v kategórii C. V ÚPN-Z PRLA Vlkolínec (2020) je za jestvujúcou požiarnou zbrojnicou navrhnutý nový samostatne stojaci objekt občianskej vybavenosti pre technické a prevádzkové služby a verejné WC na mestskom pozemku, v ktorom bude možné umiestniť potrebnú vybavenosť súvisiacu s požiarnou bezpečnosťou.

⁷⁹ Hasičské zbrojnice v Hrboltovej, Černovej a vo Vlkolínci zrenovovali. Obecné noviny. 24. 04. 2019 Dostupné na internete: <https://www.obecne-noviny.sk/clanky/hasicske-zbrojnice-v-hrboltovej-cernovej-a-vo-vlkolinci-zrenovovali> [cit. 2020-10-15]

V novom Územnom pláne zóny Ružomberok, PRLA Vlkolínec v čl. 3 Regulatívy umiestnenia verejného dopravného a technického vybavenia v bode 2 sa uvádza:

Verejné technické vybavenie územia - vodné hospodárstvo (vodovod, splašková kanalizácia, odvádzanie dažďových vôd, vodné toky) v písm. f) je uvedený záväzný regulatív, ktorý požaduje, aby nové a rekonštruované rozvody pitnej vody boli realizované tak, aby zabezpečili aj potrebu požiarnej vody pre zariadenia požiarnej ochrany umiestnené v riešenom území.⁸⁰

V článku 4 Regulatívy umiestnenia stavieb na jednotlivých pozemkoch, urbánnych priestorov s určením zastavovacích podmienok bod 2 Všeobecné podmienky platné pre celé riešené územie zóny **sú uvedené v písm. o) nasledujúce požiadavky:**⁸¹

o) Pri zabezpečení protipožiarnej ochrany:

o1) Pri následnej projektovej príprave stavieb akceptovať požiadavky protipožiarnej bezpečnosti vyplývajúce z platných predpisov na úseku ochrany pred požiarmi podľa § 4 písm. q) zákona NR SR č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarmi v znení neskorších predpisov a § 37, ods. 1, písm. b) vyhlášky MV SR č. 121/2002 Z. z. o požiarnej prevencii v znení neskorších predpisov a uvedenú problematiku riešiť v súlade s vyhláškou MV SR č. 699/2004 Z. z. - §16, ods.3. V rámci projektovej prípravy stavieb riešiť aj projekt požiarnej ochrany špecialistom požiarnej ochrany v zmysle § 9, ods.3), písm. a) Zákona č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarmi v znení neskorších predpisov.

o2) akceptovať navrhované riešenie, ktoré je v súlade s STN 92 0400 a vyhláškou MV SR č. 699/2004 Z. z.,

o3) požiarnu vodu zabezpečovať z existujúcich hydrantov verejného vodovodu v súvislosti s koncepciou rozvoja vodovodnej siete v riešenom území,

o4) rešpektovať ustanovenia vyhlášky MV SR č. 94/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú technické požiadavky na protipožiarnu bezpečnosť pri výstavbe a pri užívaní stavieb, o5) rešpektovať ustanovenia STN 73 0834: 2010 Požiarna bezpečnosť stavieb Zmeny stavieb, kap. 4 Technické požiadavky na zmeny nehnuteľných kultúrnych pamiatok – čl. 4.1.2. o spracovaní odbornej expertízy pri nehnuteľných celodrevených kultúrnych pamiatkach, čl. 4.1.3 o obmedzeniach využitia nehnuteľných kultúrnych pamiatok, čl. 4.1.5 o inštalovaní elektrickej požiarnej signalizácie v požiarnych úsekoch s unikátnymi konštrukciami z horľavých látok,

o6) v riešenom území vybudovať systém požiarnej signalizácie,

o7) rešpektovať umiestnené protipožiarne skrine s plnou výbavou,

o8) umožniť pre ochranu pred požiarom využívať vybudovanú malú požiarnu nádrž s objemom 10 m³ a udržiavať ju v prevádzky schopnom stave,

o9) akceptovať a udržiavať v prevádzky schopnom stave pre protipožiarne zásah objekt Požiarnej zbrojnice a dovybaviť ju zariadením „telesto EXTINGUISH mist“ a jeho umiestnenie na malom príviesnom vozidle,

o10) zabezpečiť vybavenie každého objektu občianskej vybavenosti s vnútornou prevádzkou a rezidencií (RD a RRD) v riešenom území ručnými hasiacimi prístrojmi s technológiou „telesto EXTINGUISH mist“.

o11) malé vodné nádrže umiestnené na vodnom toku prehĺbiť do pôvodného stavu a použiť ako čiastočný zdroj požiarnej vody v prípade zásahu.,

Je potrebné preveriť, či protipožiarne nádrže spĺňajú kritéria na zdržiavanie vody pre potreby hasenia. Podľa aktuálneho stavu nádrže sú plytké, neudržiavané, nečistené. Tiež treba doriešiť, či sa majú vypúšťať, alebo vždy by tam mala byť nejaká voda, či sú dostupné všetky potrebné veci ak by v osade náhle začalo horieť. Je potrebné zabezpečiť školenie pre miestnych obyvateľov, aby vedeli, čo robiť hneď na začiatku. Chýba prevencia, školenia, ukážky. Chýba lepšia komunikácia hasičov a miestnych obyvateľov napr. mohlo by sa to realizovať-formou stretnutí, krátkych školení a pravidelnou osvetou.

⁸⁰ Všeobecne záväzné nariadenie MsZ Ružomberok č. 6/2020, s. 4.

⁸¹ Všeobecne záväzné nariadenie MsZ Ružomberok č. 6/2020, s. 7.

Nebezpečenstvo hroziace domácim obyvateľom a návštevníkom zo strany zveri a škody spôsobené zverou na pozemkoch a na úrode

Vysoké stavy najmä jelenej zveri, ale aj diviacej a predátorov spôsobujú pomerne značné škody na pestovaných plodinách a v príľahlých ovocných sadoch. Zatiaľ čo vysoká a diviacia zver spôsobuje škody na okopaninách a zelenine (vyhrabávanie, vyrývanie), medvede poškodzujú najmä ovocné sady lámaním konárov ovocných stromov. Často ich zdevastujú tak, že nie sú schopné regenerácie.

Okrem vyššie uvedených opatrení bude potrebné vyriešiť aj ďalšie súvisiace úlohy. Miestni obyvatelia, chalupári a vlastníci nehnuteľností vo Vlkolínci, ale aj zástupcovia Mesta Ružomberok a odborných organizácií (Správa NP Veľká Fatra, Mestské lesy spol. s r.o. Ružomberok) v rámci workshopu projektu UNESCO VLaMI (ktorý sa uskutočnil vo Vlkolínci v dňoch 19.-20. 4. 2018) potvrdili, že je potrebné v lokalite Vlkolínec a jej okolí pripraviť a navrhnuť súbor ochranných opatrení obyvateľov, návštevníkov, pozemkov ako aj ďalšieho majetku (napr. aj ochrana včelích úľov) pred poškodzovaním zverou. Ide o dlhotrvajúce problémy, ktoré sa začali významnejšie prejavovať už na konci 80. a 90. rokov minulého storočia. V posledných rokoch sa však tieto problémy výrazne zvýšili.

Odborníci zo Správy NP Veľká Fatra a Mestských lesov spol. s r.o. Ružomberok na základe doterajších skúseností odporúčajú pre územie ochranného pásma PRLA Vlkolínec kombináciu oplotenia (najlepšie elektrické oplotenie) a pachových odpudzovačov (tzv. pachové oplotenie). Mechanické zábrany ako drevené alebo kovové ploty divá zver s väčšou alebo menšou námahou prekoná. Účastníci workshopu sa zhodli na tom, že je potrebné chrániť väčšie celky, teda nie osobitne jednotlivé pozemky. Elektrické oplotenie by malo byť vo vizuálne exponovaných úsekoch prekryté dreveným oplotením, aby sa znížil nežiaduci vizuálny dopad "technických prvkov" v PRLA a jeho ochrannom pásme. Krajský pamiatkový úradov Žiliny poskytol mestu Ružomberok a OZ Vlkolínec návrhy, aké typy oplotenia (tradičné, ale zároveň aj funkčné) by boli vhodné do územia PRLA Vlkolínec, a aké typy oplotenia, resp. iných ochranných opatrení by bolo možné použiť v jej ochrannom pásme. Oplotením v PRLA by sa zároveň zabezpečila aj ochrana súkromia miestnych obyvateľov pred návštevníkmi a turistami.

V záväznej časti nového ÚPN-Z PRLA Vlkolínec (2020) je požiadavka „Umožniť umiestnenie drevených ohradníkov v kombinácii s elektrickým oplôtikom za okrajom riešeného územia, ktoré zabráni voľnému prístupu zveri na pozemky záhrad prislúchajúcich k umiestnenej nehnuteľnosti“.

Zároveň nový ÚPN-Z PRLA Vlkolínec (2020) navrhuje odstrániť nevhodné typy oplotenia, ktoré nezapadajú do celkovej koncepcie rehabilitácie a revitalizácie územia PRLA. Za nevhodné treba považovať oplotenia s uplatnením konštrukcií a výplní polí oplotenia z kovových a plastových pletív vrátane kovových stĺpikov, oplotenia s použitím betónových konštrukcií vrátane plných plôch výplní medzi betónovými stĺpikmi či oplotenia s výplňou polí z horizontálnymi drevenými fošňovými plami a pod. Tieto treba nahradiť drevenými, podľa pôvodných jednoduchých vzorov vychádzajúcich z pôvodne uplatňovaných riešení z obdobia pred 2. svetovou vojnou, kde oplotenie plnilo skôr symbolické oddelenie pozemkov, s drevenými nehranými stĺpikmi (guľatinou) či kresanými drevenými stĺpikmi a výplňou polí z drevených zvislých úzkych drevených latiek (žrdoviny) s max. výškou 120 cm. Neuvažovať s oplotením v kontakte medzi verejným priestranstvom a spoločnými i samostatnými dvormi na pozemkoch s umiestnenými stavbami bez rozlíšenia ich funkčného využívania.

Bude potrebné využiť aj senníky na uskladňovanie sena pri kosení lúk, ktoré sa využije pre lesnú zver. Senníky boli napĺňané už od roku 2008. Po neformálnej spolupráci medzi Mestskými lesmi spol. s r. o. Ružomberok a OZ Vlkolínec bol pripravený návrh rámcovej zmluvy o komplexnej starostlivosti o zimné prikrmovanie lesnej zveri. V roku 2010 bola podpísaná zmluva s Mestskými lesmi spol. s r. o. Predmetom zmluvy je príprava sena v senníkoch na prikrmovanie zveri a obnova krmelcov v okolí Vlkolínci. Cieľom je napĺňať senníky čo najďalej od obytnej zóny, aby zver nechodila do osady. Ďalšia Zmluva medzi Mestskými lesmi spol. s r. o. Ružomberok a OZ Vlkolínec bola podpísaná začiatkom roku 2019.

Dopady zmeny klímy

Mesto Ružomberok a jeho okolie patrí do dvoch klimatických oblastí: do mierne teplého a vlhkého okrsku a do mierne chladného okrsku. Ak porovnáme aktuálnu situáciu v slovenských mestách dôsledky zmeny klímy (napr. intenzívne vlny horúčav) sa na území Mesta Ružomberok zatiaľ intenzívne neprejavujú. Stretávame sa však s tým, že sa častejšie vyskytujú prívalové zrážky, ktoré spôsobujú problémy z dôvodu toho, že dochádza k nedostatočnému vsakovaniu zrážkovej vody a lokálne dochádza k prejavom vodnej erózie. V novom ÚPN-Z PRLA Vlkolínec (2020) nie sú osobitné časti, ktoré by sa venovali adaptácii na zmenu klímy.

Pre Vlkolínec bude dôležité pripraviť opatrenia na ochranu pred potenciálnym nebezpečím prívalových zrážok. Lokalita Vlkolínec sa nachádza v kopcovitom teréne a nehrozia jej záplavy. Súčasný extrémny počasie, najmä prívalové dažde, si vyžadujú vypracovať a realizovať preventívne adaptačné opatrenia. V prípade prívalových zrážok sa rýchlo naplní koryto potoka ako aj nevyčistené protipožiarne nádrže. Je potrebné navrhnuť vhodné opatrenia, aby sa zabránilo nasledujúcim situáciám:

- prívalové zrážky by mohli spôsobiť poškodenie cesty, preto je potrebné pravidelne čistiť rigoly v okolí ciest, najmä okolo prístupovej cesty,
- zabrániť nepriaznivému vplyvu silných vetrov: preto je potrebná revízia a opílenie nebezpečných, poškodených konárov na stromoch v okolí dediny, na cintoríne a na prístupovej ceste,
- z dôvodu silnejších búrok je potrebné zabezpečiť a inštalovať na domoch bleskozvody, na nových domoch je to už povinné, je potrebné doriešiť s pamiatkarmi, čo s domami ktoré bleskozvod nemajú,
- v prípade väčšieho sucha hrozí väčšie nebezpečenstvo vzniku požiarov najmä v osade, preto je potrebné riešiť aj riziko požiarov z fajčenia a odhadzovania cigaretových špakov a nie len v dedine aj na okolitých vyhlídkach...(častejšie by bolo potrebné zabezpečiť monitorovanie mestskou políciou), týka sa to aj zákazu kladenia – napr. v prípade bivakovanie v okolí osady.
- negatívnymi javmi je aj odlesňovanie aj v okolí Vlkolínce, je to viditeľné pri pohľadoch nad Trlenskou dolinou, môžu tu dochádzať v zvýšenej erózii pôdy.

Vo Vlkolínci nie je zatiaľ riešený systém odvodu dažďovej vody z dvorov. Pôvodne boli v medzierkach odtokové žľaby, ktoré vlastníci udržiavali. Pokiaľ sa systém neudržiava tak pri prívalovom daždi môžu dažďové vody zo striech podmývať nižšie postavené objekty a komunikácie (už sa stalo, že príval vody zničil cestu pri bývalej škole). Taktiež by bolo potrebné dažďovú vodu zachytiť a využívať na zavlažovanie v období sucha, čo by si vyžiadalo vybudovať podzemné zásobníky alebo jazierka na obvod intravilánu. Je potrebné sa pri návrhu opatrení inšpirovať inými horskými oblasťami a prihliadať na špecifickosť územia Vlkolínce.

Podrobnejšie sa téme dopadu klimatickej zmeny venujú Prieskumy a rozbor v novému územnému plánu ŽSK.⁸² V dokumente sa uvádza, že dôsledky zmeny klímy napr. na lesné ekosystémy a lesné hospodárstvo sa budú prejavovať ako zmena:

- bioklimatických podmienok o 1 – 2 lesné vegetačné stupne,
- rastových podmienok lesných drevín, od 5. lesného vegetačného stupňa (lvs) nadol bude prevládať negatívny vplyv na rastovú aktivitu drevín, od 6. lvs nahor bude zmena pozitívna,
- v pôsobení abiotických škodlivých činiteľov, poškodenie snehom sa rozšíri do vyšších nadmorských výšok (6. – 8. lvs),

⁸² Územný plán regiónu Žilinského samosprávneho kraja – Prieskumy a rozbor (2020).

- časopriestorového pôsobenia biotických škodcov, očakáva sa postupná invázia nových škodcov najmä z oblasti Balkánu.

Vyššie uvedené dopady zmeny klímy by bolo potrebné riešiť v súčinnosti so Správou NP Veľká Fatra v rámci projektov ŠOP SR zameraných na dopady zmeny klímy (zistenie súčasného stavu, inventarizácia a pod.). Bolo by potrebné venovať sa aj novým invazívnym druhom rastlín, živočíchov, významnou modelovou skupinou je napr. hmyz.

III. A/11 Zhrnutie problémov, potrieb, ohrození v súčasnom stave lokality Vlkolínece a jej ochrannom pásme

Uznanie jedinečnej svetovej hodnoty lokality podľa vybraných kritérií sa musí spájať s podmienkami ***integrity a authenticity***⁸³, so zodpovedajúcou ochranou územia a jeho ochranného pásma a adekvátnym riadiacim systémom pre zabezpečenie jej zachovania. Autenticita lokality svetového dedičstva má nielen materiálny, ale aj duchovný rozmer (*genius loci*), a preto je potrebné uvažovať aj o tom, ako definovať, rozpracovať a zachovať tento rozmer. Bolo by potrebné oveľa väčšiu pozornosť venovať pestovaniu tradícií, zachovaniu duchovného bohatstva, mali by sme zamerať aj na spomienkové stretnutia ešte žijúcich Vlkolíňčanov – napr. v novom komunitnom centre by sa mohli organizovať besedy, publikácie, výstavy fotografií, oživenie zvykov počas roka na sviatky, kresťanské tradície, piesne pri prácach, pri priadkach, staré výrazy slov- archaizmy. Je potrebné nájsť spôsob, ako by sme si zachovali aj tento dôležitý duchovný rozmer pre budúce generácie.

Ak si má osada zachovať autentický charakter, nemali by v nej byť (najmä nie v extraviláne) rôzne nepôvodné a rušivé prvky: od rôznych búdok, pojazdných predajní a pod., až po neraz gýčové sochy. Podujatia zamerané na tradičné remeslá a aktivity, by sa mali zamerať na to, čo k danej lokalite patrí – ručné kosenie, včelárstvo, ovocinárstvo, ovčiarstvo, kováčstvo, košíkárstvo a pod.

V záujmovom území lokality Vlkolínece možno identifikovať nasledujúce **problémy, potreby a riziká v ohrození integrity a autenticity**:

Ohrozenie integrity územia

- 1) Zachované pôvodné objekty sa postupne prestávajú využívať na trvalé obytné účely, začína prevládať rekreačná funkcia. Pôvodné hospodárske stavby až na ojedinelé prípady stratili svoju pôvodnú funkciu úplne a chátrajú (*využívanie hospodárskych objektov neprimeraným spôsobom ohrozuje integritu územia, napr. na niektorých objektoch sú moderné proky: strešné okná, presklené steny*).
- 2) Aj keď Územný plán zóny Mesta Ružomberok – Vlkolínece a okolie (schválený v roku 1997) umožňoval dostavbu objektov (chalúp) na pôvodných parcelách (na mieste pôvodných objektov) hlavne v severnej a severovýchodnej časti sídla (navrhované nové chalupy na pozemkoch po požari v roku 1944) za podmienky zachovania charakteru stavieb pôvodného Vlkolíneca (dodržať zásady pamiatkovej starostlivosti v území, táto dostavba sa nerealizovala (*ich dostavbou by sa posilnila integrita územia*)).

Ohrozenie autenticity územia

- 3) V území PRLA sa nachádzajú rušivé objekty zasahujúce negatívne do jednotného architektonického výrazu sídla s pamiatkovými hodnotami reprezentujú nehnuteľnosti postavené na mieste pôvodnej

⁸³ *Integrity* sa chápe ako miera celkovej súdržnosti, celistvosti a neporušenosti lokality a/alebo pamiatky a jej atribútov. Kultúrne lokality a zmiešané lokality svetového dedičstva musia okrem integrity spĺňať a zachovávať základnú podmienku *authenticity (pôvodnosti)*, ktorá je súčasťou ich jedinečnej svetovej hodnoty. *Authenticity* je vyjadrená prostredníctvom série atribútov, medzi ktoré patria: jej koncepcia a forma, materiály a hmoty, použitie a funkcia, tradície a techniky, poloha a prostredie, duch a pocity. (zdroj: UNESCO. *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention* WHC 19/01. 2019. s. 26-27).

zástavby ako i nehnuteľnosti, ktorých hodnoty sú devalvované nevhodnými stavebnými úpravami. Na pamiatkovom území sa nachádzajú dva murované rodinné domy postavené v období po druhej svetovej vojne, ktoré sú umiestnené na mieste pôvodnej zástavby drevených obytných domov. Novostavby zasahujú negatívne do historickej parcelácie sídla (*tieto rušivé objekty majú negatívny dopad na autenticitu územia*).

- 4) Obytné a hospodárske stavby s nevhodnými stavebnými úpravami nerešpektujú autenticitu a integritu pamiatkového fondu. Okrem toho sa v území nachádzajú aj obnovené objekty obytných domov a hospodárskych stavieb s pôvodným tvaroslovím, s nevhodnými stavebnými konštrukciami a s uplatnením nevhodných materiálov a tiež aj objekty v havarijnom stavebno-technickom stave – strata pôvodnej funkcie, absencia základnej ochrany pamiatkového územia (*tieto rušivé zásahy majú negatívny dopad na autenticitu územia*).
- 5) Zmena spôsobu života v obci a regióne spôsobila postupné vyľudňovanie sídla, ktoré malo ešte v roku 1869 345 stálych obyvateľov. Oslabila sa vzájomná väzba osady Vlkolíneca s jej okolitou krajinou a dochádza k postupnej zmene pôvodnej krajinnej mozaiky okolitej krajiny v ochrannom pásme. Najstaršie, drevené obytné domy generácie dozívajú, tradičná forma hospodárenia a využívanie hospodárskych objektov (maštale, sýpky, drevárne, stodoly) v roľníckych dvoroch i mimo zastavané územie sídla (senníky), je na ústupe. Strata pôvodného funkčného využitia postupne spôsobila značné zhoršenie stavebnotechnického stavu týchto nehnuteľností. (*zmena spôsobu života a spôsobu využívania ochranného pásma majú negatívny dopad na autenticitu územia*).
- 6) Osobitným a dnes ťažko riešiteľným problémom Vlkolíneca je zmena bezprostredného prírodného prostredia PRLA Vlkolíneca. **Tradičné formy hospodárenia** sa v dôsledku spoločenských zmien začali postupne od 50. rokov 20. storočia z krajiny vytrácať a mnohé zanikli, v dôsledku čoho sa zmenil charakteristický vzhľad ochranného pásma Vlkolíneca. Políčka a pasienky postupne zarastajú náletom krovín a stromov, najmä lieskami, šípovými ružami, hlohom a trnkami.
- 7) Nie je zdokumentované, či charakteristické diaľkové pohľady navrhnuté v roku 2007, zodpovedajú aktuálnemu stavu, bolo by ich potrebné overiť a posúdiť a ak sa ukáže potreba, identifikovať nové pozorovacie miesta, z ktorých je možné v súčasnosti pozorovať jedinečné znaky PRLA a okolitej krajiny tak, aby neboli vizuálne zakryté.
- 8) Autenticitu narúchajú miestni chalupári, návštevníci ale aj samotní miestni obyvatelia rušivými zásahmi do jednotného architektonického výrazu osady, preto je veľmi dôležité zlepšiť vzdelávanie a osvetu.

Ďalšie problémy, potreby (chýbajúce služby), ohrozenia v súčasnom stave lokality Vlkolíneca a jej ochrannom pásme

Územie PRLA Vlkolíneca

- Prvý Územný plán zóny Mesta Ružomberok – Vlkolíneca a okolie (ÚPN-Z), ktorý bol vypracovaný v júli 1996, nebol do 31. júla 2006 aktualizovaný ani preskúmaný podľa § 30 odsek 4, stratil od 1. augusta 2006 (bol schválený v roku 1997) záväznosť a bol od 1. augusta 2006 iba smerný.
- Z vyššie uvedeného dôvodu v riešenom území viac ako 14 rokov (*od 1. augusta 2006 až do septembra 2020, kedy bol prijatý nový ÚPN-Z PRLA Vlkolíneca, 2020*) absentovali záväzné územnoplánovacie zastavovacie podmienky a regulatívy.
- Vo Vlkolínci je v súčasnosti malý počet trvalo bývajúcich obyvateľov v produktívnom veku. Pritom obyvatelia Vlkolíneca predstavujú najzásadnejší potenciál budúcnosti tejto pamiatky. Vďaka nim môžeme hovoriť o živej pamiatke, o živote v pamiatkovej rezervácii, oni sprítomňujú a vytvárajú most medzi minulosťou a súčasnosťou.

- Závažným a dlhodobo neriešeným problémom lokality Vlkolíneec UNESCO (po roku 1993) je zvyšujúci, neusmernený a neregulovaný nárast návštevníkov, čo nepriaznivo ovplyvňuje kvalitu života miestnych obyvateľov. Nárast počtu návštevníkov má negatívny dopad na stratu súkromia domácich obyvateľov a chalupárov. Územie je najmä v letných mesiacoch pod tlakom nepriaznivých dôsledkov cestovného ruchu. Pritom chýbajú usmernenia a opatrenia na regulovanie počtu návštevníkov v PRLA Vlkolíneec.
- V lokalite Vlkolíneec chýba návštevný poriadok, v ktorom by bolo riešené povinnosti, ktoré musia dodržiavať návštevníci lokality Vlkolíneec a všetkých expozícií a objektov, ako aj povinnosti „správcu“ lokality Vlkolíneec zabezpečiť pre návštevníkov potrebné služby a ich bezpečnosť. Každý návštevník by sa mal pred vstupom do lokality oboznámiť s návštevným poriadkom.
- Je potrebné aktualizovať a upraviť doterajšiu strategickú víziu v kľúčových rozvojových oblastiach tak, aby sa v nej zvýraznila požiadavka pre trvalú udržateľnosť živého obývaného súboru.
- Zatiaľ nie je vo Vlkolínci pripravená špecializovaná komplexná ponuka pre rôzne cieľové skupiny návštevníkov.
- Chýbajú služby pre miestnych obyvateľov a návštevníkov, ktoré by mohli prispieť k zlepšeniu kvality života miestnych obyvateľov a širšej ponuke služieb pre návštevníkov, sú minimálne rozvinuté. Vážnym problémom je verejné WC – nedostatok v letnej sezóne a absencia v zimnej sezóne.
- Chýba samostatná štúdia na riešenie problematiky dopravy, zásobovania a parkovania pre domácich obyvateľov, miestnych podnikateľov a chalupárov, keďže ide o jeden z rozhodujúcich atribútov vo vzťahu k zachovaniu kľúčovej hodnoty: autentického charakteru / genius loci Vlkolíneca ako lokality UNESCO (*mala by sa vypracovať vo väzbe na nový ÚPN-Z PRLA Vlkolíneec (2020)*).
- Nie sú stanovené podmienky pre trhové miesta na predaj miestnych produktov (vzhlľad, presné umiestnenie, druh ponúkaného tovaru, prevádzkové hodiny).
- Prístup do osady je cez Biely Potok – mestskú časť Ružomberka a odtiaľ úzkou komunikáciou cez Trlenskú dolinu. Chýba doriešenie dopravy napr. aj pravidelným spojením verejnou dopravou. Chýba tiež pravidelná zimná údržba komunikácií (prístupových a aj vo vnútri PRLA Vlkolíneec).
- Dlhodobo nedoriešeným problémom je statická doprava. Parkovanie pod obcou je kapacitne nedoriešené. Parkovanie vozidiel na okraji lúčneho porastu spôsobuje napr. aj zvyšovanie eróznej činnosti.
- Chýba zabezpečenie základných zdravotníckych potrieb, vrátane prvej pomoci, napr. nainštalovať defibrilátor, ktorý je nenahraditeľný pomocník pri poskytovaní prvej pomoci, pred príchodom záchranej služby.
- Nie je nastavený žiadny krízový systém, okrem požiarneho, v rámci Domu UNESCO pri otvorení riešili minimálne lekárničku pre verejnosť (okrem tej, čo prevádzka musí mať pre seba zo zákona)
- Krajský pamiatkový úrad Žilina ponúka odbornú pomoc, vlastníci a predovšetkým samospráva Mesta Ružomberok aj občianske združenia musia byť v tomto smere ďaleko viac aktívni a byť nápomocní pri organizovaní spoločných pravidelných stretnutí.
- Chýba pravidelná údržba a obnova ovocných záhrad a revitalizácia starých stromov.
- Problémom pri budovaní náučných chodníkov zostáva ako trasovať chodníky – komunikácie, keď pôvodné priechodové dvory už nie sú priechodné. Napr. hlavný výstup z náučných chodníkov bol napr. plánovaný cez dvor obchodu (Močidlá – Laz).
- Problémom je aj nedomyslený vlkolínsky náučný chodník (NCH), nikdy to NCH ani nebol. Boli to len panely rozmiestnené po okolí bez navigácie a priebežného značenia. Preto sa ani nikdy nevyužíval. Každý výbežok trasy bol nazvaný ako samostatná trasa. Vhodnejšie by bolo, ak by bola

iba jedna hlavná trasa, z ktorej mali byť odbočky k zaujímavostiam. A ak sa z trasy odpojíme v bode A a pripojíme v bode B, tak to mal byť "variant trasy NCH".

- Chýba požiarne nádrž (tak ako to odporúča ÚPN Ružomberok vypracovaný v roku 2012) a tiež je potrebné vybaviť jednotlivé domy a ďalšie objekty hasičskými prístrojmi. Treba dobudovať požiarne signalizáciu. Na zasadnutí Rady pre Vlkolíncec v júni 2020 bolo prijaté opatrenie, aby sa vybudovala požiarne nádrž nad Vlkolíncom (tak ako to vyžaduje Územný plán Mesta Ružomberok z roku 2012) minimálne v objeme 5 m³ a aby sa dočasne zväčšil rezervoár pre pitnú vodu. Tiež je potrebné vymeniť potrubie pre prívod pitnej vody a nainštalovať viac požiarnych stojanov.
- V súvislosti s negatívnymi dopadmi zmeny klímy je potrebné riešiť očakávané riziko zvýšeného výskytu privalových zrážok. Súčasnú extrémnu počasia, najmä privalové dažde, si vyžadujú vypracovať a realizovať preventívne adaptačné opatrenia.

Územie ochranného pásma PRLA Vlkolíncec

- Medzi faktory, ktoré negatívne ovplyvňujú krajinný obraz patria: homogenizovanie štruktúry úzkych pozemkov – sceľovanie políček do väčších celkov; zánik tradičného spôsobu obrábania pozemkov (opustenie pôdy, absencia antropogénnych hospodárskych aktivít) s následkom sukcesie vegetácie a erózia pôdy v dôsledku nevhodného hospodárenia.
- Napriek všetkým pokusom o nápravu, ochranné pásmo lokality zostáva na okraji záujmu a návrhy opatrení sa nedarí dôsledne realizovať. Potreba viac sa venovať ochrannému pásmu pritom vyplýva aj z požiadaviek vo Vykonávacích smerniciach k Dohovoru o svetovom dedičstve UNESCO. Nie je zatiaľ dohodnuté, k akému časovému horizontu chceme realizovať obnovu a revitalizáciu krajiny v ochrannom pásme.
- Vážnym problémom pri riešení využívania ochranného pásma sú aj nevysporiadané majetkovoprávne vzťahy v intraviláne aj extraviláne.
- Aby sa mohlo pokračovať v revitalizácii územia ochranného pásma je potrebné zabezpečiť vypracovanie pozemkových úprav pre PRLA Vlkolíncec, vrátane jej ochranného pásma (minimálne jednoduchých pozemkových úprav), je to nevyhnutná podmienka na realizáciu ďalších manažmentových opatrení podmienených vysporiadaním vlastníctva k pozemkom.
- K mnohým pozemkom, ktoré v minulosti PD Ludrová kosilo, dnes už nie je dobrý prístup mechanizmami. Tieto plochy PD Ludrová ponúka na prenájom (jednotlivcom – samostatne hospodáriacim roľníkom alebo poľovníckemu združeniu alebo iným záujemcom). Bez možnosti prístupu k týmto odľahlejším lokalitám je šanca prenajať dané pozemky s trvalými trávnatými porastmi minimálna.
- Chýba plán a nástroje na obnovu políček a hospodárenia v ochrannom pásme Vlkolínca (odstránenie náletových drevín, obnova poľných ciest, návrh spôsobu hospodárenia, obnova sádov, ochrana plodín pred zverou, zhodnotenie plodín).
- Chýbajú opatrenia na ochranu obyvateľov, návštevníkov, pozemkov ako aj ďalšieho majetku (napr. aj ochrana včelích úľov) pred poškodzovaním zverou. Ide o dlhotrvajúce problémy, ktoré sa začali významnejšie prejavovať už na konci 80. a 90. rokov minulého storočia. V posledných rokoch sa však tieto problémy výrazne zvýšili. Bolo by potrebné urýchlene realizovať účinný systém oplotenia pozemkov, ktorý by zabránil voľnému prístupu lesnej zveri; úlohu riešiť aj v súčinnosti s Okresnou poľovníckou komorou – Ružomberok, ktorá plánuje v lese zasadiť vhodné plodiny pre lesnú zver.
- Chýba plán a nástroje, ako motivovať ľudí / subjekty na obnovenie tradičného chovu oviec, identifikovania pasienkov na spásanie a starostlivosť o pasienky.

Výsledky výskumu názorov dotknutej verejnosti z roku 2018 sú uvedené v Prílohe č. 1.

III. B STAV RIADENIA LOKALITY – SÚČASNÝ STAV, HLAVNÍ AKTÉRI A EXISTUJÚCE RIADIACE PLÁNY

III. B/1 Lokalita svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneec v kontexte Mesta Ružomberok a jej postavenie ako mestskej časti

Vlkolíneec je samostatnou mestskou časťou Mesta Ružomberok a patrí do obvodu č. 1: Do Uhliska, Družstevná, Hlavná, Korytnická, Ku Revúcej, Lepenkáreň, Luhy, Nad vrškom, Nižné Matejkovo, Pod Dielcom, Pod Hlinisko, Pod Ostré, Pod Sidorovo, Raveň, Skalná, Smrekovica, SNP, Stredná, Šípová, Školská, Trlenská, Trlenská dolina, Vápenka, Vyšné Matejkovo, Záhumnie, Pod vrškom, Vlkolíneec. Vlkolíneec zastupuje v Mestskom zastupiteľstve Ružomberok poslanec za mestská časť Biely Potok.

Vyhlásenie lokality Vlkolíneec za PRLA v roku 1977 a jej zápis do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO v roku 1993 si vyžiadalo osobitné organizačné, riadiace a interné legislatívne zabezpečenie zo strany Mesta Ružomberok premietnuté do strategických dokumentov mesta (Manažmentový plán PRLA Vlkolíneec, 2009; vypracovanie územného plánu zóny Ružomberok – Vlkolíneec, 1997 a nového plánu ÚPN-Z PRLA Vlkolíneec, 2020) a tiež zapracovanie a schválenie týchto požiadaviek do územnoplánovacej dokumentácie Mesta Ružomberok. Zároveň tieto skutočnosti priniesli významné zmeny a obmedzenia aj do každodenného života miestnych obyvateľov.

Na zabezpečenie ochrany lokality a zlepšenie verejného povedomia o jej hodnotách schválilo Mesto Ružomberok pre Vlkolíneec špecifický štatút. Prvý Štatút mestskej časti Ružomberok – Vlkolíneec prijalo Mesto Ružomberok v roku 1998. Tento štatút bol aktualizovaný v roku 2008.⁸⁴

V rokoch 1994 až 2006 mal Vlkolíneec svojho správcu, ktorým bol Ing. Július Šramo. Pomáhal obyvateľom Vlkolíneca zabezpečovať napr. aj dedičské konania a riešenie vlastníckych vzťahov. Na začiatku roka sa realizovali vo Vlkolíneci aj verejné diskusie s Vlkolínečanmi. V týchto rokoch sa na zasadnutiach Mestskej rady Ružomberok prerokovával stav lokality Vlkolíneec. Zasadnutia sa často robili priamo vo Vlkolíneci a na zasadnutia sa pravidelne prizývali aj hostia – napr. zástupcovia z Ministerstva kultúry SR. Mesto Ružomberok v prípade potreby sa obracalo o finančnú pomoc na vládu SR alebo na ministerstvá.⁸⁵

Nový Štatút mestskej časti Ružomberok – Vlkolíneec schválený v roku 2012 nadobudol účinnosť od 1. júna 2012. Zásadná zmena nového štatútu z roku 2012 v porovnaní s predchádzajúcim štatútom z roku 2008 bola v úprave časti venovanej samospráve a orgánom. V štatúte z roku 2008 mal Vlkolíneec právo na vytvorenie Výboru mestskej časti a voľbu svojich poslancov. Vzhľadom na veľmi nízky počet obyvateľov s trvalým bydliskom nový štatút z roku 2012 v časti Samospráva a orgány upravil podmienky na zriadenie Rady pre Vlkolíneec, ktorá je poradným orgánom primátora a mestského zastupiteľstva Mesta Ružomberok. V mestskom zastupiteľstve reprezentuje Vlkolíneec poslanec za mestskú časť Ružomberok – Biely Potok. Členovia Rady pre Vlkolíneec sú menovaní a odvolávaní primátorom mesta. Predsedom Rady je poslanec za mestskú časť Biely Potok.⁸⁶

⁸⁴ Mesto Ružomberok: *Štatút mestskej časti Ružomberok – Vlkolíneec z roku 2008*.

⁸⁵ Po roku 1993 štát podporoval novo vyhlásené lokality svetového kultúrneho dedičstva. Pravidelne 1x do roka sa stretávali primátori z lokalít svetového dedičstva UNESCO a vláda SR 1x do roka prerokovávala ich stav. Prerokovali aj podnety z lokalít a sledovala, ako sa naplňujú plány obnovy a rozvoja lokalít svetového dedičstva UNESCO. V apríli 2002 nadobudli účinnosť zákon o ochrane a rozvoji územia Banskej Štiavnice a okolia a zákon o ochrane a rozvoji územia Bardejov. Pre Vlkolíneec však takýto zákon nebol prijatý.

⁸⁶ Mesto Ružomberok: *Štatút mestskej časti Ružomberok – Vlkolíneec z roku 2020* – Pozn. v roku 2020 bol zrušený štatút z roku 2012 na základe protestu prokurátora zo dňa 11. 8. 2020, ktorý bol adresovaný MsZ Ružomberok. V novom Štatúte mestskej časti Ružomberok – Vlkolíneec, schváleným uznesením MsZ z 30. 9. 2020 č. 172/2020, boli zo štatútu

III. B/2 Hlavní aktéri v spravovaní a manažmente lokality svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneec a ich spolupráca

Hlavní aktéri v spravovaní a manažmente lokalít svetového dedičstva

Nadnárodná úroveň:

Organizácia OSN pre vzdelanie, vedu a kultúru (UNESCO) – medzištátna odborná organizácia OSN so sídlom v Paríži zameraná na spoluprácu v oblastiach vzdelania, prírodnej vedy, sociálnej a humanitnej vedy, kultúra a komunikácia a informácie:

- Generálna konferencia,
- Výkonná rada,
- Medzivládny výbor pre ochranu kultúrneho a prírodného dedičstva (Výbor pre svetové dedičstvo),
- Centrum svetového dedičstva (úloha sekretariátu Výboru pre svetové dedičstvo).

Medzinárodná rada pre pamiatky a sídla (ICOMOS) je medzinárodná mimovládna organizácia so sídlom v Paríži zameraná na ochranu hmotného kultúrneho dedičstva, historických sídiel, ich prostredia a kultúrnej krajiny. Bola založená v roku 1965 a to vo väzbe na Benátsku chartu prijatú v roku 1964. Organizácia je jednou z poradných organizácií určených Dohovorom o ochrane svetového dedičstva a poskytuje svoj odborný názor Výboru pre svetové dedičstvo vo veci rozhodovania o zaradení kultúrnych a zmiešaných statkov na Zoznam svetového dedičstva. Prostredníctvom celosvetovej siete špecialistov tiež podáva správy o zachovaní zapísaných statkov a ďalších súvisiacich skutočnostiach. ICOMOS vydáva všeobecné metodické texty upravujúce postupy pamiatkovej starostlivosti. Organizácia pracuje prostredníctvom svojich národných výborov.

Štátna správa a jej organizácie na národnej úrovni:

Ministerstvo kultúry SR, sekcia kultúrneho dedičstva: riadi a koordinuje tvorbu štátnej politiky v oblasti kultúrneho dedičstva. V súlade s pôsobnosťou ministerstva zabezpečuje podľa všeobecne záväzných právnych predpisov a medzinárodných zmlúv výkon štátnej správy na úseku ochrany pamiatkového fondu, múzeí, galérií a ochrany predmetov kultúrnej hodnoty, knižníc, ochrany historických knižničných dokumentov, historických knižničných fondov, nehmotného kultúrneho dedičstva, tradičnej ľudovej kultúry, ľudovej umeleckej výroby, kultúrno-osvetovej činnosti, kultúry znevýhodnených skupín obyvateľstva.

Pri Ministerstve kultúry SR Komisia na koordináciu úloh ochrany lokalít svetového kultúrneho dedičstva: Komisia je osobitný orgán vytvorený len pre lokality svetového kultúrneho dedičstva a plní významnú úlohu pri riešení medzirezortných otázok spojených so zabezpečením stavu zachovania a ochrany jednotlivých lokalít. Túto komisiu vytvorilo Ministerstvo kultúry SR ako medzirezortný, poradný, iniciatívny, konzultačný a koordinačný orgán ministra kultúry SR pre zásadné úlohy ochrany lokalít svetového kultúrneho dedičstva SR zapísaných v Zozname svetového dedičstva. Komisia v rámci svojej pôsobnosti a v záujme zachovania, obnovy, využívania a prezentácie svetového dedičstva prijíma závery, ktoré majú odporúčajúci charakter. Ministerstvo závery komisie uplatňuje vo svojej činnosti alebo podľa charakteru úloh a opatrení predkladá na rokovanie Vlády SR. Členmi komisie sú zástupcovia 10 ministerstiev, riadiacich skupín lokalít svetového kultúrneho dedičstva, zástupcovia územne príslušnej samosprávy, Združenie miest a obcí Slovenska a ICOMOS Slovensko. Podľa obsahu prerokúvanej problematiky môžu byť na rokovanie prizývaní ďalší zástupcovia obcí, v ktorých katastri sa nachádzajú objekty svetového dedičstva, prípadne zástupcovia vlastníkov alebo organizácií z jednotlivých lokalít svetového dedičstva, alebo organizácie, ktorých pôsobnosť sa dotýka lokalít svetového kultúrneho dedičstva. Na rokovania komisie sú vždy prizývaní zástupcovia Pamiatkového

z roku 2012 vypustené šiesta, siedma, ôsma a desiatá časť; aktualizované boli v piatej časti čl. 1 a čl. 2, z deviatej časti boli vypustené čl. 1 a čl. 4 a z jedenástej časti bol vypustený čl. 1 a upravený čl. 3.

úradu SR a územne príslušných krajských pamiatkových úradov, prípadne ďalších vedeckých a odborných inštitúcií z oblasti ochrany pamiatkového fondu.

Pamiatkový úrad SR je orgánom štátnej správy na ochranu pamiatkového fondu. Riadi a kontroluje výkon štátnej správy na úseku ochrany pamiatkového fondu uskutočňovaný krajskými pamiatkovými úradmi, ktoré ju vykonávajú vo svojom územnom obvode, ktorým je územný obvod kraja. Rozhoduje v prvom stupni v správnom konaní vo veciach zverených mu zákonom na úseku ochrany pamiatkového fondu. Vykonáva štátnu správu na úseku ochrany pamiatkového fondu v druhom stupni a v prvom stupni prostredníctvom krajských pamiatkových úradov. Pamiatkový úrad SR v rámci svojich úloh riadi a kontroluje výkon štátnej správy na úseku ochrany pamiatkového fondu uskutočňovaný KPÚ, rieši a koordinuje odborné a výskumné úlohy a rozpracúva teóriu a metodológiu ochrany pamiatkového fondu, vedie Ústredný zoznam pamiatkového fondu a plní úlohy spojené s vedením Ústredného zoznamu pamiatkového fondu Slovenskej republiky. Zabezpečuje odbornometodické a koordinačné činnosti súvisiace s ochranou, obnovou, prezentáciou a využitím pamiatkového fondu vrátane lokalít zapísaných v Zozname svetového kultúrneho dedičstva a Spracováva koncepciu monitoringu Svetového kultúrneho dedičstva ako záväzný celoštátny metodický podklad, preveruje a vyhodnocuje stav pamiatkového fondu, ktorý je súčasťou lokalít zapísaných na Zoznam svetového dedičstva a podmienky uplatňovania jeho ochrany, v súlade s vedeckými poznatkami a medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná.

Občianske združenie ICOMOS Slovensko je združením členov Medzinárodnej rady pre pamiatky a sídla (ICOMOS) v Paríži, ktorí sú občanmi Slovenskej republiky. Združenie pracuje ako nevládna organizácia so zameraním na ciele, ktoré sú definované v stanovách ICOMOS z 22. mája 1978, najmä na ochranu kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky: individuálnych kultúrnych pamiatok, historických sídiel, ich prostredia a kultúrnej krajiny.

Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, Slovenská komisia pre UNESCO

Komisia a jej sekretariát zabezpečujú realizáciu aktivít UNESCO v SR. Koordináciu aktivít v oblasti medzinárodných a medzivládnych programov UNESCO vykonávajú ich slovenské výbory, odborné sekcie a Informačné a dokumentačné stredisko UNESCO pri Univerzitetnej knižnici v Bratislave. Poslaním komisie je podporovať a rozvíjať aktivity programov UNESCO v oblasti výchovy a vzdelávania, kultúry, vedy, životného prostredia, informácií a informatiky a za týmto účelom získavať a zapájať do spolupráce na jednotlivých projektoch. *Hlavné úlohy Slovenskej komisie UNESCO:*

1. Pôsobí ako poradný orgán vlády a Národnej rady SR vo všetkých záležitostiach týkajúcich sa UNESCO a jeho programu.
2. Zabezpečuje aktívnu účasť SR na príprave, plánovaní, uskutočňovaní a hodnotení programov UNESCO.
3. Informuje širokú verejnosť a inštitúcie o činnosti UNESCO všeobecne, ako aj konkrétne o uskutočňovaných aktivitách.
4. V styku s vládnyimi orgánmi, ministerstvami a rôznymi organizáciami koordinuje činnosť vyplývajúcu zo spolupráce s UNESCO.
5. Pôsobí ako spojovací medzičlánok medzi Sekretariátom UNESCO v Paríži a národnými orgánmi a inštitúciami, v spolupráci so Stálou delegáciou SR pri UNESCO so sídlom v Paríži.
6. Rozvíja spoluprácu v oblasti vedy, kultúry, výchovy a vzdelávania s ďalšími národnými komisiami.
7. Zabezpečuje navrhovanie vhodných kandidátov do orgánov UNESCO.
8. Zabezpečuje presadzovanie návrhov SR do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, zoznamu UNESCO Pamäť sveta a ďalších zoznamov kultúrneho dedičstva UNESCO.

Ministerstvo životného prostredia SR

Štátna ochrana prírody SR je príspevková organizácia s celoslovenskou pôsobnosťou, ktorá zabezpečuje najmä odbornú činnosť na úseku ochrany prírody a krajiny, vrátane správy jaskýň a na úseku ochrany druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín reguláciou obchodu s nimi.

Ministerstvo dopravy a výstavby SR zabezpečuje a podporuje rozvoj udržateľného cestovného ruchu.

Štátna správa a jej organizácie na regionálnej úrovni:

Krajský pamiatkový úrad Žilina

Krajský pamiatkový úrad Žilina zamestnáva architektov, stavebných inžinierov, etnografov a kunsthistorikov, ktorí poskytujú odbornú pomoc majiteľom pamiatok, občianskym iniciatívam a samospráve. Konkrétne pomoc pamiatkovej inštitúcie sa uskutočňuje aj prostredníctvom celoštátneho projektu "Pro Monumenta – prevencia údržbou", ktorý je zameraný na údržbu pamiatok (školenia, diagnostika, praktické príklady).

Podľa zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu, § 11:

(1) Krajský pamiatkový úrad je v prvom stupni vecne príslušným správnym orgánom, ktorý rozhoduje o právach a povinnostiach právnických osôb a fyzických osôb na úseku ochrany pamiatkového fondu, archeologických nálezov a archeologických nálezísk, ak tento zákon neustanovuje inak.

(2) Krajský pamiatkový úrad

- a) vykonáva štátny dohľad nad stavom, využívaním a zabezpečením ochrany pamiatkového fondu a archeologických nálezísk,
- b) schvaľuje zásady ochrany pamiatkového územia vypracované osobou oprávnenou podľa § 35 ods. 3, vypracúva podklady súvisiace s prípravou územnoplánovacej dokumentácie pre príslušné orgány štátnej správy a územnej samosprávy, spolupracuje s nimi v procese spracovania prípravnej, projektovej a reštaurátorskej dokumentácie na záchranu, obnovu a využitie kultúrnych pamiatok, pamiatkových území a archeologických nálezov a nálezísk,
- c) poskytuje obvodným úradom na ich požiadanie, ako aj vyšším územným celkom a obciam, výpisy z Ústredného zoznamu pamiatkového fondu (ďalej len "Ústredný zoznam") podľa ich územných obvodov,
- d) usmerňuje činnosti právnických osôb a fyzických osôb pri záchrane, obnove a využívaní pamiatkového fondu, archeologických nálezov a archeologických nálezísk a poskytuje im odbornú a metodickú pomoc,
- e) rozhoduje podľa § 24, 31 až 33, 37, 39, 42 a 43, vydáva záväzné stanoviská podľa § 30 a 32 a stanoviská podľa § 29 tohto zákona,
- f) spolupracuje pri zabezpečovaní osobitnej ochrany kultúrnej pamiatky s orgánmi štátnej správy a orgánmi územnej samosprávy v období krízovej situácie a mimoriadnej situácie²⁴ a pri príprave opatrení na uvedené situácie,
- g) zabezpečuje v nevyhnutných prípadoch dočasnú odbornú úschovu hnutelných kultúrnych pamiatok,
- h) poskytuje obci metodickú a odbornú pomoc pri evidovaní miestnych pamätihodností obce,
- i) dohliada na dodržiavanie tohto zákona a prijíma opatrenia na odstránenie nedostatkov pri ochrane pamiatkového fondu,
- j) ukladá pokuty podľa § 42 a 43.

Správa Národného parku Veľká Fatra je organizačným útvarom Štátnej ochrany prírody SR, ktorá je odbornou organizáciou Ministerstva životného prostredia SR s celoslovenskou pôsobnosťou. Štátna ochrana prírody SR je zameraná najmä na zabezpečovanie úloh na úseku ochrany prírody a krajiny, vrátane správy jaskýň. Správa Národného parku Veľká Fatra má sídlo v Martine. Má územnú pôsobnosť na celom území NP Veľká Fatra a jeho ochranného pásma, ktorý bol vyhlásený nariadením

vlády SR č. 140/2002 Z. z., ktorým sa vyhlasuje NP Veľká Fatra (územie NP Veľká Fatra a jeho ochranného pásma je v okresoch Ružomberok, Martin, Turčianske Teplice, Banská Bystrica a Dolný Kubín) a na území okresov Martin a Turčianske Teplice.

Správa povodia horného Váhu Ružomberok: patrí do územnej pôsobnosti Odštepného závodu Piešťany Slovenského vodohospodárskeho podniku, ktorý má celoštátnu pôsobnosť. Správa vodných tokov zahŕňa v súlade s § 48 zákona č. 364/2004 Z. z. o vodách v znení neskorších predpisov činnosti, medzi ktoré patrí:

- a) sledovať stav vodných tokov a pobrežných pozemkov z hľadiska zabezpečenia funkcií vodného toku,
- b) udržiavať korytá v stave, ktorý zabezpečuje ich prirodzenú alebo projektovanú prietoknosť a hĺbku vody,
- c) udržiavať alebo odstraňovať brehové porasty vo vodných tokoch, na pobrežných pozemkoch tak, aby sa nestali prekážkou odtoku vody pri povodniach a podľa možnosti zachovali prírodné podmienky,
- d) spevňovať brehy vodných tokov, zabezpečovať ich neupravené úseky brehovými porastmi,
- e) udržiavať a čistiť koryto a odstraňovať naplaveniny, ľadové a iné prekážky a dočasné ostrovy z vodného toku, čo je nevyhnutné na zabezpečenie nehateného odtoku alebo prietoku,
- f) zabezpečovať potrebnú úpravu vodných tokov, a ďalšie činnosti.

Okresný úrad je miestny orgán štátnej správy, ktorý je preddavkovou organizáciou Ministerstva vnútra SR. Vnútornú organizáciu okresného úradu upravuje ministerstvo vnútra smernicou po dohode s ústredným orgánom štátnej správy, do ktorého pôsobnosti patrí výkon štátnej správy uskutočňovaný odborom okresného úradu. **Okresný úrad Ružomberok** vykonáva (okrem iných úloh) úlohy v rámci odboru starostlivosti o životné prostredie a pozemkového a lesného odboru.

Slovenský pozemkový fond, Regionálny odbor Liptovský Mikuláš: neštátna nezisková organizácia zriadená zákonom č. 330/1991 Zb. o pozemkových úpravách, usporiadaní pozemkového vlastníctva, obvodných pozemkových úradoch, pozemkovom fonde a pozemkových spoločenstvách v znení neskorších predpisov, nájomca pôdneho fondu.

Samospráva a jej organizácie na regionálnej a miestnej úrovni

Regionálna samospráva Žilinského samosprávneho kraja a jej organizácie pôsobiace v lokalite Vlkolíne

Liptovské múzeum bolo založené v roku 1912. Zriaďovateľom múzea je Žilinský samosprávny kraj, má od svojho vzniku vlastivedný charakter so zbernou oblasťou v regióne Liptov. Verejnosti sú v ružomerskej expozícii sprístupnené stále expozície prírody, archeológie, histórie, etnografie, piernictva na Slovensku a expozícia o živote a diele Andreja Hlinku. V správe múzea sú: Hrad Likava, Gotický kostol Všetkých svätých Ludrová, Múzeum liptovskej dediny v Pribyline, Národopisné múzeum v Liptovskom Hrádku, Múzeum Čierneho orla Liptovský Mikuláš, Archeoskanzen Havránok, Vežu kostola Panny Márie pri Liptovskej Mare, Múzeum baníctva a hutníctva Maša Liptovský Hrádok, Roľnícky dom a dvor Vlkolíne a Banícky dom Vyšná Boca a iné (napr. roľnícka usadlosť pri Bukovine).

Miestna samospráva Mesta Ružomberok a jeho organizácie

Mesto Ružomberok, ktoré je zároveň sídlom okresu, je v rámci administratívneho usporiadania Slovenska súčasťou Žilinského samosprávneho kraja. Orgánmi mesta sú: mestské zastupiteľstvo - zastupiteľský zbor mesta zložený z poslancov zvolených v priamych voľbách miestnymi obyvateľmi, rozhoduje o základných otázkach života mesta; primátor mesta – štatutárny zástupca mesta a jeho najvyšší výkonný orgán; mestská rada - iniciatívny, výkonný a kontrolný orgán mestského zastupiteľstva zároveň plní funkciu poradného orgánu primátora; kontrolór mesta – kontrolný orgán mesta volený zastupiteľstvom. Pre zabezpečenie účinnej ochrany lokality Vlkolíne a zlepšenie verejného povedomia o jej hodnotách schválilo Mesto Ružomberok pre Vlkolíne špecifický štatút.

Poradným orgánom primátora a MsZ Ružomberok pre lokalitu Vlkolínec je Rada pre Vlkolínec, ktorá bola vytvorená v roku 2013 a svoju činnosť začala od roku 2014.

Medzinárodná spolupráca s Mesto Kroměříž: Mesto Ružomberok má nadviazanú medzinárodnú spoluprácu s viacerými mestami, jedným z nich je aj Mesto Kroměříž, s ktorým spolupracuje aj v otázkach lokality UNESCO Vlkolínec.

Mestské lesy, spol. s r.o. Ružomberok

Na základe zákona č. 306/1992 Zb. prevzalo Mesto Ružomberok koncom roku 1992 späť od štátu lesnú pôdu, ktorú malo vo vlastníctve k 31. 12. 1949 a lesy začali spravovať Mestské lesy Ružomberok. Mestské lesy Ružomberok, s. r. o. sú obchodnou spoločnosťou spravujúcou lesný majetok Mesta Ružomberok. Spoločnosť vyvíja svoju činnosť od 1. 1. 1993. Najskôr to bolo vo forme príspevkovej organizácie, ktorá bola neskôr transformovaná na spoločnosť s ručením obmedzeným. Táto spoločnosť v súčasnosti obhospodaruje 6954 ha lesných pozemkov. Na tejto ploche zabezpečuje komplexnú starostlivosť o les, pestovné aj ťažbové práce, ošetrovanie, výchovu a ochranu lesných kultúr a snaží sa vytvárať podmienky na čo najlepšie využitie mimoprodukčných funkcií lesa. Zabezpečuje údržbu a rozvoj lesnej cestnej siete, protipožiarnu starostlivosť, chov a starostlivosť o lesnú zver v zmysle príslušných zákonov. Spoločnosť odvádza finančné prostriedky Mestu Ružomberok v rôznych formách, najmä vo forme nájomného, dane z lesných pozemkov a podielu na zisku. Obhospodarovanie je po ekonomickej stránke ovplyvnené a limitované vysokým podielom ochranných lesov a lesov osobitného určenia, ktoré tvoria viac ako polovicu spravovaných porastov. Špecifikom sú aj ťažké skalnaté terény s vysokým sklonom vhodné len pre lanovkové približovacie systémy.

Vodárenská spoločnosť Ružomberok, a. s. vznikla založením dňa 7. 9. 2006 ako nástupnícka spoločnosť Sevak-u, š. p. a následne Severoslovenskej vodárenskej spoločnosti, a. s. so sídlom v Žiline. V súčasnosti sme regionálnou vodárenskou spoločnosťou, ktorá poskytuje služby v oblasti výroby a distribúcie vody, odvádzaní a čistení odpadových vôd. Tieto služby poskytujeme pre 58 tis. obyvateľov a pre priemysel dolného Liptova. Väčšinovým akcionárom spoločnosti je Mesto Ružomberok. Spoločnosť má zavedený riadiaci systém ISO 9001, ISO 14 001 a BSiOH 18 001. V spoločnosti pracuje 67 pracovníkov. Predmetom podnikania spoločnosti sú najmä tieto činnosti: výroba a dodávka pitnej vody verejnými vodovodmi, odkanalizovanie a čistenie odpadových vôd, vykonávanie stavebno-montážnych činností, prevádzka, údržba a opravy vodovodov, kanalizácií a čistiarní odpadových vôd, výroba elektrickej energie a dodávka do sietí SSE z malých vodných elektrární a ďalšie špeciálne činnosti. V súčasnej dobe Vodárenská spoločnosť Ružomberok, a.s. pôsobí aj v mestskej časti Vlkolínec, kde dodáva pitnú vodu a splaškovú vodu rieši samostatnou kanalizáciou.

Technické služby Ružomberok, a. s. sa venuje likvidácii odpadu a vznikla 5. 4. 2000. Okrem likvidácie odpadu je hlavnou činnosťou tejto spoločnosti zabezpečovať komplexné služby pre Mesto Ružomberok a jeho okolie.

Komunálne služby Mesta Ružomberok boli zriadené k 1. 1. 2019 ako príspevková organizácia, ktorá prevádzkuje kompostáreň na biologický rozložiteľný odpad. Systém zberu a zhodnocovania BRO zavedený v meste bol týmto rozšírený výstavbou nového zariadenia na zhodnocovanie záhradného BRO s vyššou kapacitou, a to osadením technológie a eróbnou fermentáciou v 2 kompostovacích kontajneroch v areáli jestvujúcej kompostárne BRO Ružomberok v lokalite Biela Púť.

Dom UNESCO patrí pod správu Kultúrneho domu Andreja Hlinku, a. s. Nachádza sa uprostred PRLA Vlkolínec. Stojí na mieste drevenice, ktorá zhorela počas Slovenského národného povstania. Pre verejnosť je prístupný od roku 2018 a návštevníkom je k dispozícii celoročne. Hlavná činnosť Domu UNESCO spočíva v propagácii a šírení informácií o Vlkolínci, jeho okolí a ostatných pamiatkach UNESCO na Slovensku. Zabezpečuje taktiež rôzne ukážky a podujatia vo Vlkolínci. V Dome UNESCO sa nachádzajú expozičné priestory so stálymi a dočasnými expozíciami či výstavami. Vstupnú časť domu tvorí klientska zóna, v ktorej sú záujemcom poskytované informácie a taktiež sa v nej nachádza

predajňa upomienkových predmetov a suvenírov. Dom UNESCO pre záujemcov ponúka možnosť usporiadania besied, stretnutí, premietaní, prezentácií a výstav.

Súkromný sektor – regionálna a miestna úroveň

PD Ludrová obhospodaruje poľnohospodársku pôdu dolnej časti Liptova v okrese Ružomberok. Vznik družstva sa datuje do roku 1972, keď sa dňa 9.2.1972 stretli na spoločnej členskej schôdzi družstevníci z troch obcí – Ludrová, Liptovská Štiavnica, Štiavnička a spojili sa v jedno JRD „Víťazný február“ so sídlom v Ludrovej. Významnou zmenou v živote družstva bola transformácia JRD. V súčasnosti PR Ludrová hospodári v zložitých pôdno-klimatických podmienkach v horskej a podhorskej oblasti dolného Liptova na výmere 1 815 ha p.p. z toho 711 ha ornej. Zaoberá sa poľnohospodárskou prvovýrobou – rastlinnou a živočíšnou, ktoré sú dopĺňané službami : nákladná doprava, obchodný úsek, pridružená výroba, stavebná výroba, činnosť vykonávaná banským spôsobom. Vysoký podiel trvalých trávnych porastov predurčuje orientáciu podniku na dostatočné zabezpečenie objemových krmovín pre potreby živočíšnej výroby. Na ornej pôde je dostatočný priestor pre pestovanie obilnín, ktoré sú základom pre vlastnú výrobu krmných zmesí. Tradičnými plodinami sú konzumné a sadbové zemiaky. Od roku 2006 spolupracujeme s PPA Bratislava na projekte Ochrana biotopov poloprírodných a prírodných trvalých trávnych porastov, s povinnosťou dodržiavať stanovené podmienky ochrany biotopov polo prírodných a prírodných trvalých trávnych porastoch, zatrávniť časť málo produktívnej ornej pôdy a dodržiavať režim základnej schémy pre ostatné trvalé trávne porasty. Od roku 2010 PD Ludrová na základe nájomnej zmluvy vykonáva poľnohospodársku činnosť aj na pozemkoch Mesta Ružomberok. Obhospodaruje tiež pozemky v ochrannom pásme PRLA Vlkolínec.

Oblasťná organizácia cestovného ruchu regiónu Liptov už desiaty rok realizuje aktivity na zvýšenie atraktívnosti a konkurencieschopnosti regiónu, zlepšenie organizácie destinačného manažmentu a podporu predaja regiónu Liptov. Podieľajú sa aktívne aj na organizovaní tvorivých dielní s ukázkami tvorby a pre návštevníkov s možnosťou zhotoviť si vlastný výrobok alebo vyskúšať proces výroby (napr. drotárstvo, tkáčstvo, kováčstvo, umelecká drevorezba, výroba bábok, medovníkársťvo, včelárstvo) priamo v osade Vlkolínec. Ďalej sa podieľajú na budovaní cyklotrás. V regióne Liptov pôsobia dve spolupracujúce organizácie Klaster Liptov a Oblasťná organizácia Región Liptov, ktoré majú prerozdelené činnosti. S finančnou podporou ministerstva dopravy a výstavby pripravila v roku 2021 Oblasťná organizácia cestovného ruchu (OOCR) Región Liptov 240-stranovú publikáciu s tipmi na výlety, víkendovú turistiku či dlhšie dovolenky.

Súkromníci, podnikatelia vo Vlkolínci: - p. Jaňák - živnostník, infokancelária a predaj suvenírov, p. Dvorský – živnostník - bufet, reštaurácia, Vlkolínec-Unesco s. r. o. a ubytovatelia (napr: Chata Evka).

Organizácie tretieho sektora – regionálna a miestna úroveň

Občianske združenie Vlkolínec: bolo založené v roku 2001. Združuje obyvateľov a vlastníkov objektov s cieľom napomáhať a zachovať jedinečnosť Vlkolínce. Cieľom združenia je aktívne prispievať k vytváraniu lepších podmienok pre život občanov Vlkolínce a vytváraniu nástrojov na zachovanie, regeneráciu, ochranu a rozvoj územia, na zlepšenie stavu životného prostredia a na zachovanie kultúrneho a prírodného dedičstva.

Dobrovoľný hasičský zbor Vlkolínec bol založený 15. 11. 1931 a fungoval do 80. rokov minulého storočia. Jeho činnosť bola po 20-ročnom prerušení obnovená v roku 2013.⁸⁷ Odvtedy je Dobrovoľný hasičský zbor Ružomberok –Vlkolínec integrovaný do záchranného systému v kategórii C.

Na území Vlkolínce pôsobia aj ďalšie mimovládne a dobrovoľnícke organizácie: **Miestna organizácia Slovenského zväzu záhradkárov vo Vlkolínci, OZ Vlkolínec UNESCO – gazdovský dvor, OZ Vlkolínsky odboj.**

⁸⁷ Dobrovoľný hasičský zbor Vlkolínec. Dostupné na internete: <http://dhzvlkolinec.6f.sk/> [cit. 2020-10-15]

Medzi ďalšie organizácie, ktoré svojou činnosťou podporujú rozvoj Vlkolínca, patrí **Klub UNESCO Slovakia**, ktorý vznikol 15. 10. 2012 na podnet Klubu UNESCO Kroměříž, ktorému chýbal na Slovensku kompetentný partner na cezhraničnú spoluprácu. V spolupráci s Mestom Kroměříž sa realizovali v rokoch 2009 a 2010 rôzne odborné akcie.

Záujmové organizácie: Okresná poľovnícka komora – Ružomberok, Oblastná organizácia cestovného ruchu – Región Liptov; Slovenský cykloklub a Klub slovenských turistov (správa cyklotrás a turistických chodníkov).

Miestna akčná skupina (MAS) Dolný Liptov je partnerstvo zástupcov verejného, súkromného a občianskeho sektora, ktoré pôsobí na celistvom a súdržnom území dolného Liptova (členom je aj Mesto Ružomberok a OZ Vlkolínec).

Akademický sektor

Dôležitú a nezastupiteľnú úlohu má odborná spolupráca so slovenskými a zahraničnými (predovšetkým českými) univerzitami (sú to najmä Katolícka univerzita v Ružomberku, Slovenská technická univerzita v Bratislave, Technická univerzita vo Zvolene, Univerzita Komenského v Bratislave, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Mendelova univerzita v Brne, Masarykova univerzita v Brne) a spolupráca s ďalšími vedeckými a odbornými inštitúciami (napr. ústavy SAV, pracoviská Slovenskej agentúry životného prostredia).

III. B/3 Stav vlastníctva

Mesto Ružomberok od zápisu Vlkolínca do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO zabezpečilo spracovanie geometrického plánu intravilánu Vlkolínca ako prvotný podklad pre vysporiadanie majetko-právnych vzťahov a sú zabezpečené doklady o vlastníctve všetkých nehnuteľností podľa vyššie uvedeného geometrického plánu (výpisy z pozemkovej knihy a založenie LV).

Väčšina objektov a pozemkov v PRELA Vlkolínec a jej ochrannom pásme je v súkromnom vlastníctve. Čo sa týka vlastníctva domov, Ružomberčania (resp. Vlkolínčania) vlastnia 23 domov a vlastníci z iných miest Slovenska 32 domov. Dva domy sú vo vlastníctve majiteľov z Holandska a 1 dcéry Vlkolínčanov, ktorá žije v Kanade.

Mesto Ružomberok vlastní v lokalite Vlkolínec 10 objektov. Medzi ne patria: NKP – zvonica drevená (bez súpisného čísla, pred domom č. 9050-51, parc. č. KN 16233), historická studňa, evidované ako pamiatka (parc. č. KN 16062), ďalšie stavby: reštaurácia a obchod (č. súpisné 9040, parc. č. KN 16140/2, parc. č. KN, parc. č. KN 16141 a parc. č. KN 16142), Dom UNESCO (č. súpisné 9055, parc. č. KN 16222), Požiarna zbrojnica (č. súpisné 9048, parc. č. KN 16219). Vo výlučnom vlastníctve Mesta Ružomberok sú evidované ešte tieto parcely: parc. č. KN 16001, parc. č. KN 16020, parc. č. KN 16218, parc. č. KN 14890 (bývalý amfiteáter) a všetky parcely z LV 17033 (cesty).⁸⁸ V spolupodielovom vlastníctve Mesta Ružomberok sú evidované nasledovné parcely: parc. č. KN 16260, parc. č. KN 16263, parc. č. KN 4-70064, parc. č. KN 16268, 4-70034/301, parc. č. KN 4-10864 a parc. č. KN 4-70034/302.⁸⁹

Pre katastrálne územie Ružomberok, pôvodné katastrálne územie Vlkolínec sú podľa Výpisu z katastra nehnuteľností (údaje platné k 22. 11. 2021) (tabuľka 4). Všetky pozemky uvedené v tabuľke x sú umiestnené v zastavanom území a nie sú spoločnou nehnuteľnosťou.

⁸⁸ Údaje sú z Katastra nehnuteľností (stav k 22. 11. 2021).

⁸⁹ Údaje sú z Územného plánu zóny Ružomberok, PRELA (2020).

Tabuľka 4 Parcely registra „E“ evidované na mape určeného operátora pre k. ú. Ružomberok, pôvodné k. ú. Vlkolíneec

Parcelné číslo KN	Výmiera v m ²	Druh pozemku
161	6	orná pôda
1066	974	orná pôda
3106/302	19	ostatná pôda
70034/301	332	ostatná pôda
70034/302	50	ostatná pôda
70038	4093	ostatná pôda
70042	258	ostatná pôda
70064	92	ostatná pôda

Zdroj: Kataster nehnuteľností (KN) 333pre katastrálne územie Ružomberok. Výpis z listu vlastníctva č. 17033 (platné k 22. 11. 2021)

Žilinský samosprávny kraj vlastní NKP: dvor roľnícky č. súpisné 9016-9017, č. ÚZPF 2844/1-4, parc. č. KN 16041, parc. č. KN 16039 (dom ľudový, stodola, maštal a sýpka), kde je umiestnený Roľnícky dom, ktorý je súčasťou Liptovského múzea.

Rímsko-katolícka cirkev vlastní NKP: Kostol rímskokatolícky **Navštívenia Panny Márie, súpisné č. 9001**, parc. č. KN 15973.

OZ Vlkolíneec vlastní NKP: dvor roľnícky č. súpisné 9018, č. ÚZPF 2845/1-2, parc. č. KN 16042, dom ľudový a stodola, stavby hospodárske č. súpisné 9073, č. ÚZPF 2846/1-2, parc. č. KN 16050, stodola a chliev).

Poľnohospodárske družstvo Ludrová hospodári na základe Mandátnej zmluvy na časti pozemkov i ochrannom pásme PRLA Vlkolíneec.

Slovenský vodohospodársky podnik, OZ Piešťany, Správa povodia horného Váhu Ružomberok je správcom drobných bezmenných vodných tokov a Trlenského potoka.

V lokalite sa nachádza aj pôda neznámych vlastníkov.

III. B/4 Analýza súčasného zabezpečenia riadenia (manažmentu) lokality z hľadiska ľudských zdrojov, existujúcich, príp. pripravovaných plánov riadenia

Riadenie lokality na miestnej úrovni zabezpečuje **Mesto Ružomberok v úzkej spolupráci s Krajským pamiatkovým úradom Žilina, vlastníkmi a správcami objektov**. Hlavnými nástrojmi na usmernenie spravovania lokality Vlkolíneec je Štatút mestskej časti Ružomberok – Vlkolíneec (aktuálne platný je z roku 2020), Manažmentový plán PRLA Vlkolíneec⁹⁰, ktorý bol vypracovaný v roku 2009, ÚPN Z Vlkolíneec (2020) a ďalšie súvisiace predpisy a strategické dokumenty (uvedené v Prílohe č. 2 a Prílohe č. 3).

Mesto Ružomberok má schválený **nový Organizačný poriadok Mestského úradu v Ružomberku** (Interný predpis č. 029), ktorý nadobudol účinnosť od 01. 07. 2021. Podľa aktuálne platného Organizačného poriadku MsÚ v Ružomberku má MsÚ vytvorených deväť oddelení, ktoré sa členia na referáty. Problematika Vlkolíneca začlenená do viacerých oddelení regionálnej politiky zabezpečuje prezentáciu Mesta Ružomberok spoluprácou so združeniami, podnikateľmi a inštitúciami v oblasti

⁹⁰ HUDEKOVÁ, Z., BAŠÁRY, J., BELČÁKOVÁ, I., HUDEK, V., HUBA, M., JAŇÁK, P., KAPINA, G.: *Manažmentový plán Pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry Vlkolíneec*, 2009. 76 s.

kultúry a cestovného ruchu. Oddelenie spolupracuje so subjektmi, ktoré pôsobia vo Vlkolínci, podieľajú sa na jeho obnove, propagácii, zachovaní a obnove kult. pamiatok, kultúrnych podujatiach a pod.

Z ďalších útvarov Mesta Ružomberok má dôležitú úlohu pre riadenia Vlkolínce Útvar hlavného architekta a jeho referát územného plánovania; oddelenie stavebnej správy; oddelenie technickej správy a jeho referát komunálnych služieb, referát ochrany životného prostredia a referát technickej infraštruktúry. Mesto Ružomberok vykonáva aj prenesené pôsobnosti na jednotlivých úsekoch. Z nich je z hľadiska riadenia a spracovania lokality Vlkolínec osobitne dôležité nasledujúce úseky: úsek stavebného poriadku, úsek miestnych a účelových komunikácií, úsek štátnej vodnej správy a úsek ochrany prírody a krajiny.

Na riešenie spoločných problémov v lokalite Vlkolínec a na podporu efektívnosti miestneho manažmentu zriadilo Mesto Ružomberok Radu pre Vlkolínec, ktorá svojím zložením reprezentuje samosprávu, štátnu správu a ďalšie regionálne a miestne zainteresované subjekty. Jej členovia sú menovaní primátorom zo zástupcov organizácií, podnikateľských subjektov, občianskych združení a jednotlivcov, ktorí sú vo vzťahu k Svetovému kultúrnemu dedičstvu Vlkolínce. Vlastníkov nehnuteľností a obyvateľov Vlkolínce zastupuje poslanec za mestskú časť Biely Potok. Splnomocnencom pre Vlkolínec je poverený viceprimátor Mesta Ružomberok, ktorý je zároveň aj členom Rady pre Vlkolínec.

Z dôvodu koordinácie subjektov pôsobiacich vo Vlkolínci a z dôvodu ochrany jeho hodnôt Rada pre Vlkolínec, ktorá sa schádza najmenej dvakrát ročne, predkladá návrhy a vypracováva stanoviská týkajúce sa zámerov mesta.

Čl. 2 Rada pre Vlkolínec⁹¹

- 1) Mesto Ružomberok zriaďuje v mestskej časti Vlkolínec Radu pre Vlkolínec (ďalej len Rada).
- 2) Členovia Rady sú menovaní a odvolávaní primátorom Mesta – po dohode s poslancom za mestskú časť Biely Potok zo zástupcov organizácií, podnikateľských subjektov, inštitúcií, občianskych združení, ktoré na Vlkolínci pôsobia, z fyzických osôb – obyvateľov Vlkolínce a majiteľov nehnuteľností vo Vlkolínci. Predsedom Rady je poslanec za mestskú časť Biely Potok.
- 3) Rada je poradným orgánom primátora mesta a mestského zastupiteľstva. Rada v súlade s trvalo udržateľným rozvojom Vlkolínce a v záujme podpory koordinácie subjektov pôsobiacich na Vlkolínci za účelom jeho zveľaďovania a ochrany jeho kultúrnych ahistorických hodnôt:
 - predkladá iniciatívne návrhy súvisiace s rozvojom Vlkolínce;
 - vypracováva stanoviská k návrhom a zámerom mesta;
- 4) Rada sa schádza podľa potreby najmenej raz za 6 mesiacov, jej zasadnutie zvoláva a vedie poslanec za mestskú časť Vlkolínec.
- 5) Na prijatie uznesenia je potrebná nadpolovičná väčšina prítomných členov. Rada je uznášaniaschopná, ak je prítomná nadpolovičná väčšina členov.

V súlade so Štatútom mestskej časti Ružomberok – Vlkolínec bola v roku 2013 podpísaná mandátna zmluva medzi Mestom Ružomberok a OZ Vlkolínec. Predmetom tejto zmluvy bol záväzok mandatára zabezpečiť v mene mandanta výber poplatkov súvisiacich so vstupom do expozícií Vlkolínce. Zmluva nadobudla účinnosť dňom 01. 04. 2013 a bola ukončená k 31. 12. 2020.

Na základe protestu prokurátora bol v roku 2020 vypracovaný návrh nového Štatútu mestskej časti Ružomberok – Vlkolínec, ktorý po schválení v MsZ Ružomberok nadobudol účinnosť dňa 7. 10. 2020. Aktuálne platný štatút už neobsahuje časti týkajúce sa reguláciu stavebnej časti v lokalite a jej ochrannom pásme, zodpovednosť vlastníkov za riadne udržiavanie objektov a zodpovednosť Mesta Ružomberok za udržiavanie verejných priestorov a zabezpečenie základných služieb (údržba

⁹¹ Mesto Ružomberok: *Štatút mestskej časti Ružomberok – Vlkolínec z roku 2020.*

komunikácií, nakladanie s odpadom, zásobovanie vodou, ochrana pred požiarmi a ďalšie) a usmernenie návštevníkov lokality a jej ochranného pásma, výber poplatkov za vstup a ich využitie. **V štatúte sa nezmenilo znenie čl. 2 Rada pre Vlkolíneec.**

Aktuálne (november, 2021) je Rada pre Vlkolíneec zložená zo zástupcov nasledujúcich inštitúcií:

- Mesto Ružomberok, poslanec za mestskú časť Ružomberok – Biely Potok, ktorý v MsZ zastupuje aj mestskú časť Ružomberok – Vlkolíneec,
- 1. zástupca primátora Mesta Ružomberok, splnomocnenec pre Vlkolíneec,
- 2. zástupca primátora Mesta Ružomberok,
- vedúca oddelenia regionálnej politiky MsÚ Ružomberok,
- riaditeľ a zodpovedný zamestnanec Krajského pamiatkového úradu Žilina,
- zástupca Správy Národného parku Veľká Fatra,
- poslanec Žilinského samosprávneho kraja,
- predseda/zástupca Poľnohospodárskeho družstva Ludrová,
- predseda OZ Vlkolíneec,
- riaditeľ Mestských lesov, spol. s r. o. Ružomberok,
- zástupca Správy povodia horného Váhu Ružomberok,
- riaditeľ Komunálnych služieb Mesta Ružomberok a zástupca miestnych organizácií pôsobiacich na území lokality Vlkolíneec (Dobrovoľný hasičský zbor Vlkolíneec a ZO Slovenského zväzu záhradkárov Vlkolíneec),
- zástupca Katolíckej univerzity v Ružomberku.

Medzinárodná spolupráca a výmena skúseností

Pri príprave návrhov na efektívne spravovanie a manažment lokality UNESCO Vlkolíneec je veľmi dôležitá výmena skúseností a dobrej praxe z podobných lokalít UNESCO. V rokoch 2009 a 2010 Mesto Ružomberok v spolupráci s Mestom Kroměříž realizovalo cezhraničný projekt INTERREG SK-CZ č. 22410520023 Stratégia rozvoja cestovného ruchu Ružomberok – Kroměříž, podpora využitia pamiatok UNESCO. Počas jeho riešenia sa uskutočnila aj návšteva obyvateľov Ružomberka v lokalite UNESCO v Kroměříži. Do projektu boli zapojení aj obyvatelia a majitelia nehnuteľností vo Vlkolínci. Zúčastnili sa aj na podujatiach v Kroměříži. Súčasťou projektu bolo aj školenie pracovníkov v expozíciách a školenie sprievodcov.

V rokoch 2017 až 2019 Mesto Ružomberok v spolupráci s ďalšími slovenskými a českými partnermi realizovalo cezhraničný projekt INTERREG V-A-SK-CZ/20/16/02 č. NKP3040D001: Pamiatky svetového dedičstva UNESCO v živote obcí, miest a regiónov. V jesenných mesiacoch v rokoch 2018 a 2019 boli zorganizované pre poslancov a pracovníkov samosprávy Mesta Ružomberok, členov OZ Vlkolíneec, pracovníkov Katolíckej univerzity v Ružomberku a ďalších záujemcov odborné exkurzie do dediny Hollókő (Maďarsko), ktorá je zapísaná od roku 1987 v Zozname svetového dedičstva UNESCO. Exkurziu do Hollókő zabezpečila Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku. Pre účastníkov exkurzie bol počas exkurzie zabezpečený odborný výklad k manažmentu tejto lokality UNESCO aj s tlmočením.

V projekte INTERREG SK-CZ sa v rokoch 2017 až 2019 uskutočnilo niekoľko aj návštev Lednicko-valtického areálu, ktorý je od roku 1996 zapísaný v Zozname kultúrneho dedičstva UNESCO pre riešiteľov projektu. Zúčastnili sa na nich aj pracovníci MsÚ Ružomberok. Počas týchto návštev bol zabezpečený odborný výklad, vrátane konzultácií a rozhovorov so starostom Ledníc.

III. B/5 Ďalšie možnosti využitia územia lokality Vlkolínek a potenciálu širšieho územia v kontexte udržateľného cestovného ruchu

Udržateľný rozvoj cestovného ruchu má za cieľ prinášať hmotné a nehmotné prínosy miestnym a regionálnym komunitám a to takým spôsobom, ktorý je v súlade s ochranou chránených objektov. Z uvedeného vyplýva, že všetky zainteresované subjekty by mali na základe účinnej vzájomnej spolupráce maximalizovať ochranu a prezentáciu a zároveň minimalizovať hrozby a nepriaznivé dopady vyplývajúce z cestovného ruchu. Úspech v oblasti rozvoja cestovného ruchu sa spája s určením a propagáciou autentických, udržateľných a zodpovedajúcich produktov a služieb cestovného ruchu, vypracovaní sofistikovaného plánu rozvoja podnikania, získania dostatočnej podpory miestnych samospráv a v neposlednom rade aj konkrétnych nápadov v oblasti udržateľného cestovného ruchu. Niečo čo bude príťažlivejšie, lákavejšie a hodnotnejšie v porovnaní s tým, čo ponúkajú iní.

Dôležitým prvkom je aj zdieľanie informácií, vytváranie kontaktov, vzájomná spolupráca zainteresovaných subjektov, prepojenie na odbornú prípravu, vzdelávanie a výskum, určenie a podpora koncepcií na rozšírenie poznatkov a porozumenie a pochopenie zásad udržateľného rozvoja cestovného ruchu. S tým súvisí zodpovedajúce generovanie údajov, analýza kvality v oblasti návštevnosti, dopadov a trendov zvyšovanie dostupnosti osvedčených postupov a získavanie skúseností na základe výmeny informácií a mechanizmov uznávania.

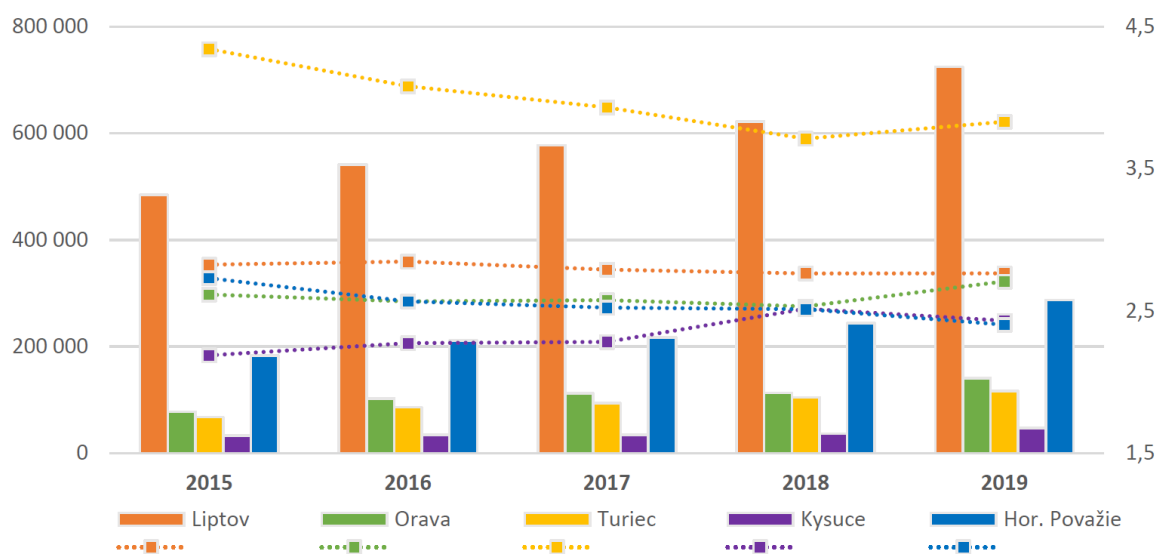
Cestovný ruch je dôležitý článok, ktorý spája objekty dedičstva s udržateľným rozvojom. To znamená, že všetky zainteresované subjekty by mali vzájomne spolupracovať prostredníctvom efektívnych partnerstiev za účelom maximalizácie ochrany a prezentácie a minimalizovania hrozieb a nepriaznivých dopadov cestovného ruchu. Lokality kultúrneho dedičstva vo všeobecnosti a najmä tie, ktoré sú zapísané na Zozname svetového dedičstva UNESCO, sú významným zdrojom tržieb a zamestnanosti v oblasti udržateľného cestovného ruchu. Rovnako sa to týka aj nehmotného kultúrneho dedičstva, ktoré zachováva živé kultúrne a duchovné prejavy.

Okrem jedinečnej svetovej hodnoty, ktorú lokalita UNESCO Vlkolínek ponúka, je možné využiť v kontexte udržateľného cestovného ruchu potenciál jej ochranného pásma a tiež potenciál širšieho územia v Liptovskom regióne. V lokalite UNESCO Vlkolínek je veľký nevyužitý potenciál pre rozvoj agroturistiky a zážitkových foriem cestovného ruchu. Veľké možnosti sú aj v alternatívnych formách trávenia voľného času, ktoré by mohli byť organizované ako dobrovoľnícke aktivity zamerané na pomoc pri kosení, pasení, ovocinárstve, včelárstve, práci s drevom a pod. na báze win - win: pomoc miestnym, lepšie využívanie krajiny tradičnými postupmi a zároveň nekonzumné formy rekreácie. Aktivity môžu mať formu letných / jarných / jesenných škôl alebo brigád študentov a môžu byť organizované aj ako medzinárodné podujatia. Tu by bolo možné nadviazať už na podobné aktivity, ktoré prebiehali v prechádzajúcich rokoch. Takéto podujatia by mohli byť ponúknuté alebo organizované napr. vo väzbe / alebo v rámci prírodovedných predmetov ekológia, botanika, zoológia, krajinná ekológia, ako aj pre študentov poľnohospodárskych stredných alebo vysokých škôl, pre študentov architektúry, umeleckých akadémií a pod. Cieľom týchto podujatí by bolo ukázať mladej generácii ako žili naši predkovia, ukázať im hodnotu kultúrneho a prírodného dedičstva a význam zachovania tradícií nehmotného kultúrneho a duchovného dedičstva.

Významnou cieľovou skupinou by mohli byť aj žiaci a študenti základných, stredných a vysokých škôl, pre ktorých by sa mohli pripraviť počas návštevy Vlkolínca aj tematicky zaujímavé podujatia spojené napr. s tvorivými dielňami v období mimo letnej sezóny keď je zvýšená návštevnosť lokality. Bolo by možné napr. vyhradiť najbližšie parcely v okolí dediny a zapojiť do tradičných postupov aj návštevníkov- koordinátori – napr. pri kosení – kutie kosa, tlačenie sena do štálov, pri pasení (do budúcnosti by bolo dobré sa zaoberať myšlienkou salaša a tradičnej kolibe a tradičných postupov pri výrobe syrových výrobkov- tiež vo zážitkové ukážky) sadení plodín, remeslá – výroby šindľov,

Veľký potenciál poskytuje širšie územie. Región Liptov je druhou najnavštevovanejšou horskou destináciou na Slovensku a v Žilinskom samosprávnom kraji má v návštevnosti dominantnú pozíciu

(obr. 54). V roku 2019 tvoril Liptov vyše 48 % podiel na ubytovacích zariadeniach v Žilinskom samosprávnom kraji.

zdroj: Štatistický úrad SR

Obr. 54 Vývoj ubytovaných návštevníkov v regiónoch ŽSK a priemerný počet strávených nocí (2015 – 2019) Zdroj: Územný plán regiónu Žilinského kraja – Prieskumy a rozbor (2020).

Podiel na tom má aj lokalita Vlkolínec, ktorú navštevujú najmä tzv. jednoduchí návštevníci, ktorí predstavujú dôležitú skupinu pre udržateľnosť turizmu. Potenciálne predstavujú pravidelných a vracajúcich sa návštevníkov do miestnych atrakcií, či podujatí.

Problematike rozvoja udržateľného turizmu a zlepšenia kvality služieb v meste Ružomberok sa podrobne venoval dokument **Stratégia cestovného ruchu – Ružomberok (2010)**⁹², ktorý bol vypracovaný v rámci projektu spolufinancovaného z Operačného programu cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Česká republika, Opatrenie 1.5 Rozvoj cezhraničného turizmu. V dokumente je samostatná Strategická priorita 7: Posilniť starostlivosť o UNESCO pamiatku Vlkolínec a jeho okolie. V Stratégii z roku 2010 boli navrhnuté strategické opatrenia, ku ktorým boli priradené aktivity, východiskový indikátor, cieľový indikátor a aj konkrétna zodpovednosť za plnenie aktivít:

7.1 Strategicky pozdvihnúť význam Vlkolínce na území mesta (príklady aktivít: menovať splnomocnenca mesta pre UNESCO pamiatku Vlkolínec,⁹³ zriadiť prierezovú komisiu, zabezpečiť účinnosť a aktualizáciu manažérskeho plánu na Vlkolínci, vykúpiť prioritné pozemky a nehnuteľnosti do vlastníctva Mesta Ružomberok).

7.2 Systematicky obnoviť včelárstvo na Vlkolínci (príklady aktivít: vypracovať program obnovy včelárstva, podporovať chovateľov včiel, organizovať sympóziu umeleckých rezbárov na výrobu pôvodných úlov – repliky, zriadiť expozíciu včelárstva, zriadiť predajňu tradičných výrobkov z medu, zabezpečiť ako baliaci papier pre produkty z medu a vosku ručne robený papier z Ružomberka s pôvodnými motívmi, napr. ruža zo 16. stor. a heraldickými symbolmi mesta – ten by sa využil aj na balenie ďalších miestnych produktov).

7.3 Systematicky obnoviť tradičné remeslá vo Vlkolínci (zriadiť rezbársku dielňu vo Vlkolínci, zaviesť ručnú výrobu šindľov, zaviesť výrobu drevených hračiek ako suvenírov z Vlkolínce).

⁹² Mesto Ružomberok: *Stratégia cestovného ruchu Mesta Ružomberok*. 2010. 125 s.

⁹³ Splnomocnencom Mesta Ružomberok pre UNESCO pamiatku Vlkolínec je v súčasnosti 1. viceprimátor Mgr. Michal Lazár.

7.4 Systematicky zaviesť bylinkárstvo vo Vlkolínci (spracovať krajinársku štúdiu vhodnosti pôvodných a nepôvodných druhov, uskutočniť výsadbu bylinkových záhrad na Vlkolínci, navrhnuť a postupne zavádzať do predaja produkty z bylín z Vlkolínci ako suveníry).

7.5 Obnoviť tradičný chov oviec vo Vlkolínci (identifikovať pasienky na spásanie ovcami v okolí Vlkolínci, umiestniť navigačné tabule do okolia Vlkolínci usmerňujúce turistov na salaš, zatriktívniť chov oviec, vystaviť náradie typické na salaši vo Vlkolínci a zbierku črpákov, zriadiť stálu expozíciu ovčiarstva vo Vlkolínci, zriadiť predajňu výrobkov z ovčieho syra a črpákov vo Vlkolínci).

7.6 Obnoviť tradičné ovocinárstvo (slivky, jablone) vo Vlkolínci (identifikovať pozemky vhodné na výsadbu, získať sadenice pôvodných ovocných stromov, zriadiť stálu expozíciu ovocinárstva vo Vlkolínci, v spolupráci so súkromnými podnikateľmi zriadiť predajňu sušeného ovocia, marmelád, pálenky, muštu, ovocných koláčov).

7.7 Zlepšiť možnosti prepravy do Vlkolínci (zaviesť letné sezónne autobusové spoje do Trlenskej doliny).

7.8 Zlegalizovať parkovacie plochy v lokalite Vlkolínec (začleniť do územného plánu existujúce parkovacie plochy).⁹⁴

7.9 Začať úpravu okolia a senníkov vo Vlkolínci (zdokumentovať stav hospodárskych objektov a navrhnuť ich využitie, v spolupráci s PD Ludrová navrhnuť spôsob starostlivosti o pasienky).

7.10 Začať dostavbu obchodu - reštaurácie na Vlkolínci (realizovať dostavbu obchodu a poskytnúť priestor súkromným drobným podnikateľom na predaj svojich tradičných výrobkov v tomto obchode)

7.11 Zabezpečiť presťahovanie objektu informačného centra a vybudovanie nového IC (vyčleniť finančné prostriedky na výstavbu nového IC, v novom IC zriadiť expozíciu histórie Vlkolínci a expozíciu NP Veľká Fatra a ďalšie expozície).⁹⁵

7.12 Zlepšiť kvalitu sprievodcovskej služby v lokalite Vlkolínec (spracovať manuál turistického sprievodcu vo Vlkolínci, vyhlasovať súťaž o najkvalitnejšieho sprievodcu).

7.13 Zrealizovať projekt jednotného informačného a navigačného systému vo Vlkolínci (inštalovať informačné tabule na navrhnutých miestach).

Iba niektoré z navrhovaných aktivít v Stratégii z roku 2010 (napr. 7.10, 7.11) boli realizované. Viaceré navrhované aktivity sú aj v súčasnosti aktuálne a môžu sa využiť pri tvorbe nového Manažmentového plánu pre PRLA Vlkolínec na ďalšie obdobie. Problematike rozvoja udržateľného turizmu sa venoval aj projekt INTERREG Pamiatky svetového dedičstva v živote obcí, miest a regiónov, a to v rámci konferencií, workshopov a tiež v rámci publikovaných výstupov (zborník, krajinná štúdia, manuál, výstavy).

K realizácii navrhovanej aktivity **7.4 Systematicky zaviesť bylinkárstvo vo Vlkolínci** by sme však odporúčali využiť zber bylín v okolitých biotopoch, t.j. realizovať zber bylín priamo v teréne. Lokálne bylinky potrebujú svoj biotop a nie všetky sa dajú vypestovať. Mohla by sa zaviesť aktivita bylinkársky rok - v každom období sa sústrediť na bylinu, ktorá rastie, kvitne, vysvetliť jej liečivé účinky, použitie na zdravie, v kuchyni a spojiť to s predajom sušených bylínnych zmesí do čajov, spojiť to tiež aj s prírodnou bio kozmetikou. Mohlo by sa to prezentovať v drevenom stánku s odborným výkladom bylín, kde by bola vytvorená možnosť posedenie pri bylínnom čaji, prípadne aj videoprojekcia spracovania bylín. Aj v tomto smere sa dajú robiť krásne a autentické veci z tohto prostredia bylinkovníctva starých mám z Vlkolínci.

⁹⁴ Existujúce parkovanie plochy pred osadou sú v Územnom pláne Mesta Ružomberok zapracované vo výkrese „Doprava“.

⁹⁵ Od 1. 11. 2028 bol otvorený Dom UNESCO Vlkolínec, ktorý plní úlohu informačného strediska.

K realizácii navrhovanej aktivity **7.5 Obnoviť tradičný chov oviec vo Vlkolínci** by sme navrhovali ako najideálnejšie miesto sedlo na Vlkolínskych lúkach, kde boli takéto aktivity ak v minulosti a prepásali by sa všetky historické krajinné štruktúry v okolí Vlkolínce. Nemuseli by sa aspoň mulčovať, a niektoré vytipované políčka by sa striedali s mozaikovitým kosením. Takto to odporučila už vo svojej rigoróznjej práci z roku 2013 zameranej na zachovanie biodiverzity územia Vlkolínce Martina Babálová ⁹⁶

V území lokality Vlkolínec chýbajú tiež navigačné tabule, ktoré sa v návrhu tejto aktivity 7.5 odporúčajú. Odporúčame označiť aj protipožiarne nádrže a vysvetliť, na čo slúžia, slúžili, pripraviť náučný panel ako vyzerali v minulosti doplnený vhodnými ilustračnými fotografiami a popisom. Pod osadou Vlkolínec na nižnej záhrade by sa mohli umiestniť, tabule s pohľadmi a popismi okolitých kopcov, lúk. Na paneloch by sa tiež vysvetlilo, kde sa hospodárilo a ako, na paneloch by boli stručné popisy z predchádzajúcich storočí, ilustratívne fotografie s popisom, ako sa políčka v ochrannom pásme okolia Vlkolínce využívali.

Z dotácie Oblastnej organizácie cestovného ruchu Región Liptov (OOCR Liptov) bola na jar 2018 realizovaná vyhlídková plošina na Sidorove a marci 2019 bola osadená informačná tabuľa o hradisku. V rokoch 2018 a 2019 sa začal vybudovať náučný chodník Uhlisko – Vtáčia cesta I. etapa (ešte nie je dokončený, reálne existujú iba dve náučné tabule). Cez lokalitu Vlkolínec prechádzajú cyklotrasy. Spolu je vo Vlkolínci 12,4 km cyklotrás. Na Katolíckej univerzite v Ružomberku bola vypracovaná diplomová práca zameraná na hodnotenie náučných chodníkov v katastri mesta Ružomberok.⁹⁷

V aktuálnom dokumente Územný plán regiónu Žilinského kraja – Prieskumy a rozbor (2020, str. 215) však nachádzame aj nie veľmi pozitívne hodnotenie lokality UNESCO Vlkolínec. Konkrétne sa tu píše: „Z kultúrno-historických atrakcií je najvýznamnejší Vlkolínec ako unikátna lokalita zapísaná na Zoznam svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. **Lokalite hrozí vyškrtnutie zo zoznamu** a nie len preto je tu potrebné implementovať prvky udržateľnosti.“

Preto je potrebné veľkú pozornosť venovať zvýšeniu kvality života v lokalite Vlkolínec a súčasne zabezpečeniu udržateľného cestovného ruchu. Kvôli regulovaniu počtu návštevníkov je potrebné čo najlepšie využiť a vedieť ponúknuť návštevníkom Vlkolínce aj zaujímavé lokality v širšom okolí. Návštevníci mesta Ružomberok alebo jeho okolia, sú veľmi často aj návštevníkmi Vlkolínce. V Ružomberku sú vyhľadávanými miestami pamätihodnosti mesta, múzeá, galérie ako aj blízka Hrabovská dolina, Malinô Brdo, Čutkovská dolina hrad Likavka. V širšom okolí Vlkolínce je veľký počet zaujímavých kultúrnych, historických a prírodných pamätihodností. Často navštevovanými lokalitami sú Kostol Všetkých Svätých v Ludrovej, Ludrovská dolina – minerálne pramene-tzv. medokýš, každoročná slávnosť na jeseň Ludrovské mitrovanie, Gothál Liptovská osada, Aquapark Bešeňová, Kúpele Lúčky, archeoskanzen Havránek, Múzeum liptovskej dediny v Pribyline a ďalšie.

Priamo nad Vlkolíncom sa týči vrch Sidorovo, ktorý miestni obyvatelia nazývajú Žiar. Na ňom stálo už v staršej železnej dobe halštatské hradisko. Jeho areál bol terasovito upravený. Situované bolo vo veľmi ťažko dostupnom mieste v dosť vysokej nadmorskej výške. Vrchol Sidorova sa nachádza vo výške 1099 metrov nad morom, samotné hradisko bolo vo výške 1092 metrov nad morom. Toto situovanie bolo jeho veľkou výhodou, nakoľko bolo pre nepriateľov veľmi ťažké ho obsadiť. Hradisko nebolo trvalo obývané, ale bolo využívané len ako útočisko v dobe hroziaceho nebezpečenstva. Z tohto obdobia sa našli dve celé nádoby a časti keramiky. V neskoršom období tu bolo potom aj slovanské hradisko. Z tohto obdobia sa našli aj archeologické nálezy častí keramiky z veľkomoravského a veľkomoravského obdobia.⁹⁸ Sidorovo je zahrnuté do systému Náučné chodníky pamätihodností Vlkolínce (2007), na

⁹⁶ BABÁLOVÁ, M. 2013. Ekologické zhodnotenie spoločenstiev denných motýľov horských lúk Vlkolínce. Rigorózna práca. Univerzita Konštantína filozofa v Nitre, 2013, 145 s.

⁹⁷ KORBOVÁ, V. *Hodnotenie náučných chodníkov v katastri mesta Ružomberok s využitím vo vyučovaní geografie na ZŠ*. 2018.

⁹⁸ <https://www.vlkolinec.sk/vlkolinec/historia/>

vyhliadke bolo vybudované zábradlie s mapou – panorámou pohorí (2017 – 2018) a v roku 2019 z projektu Interreg SK – CZ bola inštalovaná informačná tabuľa o hradisku na Sidorove.

V okolí Vlkolínca je veľký počet zaujímavých prírodných lokalít: Jazierce – travertíny, Jaziersky vodopád, Trlenská dolina, kde sa nachádza aj kláštor jezuitov a každoročne sa tu koná odustová slávnosť. Ďalšími atraktívnymi destináciami sú turistický chodník Suché Hrabovo- až po Smrekovicu, Liskovská jaskyňa – Jánošíková päšť, Lúčanská vodopád Lúčky, Brankovský vodopád Podsuhá, kostol sv. Martina v Martinčeku Kalameny, kaštieľ v Liptovskej Štiavnici, L. Revúce- Čierny Kameň, rozprávková vtáčia záhradka – M. Saniga, Liptovský hrad a ďalšie. Počas letných prázdnin v Ružomberku premáva historický vlak.

Okrem vymedzenej lokality okresu Ružomberok je pre Vlkolíneč dôležité aj:

- Cestný tranzit najmä juh - sever / sever - juh: Vlkolíneč je využívaný ako zastávka na trase. V minulých rokoch ho využívali aj zájazdy na trase Budapešť - Krakow.
- Donovaly: celoročné stredisko CR na okraji okresu Ružomberok, ktorého ponuku tvorí aj návšteva Vlkolínca.
- Liptovský Mikuláš, susedné okresné mesto, ktoré taktiež ponúka návštevu Vlkolínca.
- Jasná: celoročné stredisko, ktorého klienti radi navštevujú okolie a Vlkolíneč nevynímajú.
- Tatralandia: celoročné stredisko CR
- ponuku návštevy Vlkolínca ponúkajú aj ďalšie okolité regióny, návštevníci ktorých nie sú pre náš manažmentový plán Vlkolínca markantnou skupinou.
- Ako špeciálnu aktivitu môžeme spomenúť diaľničné hraničné prechody, na ktorých je vybudované informačné miesto. (na troch z nich prezentujeme Vlkolíneč ako niečo, čo by návštevník krajiny mal vidieť) (Jarovce, Brodské, Čunovo)

Azda najpočetnejšou skupinou vo Vlkolíneci sú horskí turisti, ktorí navštevujú okolité pohoria a v rámci návštevy hôr vyhľadávajú aj kultúru:

A. sieť turistických trás v okrese tvorí 49 značených turistických trás, z ktorých tri zasahujú alebo prechádzajú dotknutým územím Vlkolínca + ochranné pásmo

B. sieť náučných chodníkov v okrese tvorí 23 chodníkov / sústav panelov, z ktorých do Vlkolínca zasahujú tri (NCH Vlkolíneč, náučná cyklotrasa Vlkolíneč - Pribylina a ešte nedokončený NCH Vtáčia cesta). **Stručný zoznam náučných chodníkov (NCH) a náučných cyklotrás v okrese Ružomberok:** NCH Vlkolíneč, NCH Medvedia cesta, NCH Známa neznáma, NCH Vtáčia cesta, NCH Hrabovo, NCH Obrova cesta, NCH Čierny Kameň, NCH Veľká Fatra, NCH Dve veže, sústava náučných panelov Liptovské Revúce, náučná cyklotrasa CykloKorytnička, - náučná cyklotrasa Vlkolíneč – Pribylina, NCH Čebrať – Skalky, sústava náučných panelov Valaská Dubová – Stredná Poľana, NCH Lubochňa, sústava náučných panelov kúpeľný park Lubochňa, NCH Hubovský okruh, NCH Švošovský turisticko – náučný chodník, NCH Choč pre nás – my pre neho, NCH Kalameny – Liptovský hrad, NCH Lúčky – Kalameny, NCH Včelársky náučný chodník, NCH Chodník umelcov.

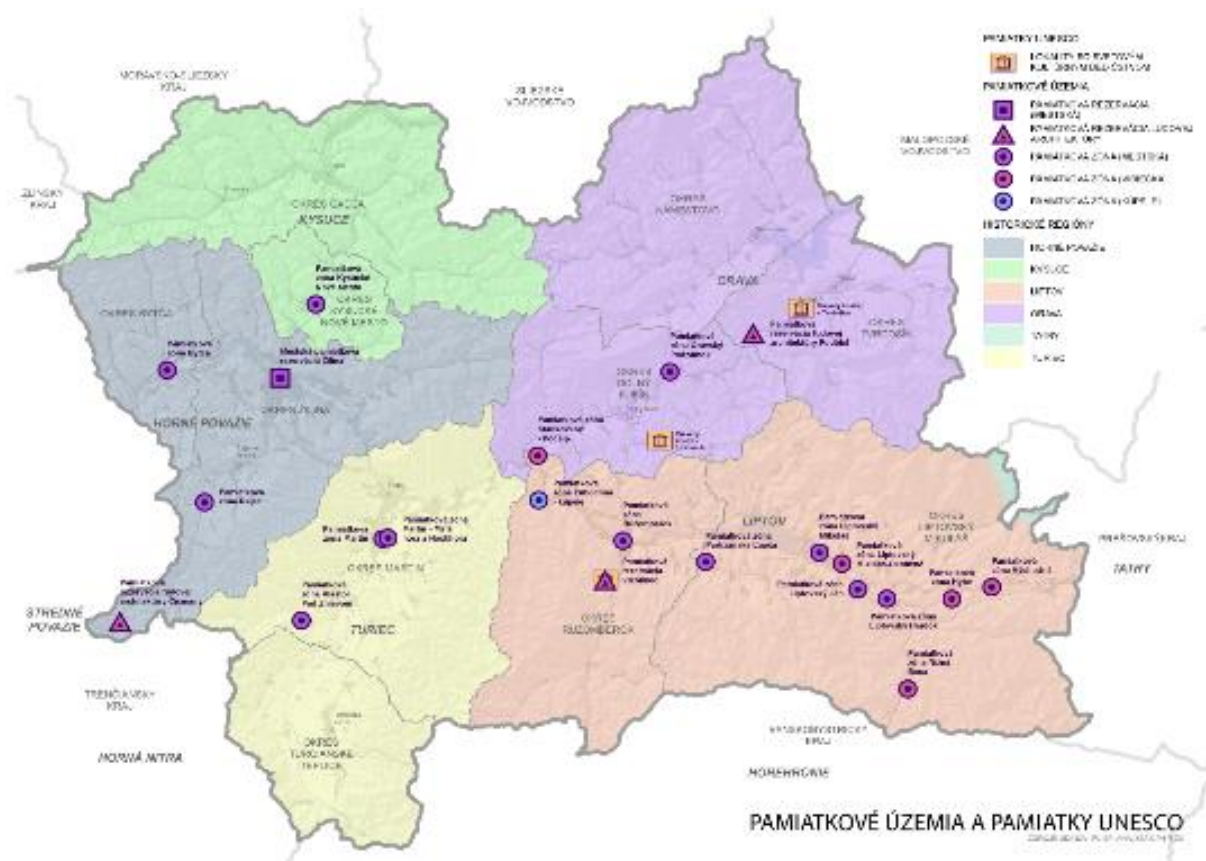
C. Značené cyklotrasy: okres ponúka 20 značených cyklotrás, z ktorých 3 prechádzajú územím Vlkolínca / ochranného pásma

D. Zjazdové cyklotrasy: lokalita Malinô Brdo ponúka 11 trás rôznej obtiažnosti; okrem toho sa v lokalite nachádza špeciálna jednosmerná trasa "singletrail": rozprávkové enduro v okrese sa nachádza viacero trás vybudovaných nadšencami, napríklad v Černovej, Liptovských Sliačoch či Liptovskej Osade.

E. Špeciálnou atrakciou je zaistená feratová cesta v Liptovských Revúciach (ferata Dve veže), ktorá láka návštevníkov z celého Slovenska.

F. Vodopády v blízkosti Vlkolínca, ktoré tvoria lákadlo pre návštevníkov Lúčanský vodopád; Brankovský vodopád, Jelení vodopád, Jamišný / Pálenický vodopád.

Na obr. 55 sú vyjadrené lokality svetového dedičstva UNESCO a pamiatkové územia v Žilinskom samosprávnom kraji.

Obr. 55 Pamiatky svetového kultúrneho dedičstva UNESCO, pamiatkové územia a historické regióny v Žilinskom samosprávnom kraji (zdroj: Územný plán regiónu Žilinského kraja – Prieskumy a rozbor, 2020).

III. B/6 Zhrnutie problémov, potrieb, ohrození v súčasnom stave riadenia a využívania lokality Vlkolínec

- V strategických a odborných dokumentoch Mesta Ružomberok v častiach venovaných Vlkolínci nie je žiadna zmienka o potrebe práce a hľadani účinnej spolupráce s obyvateľmi a chalupármi v lokalite svetového dedičstva UNESCO Vlkolínec.
- Dokument Stratégia cestovného ruchu – Ružomberok, vypracovaný v roku 2010, navrhoval veľmi užitočné opatrenia aj pre územie lokality UNESCO Vlkolínec, ale nebolo dôsledne monitorované jeho plnenie.
- Za problém v presadzovaní požiadaviek vyplývajúcich zo strategických cieľov, aktivít a opatrení manažmentového plánu považujeme, že nemajú postavenie záväzných nástrojov riadenia lokalít svetového dedičstva a zatiaľ nie je zakotvený v legislatíve SR. Pritom ide o dôležitý strategický dokument pre zodpovednú prácu samosprávy a dotknutých aktérov na miestnej úrovni. (*pozn. podobná situácia je napr. aj v Českej republike, napr. v prípade Manažment plánu pre lokalitu UNESCO Lednicko-valtického areálu platnosť a tým aj využiteľnosť bude zabezpečená prerokovaním v Mezioborovej pracovnej skupine, ktorá je vytvorená pre túto lokalitu a s hlavnými aktérmi*).
- Lokalita Vlkolínec nemala doteraz vypracované ročné pracovné plány, ktoré vyžaduje Benátska charta. Ročné plány by mohli byť zostavené z niekoľkých súvisiacich projektov, ktoré možno postupne predkladať na odsúhlasenie.

- Lokalita Vlkolíneec nemala doteraz vypracovaný a schválený implementačný plán, ktorý by obsahoval personálny a organizačný rozvoj, finančný plán, hodnotenie vplyvov a identifikácia limitov, manažment údajov a informácií, plán spolupráce so zainteresovanými subjektmi, manažment návštevníkov, služby a infraštruktúra a ďalšie dôležité body.
- Agenda lokality UNESCO Vlkolíneec je zahrnutá vo viacerých oddeleniach Mestského úradu Ružomberok a chýba profesionálny manažment a riadenie lokality Vlkolíneec.
- Nie sú vypracované a schválené motivačné nástroje spolu s určením kompetentných subjektov, účelu využitia, dĺžky doby riešenia a zdrojov financovania.
- Aj keď Rada pre Vlkolíneec významne prispieva k plneniu potrebných úloh v lokalite Vlkolíneec, pre riadenia lokality chýba operatívny manažment. Chýba operatívna koordinácia a spolupráca hlavných aktérov (vrátane spolupráce so súkromným sektorom) na dennej báze pri spravovaní lokality a realizácii úloh súvisiacich s ochranou, obnovou a údržbou. Rada pre Vlkolíneec sa stretáva spravidla 2x do roka a nemá ani kompetencie zabezpečovať operatívne denné riadenie potrebných úloh. Preto by bolo potrebné vytvoriť pracovnú platformu „riadiacej skupiny“.
- V území chýba pozícia správcu /projektového manažéra ako trvalá pozícia, treba zabezpečiť potrebné finančné zdroje a určiť jeho kompetencie. Projektový manažér lokality Vlkolíneec by sa mal byť kľúčovou, rešpektovanou a nezávislou odbornou osobnosťou. Jeho úlohou by bolo koordinovať vzájomnú spoluprácu všetkých zainteresovaných subjektov, získavať finančných prostriedkov z dostupných dotačných programov a grantových schém na zachovanie, obnovu a revitalizáciu lokality Vlkolíneec, koordinovať spoločnú prípravu a realizáciu návrhov projektov. Zabezpečoval by tiež denný kontakt s miestnymi obyvateľmi a súčinnosť s ostatnými dotknutými subjektmi.
- Počet návštevníkov počas letných víkendov prekračuje únosný mieru. Je preto potrebné vypracovať, schváliť a implementovať účinné nástroje a opatrenia na regulovanie počtu návštevníkov lokality Vlkolíneec (napr. aj zavedením princípu stropu v prípade prekročenia únosnej kapacity ako je to bežné napr. v prípade niektorých zahraničných chránených lokalitách) a je potrebné zamerať aktivity aj na obdobie mimo letnej sezóny a mimo víkendov (t.j. pokiaľ je možné v dňoch pondelok až štvrtok).
- Pre riadenie územia Vlkolíneca a činnosť projektového manažéra je potrebné vytvoriť informačný systém, prostredníctvom ktorého budú zdieľané, spravované, hodnotené a publikované dáta spojené s lokalitou UNESCO Vlkolíneec. Systém bude tiež využitý pre komplexný monitoring stavu územia – celkový aj čiastkový, na ktorom sa budú podieľať jednotlivé zainteresované subjekty.
- Chýba plán na zintenzívnenie a udržanie väzieb s ďalšími lokalitami kultúrneho dedičstva UNESCO s cieľom pravidelnej výmeny skúseností, inšpiratívnych príkladov a realizácie spoločných projektov (napr. cezhraničných alebo projektov V4) s lokalitami v susedných štátoch.
- Chýba systematické plánovanie tvorby expozícií a podujatí pre návštevníkov a domácich obyvateľov, ktoré by vznikali z občianskej iniciatívy miestnych alebo z grantových výziev, resp. projektov.
- Chýbajú návrhy na využitie ochranného pásma, ktoré má veľký a dosiaľ nevyužitý potenciál pre návštevníkov lokality a ďalších aktivít agro- a ekoturizmu (okrem tradičných náučných chodníkov) je možné v tomto území vybudovať nové náučné chodníky s ukázkami obnoveného tradičného hospodárenia na poličkach; územie ochranného pásma by sa mohlo stať aj tzv. „laboratórium“ pre žiakov základných a stredných škôl Liptovského regiónu a študentov Katolíckej univerzity v Ružomberku a aj ďalších stredných škôl a univerzít a miestom pravidelných prakticky orientovaných workshopov, letných škôl a zážitkových vzdelávacích aktivít.
- Chýba koordinovaná tvorba pracovných príležitostí (služby v cestovnom ruchu, údržba a obnova pamiatok) a plán zamestnávania domácich obyvateľov (a perspektívne nových, ktorí sa sem prisťahujú) s cieľom využiť ich zručnosti a schopnosti / resp. naučiť ich potrebné zručnosti.

- Neboli splnené, resp. boli iba čiastočne splnené aktivity plánované v doteraz platnom Manažmentovom pláne PRELA Vlkolínec (2009) navrhované v strategickom ciele 4: Podpora rozvoja udržateľného turizmu a zlepšenie kvality služieb (napr. Vybudovať nové parkovisko v Trlenskej doline, upraviť a rozšíriť parkovisko pod Vlkolíncom, usmerniť – riadiť dopravu; Verejná doprava mikrobusmi, alebo inými spôsobmi dopravy pre turistov – osobitne v letných mesiacoch; Vytipovanie adeptov na funkciu turistických sprievodcov; Zabezpečenie vyškolenia turistických sprievodcov; vytvorenie a spropagovanie tematických programov ponúkaných sprievodcami). V osade veľmi chýba mikrobus, ktorý by premával celoročne, vo vhodných časoch, ktoré by vyhovovali v prvom rade miestnym obyvateľom, lebo návštevníci prídu spravidla vlastným autom, ktorý by bol s reklamou Vlkolíneca, v roku 2021 bola osada v letnej bez autobusu.
- Súčasné funkčné využívanie a potenciál územia lokality UNESCO Vlkolínec nezodpovedá v plnej miere významu lokality a výnimočnému postaveniu z hľadiska pamiatkovej ochrany a zachovania kultúrneho dedičstva v súlade s udržateľným „živým“ fungovaním pôvodne zachovaného sídelného celku. Reprezentuje rekreačno-obytnú zónu s privátnym, upadajúcim poľnohospodárskym zázemím, s malým zastúpením služieb a absentujúcou, nevyhnutnou, občianskou vybavenosťou. Dlhodobu nie je riešená statická doprava. Hlavným dôvodom, prečo súčasné funkčné využitie nezodpovedá významnú lokalitu, je najmä malý počet obyvateľov, ktorí sú prevažne v dôchodkovom veku, tí si Vlkolínec „užili“ - odžili, narobili sa... a teraz už chcú len v klude dožiť. To by sa sem museli vrátiť bývať potomkovia Vlkolínečanov ktorí však dali prednosť životu v meste a vracajú sa sem iba rekreovať. Áno, dá sa to oživiť, ale už to nebude nikdy autentické, ale bude to iba umelé divadielko a aj to je umenie zahrať to dôveryhodne a tak aby to podávalo pravdivý obraz o živote Vlkolíneca. Preto si treba položiť otázku: čo chceme naozaj zachovať? Hmotné pamiatky – zrubové domy? Ale bez ľudí nebude Vlkolínec autentickou osadou. Vlkolínec je výnimočný práve tým, že sa tu zachoval ešte život pôvodných obyvateľov. Nastupuje však nová generácia, ktorá sa tak nevie o územie postarať ako naši predkovia, lebo už nemusia. Vlkolínečania potrebovali prežiť. Dá sa predpokladať, že Vlkolínec o pár rokov dostane úplne iný rozmer, ostanú tu už iba domy a názov Vlkolínec. Ak sa súčasná situácia zásadne nezmení zachránime hmotné dedičstvo, ale pridáme o dôležité duchovné dedičstvo.
- Chýba finančné a materiálno-technické zázemie na workshopy, ktoré by sa venovali udržateľnému manažmentu krajiny v ochrannom pásme vo väzbe na miestne špecifiká a riešenie problémov so sukcesiou, konkrétne napr. pri kosení lúk, výstavbe tradičných oplotení, či starostlivosti o ovocné stromy. Pri ich zabezpečení je možné využiť skúsenosti z workshopov venovaných tradičným remeslám (už tradičné tesárske workshopy).
- Za takmer 30 rokov od zápisu do UNESCO neexistuje kompletná analýza toho, čo sa vo Vlkolínci a jeho ochrannom pásme nachádza (pôvodné stavby, pramene, prírodné zaujímavosti, mapa miestnych lokalít s miestnymi názvami, technické pamiatky - ako stará banská štôlna či vodovod, zloženie flóry v jednotlivých lokalitách...) Z toho by sa dali vytvárať produkty a cieľť návštevníkov aj mimo samotný intravilán Vlkolíneca.
- Neexistuje navigačný systém Vlkolíneca, k tomu bol realizovaný cezhraničný projekt Interreg s Kroměřížom, ale vo Vlkolínci sa z neho robili len čiastkové kroky.
- Po spustení prevádzky Domu UNESCO bola snaha vypracovať centrálny informačný systém pre návštevníkov, avšak aktéri v lokalite nejavili záujem o dodávanie informácií (jediný výsledok toho bolo umiestnenie nástienky na kasu).
- Smetné koše mimo zastavaného územia sú často plné odpadkov a trvá niekoľko dní až týždňov, pokiaľ ich niekto vyprázdni.
- Nevyužíva sa „lokálpatriotizmus“ a dobrovoľníctvo na činnosti, ktoré by mohli riešiť množstvo problémov a nedostatkov vo Vlkolínci.

- Vlkolínec nemá návštevny poriadok, lokalita nie je ohraničená ani označená (pri prístupe do Vlkolínca by mal každý vidieť, že sa nachádza v lokalite svetového dedičstva UNESCO a v ochrannom pásme NP Veľká Fatra, či ide po ceste alebo chodníku)
- Vlkolínec by mal mať z dostupných informácií o lokalite vytvorenú GIS mapu, akú používa mesto v ktorej môžu byť vrstvené všetky informácie, a s ktorou môžu pracovať všetci aktéri vo Vlkolínci a tým mať aktuálne a relevantné informácie.
- Neexistuje pravidelný monitoring stavu vybavenosti vo Vlkolínci a jeho okolí a systém pravidelnej údržby. Okrem manažéra by Vlkolínec mal mať aj údržbára, ale takého, ktorému na Vlkolínci záleží, nie takého z vpp alebo zo sociálneho podniku, čo si iba „odsedí“ 8 hodín.

III. C Zdroje a úroveň finančného zabezpečenia obnovy, ochrany a spravovania lokality, propagácie, vzdelávania a publikačnej činnosti

III. C/1 Dostupné finančné zdroje a ich využívanie

Možnosti získania finančných prostriedkov zo zdrojov poskytovaných na národnej úrovni (vláda, ministerstvá, agentúry) – národné dotačné programy

Podľa § 28 ods. 2 písm. a) zákona č. 49/2002 Z. z. je **vlastník národnej kultúrnej pamiatky povinný vykonávať na svoje náklady základnú ochranu národnej kultúrnej pamiatky**, pričom má možnosť podľa § 34 ods. 1) zákona požiadať obec alebo Ministerstvo kultúry SR o dotáciu. Štát však poskytuje vlastníkovi národných kultúrnych pamiatok alebo vlastníkovi nehnuteľnosti v pamiatkovom území aj nefinančnú pomoc. Podľa § 28 ods. 1 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov má vlastník národnej kultúrnej pamiatky právo požiadať príslušný krajský pamiatkový úrad o bezplatné poskytnutie odbornej a metodologickej pomoci vo veciach ochrany národnej kultúrnej pamiatky.

Ministerstvo kultúry SR poskytuje finančné prostriedky na obnovu alebo reštaurovanie národných kultúrnych pamiatok prostredníctvom dotačného systému Ministerstva kultúry SR v programe **Obnovme si svoj dom**, ktorý funguje od roku 2004. V oblasti rekonštrukcie národných kultúrnych pamiatok je program **Obnovme si svoj dom** najvýznamnejším zdrojom financií na národnej úrovni. Program má šesť podprogramov a pre Vlkolínec sú relevantné najmä dva z nich: podprogramy 1.2 a 1.3.

Cieľ podprogramu 1.2 Obnova kultúrnych pamiatok v lokalitách svetového kultúrneho dedičstva je podpora projektov systematického prístupu k ochrane kultúrnych pamiatok v lokalitách, ktoré sú zapísané v Zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO; príprava a realizácia ich obnovy, reštaurovania a regenerácie; prezentácia a využitie kultúrnych pamiatok v rámci pamiatkových území v súlade s ich pamiatkovými hodnotami.

Cieľ podprogramu 1.3 Aktivity kultúrnej politiky a edičnej činnosti v oblasti ochrany pamiatkového fondu je systémová podpora subjektov zainteresovaných v procese ochrany pamiatkového fondu (napr. vlastníci kultúrnych pamiatok, neziskové organizácie, občianske združenia, fyzické osoby, samospráva a pod.), ktorých cieľom je ochrana, identifikácia, dokumentácia, prezentácia a interpretácia kultúrnych a pamiatkových hodnôt pamiatkového fondu.

Do konca roku 2022 by malo Ministerstvo kultúry (MK) SR pripraviť podmienky pre vznik samostatného Fondu pre pamiatky, novej verejnoprávnej inštitúcie, ktorej poslaním bude formou dotácií podporovať ochranu a obnovu nehnuteľných a huteľných národných kultúrnych pamiatok. Vyplýva to z návrhu úloh a opatrení v rámci Stratégie ochrany pamiatkového fondu na roky 2017 – 2022 a Akčného plánu na roky 2021 – 2022.

Na revitalizáciu ochranného pásma a podporu biodiverzity je možnosť sa uchádzať o finančné zdroje z dotačných programov **Ministerstva životného prostredia SR**, napr. z jeho Environmentálneho fondu v súlade so zákonom č. 587/2004 Z. z. o Environmentálnom fonde a jeho štatútom. Prostriedky fondu možno poskytnúť a použiť napr. aj na podporu prieskumu, výskumu a vývoja zameraného na zisťovanie a zlepšenie stavu životného prostredia alebo podporu environmentálnej výchovy, vzdelávania a propagácie.

Ďalšia dotačná schéma na získanie finančných prostriedkov je vytvorená na **Ministerstve dopravy a výstavby SR**, a to pre oblasť udržateľného cestovného ruchu. Podľa zákona č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu v znení neskorších predpisov Ministerstvo dopravy a výstavby SR podporuje činnosť územnej samosprávy pri rozvoji cestovného ruchu a činnosť krajských a oblastných organizácií cestovného ruchu a turistických informačných centier. Cieľom podpory je kooperácia subjektov pôsobiacich v prierezových oblastiach poskytovania služieb v jednotlivých regiónoch Slovenskej republiky. Podľa zákona sa dotácia poskytne len organizáciám registrovaným ministerstvom na realizáciu aktivít, ktoré sú spojené s hlavným predmetom ich činnosti na príslušný rozpočtový rok s výnimkou prvého roku činnosti organizácie cestovného ruchu z rozpočtovej kapitoly ministerstva na základe zmluvy o poskytnutí dotácie uzatvorenej medzi ministerstvom a organizáciou cestovného ruchu.

Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR. Bude možné čerpať prostriedky z nových eurofondov alokovaných v Partnerskej dohode SR na roky 2021-2027, a to najmä z 5. politického cieľa Európa bližšie k občanom, z časti 5.4 Zlepšenie manažmentu, služieb a infraštruktúry podporujúcich kultúrne dedičstvo, komunitný rozvoj a udržateľný cestovný ruch.

Aj napriek tomu, že lokalita svetového dedičstva UNESCO Vikolínece má charakter vidieckeho sídla – keďže je mestskou časťou Mesta Ružomberok – nemôže sa uchádzať o prostriedky z fondov **Ministerstva pôdohospodárstva rozvoja vidieka SR**.

Okrem vyššie uvedených dotačných schém je možnosť získať finančné zdroje plynúce z operačných programov EÚ a zdroje z finančných mechanizmov Európskeho hospodárskeho priestoru/Nórsko, ktoré poskytuje Nórske kráľovstvo. Podľa platného Memoranda o porozumení pri implementácii Nórskeho finančného mechanizmu na roky 2014 – 2021 medzi Nórskym kráľovstvom a Slovenskou republikou finančné príspevky budú k dispozícii v týchto prioritných oblastiach:

- (a) Inovácie, výskum, vzdelávanie a konkurencieschopnosť;
- (b) Sociálna inklúzia, zamestnanosť mladých a odstraňovanie chudoby; (c) Životné prostredie, energia, zmena klímy a nízko uhlíkové hospodárstvo;
- (d) Kultúra, občianska spoločnosť, dobrá správa vecí verejných, základné práva a slobody a
- (e) Spravodlivosť a vnútorné záležitosti.

Pre realizáciu navrhovaných opatrení revitalizačných plánov bude potrebné získať ďalšie externé zdroje napr. z programu cezhraničnej spolupráce Interreg (s Poľskou republikou alebo Českou republikou). Je možnosť využiť aj výzvy Finančného mechanizmu Európskeho hospodárskeho priestoru Nórsky finančný mechanizmus (Nórske fondy) napr. v rámci programu Podnikanie v oblasti kultúry, kultúrne dedičstvo a kultúrna spolupráca. Čo sa však týka Nórskeho fondu nie každý rok sú výzvy na podporu kultúrneho dedičstva alebo súvisiacich tém. Posledná otvorená výzva na predkladanie žiadostí o projekt zameraná na podporu obnovy a revitalizácie kultúrneho dedičstva (CLT01) bola v roku 2019.

Možnosti získania finančných prostriedkov na regionálnej úrovni

Žilinský samosprávny kraj na schválené VZN č. 63/2019 o poskytovaní dotácií z vlastných príjmov Žilinského samosprávneho kraja. VZN upravuje nasledujúce dotačné programy: tematické dotácie, dotácie poskytované s cieľom koncentrácie podpory na vybrané strategické oblasti najmä životné prostredie, zdravie, vzdelávanie, kultúra, cestovný ruch, rozvoj vidieka a regionálny rozvoj. ŽSK

poskytuje individuálne dotácie na realizáciu všeobecne prospešných cieľov. Podporuje aj riešenie komunitných potrieb v regióne či realizáciu cieľov a opatrení vyplývajúcich z Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja.

Žilinský samosprávny kraj zabezpečuje tiež prevádzku expozície Roľnícky dom, ktoré je umiestnená v lokalite Vlkolíneec. V spolupráci s OZ Vlkolíneec plánujú rozšíriť expozíciu aj o výstavu tradičných poľnohospodárskych strojov, vytvoriť minipódium na výstavy, podujatia ako kultúrne zázemie.

Možnosti získania finančných prostriedkov na miestnej úrovni

Podľa zákona o obecnom zriadení § 14 Obec

(1) Obec utvára všetky podmienky potrebné na zachovanie, ochranu, obnovu a využívanie pamiatkového fondu na území obce.

...

(3) Obec môže utvárať zdroje na príspevky vlastníkom na záchranu a obnovu kultúrnych pamiatok nachádzajúcich sa na území obce.

Niektoré práva vlastníka uvádza **zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu:**

§ 28 Práva a povinnosti vlastníka

(1) Vlastník kultúrnej pamiatky má právo

a) požiadať krajský pamiatkový úrad o bezplatné poskytnutie odbornej a metodologickej pomoci vo veciach ochrany kultúrnej pamiatky,

b) požiadať obec a ministerstvo o finančný príspevok alebo o poskytnutie štátnej pomoci na zachovanie pamiatkovej hodnoty kultúrnej pamiatky,

c) na primeranú náhradu preukázateľnej ujmy, ktorá mu vznikne aplikáciou tohto zákona alebo rozhodnutím podľa tohto zákona.

(2) Vlastník kultúrnej pamiatky je povinný

a) vykonávať na svoje náklady základnú ochranu kultúrnej pamiatky,

...

f) strpieť sprístupnenie kultúrnej pamiatky, ak nie je obydlím, pre verejnosť podľa vopred určených podmienok, na určený čas a za náhradu, ak tak rozhodol krajský pamiatkový úrad,

Mesto Ružomberok

Oprávnený žiadateľ môže požiadať o dotáciu na projekty a činnosť zo zdrojov Mesta Ružomberok v súlade s podmienkami VZN 1/2017 o poskytovaní dotácií v platnom znení.

Malé granty z nadačných fondov

Malé granty na podporu vzdelávania, kultúrneho dedičstva alebo komunitného života poskytujú aj rôzne nadácie. Napr. Nadácia VÚB podporuje verejnoprospešné projekty a aktivity v oblasti **vzdelávania, kultúrneho dedičstva, komunitného života a charity**. Aj Nadácia SPP od svojho vzniku prispieva k rozvoju a ochrane kultúrnych hodnôt.

Zhrnutie, aký je stav získavania finančných zdrojov pre lokalitu UNESCO Vlkolíneec

V Periodickej monitorovacej správe UNESCO z roku 2014 sa uvádza, že obnova pamiatok, publicita a služby pre návštevníkov v lokalite Vlkolíneec sú financované prostredníctvom štátnych programov, EÚ projektov, Slovenskej agentúry pre cestovný ruch, miestnymi úradmi a súkromnými podporovateľmi. Vlastníci sú zodpovední za financovanie obnovy a údržby budov; môžu žiadať o podporu prostredníctvom programu Obnovme si svoj dom – špeciálny program štátnej podpory Ministerstva kultúry SR.

Každý rok sú do rozpočtu Mesta Ružomberok zahrnuté finančné prostriedky určené na rozvoj mestskej časti Vlkolínec a tiež aj na jej zachovanie a obnovu ako lokality svetového dedičstva UNESCO. Prosím doplniť

Napr. pre rok 2022 je návrh rozpočtu iba pre Vlkolínec v rámci oddelenia regionálnej politiky vo výške bezmála 18 000€ - výdavky na tovary, služby, práce (rutinnú a štandardnú údržbu). Ďalšie výdavky sú navrhované v iných oddeleniach Mesta Ružomberok (napr. oddelenie technickej správy, oddelenie grantov a projektov, a pod.).

Mestu Ružomberok a OZ Vlkolínec sa darí každý rok získať peniaze z programu Ministerstva kultúry SR *Obnovme si svoj dom* na opravu jednej alebo dvoch pamiatok. V roku 2016 vláda SR pri výjazdovom rokovaní prispela finančne na výstavbu Domu UNESCO – Informačné centrum v časti osady Vlkolínec, ktorá zhorela v roku 1944 počas Slovenského národného povstania. Mesto Ružomberok získalo aj ďalšie projekty s finančnou podporou na ochranu a údržbu tejto lokality.

V rokoch 2010 – 2012 boli vo Vlkolínci realizované s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR *Obnovme si svoj dom*, workshopy na obnovu senníkov s podporou Mesta Ružomberok a OZ Vlkolínec v rámci projektu *Obnova pamätihodností Vlkolínca – workshop*. V nasledujúcich rokoch 2017 až 2021 každý rok boli realizované projekty pod názvom Workshop Vlkolínec s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR v rámci programu *Obnovme si svoj dom* 1.3 a podporou OZ Vlkolínec.

K obnove územia prispievajú aj ďalší zainteresovaní partneri, ktorí sa podieľajú na revitalizácii územia. Sú to napr. PD Ludrová, Mestské lesy, spol. s r.o. Ružomberok a Správa povodia horného Váhu Ružomberok. Na spoločenských a kultúrnych aktivitách spolupracuje a finančne sa podieľa aj Oblastná organizácia cestovného ruchu Región Liptov.

Mesto Ružomberok získalo v roku 2015 od vlády SR finančné prostriedky na výstavbu informačného strediska a reštaurácie počas Výjazdového rokovania Vlády Slovenskej republiky. Informačné stredisko – Dom UNESCO Vlkolínec bol vybudovaný v rokoch 2016 – 2017 a bol otvorený 1. 11. 2018. Prístup k internetu je tu zabezpečený. Postupne sa realizujú aj jeho programové úlohy. Je však potrebné vybudovať aj ďalšie informačné centrum pri plánovanom záchytnom parkovisku v Trlenskej doline. Reštaurácia bola otvorená dňa 20. 9. 2019. Dom, v ktorom sa reštaurácia nachádza, bol pôvodne horárňou, neskôr sa zmenil na obchod so zmiešaným tovarom. S projektom vybudovať reštauráciu vo Vlkolínci sa začalo v roku 2008. O tri roky neskôr bolo na vybudovanie takéhoto zariadenia získané stavebné povolenie. Definitívny zlom nastal v roku 2015, kedy bol projekt spolu s vybudovaním Domu UNESCO schválený na financovanie

Úspešným príkladom získania prostriedkov z cezhraničného programu INTERREG sú dva projekty, a to: projekt INTERREG SK-CZ č. 22410520023 Stratégia rozvoja cestovného ruchu Ružomberok – Kroměříž, podpora využitia pamiatok UNESCO a projekt INTERREG V-A-SK-CZ/20/16/02 č. NKP3040D001: Pamiatky svetového dedičstva UNESCO v živote obcí, miest a regiónov.

V rokoch 2010 – 2014 bolo realizovaných niekoľko projektov z programu cezhraničnej spolupráce SK CZ s partnerským mestom Kroměříž:

- Vypracovanie stratégie cestovného ruchu
- Vypracovanie projektu a realizácia informačného systému v meste a Vlkolínci
- Rekonštrukcia sýpky na minigalériu – výtvarné sympóziá
- Kultúrna spolupráca – vystúpenie umelcov vo Vlkolínci a Kroměříži.

V rámci týchto projektov bola získaná podpora cca 120 000 €.

V projekte INTERREG V-A-SK-CZ/20/16/02 č. NKP3040D001: Pamiatky svetového dedičstva UNESCO v živote obcí, miest a regiónov boli v rokoch 2017 až 2019 realizované praktické workshopy, školiace aktivity, semináre. Pripravili sa návrhy na revitalizáciu prídomových záhrad a ochranného pásma.

Nadácia SPP podporila 2 žiadosti OZ Vlkolínec – roky 2013 – 2017 – bola postavená replika koliby, obnovené 2 senníky (dotácia 6000 + 6000 €). Nadácia Slovenskej sporiteľne podporila vo Vlkolínci kultúrne podujatie a obnovu sadov ovocných stromov -materiál na oplotenie, el. ohradník, náradie.

Ukazuje sa ako nevyhnutné zabezpečiť finančné prostriedky aj na zachovanie historickej krajinej štruktúry a na realizáciu navrhovaných opatrení revitalizačných plánov. Tu je možné získať určité podporné nadnárodné externé zdroje napr. z programu cezhraničnej spolupráce Interreg, Central Europe alebo Environmentálneho fondu alebo zo štrukturálnych fondov Ministerstva životného prostredia SR. Treba hľadať možnosti využiť aj výzvy Finančného mechanizmu Európskeho hospodárskeho priestoru Nórsky finančný mechanizmus (Nórske fondy) napr. v rámci programu Podnikanie v oblasti kultúry, kultúrne dedičstvo a kultúrna spolupráca. Čo sa však týka Nórskeho fondov nie každý rok sú výzvy na podporu kultúrneho dedičstva alebo súvisiacich tém. Posledná otvorená výzva na predkladanie žiadostí o projekt zameraná na podporu obnovy a revitalizácie kultúrneho dedičstva (CLT01) bola v roku 2019.

III. C/2 Propagácia kultúrnych a prírodných hodnôt lokality Vlkolínec, vedecké štúdie, výskumné projekty, letné školy a organizácia školení

V prílohovej časti Manažmentového plánu PRLA Vlkolínec (2009) vypracovala Zuzana Liptayová zoznam a charakteristiku vedeckých štúdií a výskumných programov realizovaných vo Vlkolínci v rokoch 1997 až 2009. Nižšie uvádzame tento zoznam s charakteristikou aktivít.

V rokoch 1998-2000 riešila nezisková organizácia A- Projekt Liptovský Hrádok v spolupráci s Poľnohospodárskou univerzitou v Gödöllo v Maďarsku – výskumnú úlohu „Svetové dedičstvo UNESCO, kliatba alebo požehnanie“. Tento projekt prvý svojho druhu si určil za cieľ porovnať vplyv zápisu Vlkolínce a Hollókő do Zoznamu SKD na životy ich obyvateľov. V rámci výskumu sa predmetom pozornosti stal človek, jeho spôsob života pod vplyvom spoločensko-ekonomických zmien, ako aj súčasne konflikty v komunite. Ide o konflikt medzi pamiatkovými inštitúciami a vlastníckymi v problematike prestavby a modernizácie domov. Ďalším vážnym problémom je vzťah turistov, miestnych obyvateľov a chalupárov; vplyv turizmu na ekonomickú základňu, vzťahy, tradície a každodenný život malej komunity. Riešenie súčasnej situácie výsledky úlohy zhŕňajú do etáp. Najvýznamnejšia je fáza prežitia a oživenia. Prioritou je nová forma hospodárenia v krajine. V rámci nej by sa mal usmerňovať a regulovať tok turistov prostredníctvom sprievodcov a mal by sa vybudovať náučný turistický chodník. Ďalšou etapou by mala byť stabilizácia, na ktorú by nadviazala podpora fungovania komunity s podnikateľskou činnosťou.

Permanent Desk Vlkolínec 1 – Centrum kultúrnej krajiny a prírodného dedičstva Slovenskej agentúry životného prostredia Banská Štiavnica vytvorilo stálu pracovnú skupinu pre manažment svetového dedičstva s cieľom „revitalizácia rezervácie LA ako žijúcej obce so zachovanými tradičnými hospodárskymi funkciami“. Z krátkodobého hľadiska bola cieľom pracovnej skupiny príprava na letnú turistickú sezónu 2000 (vstupne rokovanie 12.10.99). Výstupom celej tejto aktivity malo byť vypracovanie alebo obstaranie vypracovania projektu na realizáciu cieľa s využitím multizdrojového financovania – pracovná skupina prestala pracovať od 2.1/2 r. 2000, projekt nebol nedokončený.

Pracovný program pre Letnú školu krajiny tvorby, sadovníctva a ovocinárstva realizovali čiastočne študenti Katedry tvorby krajiny TU Zvolen a Fakulty záhradníctva krajinného inžinierstva Slovenskej poľnohospodárskej univerzity Nitra v rámci letných škôl nepravidelne od roku 1997; pracovisko KPU Ružomberok vypracovávalo podklady pre študentov na spracovanie grafickej dokumentácie a iné podnety na konkrétnu činnosť v rokoch 1999-2001; KPU zároveň urobilo pre študentov informatívnu prednášku o ochrane pamiatkového fondu vo Vlkolínci v roku 2001;

„Letná škola krajiny tvorby a sadovníctva – Vlkolínec 1997“ súhrn dosiahnutých výsledkov a podkladových materiálov, Slovenska poľnohospodárska univerzita, Fakulta záhradníctva a krajinného

inžinierstva, august 1997; Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva SPU v Nitre v spolupráci s Ministerstvom životného prostredia SR, Ministerstvom kultúry SR a predstaviteľmi Mesta Ružomberok pripravili program Letnej školy krajiny tvorby a sadovníctva vo Vlkolínci, PRLA, zapísanej do Zoznamu SKD UNESCO. Cieľom projektu bolo umožniť študentom študijných odborov záhradná a krajinná architektúra, krajinné inžinierstvo a záhradníctvo, pobyt na tejto lokalite. Oboznámiť s princípmi vidieckeho bývania, tvorby krajiny a infraštruktúry vidieka a následne pomôcť obyvateľom pri starostlivosti o existujúce objekty a ovocné stromy a okrasné rastliny v prídomyňových záhradkách a predzáhradkách. Vykonalo sa geodetické zameranie jednotlivých stromov na hlavných komunikáciách a verejných priestranstvách Vlkolínci; pasportizácia a inventarizácia drevín v intraviláne obce a v blízkom okolí na terasách pozemkov; drevinové zloženie okolitých lesných porastov a na vrchu Sidorovo; inventarizácia, ošetrovanie a rez ovocných drevín v obci; návrh sadových úprav predzáhradiek a verejných priestranstiev obce, vrátane zhotovenia skíc vybraných domov.

Dana Prieberová : „Spracovanie propagačného materiálu o pamiatkach pod patronátom UNESCO“, Košice 1996, Ústav jazykovej a odbornej prípravy zahraničných študentov UK Bratislava, Študijne stredisko v Košiciach, rekvalifikačný kurz „Spoločnosť a komunikácia“

Projekt Vedecko-kultúrneho centra „Trvalo udržateľný Vlkolínec“, Bratislava 1997“, Mgr. Richard Mičuda, projekt na využitie priestorov budovy bývalej školy pre činnosť vedecko-kultúrneho centra, práce s mládežou a so záujmovými skupinami všetkých vekových kategórií. Vedecko kultúrne centrum je občianskym združením.

Nadácia pre záchranu kultúrneho dedičstva so sídlom v Bratislave v rámci II. ročníka „Projekt výuky o kultúrnom dedičstve pre žiakov bratislavských škôl“ (školský rok 1997/98) sa venovala svetovému kultúrnemu dedičstvu zapísanému v zozname UNESCO. Projekt prepája odborníkov z praxe s výchovno-vzdelávacím systémom. Organicky integruje lokálne slovenské a celosvetové reality, buduje národné povedomie a hrdosť aj cez poznanie, pochopenie a porovnanie s cudzími kultúrami.

„Kultúrne dedičstvo obce Vlkolínec v kontexte rozvoja cestovného ruchu“ (diplomová práca, autor Marek Kičura, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Nitra apríl 2005). Cieľom diplomovej práce je zhodnotenie CR obce Vlkolínec a jej okolia z aspektu prírodného, kultúrnospoločenského a športovoturistickeho; vypracovanie SWOT analýzy, zhodnotenie postoja obyvateľov k súčasnému stavu CR a možnosti rozvoja CR v obci; vypracovanie perspektív rozvoja CR v obci a trasy naučeného chodníka.

Za posledných 10-12 rokov (od roku 2009), t.j. odkedy bol vypracovaný manažmentový plán PRLA Vlkolínec boli v mestskej časti Ružomberok – Vlkolínec realizované desiatky podujatí, ktoré mali za cieľ prispieť k zlepšeniu vzťahu obyvateľstva k verejným a súkromným pozemkom. Boli to najmä workshopy na obnovu senníkov a ďalších hospodárskych objektov v rámci programu Obnovme si svoj dom s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR realizované v rokoch 2010, 2011 a 2012 a v rokoch 2017, 2018, 2019, 2020 a 2021

Významným bol cezhraničný projekt INTERREG SK-CZ č. 22410520023 Stratégia rozvoja cestovného ruchu Ružomberok – Kroměříž, podpora využitia pamiatok UNESCO. Počas jeho riešenia sa uskutočnila aj návšteva obyvateľov Ružomberka v lokalite UNESCO v Kroměříži. Do projektu boli zapojení aj obyvatelia a majitelia nehnuteľností vo Vlkolínci. Zúčastnili sa aj na podujatiach v Kroměříži. Súčasťou projektu bolo aj školenie pracovníkov v expozíciách a školenie sprievodcov.

V roku 2010 v rámci realizácie projektu INTERREG s Mestom Kroměříž sa uskutočnilo školenie pre domácich sprievodcov) / bude to dôležitá úloha pre nového projektového manažera pre UNESCO lokalitu Vlkolínec. Školenia a priebežné dopĺňanie materiálov by sa mali realizovať každý rok. Jedným z výstupom projektu bolo zriadenie expozície v bývalej sýpke (obr. 56 a 57).

Obr. 56 a 57 Zriadenie expozície v bývalej sýpke v rámci projektu cezhraničnej Interreg v spolupráci s Mestom Kroměříž a slávnostná vernisáž prvej výstavy (foto: mesto Ružomberok)

Konferencia, semináre a prakticky orientované workshopy (obr. 58 a 59) boli organizované aj v ďalšom cezhraničnom projekte INTERREG SK-CZ /20/16/02 č. NKP3040D001: Pamiatky svetového dedičstva UNESCO v živote obcí, miest a regiónov (v rokoch 2017 – 2019). V rámci tohto projektu boli realizované aj viaceré workshopy a výstavy posterov, na ktorých bola predstavená problematika tradičného hospodárenia na pôde a súvisiace témy.

Obr. 58 a 59 V cezhraničnom SK-CZ projekte Pamiatky svetového dedičstva UNESCO v živote obcí, miest a regiónov sa realizovali praktické workshopy s výkladom starostlivosti o ovocné stromy (foto vľavo J. KOLEJKA) a workshopy s výsadbou ovocných stromov (foto vpravo J. BAŠARY)

Zabezpečené boli tiež dve odborné exkurzie do maďarskej dediny UNESCO Hollókő zapísanej do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO (obr. 60).

Obr. 60 Účastníci pracovnej cesty v dedine Hollókő v Maďarsku zapísanej v roku 1987 z zozname UNESCO (Foto: M. KORBA)

V rámci osláv 25. výročia zápisu Vlkolínca do UNESCO Mesto Ružomberok a partneri financovali putovnú výstavu s názvom Vlkolíнец včera a dnes (obr. 61, 62, 63, 64).

Obr. 61 Vstupný panel putovnej výstavy (vľavo) kúpeľov (zdroj: Mesto Ružomberok)

Obr. 62 a 63 Výstava bola inštalovaná aj v priestoroch Kolonády Bardejovských kúpeľov (zdroj: Mesto Ružomberok)

Obr. 64 Putovná výstava inštalovaná v Banskej Štiavnici (zdroj: Mesto Ružomberok)

V dňoch 24. a 25. októbra 2018 Katolícka univerzita v Ružomberku a mesto Ružomberok v spolupráci s Masarykovou univerzitou v Brne, Biosférickou rezerváciou Dolní Morava, o.p.s, Univerzitou Konštantína Filozofa v Nitre a Občianskym združením Vlkolínec zorganizovali pod záštitou MUDr. Igora Čombora, PhD., primátora mesta Ružomberok a doc. Ing. Jaroslava Demka, CSc., rektora Katolíckej univerzity v Ružomberku, konferenciu: **25. výročie zápisu lokality Vlkolínec do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO**. Konferencia sa realizovala v rámci projektu cezhraničnej spolupráce INTERREG V-A-SK-CZ/20/16/02: „Pamiatky svetového dedičstva UNESCO v živote obcí, miest a regiónov“ (doba riešenia: september 2017-jún 2019), ktorého cieľom je zvýšiť kvalitatívnu úroveň cezhraničnej spolupráce formou výmeny skúseností a príkladov dobrej praxe pri správe kultúrneho a prírodného dedičstva nadregionálneho významu, a to prírodného parku Mikulčický Luh a lokality svetového dedičstva UNESCO Vlkolínec.

Spríevodnými podujatiami konferencie boli workshop, výstava (obr. 65) a návšteva novootvoreného Domu UNESCO vo Vlkolínci (obr. 66). Na konferencii a workshope sa zúčastnilo viac ako 45 odborníkov zo štátnej správy a jej odborných organizácií, miestnej a regionálnej samosprávy, slovenských a českých univerzít, podnikateľského sektora a tretieho sektora.

Obr. 65 Otvorenie výstavy posterov v priestoroch Univerzitetnej knižnice Katolíckej univerzity v Ružomberku / foto vľavo (Foto: A. KULAN)

Obr. 66 Účastníci konferencie a workshopu v novootvorenom Dome UNESCO vo Vlkolínci (Foto: L. LNĚNIČKA) / foto vpravo

Do výskumu lokality svetového dedičstva Vlkolínec boli zapojení aj študenti univerzít (napr. v rokoch 2017 a 2018 to boli dve študentky Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave⁹⁹ a dve študentky Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku.¹⁰⁰)

Ukážky podujatí vo Vlkolínci sú na obr. 67, 68, 69.

Obr. 67 Podujatie organizované v roku 2013 – Divadelný Vlkolínec, letná séria hraných rozprávok vo Vlkolínci , (foto: Mesto Ružomberok)

Obr. 68 a 69 Podujatie organizované v roku 2019 – ukážky remesla v Dome UNESCO Vlkolínec (foto: Mesto Ružomberok)

Mesto Ružomberok pravidelne vydáva kalendárium, v ktorom je prehľad podujatí plánovaných v danom kalendárnom roku v Meste Ružomberok a jeho okolí. V kalendáriu sú zaradené všetky významné podujatia, ktoré sa vo Vlkolínci pravidelne realizujú. Okrem toho sa vydáva vstupný leták, ktorý sa pridáva návštevníkom pri kúpe každej vstupenky do Vlkolíncea.

⁹⁹HAMMEROVÁ, M. *Možnosti obnovy tradičného hospodárenia vo Vlkolínci* [Bakalárska práca]. Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra krajinnej ekológie, 2017, HAMMEROVÁ, M. *Využitie potenciálu extenzívneho ovocinárstva vo Vlkolínci, lokalite UNESCO* [Magisterská práca] Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra krajinnej ekológie., 2019 a KRAJNÁKOVÁ, I. *Návrh manažmentových opatrení pre Vlkolínec, lokalitu UNESCO* [Magisterská práca] Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra krajinnej ekológie, 2019.

¹⁰⁰ KRUŽLIAKOVÁ, M. *Lokalita svetového dedičstva UNESCO Vlkolínec vo vyučovaní geografie na ZŠ.* [Magisterská práca]. Katolícka univerzita v Ružomberku. Pedagogická fakulta. Katedra geografie. 2018. KORBOVÁ, V. *Hodnotenie náučných chodníkov v katastri Mesta Ružomberok s využitím vo vyučovaní geografie na ZŠ.* [Magisterská práca]. Katolícka univerzita v Ružomberku. Pedagogická fakulta. Katedra geografie. 2018.

Metodickú podporu pri riešení obnovy tradičných foriem hospodárenia v ochrannom pásme lokality UNESCO Vlkolínec poskytoval vedecký projekt Horizont 2020 č. 677622: „Spoločenské inovácie v marginalizovaných vidieckych územiach“ (SIMRA), realizovaný v rokoch 2016 až 2020¹⁰¹. Veľmi užitočným podujatím bol skupinový rozhovor s cieľovou skupinou (Focus Group), ktorý sa uskutočnil v marci 2018 za účasti zástupcov KPÚ Žilina, MsZ Ružomberok, MsÚ Ružomberok, ÚHA Mesta Ružomberok, Správy NP Veľká Fatra, OZ HOBLINA, OZ Vlkolínec a externých expertov z Katolíckej univerzity v Ružomberku a Univerzity Komenského v Bratislave (obr. 70).

Obr. 70 Účastníci skupinového rozhovoru spoločne hodnotia aktuálne problémy a rizika v lokalite svetového dedičstva UNESCO (foto: archív projektu SIMRA).

Lokalita Vlkolínec bola zaradená do projektu SIMRA ako príklad spoločenskej inovácie pod názvom „Revitalizačné plány pre Vlkolínec“, a bola vybraná na detailné hodnotenie spoločenských inovácií. Spoločenské inovácie zakomponované v súbore revitalizačných plánov by mohli v lokalite Vlkolínec prispieť k zlepšeniu kvality života miestnych obyvateľov, podpore miestneho podnikania, vytvoreniu nových služieb pre návštevníkov, udržateľnému cestovnému ruchu a vytvoreniu takých opatrení, ktoré by miestnych obyvateľov motivovali k návratu k tradičným formám hospodárenia a tradičným remeslám. V projekte SIMRA sa v roku 2018 realizovali aj riadené rozhovory s významnými aktérmi a znalcami územia Vlkolínec (zástupcovia ŽSK, Mesta Ružomberok, MsÚ Ružomberok a externí experti).

III. C/3 Publikačná činnosť, vrátane výstupov projektov

V roku 2000 bola publikovaná kniha autora Babála, M. a kol. Vlkolínec klenot svetového dedičstva¹⁰² a v roku 2002 vyšla od toho istého autora kniha Drevená dedina Vlkolínec. Obidve knihy veľmi detailne zachytili tradičný život vo Vlkolínci, ktorý vo Vlkolínci pretrvával až do 60-rokov minulého storočia.

Za posledných 10 – 15 rokov Mesto Ružomberok, OZ Vlkolínec a ďalšie organizácie vydali desiatky letákov a propagačných materiálov, z nich je väčšina vydaná s viacjazyčnými textami. V roku 2013 pri príležitosti 20. výročia zápisu Vlkolínce do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO vydalo OZ Vlkolínec publikáciu Vlkolínec – najkrajšie miesto na svete. Vyšlo aj niekoľko ďalších reprezentačných

¹⁰¹ Projekt SIMRA bol realizovaný v období od apríla 2016 do marca 2020 za účasti partnerov zo 14 štátov Európy a Afriky. Kládol si za cieľ zintenzívniť chápanie spoločenskej inovácie a inovácie v spravovaní činností v poľnohospodárstve, lesníctve a rozvoji vidieka. Významnými boli spoločenské inovácie zamerané na zvýšenie kvality života.

¹⁰² BABÁL, M. a kol., 2000. *Vlkolínec klenot svetového dedičstva*, Knižné centrum, Žilina, 112 s.

kníh o Vlkolínci. Sú to kniha Karola Šrobára, *Vlkolínec* (2009)¹⁰³, ktorá predstavuje kolekciu unikátnych, dnes už historických fotografií, a zachytáva výnimočnú pamiatku našej ľudovej kultúry, zapísanú v Zozname svetového dedičstva UNESCO, v čase, keď bola ešte živým horským sídlom, kde domáci žili každodennou tvrdou prácou na roli a pasienku, s pluhom a konským záprahom, s kosou či vidlami. Ďalšiu reprezentačnú publikáciu vydal v roku 2018 Klub UNESCO Slovakia k 25. výročiu zápisu lokality Vlkolínec do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO. Kniha má názov *Vlkolínec, 25 rokov v UNESCO*. Dokumentuje uplynulých 25 rokov života osady Vlkolínec očami fotografa Juraja Vohnouta. Obrazovou formou zachytáva prostredie, okolie i samotných ľudí, žijúcich v tejto jedinečnej kultúrnej pamiatke zaradenej do svetového dedičstva.¹⁰⁴ V roku 2014 bola vydaná monografia *Biely potok, Vlkolínec*, ktorej zodpovedným redaktorom bol Ing. Peter Svrček. V monografii autori priblížili históriu a súčasnosť rozvoja m. č. Ružomberok – Biely Potok a m. č. Ružomberok – Vlkolínec.¹⁰⁵

Ďalšie publikácie venované Vlkolíncu boli vydané v rámci riešenia cezhraničného projektu INTERREG V-A-SK-CZ/20/16/02 č. NKP3040D001 Pamiatky svetového dedičstva UNESCO v živote obcí, miest a regiónov. V roku 2018 k 25. výročiu zápisu lokality Vlkolínec do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO bol vydaný zborník *Pamiatky svetového dedičstva UNESCO v živote obcí, miest a regiónov*.¹⁰⁶ V zborníku boli publikované články venované histórii lokality svetového kultúrneho dedičstva UNESCO Vlkolínec (autor: Dudáš, M.), hodnoteniu zmien kultúrnej krajiny vo Vlkolínci (autori: Boltižiar a Petrovič), histórii dobrovoľníckym aktivít na záchranu ľudovej architektúry vo Vlkolínci (autori: Huba a Kresánek), obnove senníkov (autor: Boris Hochel), spravovaniu územia lokality Vlkolínec a pripravovaným revitalizačným opatreniam v ochrannom pásme (autori: Kozová, Pauditšová a Bašary), obnove pestovania ovocných stromov (autorky: Pauditšová, Hammerová a Krajňáková) a predpokladom rozvoja udržateľného cestovného ruchu vo Vlkolínci (autorky: Tomčíková a Rakytová). V roku 2019 bola vydaná monografia *Tradice a kulturní hodnoty území v péči UNESCO*, v ktorej je samostatná kapitola venovaná Vlkolíncu.¹⁰⁷ V roku 2019 bola vydaná *Krajinná štúdia – Vlkolínec*.¹⁰⁸

Príklady ďalších publikácií

<https://www.pantarhei.sk/191380-slovenske-klenoty-unesco-jozef-petro>

<https://www.martinus.sk/?uItem=620011>

<https://www.martinus.sk/?uItem=108873>

<https://www.artforum.sk/katalog/46577/okres-ruzomberok-narodne-kulturne-pamiatky-na-slo>

Slovensko v klenotnici UNESCO 2005 ISBN 80-969135-0-4

Vlkolínec, krátky história, architektúra a život, 2008 ISBN 978-80-969976-2-6

V Dome UNESCO sú vystavené tlačoviny s vlkolínskou tematikou (letáky, brožúry, knihy...)

III. C/4 Zhrnutie problémov, potrieb, ohrození v súčasnom stave zabezpečenia finančných zdrojov, vzdelávania, propagácie a publikačnej činnosti

Dostupné finančné zdroje a ich využívanie

- Rozpočet Mesta Ružomberok určený na ochranu, obnovu a spravovanie lokality nie je dostatočný.

¹⁰³ ŠROBÁR, K. *Vlkolínec*. Vydala Matica slovenská. Vytlačila tlačiareň neografia a.s. Martin. 2009. 87 s. ISBN 978-80-7090-925-6

¹⁰⁴ VOHNOUT, J. *Vlkolínec. 25 rokov v UNESCO*. Klub UNESCO Slovakia. Bulk Slovakia, s.r.o. 2018. 128 s. ISBN 978-80-97-3048-7-4

¹⁰⁵ SVRČEK, P. a kol.: *Biely Potok - Vlkolínec*. Ružomberok, 2014. ISBN 978-80-89253-62-3

¹⁰⁶ Zborník z konferencie: 25. výročie zápisu lokality Vlkolínec do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, 24.-25. októbra 2018, Kozová, M., editorka, 2018, Katolícka univerzita v Ružomberku.

¹⁰⁷ LNĚNÍČKA, L., KOLEJKA, J., KOZOVÁ, M. a kol. *Tradice a kulturní hodnoty území v péči UNESCO*

Možnosti účelové obnovy tradičního hospodaření. 2019.

¹⁰⁸ PAUDITŠOVÁ, E., KOZOVÁ, M. a kol. *Krajinná štúdia – Vlkolínec*. 2019. 100 s.

- Nedostatok finančných zdrojov na zabezpečenie ochrany pamiatkového fondu spôsobuje nerovnováhu medzi požiadavkami na vlastníkov pamiatok a kompenzačnými opatreniami štátu. Nie je riešené, čo s majiteľmi, ktorí sa dlhodobo o objekty nestarajú a nechajú ich schátrať, resp. až spadnúť.
- Okrem Ministerstva kultúry SR, ktoré má program *Obnovme si svoj dom* so samostatným podprogramom 1.2 *Obnova kultúrnych pamiatok v lokalitách svetového kultúrneho dedičstva*, z ktorého je možné čerpať prostriedky, nemajú ďalšie ministerstvá takéto typy grantových schém, ktoré by mohli využívať obyvatelia a správcovia lokality svetového dedičstva UNESCO. Ďalším problémom je, že Vlkolínec má charakter dediny, ale keďže je mestskou časťou Ružomberka nie je možné získať podporu z Programu rozvoja vidieka.
- V porovnaní s inými európskymi štátmi (napr. aj v porovnaní s krajinami V4) Slovensko poskytuje na grantový program *Obnovme si svoj dom* oveľa menšie finančné prostriedky.
- Chýbajú dostupné finančné zdroje na celoslovenskej úrovni (dotačné schémy na úrovni všetkých dotknutých rezortov) na úlohy plnenia Akčného plánu na roky 2021 – 2022 ku Stratégii ochrany pamiatkového fondu na roky 2017 – 2022 pre lokality UNESCO.
- Problémom je aj finančné zabezpečenie údržby a opravy komunikácií do Vlkolínca. Žilinský samosprávny kraj podporuje údržbu komunikácií 2. a 3. triedy. Cesta na Vlkolínec je však miestna komunikácia a teda nespadá pod ŽSK. Preto je potrebné, aby sa o údržbu prístupovej cesty čo najskôr postaralo mesto Ružomberok.
- Nie je naplnená požiadavka čl. 4 Štatútu mestskej časti Ružomberok – Vlkolínec, v ktorom sa uvádza: „Financovanie podpory rozvoja cestovného ruchu vo Vlkolínci bude upravené v osobitnom predpise Mesta“.
- Neboli splnené v požadovanom rozsahu niektoré aktivity doteraz platného Manažmentového plánu PRLA Vlkolínec, ktoré sa týkali vytvorenie systému finančnej podpory, cielenej na zachovanie krajinej štruktúry (strategický cieľ 3).
- Viac ako tretina návštevníkov prichádza z iných smerov do lokality a neplatia vstupné.
- Chýbajú spoločné a koordinované plány hlavných aktérov, ktoré úlohy a z akých zdrojov je potrebné výhľadovo a ktoré operatívne (prioritne) riešiť, a ako systematicky a cieľavedome vyhladávať a získavať prostriedky zo všetkých dostupných zdrojov na ich financovania.
- Bolo by potrebné koordinovať a sústreďovať finančné zdroje smerujúce k zhodnoteniu lokality Vlkolínec nielen z hľadiska obnovy a ochrany kultúrnych pamiatok, ale aj zachovania okolitej kultúrnej krajiny, zlepšenia dopravnej, turistickej a cyklistickej dostupnosti a z hľadiska podpory ich propagácie za účelom využitia pre udržateľný cestovný ruch.
- Je potrebné vo väčšej miere získať a využívať pre realizáciu navrhovaných opatrení revitalizačných plánov ďalšie externé zdroje a to napr. z programu cezhraničnej spolupráce a Environmentálneho fondu. Treba hľadať možnosti využiť aj výzvy Finančného mechanizmu Európskeho hospodárskeho priestoru Nórskeho finančného mechanizmu (Nórske fondy) napr. v rámci programu Podnikanie v oblasti kultúry, kultúrne dedičstvo a kultúrna spolupráca.

Vzdelávania, propagácie, publikačnej činnosti a využitia potenciálu širšieho územia

- Bolo by potrebné pripraviť návrh kvalitného a komplexného programu vzdelávania, budovanie povedomia a propagácie a budovania imidžu lokality svetového dedičstva UNESCO Vlkolínec a chýba program/plán na využitie „známky“ UNESCO a jej pridanej hodnoty.
- Je potrebné zabezpečiť pravidelné školenia zamerané na informovanie miestnych obyvateľov a záujemcov z radov chalupárov a ostatných vlastníkov nehnuteľností vo Vlkolínci ako si pripraviť žiadosti o finančnú podporu, napr. na ktoré objekty je možné žiadať finančné prostriedky cez projekt *Obnovme si svoj dom* finančné prostriedky a ďalšie grantové schémy.

- Bolo by potrebné zabezpečiť pravidelné školenia a workshopy vo Vlkolínci, ktoré by sa zameriavali prioritne na remeslá tradičné pre daný región a na využitie tradičných spôsobov hospodárenia na účely revitalizácie kultúrnej krajiny.
- Webová stránka o lokalite UNESCO Vlkolíneček neposkytuje dostatočné informácie, je potrebné ju rozšíriť a skvalitniť. Okrem toho chýbajú oficiálne sociálne siete so značkou lokality UNESCO Vlkolíneček. Je nová, neustále sa na nej pracuje a dopĺňajú sa články a informácie. Chýbajú však na nej základné informácie pre obyvateľov Vlkolínečka, stránka sa prioritne zamerania na potreby návštevníkov.
- Bolo by užitočné pripraviť bezplatnú aplikáciu do mobilných telefónov, ktorá by poskytovala informácie o prírodných a kultúrno-historických zaujímavostiach lokality Vlkolíneček a jeho okolia.
- Bolo by potrebné doplniť a osadiť informačné panely obsahujúceho pravidiel správania sa v lokalite Vlkolíneček – informácie z hľadiska: ochrany prírody a krajiny (pravidlá vyplývajúce zo stupňov územnej ochrany, čo je zakázané, čo obmedzené, správanie sa pri strete s voľne žijúcou zverou a pod.), ochrany PRLA Vlkolíneček a svetového dedičstva UNESCO (kde je možné vstupovať, čo je v území zakázané a pod.),..s
- Žiadalo by sa zabezpečiť profesionálny marketing v oblasti plánovania a realizácie účinnej formy informovania návštevníkov pred hlavnou sezónou, aby mali návštevníci dôvod na opakovanú návštevu.
- Bolo by potrebné zabezpečiť kvalifikovaných sprievodcov cestovného ruchu za adekvátnu odmenu počas sezóny a zabezpečiť databázu kvalifikovaných sprievodcov cestovného ruchu, ktorí by boli schopní zabezpečiť sprievodcovské služby na základe dopytu aj mimo letnej sezóny.
- Je potrebné vypracovať komplexnú ponuku pre návštevníkov, ktoré zaujímavé lokality (kultúrne, historické a prírodné pamiatky) a podujatia v širšom okolí Vlkolínečka (v okrese Ružomberok alebo na Liptove) by mohol navštíviť. Tým by sa mohlo dosiahnuť, že si návštevníci naplánujú návštevu na niekoľko dní a dosiahlo by sa vytváranie aktivít rozptylu návštevníkov do okolia Vlkolínečka.

III. D Monitoring stavu zachovania lokality

III. D/1 Monitoring stavu zachovania lokality na nadnárodnej, národnej, regionálnej a miestnej úrovni

Nadnárodná a národná úroveň

Aj keď sa slovo *monitorovanie* v Dohovore o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva nenachádza, je implikované v jeho uvedenom účele a povinnostiach. Monitoring (odborne nazývaný tiež reaktívny monitoring) územia lokalít svetového dedičstva je medzinárodná iniciatíva, ktorou sa na úrovni jednotlivých signatárskych krajín zhromažďujú pre Centrum svetového dedičstva UNESCO informácie o stave všetkých lokalít. Zabezpečuje systematické sledovanie stavu hodnôt, pre ktoré boli lokality na Zoznam svetového dedičstva zapísané. Pre lokality zapísané na UNESCO Zozname svetového kultúrneho a prírodného dedičstva je spracovaný jednotný metodický materiál na sledovanie ich stavu a procesov ovplyvňujúcich zachovanie výnimočnej svetovej hodnoty. Sledovanie stavu sa realizuje v 2-ročných cykloch a po šiestich rokoch sa robí súhrnné vyhodnotenie. Monitorovanie je súčasťou požiadaviek Vykonávacích smerníc na implementáciu Dohovoru o svetovom dedičstve od roku 1996 a predstavuje dôležitý, a niekedy jediný vstupný bod pre občiansku spoločnosť na diskusiu a prezentáciu svojich názorov na zachovanie a spravovanie lokality svetového dedičstva.¹⁰⁹

¹⁰⁹ SHEPPARD, WIJESURIYA, *Strengthening the effectiveness of the World Heritage reactive monitoring process*. s. 18.

Každý štát, ktorý prijal dohovor sa zaväzuje, že musí zabezpečiť identifikáciu, ochranu, obnovu, prezentáciu a odovzdať prírodné a kultúrne dedičstvo budúcim generáciám (podľa článku 1 a 2 dohovoru). Na uskutočnenie tohto cieľa urobí štát všetko, čo je v jeho možnostiach, v prípade nutnosti s medzinárodnou pomocou.

Cieľom pravidelného monitoringu je sledovanie zachovania jedinečnej svetovej hodnoty lokalít svetového dedičstva prostredníctvom indikátorov monitoringu, vyhodnotením zmien počas sledovania, identifikáciou prípadných problémov a potenciálnych ohrození. Významnou súčasťou monitorovania je vytváranie nástrojov na predchádzanie ohrozenia lokalít a na riešenie vzniknutých problémov.¹¹⁰ Výsledky pravidelného monitoringu informujú o tom, ako si jednotlivé zmluvné štáty Dohovoru plnia svoje záväzky, ktoré im vyplývajú z Dohovoru. Postup na prípravu periodických správ je uvedený v kapitole 5 Vykonávacích smerníc a v prílohe 7.

V súlade s vyššie uvedenými požiadavkami vykonávacích smerníc Pamiatkový úrad SR pravidelne od roku 1996 monitoruje všetky lokality svetového kultúrneho dedičstva na Slovensku v 2-ročných cykloch. Zmyslom pravidelného sledovania je zber informácií o aktuálnom stave zachovania lokality, zaznamenanie meniacich sa podmienok, stavu starostlivosti a ochrany a zaznamenanie potrieb, problémov a rizík a prijatie potrebných opatrení na nápravu. Indikátory monitoringu sú stanovené osobitne pre každú lokalitu svetového kultúrneho dedičstva. Monitoring stavu zachovania lokalít zapísaných v Zozname svetového kultúrneho a prírodného dedičstva zabezpečuje Pamiatkový úrad SR a jeho územne príslušné krajské pamiatkové úrady na základe spracovanej metodiky a harmonogramu monitoringu.

Sledovanie je prevádzané obhliadkou vecí, prostredníctvom potrebných analýz a fotodokumentáciou z rovnakého miesta, tak, aby výpoveď a možnosť porovnania bola čo najpresnejšia. Monitoring prebieha pravidelne prostredníctvom tzv. pasportizačných kariet pre jednotlivé objekty lokality (1. rok – správa a hodnotenie stavby a technického stavu všetkých pamiatok, ktoré sú súčasťou svetového kultúrneho dedičstva) a pre celé územie nominovanej lokality, vrátane ochranného pásma (2. rok – prezentácia atribútov jedinečnej svetovej hodnoty lokality). Vyhodnotenie zmien počas sledovania umožňuje stanoviť opatrenia na nápravu a predchádzanie akéhokoľvek ohrozenia. Väčšie a významnejšie jednorazové zmeny môžu byť len výnimočné a vždy im musí predchádzať široká odborná diskusia, ktorá posudzuje zachovanie jedinečnej svetovej hodnoty. Realizácia opravných opatrení reprezentuje tú časť monitoringu, ktorá poskytuje podklady pre zabezpečenie štátnych dotácií na ochranu pamiatok.

Potreby, problémy a ohrozenia lokalít svetového kultúrneho dedičstva na národnej úrovni rieši Ministerstvo kultúry SR priamo, alebo prostredníctvom svojej Pamiatkovej inšpekcie. Pamiatková inšpekcia je organizačný útvar, prostredníctvom ktorého Ministerstvo kultúry SR vykonáva ústredný štátny dohľad na úseku ochrany pamiatkového fondu (§ 4 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu). Minister kultúry predkladá každoročne správu o stave zachovania lokalít svetového kultúrneho dedičstva na rokovanie Vlády SR, ktorá prijíma patričné uznesenia.

Správa o stave monitoringu svetového kultúrneho dedičstva sa predkladá aj Komisii na koordináciu úloh ochrany svetového kultúrneho dedičstva Ministerstva kultúry SR, ktorá plní významnú úlohu pri riešení medzirezortných otázok spojených so zabezpečením stavu zachovania a ochrany lokalít.

Pre všetky lokality svetového dedičstva UNESCO sa predkladajú pravidelné periodické správy o spravovaní lokalít UNESCO. Správy sa pripravujú na základe spolupráce všetkých zainteresovaných partnerov, a ich cieľom je zhromažďovanie informácií o problémoch týkajúcich sa svetového dedičstva na regionálnej a národnej úrovni, ako aj na úrovni jednotlivých objektov.¹¹¹ Výsledky procesu monitorovania sú implementované do týchto periodických správ a predkladajú sa Centru svetového

¹¹⁰ PINČÍKOVÁ, L. *K aktuálnym výzvam a úlohám v oblasti zachovania lokalít svetového kultúrneho dedičstva a jeho manažmentu*. In: Kozová, M. (ed.): Zb. z konferencie: 25. výročie zápisu lokality Vlkolínec do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, 24.-25. októbra 2018, Katolícka univerzita v Ružomberku. s. 20.

¹¹¹ *tamtiež*, s. 1-2

dedičstva UNESCO v Paríži každých 6 rokov. V súčasnosti sa začal tretí cyklus, ktorý prebieha od roku 2018 do roku 2024. Región Európa a Severná Amerika, do ktorého patrí Slovensko, má povinnosť odovzdať monitorovacie správy v rokoch 2022 – 2023. Dôležitou požiadavkou je pravidelné monitorovanie stavu ochrany a eliminácie všetkých rizikových faktorov a globálnych zmien, ktoré by mohli ohroziť jedinečnú kultúrnu alebo prírodnú hodnotu lokalít svetového dedičstva.

Regionálna a miestna úroveň

Monitoring ochrany všetkých slovenských lokalít, zapísaných v Zozname svetového prírodného a kultúrneho dedičstva je od roku 1996 súčasťou každoročného plánu hlavných úloh Pamiatkového úradu SR v Bratislave. Lokalita Vlkolíneec má zabezpečený pravidelný systém monitoringu, ktorým sa sleduje a vyhodnocuje zachovanie jej hodnôt, a ktorý umožňuje prijímať opatrenia na prevenciu potenciálnych ohrození¹¹².

Monitoring lokality Vlkolíneec zabezpečuje Krajský pamiatkový úrad Žilina v súčinnosti s Pamiatkovým úradom Slovenskej republiky.¹¹³ Sledovanie stavu sa realizuje v 2-ročných cykloch a po šiestich rokoch sa robí súhrnné vyhodnotenie. Pre lokalitu Vlkolíneec realizuje sledovanie stavu Krajský pamiatkový úrad Žilina a pri jej sledovaní spolupracuje s miestnou samosprávou.

Prvá periodická správa o stave zachovania lokality svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneec bola zverejnená v roku 2006. Medzi silné stránky manažmentu periodická správa vyzdvihla: rozvoj infraštruktúry; postupnú obnovu historických objektov, návrat k autenticite (strechy); zvýšené povedomie o výnimočnom charaktere lokality; možnosť ľahšieho získania prostriedkov na priamu obnovu alebo podporu zo zahraničných programov a národných zdrojov; zvýšenú ponuku vzdelávacích aktivít, zvýšenú ponuku služieb a zvýšený záujem zahraničných návštevníkov v lokalite. Ako slabé stránky sú uvedené: rezervy v organizácii a regulácii cestovného ruchu, neustále klesajúci počet obyvateľov, nízky počet pracovných príležitostí, nepružnosť miestnych orgánov pri realizácii nových projektov, nízke právne vedomie vlastníkov, trvalo nedostatočná finančná pomoc zo strany štátnych orgánov. V správe sa odporúča, ako sa zabezpečilo lepšie fungovanie osady Vlkolíneec a väčší dôraz sa kládol na zachovanie životných funkcií prostredníctvom vytvárania nových pracovných príležitostí, oživením tradičných remesiel a oživením tradičných metód poľnohospodárstva; je potrebné organizovať semináre pre vlastníkov, a zvýšiť finančnú pomoc aj zo strany štátu.

Druhá periodická správa o stave zachovania lokality svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneec z roku 2014 potvrdila, že od zápisu sa celkový stav ochrany lokality Vlkolíneec postupne zlepšil, a to vďaka pravidelnému monitoringu a štátnej pomoci, o ktorú môžu vlastníci žiadať z dotačného programu Ministerstva kultúry SR zameraného na ochranu pamiatok Svetového kultúrneho dedičstva. V správe sa konštatuje, že hranice lokality UNESCO Vlkolíneec a tiež hranice jej ochranného pásma sú známe orgánom, ktoré spravujú územie a tiež miestnym obyvateľom, miestnym komunitám a jednotlivým užívateľom pozemkov. Správa pozitívne hodnotí, že Krajský pamiatkový úrad Žilina zamestnáva architektov – ochranárov a ďalších špecialistov, ktorí poskytujú pomoc majiteľom pamiatok a miestnym úradom. Správa uvádza aj niektoré nedostatky a odporúča potrebné zlepšenia. Podľa odporúčaní periodickej správy je potrebné zabezpečiť zlepšenie koordinácie prác v spravovaní lokality, poskytovaní služieb pre návštevníkov a tiež zlepšenie práce s miestnou komunitou. Správa poukazuje na nedostatky v zabezpečení vymožitelnosti legislatívnych opatrení, v miere vybavenosti pre potreby spravovania lokality, efektívnom manažmente lokality a zlepšení spolupráce so súkromným sektorom. Upozorňuje, že chýba výskum zameraný na potreby manažmentu lokality a na zvýšenie úrovne poznania územia. Zároveň je v stanoviskách správy odporúčané skvalitniť program vzdelávania,

¹¹² Krajský pamiatkový úrad Žilina: *Vyhlasenie o jedinecnej svetovej hodnote lokality Vlkolíneec prijaté Rozhodnutím Výboru svetového dedičstva WHC-14/38.COM/8E – Schválenie retrospektívnych definícií jedinecnej svetovej hodnoty. PRLA Vlkolíneec – Id. č. 622rev Dátum zápisu 1993. Protokol platnosti zásad, 2016. Číslo: KPUZA-2016/630-10/64159 3 s.*

¹¹³ Pamiatkový úrad SR. *Správa o činnosti a hospodárení za rok 2019.* s. 22. Dostupné na internete: <http://www.culture.gov.sk/organizacie-ministerstva/verejne-odpocety/verejne-odpocety-2019-36b.html>

budovania povedomia a propagácie tak, aby zodpovedal potrebám lokality. Podľa záverov uvedených v druhej periodickej monitorovacej správe UNESCO si zlepšenie spravovania lokality vyžaduje zvýšenie súčasného rozpočtu¹¹⁴. Druhá periodická správa okrem iného poukázala na alarmujúci nedostatok povedomia obyvateľov o hodnotách a dôvodoch, prečo bola konkrétna lokalita zapísaná a v čom spočíva jej výnimočná svetová hodnota.¹¹⁵

III. D/2 Zhrnutie problémov, potrieb, ohrození v monitoringu stavu zachovania lokality

- Je potrebné zabezpečiť systematický a cielený monitoring plnenia úloh v oblasti údržby a obnovy a ďalších aktivít, ktoré zabezpečujú v PRLA Vlkolínece všetky zainteresované subjekty.
- Je tiež potrebné, aby Mesto Ružomberok malo zabezpečenú databázu o obnove a údržbe objektov jednotlivých vlastníkov nehnuteľností, ktorý by bol zabezpečovaný pod odbornou gesciou Krajského pamiatkového úradu Žilina.
- Na webovej stránke Mesta Ružomberok, v priestoroch mestskej časti Vlkolínece odporúčame zverejniť súbor indikátorov, ktorými sa v 2-ročných cykloch monitoruje lokalita UNESCO Vlkolínece, spolu so súborom navrhovaných opatrení. Projektový manažér lokality v spolupráci s Radou pre Vlkolínece a vytvorenou riadiacou radou by priebežne sledovali a zabezpečovali plnenie navrhovaných nápravných opatrení a zverejnili by tieto informácie na stránke mestskej časti Vlkolínece. (pozn. napr. lokalita UNESCO Lednicko-valtického areálu sleduje od roku 2017 osem stálych indikátorov monitoringu lokality, ktoré sa ďalej členia na čiastkové indikátory. Tieto čiastkové indikátory sú hodnotené škálou 1 – najlepšie až 8 – najhoršie, prípadne 0 - nehodnotené. Na základe čiastkových indikátorov je stanovené hodnotenie indikátora. Zo slovného hodnotenia čiastkových indikátorov vyplýva aktuálny stav zabezpečenia ochrany, obnovy a manažmentu lokality UNESCO).

¹¹⁴ *Periodic Report – Second Cycle, Section II – Vlkolínece. October 13, 2014 (8:54:11 PM CEST) World Heritage Centre*

¹¹⁵ DUDÁŠ, M., Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Vlkolínece v Zozname svetového dedičstva UNESCO a niekoľko negatívnych aspektov zápisu, Problematika mestských pamiatkových centier, Zborník prednášok, 2020, str. 26-35.

Sociálne a ekonomické súvislosti:

problémy, potreby, ohrozenia v súčasnom stave lokality Vlkolíneec a jej ochrannom pásme identifikované v roku 2018 v prieskumoch názorov verejnosti

Na získanie reálneho pohľadu na budúci vývoj a využívanie územia Vlkolíneca v kontexte priamych užívateľov územia bol v roku 2018 zabezpečený dotazníkový prieskum¹¹⁶. Výsledky prieskumu názorov verejnosti vo Vlkolínci sa realizovali v roku 2018 v rámci projektu INTERREG V-A-SK-CZ/20/16/02 č. NKP3040D001: Pamiatky svetového dedičstva UNESCO v živote obcí, miest a regiónov Zber dát prebiehal v mesiacoch marec až máj 2018.

Respondentmi bolo 30 žien (54 %) a 25 mužov (46 %), pričom priemerný vek respondentov bol 42,5 roka. V dotazníku bolo 9 otázok zameraných na súčasný stav a budúcnosť Vlkolíneca, pričom bola možnosť aj viacerých odpovedí. V závere boli informácie o pohlaví, veku a vzdelaní respondentov. Cieľovými skupinami respondentov boli obyvatelia Vlkolíneca a užívatelia tohto územia (chatári, lesníci, poľnohospodári). Získali sa cenné názory ľudí priamo žijúcich a vplývajúcich na Vlkolíneec a jeho bezprostredné okolie – krajinu. Celkovo bolo spracovaných 55 dotazníkov.

Respondenti jednoznačne vyjadrili hlavný prínos Vlkolíneca, zachovanie tradičnej architektúry v prírodnom prostredí pôvodnej kultúrnej horskej poľnohospodárskej krajiny. Vo všetkých odpovediach resp. možnostiach prevláda tento pohľad. Vidiecka architektúra s prírodou a okolím tvoria 63,5 % v 1. možnosti, 69,3 % druhej možnosti a 48,1 % v tretej možnosti. Zaujímavé je aj zaradenie medzi najhodnotnejšie možnosti aj odpovede ako Vlkolíneec ako celok, pokoj a ticho ale aj génus loci.

Z hľadiska chýbajúcich vecí je vidno, že odpovede pochádzajú od „domácich“. Vo všetkých možnostiach sa na prvých dvoch miestach umiestnili chýbanie obchodu a zlepšenie kvality komunikácií. V 1. možnosti tvorili 39,1 %, v 2. možnosti 28 % a v 3. možnosti 32,2 % odpovedí. Zároveň je vidno aj snaha o zlepšenie situácie pre návštevníkov – turistov, nakoľko ďalšie možnosti v odpovediach boli práve zlepšenie resp. vytvorenie služieb (hlavne stravovacích zariadení) a následne výstavba verejných toaliet.

V odpovediach na viaceré otázky bol rozdiel v názoroch medzi obyvateľmi Vlkolíneca a chatármi. Na otázku k využitiu *hospodárskych budov, ktoré si už neplnia svoju pôvodnú funkciu a často (napriek tomu, že je zapísaná ako pamiatka) je v zlom stave* 33,3 % respondentov bolo za premenu objektov na bývanie a 32,4 % za zachovanie objektov na hospodárske účely. Tieto odpovede korelovali zo zápornou rekciovou na premenu objektov k rekreácii (42,5 %) a k poskytovaniu služieb (40 %). Vo vlastných odpovediach zvýraznili respondenti väčšiu možnosť vlastníckych práv na súkromný majetok (8 odpovedí) a následný nedostatok priestorov pre hospodárske zvieratá (3 odpovede).

Ako pozitívum hodnotia vyšší počet kultúrnych podujatí, zlepšenie infraštruktúry pre turistov (spolu – 7 odpovedí – 41,1 %) a zároveň priame zlepšenie situácii v obci v rámci fungovania občianskeho združenia a požiarnej ochrany (spolu – 6 odpovedí – 35,2 %). Naopak jednoznačné zhoršenie situácie je v znížení kvality dopravnej infraštruktúry (14 odpovedí – 28 %), v znížení resp. nevyužívaní krajiny (7 odpovedí – 14 %) a následnom negatívnom vplyve neprispôsobivých turistov aj na súkromie obyvateľov a chatárov (spolu – 12 odpovedí – 24 %). Zaujímavé bolo poukázanie vo viacerých odpovediach na negatívne skúsenosti s lesnou zverou poškodzujúcou majetok v záhradách a nutnosť opatrení na ich ochranu (nakoľko sa jednalo hlavne o medvede, týkalo by sa to aj včelárstva).

Prieskum názorov verejnosti vo Vlkolínci sa v roku 2018 realizoval aj v rámci projektu Horizont 2020: Spoločenské inovácie v marginalizovaných vidieckych územiach (SIMRA). Zúčastnilo sa ho 13

¹¹⁶ Petrovič, F., Boltžiar, M. *Opatrenia na revitalizáciu tradičnej kultúrnej krajiny UNESCO lokality Vlkolíneec na báze sociologického prieskumu*, Disputationes Scieintificae Universitatis Catholicae in Ružomberok. Roč. XXI, č. 1 s. 66-77.

respondentov. Na otázku: „Ktoré z vašich potrieb boli resp. predpokladáte že budú uspokojené produktami alebo službami, ktoré prinesú pripravované revitalizačné plány, projekty alebo iniciatívy“ respondenti uviedli tieto odpovede:

- Lepšie vysporiadanie pozemkov a pomoc pri ich vysporiadaní
- Poradenstvo resp. osoba pri vybavovaní úradných vecí
- Oprava prístupovej cesty a úprava poľných ciest
- Revitalizácia a obnova sadov, záchrana lokálnych odrôd ovocných stromov, šírenie osvetvety v oblasti starostlivosti o ovocné stromy
- Obnova a ochrana historických krajinných štruktúr aspoň na časti územia ochranného pásma, obnova terasovitých políčk, odstránenie náletových drevín, zvýšenie biodiverzity
- Zlepšenie povedomia miestnych obyvateľov
- Zlepšenie kvality života miestnych obyvateľov
- Obnovenie výroby tradičných domácich produktov
- Ochrana úrody v záhradách pred lesnou zverou

Zaujímalo ich tiež,

- ako sa budú riešiť ich vlastnícke vzťahy,
- ako sa zabezpečí ochrana ich majetku a pozemkov pred poľovnou zverou.

Boli pomerne skeptickí k tomu, čo sa pripravuje. Uvádzali v odpovediach, že

- za obdobie, odkedy je lokalita Vlkolíneec zapísaná v Zozname svetového dedičstva UNESCO (t. j. obdobie posledných 25 rokov), pociťujú subjektívne, že sa venuje málo pozornosti ich potrebám na kvalitnejší život,
- ale pritom oni (miestni obyvatelia) musia dodržiavať prísne predpisy a obmedzenia zo strany pracovníkov pamiatkového úradu – či už pri opravách alebo údržbe ich chalúp alebo hospodárskych budov,
- je tiež výrazne narušené ich súkromie vysokým počtom návštevníkov – najmä v letnom období.

Prieskum tiež ukázal rozdielny pohľad na riešenie aktuálnych požiadaviek a pripravovaných plánov zo strany miestnych obyvateľov s trvalým bydliskom, rodákov z Ružomberka a ostatných chalupárov (napr. z Bratislavy alebo iných častí Slovenska, prípadne vlastníkov nehnuteľností, ktorí žijú v zahraničí).

Napriek vyššie uvedeným kritickým pohľadom zo strany miestnych obyvateľov a chalupárov, s ktorými boli realizované rozhovory, prieskum prispel z šíreniu informácií o pripravovaných revitalizačných plánoch a pozitívne hodnotíme, že viacerí respondenti v dotazníkoch uviedli záujem spolupracovať na pripravovaných úlohách a uviedli na seba kontakt (adresa, telefón, e-mail).

Súčasný právny rámec (medzinárodný, národný, regionálny a miestny) súvisiaci so zachovaním, ochranou a obnovou lokality UNESCO Vlkolínec a jej ochranného pásma

Nadnárodná úroveň:

Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva (1972)

Bol prijatý na generálnej konferencii UNESCO v Paríži v roku 1972 a nadobudol účinnosť tri mesiace po uložení dvadsiatej ratifikačnej listiny o prijatí alebo pristúpení u generálneho riaditeľa UNESCO, a to 17. decembra 1975. Na základe uznesenia vlády ČR zo 6. júna 1990 č. 165, uznesenia vlády SR zo 4. septembra 1990 č. 412 a uznesenia vlády ČSFR zo 16. augusta 1990 č. 555 o pristúpení bývalej ČSFR k Dohovoru. ČSFR uložila listiny o prijatí Dohovoru 15. novembra 1990, a tak sa 15. februára 1991 stala 115. členským štátom Dohovoru.¹¹⁷ Po rozdelení ČSFR (1. januára 1993) sa sukcesiou stala Česká republika 133. členským štátom Dohovoru a Slovensko 134. členským štátom Dohovoru.

Poslaním Dohovoru je identifikácia, ochrana, konzervácia, prezentácia a odovzdávanie kultúrneho a prírodného dedičstva jedinečnej (výnimočnej) svetovej hodnoty budúcim generáciám. *Jedinečná svetová hodnota* podľa Dohovoru znamená kultúrny a/alebo prírodný význam, ktorý presahuje národné hranice, a má spoločný význam pre súčasne a budúce generácie. Dohovor je jediný právny nástroj koncipovaný na ochranu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, založený na princípe jedinečnej svetovej hodnoty, ktorá je nenahraditeľná a musí byť chránená do budúcnosti. Výbor pre svetové dedičstvo ako výkonný orgán Dohovoru každý rok počas svojho výročného zasadnutia zapisuje nové lokality do Zoznamu svetového dedičstva.

Vlkolínec bol zapísaný do Zoznamu svetového dedičstva pod identifikačným číslom 622rev. na základe Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva¹¹⁸ v Kolumbii v Cartagene dňa 11. decembra 1993 na 17. zasadaní Výboru svetového dedičstva.

Vyhlásenie o jedinečnej svetovej hodnote Vlkolínca bolo prijaté v roku 2014 Rozhodnutím Výboru svetového dedičstva WHC-14/38.COM/8E v rámci schválenie retrospektívnych definícií jedinečnej svetovej hodnoty.

Vykonávacie smernice na implementáciu Dohovoru o svetovom dedičstve: majú za cieľ informovať zmluvné štáty Dohovoru o princípoch, ktorými sa riadi práca Výboru pre svetové dedičstvo. Považujú sa za pracovný nástroj a výbor ich priebežne upravuje a reviduje, v súlade s opatreniami, ktoré sú definované na účely Dohovoru. Aktuálne platné Vykonávacie smernice sú z júla 2019¹¹⁹.

Dohovor o krajine Rady Európy (2000)

Bol otvorený na podpis vo Florencii 20. 10. 2000 a po ratifikácii 10 krajinami vstúpil do platnosti dňa 01. marca 2004. Slovenská republika podpísala dohovor 30. máj 2005 a platnosť na Slovensku dohovor nadobudol 1. decembra 2005. **Dohovor** znamená celkové posilnenie významu krajiny, jej ochrany, manažmentu, plánovania a starostlivosti v celom rozhodovacom procese a v medzinárodnej spolupráci. Cieľom dohovoru je v záujme udržateľného rozvoja, na základe princípov medzinárodného práva a

¹¹⁷ Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí (Českej a Slovenskej federatívnej republiky) č. 159/1991 Zb. o dojednaní *Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva*.

¹¹⁸ Slovensko pristúpilo k Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva 15. februára 1991 (ešte v rámci bývalého Československa).

¹¹⁹ UNESCO. *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*, WHC 19/01. [online]. [2019]. [Citované 2020-09-07]. Dostupné na: <<http://whc.unesco.org/en/guidelines/>>

zvyklostí, najmä s prihliadnutím na zásady priateľských susedských vzťahov, podporiť vyvážený a harmonický vzťah medzi potrebami, hospodárskou činnosťou a životným prostredím. 1. 7. 2021 vstúpil do platnosti Protokol, ktorým sa dohovor mení a dopĺňa.

Medzinárodné charty a dokumenty odporúčacieho charakteru (výber):

- **Benátska charta o ochrane a obnove pamiatok a pamiatkových sídiel** (Benátky, 1964) schválil II. Medzinárodný kongres architektov a technikov historických pamiatok v máji 1964. Definuje pojem historickej pamiatky a ochrany a obnovy pamiatok. V charte sa uvádza, že ochrana pamiatok je vždy uľahčená, keď sa pamiatky dajú využiť na funkciu užitočnú pre spoločnosť, takéto využívanie je teda žiaduce, nemá však rušiť pôvodné usporiadanie alebo výzdobu budov. Iba v týchto medziach možno uvažovať a povoľovať úpravy vyžadované vývojom užívania a zvykov. Ochrana pamiatky zahŕňa aj jej blízke okolie v jej pôvodnom rozsahu. Všade tam, kde ešte existuje tradičné prostredie, má byť zachované. Pre každú lokalitu musia byť vypracované pracovné plány, ktoré je potrebné rozlišovať na dlhodobé (na 5 až 30 a viac rokov), strednodobé (na menej ako 5 rokov) a ročné pracovné plány. Tieto plány spoločne vytvárajú základ plánovania manažmentu, programovania a rozpočtovania. Ročné plány môžu pozostávať z niekoľkých súvisiacich projektov, ktoré možno postupne predkladať na odsúhlasenie.
- **Washingtonská charta – Ochrana historických miest** (Washington, 1987) sa týka veľkých alebo malých miest, historických centier alebo štvrtí a ich prírodného alebo zastavaného prostredia. Okrem svojej kvality historického dokumentu predstavujú hodnoty vlastné tradičným mestským kultúram. Mnohé z týchto lokalít dnes ohrozuje degradácia, deštrukcia alebo dokonca ich priamo ničí vplyv spôsobu urbanizácie zrodenej v priemyselnej ére, ktorý dnes zasahuje všeobecne všetky spoločnosti.
- **Dokument o autenticite** (Nara, 1994) je koncipovaný v duchu Benátskej charty z roku 1964. Opiera sa o túto Chartu a predstavuje jej koncepčné rozšírenie vo vzťahu ku kultúrnemu dedičstvu a záujmom súčasného sveta. Prihliada k závažnej úlohe priznávanej v súčasnej dobe kultúrnemu dedičstvu tak povediac vo všetkých spoločnostiach. Autenticita, tak ako bola určená a potvrdená Benátskou chartou, sa javí ako hlavný kvalitatívny faktor, pokiaľ ide o pochopenie autenticity hrá základnú úlohu vo všetkých vedeckých štúdiách o kultúrnom dedičstve pri plánovaní ochrany, obnovy a reštaurovania, ako aj pri procese zápisu používanom pre Dohovor o ochrane svetového dedičstva a pri iných kultúrnych zoznamoch.
- **Charta o kultúrnom turizme** (Mexiko, 1999) bola vypracovaná Medzinárodným vedeckým výborom pre kultúrny turizmus ICOMOS a obsahuje body pre využitie kultúrneho dedičstva turistických lokalít a tiež pre ochranu kultúry a jej nositeľov v turisticky atraktívnych regiónoch.
- **Ľudové stavebné dedičstvo** (Mexiko, 1999) dopĺňa Benátsku chartu a stanovuje princípy údržby a ochrany ľudového stavebného dedičstva. V časti Princípy ochrany sa uvádza, že ľudové stavebné dedičstvo je integrálnou súčasťou kultúrnej krajiny a táto väzba musí byť zohľadňovaná v rozvoji ochranných prístupov. Hodnotou ľudových stavieb nie je iba materiálna forma a usporiadanie objektov, štruktúr a priestorov, ale tiež spôsob ich využívania a pochopenia, ako aj tradície a nespochybniteľné väzby, ktoré sa k nim vzťahujú.
- **Krakovská charta** (Krakov, 2000) sa zaoberá uchovaním a reštaurovaním kultúrneho dedičstva a príslušnými princípmi. Komentuje aj dôležité otázky, akými sú procesy neustálych zmien, plány starostlivosti a plány obnovy. Zároveň poukazuje aj na špecifiká kultúrnych krajín a pripomína, že zachovanie kultúrneho dedičstva by malo byť neoddeliteľnou súčasťou plánovacích a riadiacich procesov komunit, pretože môže prispieť k udržateľnému, kvalitnému, ekonomickému a sociálnemu rozvoju takejto spoločnosti.

Dohovor o biologickej diverzite (1992) vstúpil do platnosti 29. decembra 1993. Jeho hlavnými cieľmi sú: ochrana biologickej rôznorodosti na všetkých úrovniach od genetickej, cez druhovú po

ekosystémovú; udržateľné využívanie jej zložiek a spravodlivé a rovnocenné spoločné využívanie prínosov vyplývajúcich z používania genetických zdrojov.

Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj OSN (2015) je doposiaľ najkomplexnejším súborom globálnych priorít pre dosiahnutie udržateľného rozvoja. Kľúčovými princípmi Agendy 2030 vytýčenými v dokumente schválenom Valným zhromaždením OSN v septembri 2015 „Transformujeme náš svet: Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj“ sú transformácia, integrácia a univerzálnosť. Agenda 2030 nadväzuje na Miléniovú deklaráciu OSN z r. 2000. Miléniové rozvojové ciele boli vôbec prvou spoločnou víziou a prvým široko akceptovaným rámcom pre globálny rozvoj a tvorbu rozvojovej politiky.

Rámcový dohovor o ochrane a trvalo udržateľnom rozvoji Karpát (prijatý v Kyjeve v roku 2003): zmluvné strany sa zaväzujú uplatňovať komplexnú stratégiu a spolupracovať v oblasti ochrany a trvalo udržateľného rozvoja Karpát s cieľom zlepšiť okrem iného kvalitu života, posilniť miestne hospodárstvo a komunity, ako aj ochranu prírodných hodnôt a kultúrneho dedičstva. Zmluvné strany sa zaväzujú uplatňovať princíp integrovanej starostlivosti o pôdny fond v zmysle definície v kapitole 10 Agendy 21 vytvorením a implementáciou príslušných nástrojov, akými sú integrované plány starostlivosti týkajúce sa oblastí definovaných týmto dohovorom. Zmluvné strany sa zaväzujú uplatňovať stratégiu zameranú na ochranu, trvalo udržateľné využívanie a obnovu biologickej a krajinskej rozmanitosti v celom karpatskom regióne. Zmluvné strany sa zaväzujú prijať príslušné opatrenia na zabezpečenie vysokej úrovne ochrany a trvalo udržateľného využívania prírodných a poloprárodných biotopov, ich kontinuity a spojitosti a rastlinných a živočíšnych druhov typických pre Karpaty, a najmä na ochranu ohrozených a endemických druhov, ako aj veľkých mäsožravcov.

Protokol o trvalo udržateľnom cestovnom ruchu k Rámcovému dohovoru o ochrane a trvalo udržateľnom rozvoji Karpát (prijatý v Bratislave v roku 2011): poukazujúc na ďalšie významné dohovory a dohody, najmä Dohovor o krajine Rady Európy (Florenca, 2000), Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva (Paríž, 1972), Dohovor o posudzovaní vplyvov na životné prostredie presahujúcich hranice štátov (Espoo, 1991) a Dohovor o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia (Aarhus, 1998); uznávajúc, že Karpaty predstavujú životné prostredie pre miestne komunity, a uznávajúc príspevok miestnych komunít k trvalo udržateľnému sociálnemu, kultúrnemu a hospodárskemu rozvoju a k zachovaniu tradičných vedomostí v Karpatoch bol prijatý Protokol o trvalo udržateľnom cestovnom ruchu. Cieľom Protokolu o trvalo udržateľnom cestovnom ruchu je podporovať a uľahčovať spoluprácu zmluvných strán pri rozvoji trvalo udržateľného cestovného ruchu v Karpatoch v prospech súčasnej generácie a budúcich generácií s cieľom maximalizovať prínosy cestovného ruchu k biodiverzite, ekosystémom a hospodárskemu a sociálnemu rozvoju, ako aj prínosy biodiverzity k cestovnému ruchu a hospodárskemu a sociálnemu rozvoju, pri súčasnom zmierňovaní nepriaznivých ekologických, environmentálnych a sociálno-ekonomických vplyvov cestovného ruchu.

Globálny etický kódex cestovného ruchu (prijatý 30. októbra 1999 rezolúciou Valného zhromaždenia Svetovej organizácie cestovného ruchu, WTO) je ucelený súbor základných princípov, ktorého cieľom je usmerniť všetkých aktérov zainteresovaných na rozvoji cestovného ruchu, napr. vlády, miestne komunity, podnikateľov a odborníkov v cestovnom ruchu, zahraničných a domácich návštevníkov, rozvíjať cestovný ruch udržateľným a zodpovedným spôsobom. GCET súvisí s celosvetovými globálnymi problémami akými sú: čestný obchod, bezpečnosť, sociálny pokrok a humanitárne problémy, ktoré ovplyvňujú rôznym spôsobom tak krajiny generujúce cestovný ruch, ako aj prijímacie krajiny. Globálny etický kódex cestovného ruchu nie je právne záväzným dokumentom a jeho uznávanie je dobrovoľné. Stanovuje referenčný rámec pre zodpovedný a udržateľný rozvoj svetového cestovného ruchu a má prispieť na jednej strane k minimalizovaniu negatívnych dopadov cestovného ruchu na životné prostredie a kultúrne dedičstvo a na strane druhej maximalizovať prínosy pre miestnych obyvateľov turistických destinácií. Kódex má byť živým dokumentom. Snahou WTO je, aby boli s ním oboznámené čo najširšie skupiny subjektov zainteresovaných na rozvoji cestovného ruchu a aby zároveň participovali na jeho uplatňovaní.

Národná úroveň:

Ochrana kultúrnych pamiatok a kultúrneho dedičstva (výber)

Deklarácia Národnej rady SR č. 91/2001 Z. z. o ochrane kultúrneho dedičstva

Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu (ďalej pamiatkový zákon) v znení neskorších predpisov

Vyhláška Ministerstva kultúry SR č. 253/2010 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov

Nariadenie vlády SR č. 188/2011 Z. z. o pamiatkových rezerváciách Vlkolínec, Špania Dolina a Osturňa

Ďalšie súvisiace právne predpisy (výber)

Zákon č. 369/1991 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov

Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov

Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov

Zákon č. 525/2003 Z. z. o štátnej správe starostlivosti o životné prostredie v znení neskorších predpisov

Zákon č. 364/2004 Z. z. o vodách v znení neskorších predpisov

Zákon č. 326/2005 Z. z. o lesoch v znení neskorších predpisov

Zákon č. 220/2004 Z. z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy v znení neskorších predpisov

Zákon č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu v znení neskorších predpisov

Zákon č. 314/2002 Z. z. o ochrane pred požiarimi v znení neskorších predpisov

Zákon č. 315/2002 Z. z. o Hasičskom a záchrannom zbore v znení neskorších predpisov

Regionálna a miestna úroveň – ochrana kultúrnych pamiatok

Uznesenie Rady ONV Liptovský Mikuláš č. 113/1974 z 19. 7. 1974, ktorým bolo vyhlásených 74 kultúrnych pamiatok vo Vlkolínci.

Vyhlásenie Vlkolíncea za PRLA Uznesením vlády SSR zo dňa 26. januára 1977 č. 21/1977. V registri pamiatkových rezervácií je evidovaná pod č. 13.

Zásady ochrany PRLA Vlkolínec

Pre územie PRLA Vlkolínec platia **Zásady ochrany PRLA Vlkolínec – aktualizácia**, ktoré v roku 1990 vypracoval Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti v Bratislave v zmysle predchádzajúcich právnych predpisov (Zákon SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti), sú prístupné na webovej stránke Pamiatkového úradu SR Bratislava. Zásady stanovujú regeneráciu PRLA Vlkolínec a jej ochranného pásma, ako aj ich stavebného fondu. Všetky stavebné, technické, architektonické alebo iné úpravy chránených objektov na chránenom území sa môžu vykonávať len s cieľom trvalého zachovania ich hmotnej podstaty a autentického výrazu. Zásady sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom pre spracovanie územnoplánovacej dokumentácie. Ich súčasťou je **Protokol**, ktorý vydal Krajský pamiatkový úrad Žilina dňa 1. 08. 2016 pod číslom KPUZA-2016/630-10/64159/RKPÚ, a ktorý potvrdzuje platnosť aktualizovaných zásad z roku 1990.

Vyhlásenie ochranného pásma PRLA podľa zápisu v Ústrednom zoznam pamiatkového fondu SR. Rozhodnutie Pamiatkového úradu Slovenskej republiky č. PU-07/1520-11/7509 zo dňa 30. októbra 2007

Kompetencie samosprávy vyplývajúce zo zákona č. 369/1991 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov a zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov

Základný rámec kompetencii samosprávy na úseku ochrany hodnôt dedičstva ustanovuje zákon č. 369/1991 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov a zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej Pamiatkový zákon). Tieto sú definované ako originálne samosprávne kompetencie obce na tomto úseku, čo znamená, že v ich rámci a na ich spresnenie majú obce právomoc vydávať všeobecne záväzne nariadenia.

Podľa zákona č. 369/1991 Zb. o obecnom zriadení,

- § 4 ods. 4: *Ak zákon pri úprave pôsobnosti obce neustanovuje, že ide o výkon prenesenej pôsobnosti štátnej správy, platí, že ide o výkon samosprávnej pôsobnosti obce.*
- § 6 ods. 1 *Obec môže vo veciach územnej samosprávy vydávať nariadenia; nariadenie nesmie byť v rozpore s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, zákonmi a medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada Slovenskej republiky a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom.*

Zákon č. 369/1991 Zb. o obecnom zriadení dáva obci kompetenciu zabezpečiť údržbu a vykonávať správu kultúrnych pamiatok, pamiatkových území a pamätihodnosti obce, a ďalej zabezpečovať ochranu kultúrnych pamiatok v rozsahu podľa osobitných predpisov (osobitným predpisom je najmä Pamiatkový zákon) a dbať o zachovanie prírodných hodnôt. Obec podľa zákona č. 369/1991 Zb. o obecnom zriadení § 4 ods. 3):

- písm. f) *zabezpečuje výstavbu a údržbu a vykonáva správu miestnych komunikácií, verejných priestranstiev, obecného cintorína, kultúrnych, športových a ďalších obecných zariadení, kultúrnych pamiatok, pamiatkových území a pamätihodností obce,*
- písm. o) *zabezpečuje ochranu kultúrnych pamiatok v rozsahu podľa osobitných predpisov a dbá o zachovanie prírodných hodnôt.*

Podľa § 14 Pamiatkového zákona obec utvára všetky podmienky potrebné na zachovanie, obnovu a využívanie pamiatkového fondu na svojom území:

(1) *Obec utvára všetky podmienky potrebné na zachovanie, ochranu, obnovu a využívanie pamiatkového fondu na území obce (§ 2 ods. 1 zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení).*

(2) **Obec**

a) *dba, aby vlastníci kultúrnych pamiatok konali v súlade s týmto zákonom,*

b) *koordinuje budovanie technickej infraštruktúry sídel s pamiatkovým územím,*

c) *spolupôsobí pri zabezpečovaní úprav uličného interiéru a uličného parteru, drobnej architektúry, historickej zelene, verejného osvetlenia a reklamných zariadení tak, aby boli v súlade so zámermi na zachovanie a uplatnenie hodnôt pamiatkového územia,*

d) *podporuje iniciatívy občanov a občianskych združení pri ochrane pamiatkového fondu,*

e) *na základe výpisov z ústredného zoznamu vedie evidenciu pamiatkového fondu na území obce.*

(3) *Obec môže utvárať zdroje na príspevky vlastníkom na záchranu a obnovu kultúrnych pamiatok nachádzajúcich sa na území obce (§ 2 ods. 1 zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení).*

(4) *Obec môže rozhodnúť o utvorení a odbornom vedení evidencie pamätihodností obce. Do evidencie pamätihodností obce možno zaradiť okrem hnutelných vecí a nehnuteľných vecí aj kombinované diela prírody a človeka, historické udalosti, názvy ulíc, zemepisné a katastrálne názvy, ktoré sa viažu k histórii a osobnostiam obce. Zoznam evidovaných pamätihodností obce predloží obec na odborné a dokumentačné účely krajskému pamiatkovému úradu; ak ide o nehnuteľné veci, predloží zoznam aj stavebnému úradu.*

Ustanovenie v § 14 je veľmi všeobecne a necháva na každej obci, aké podmienky bude regulovať a ako. Pretože sa jedná o samosprávnu právomoc obce, je možné a žiaduce upresniť to na konkrétne miestne podmienky všeobecne záväzným nariadením. Pamiatkový zákon dáva obci ďalšie, konkrétnejšie úlohy:

Obec spolupôsobí pri zabezpečovaní úprav uličného interiéru a uličného parteru, drobnej architektúry, historickej zelene a verejného osvetlenia a reklamných zariadení tak, aby boli v súlade so zámermi na zachovanie a uplatnenie hodnôt pamiatkového územia. Tieto sú však obmedzene tým, že sa môžu realizovať iba vo vzťahu s pamiatkovým územím, s cieľom jeho zachovania a uplatnenia. Nejde o striktné územne ohraničenie týchto právomoci na územie pamiatkovej rezervácie, ale pri ich aplikácii je potrebné, aby tu bol zrejmy cieľ uplatniť hodnoty pamiatkovej rezervácie.

Pamätihodnosti obce

V zmysle § 14 ods. 4 Pamiatkového zákona obec môže vytvoriť zoznam pamätihodnosti. Pamätihodnosti sa v zákone bližšie nedefinujú, z kontextu vyplýva, že ide o pamiatky lokálneho významu. Zároveň je zaber tohto pojmu širší. Významným pre lokalitu UNESCO je fakt, že medzi pamätihodnosti je možné zaradiť aj "kombinované diela človeka a prírody", čiže môžu pokrývať aj rôzne technické pamiatky. Ďalšou dôležitou skutočnosťou je to, že pamätihodnosti určuje sama obec, nie je pri tom viazaná na kompetencie pamiatkového úradu. Obec rozhoduje o zriadení zoznamu pamätihodnosti a o tom, ktoré jednotlivosti budú do neho zaradené, ako aj o podmienkach ich ochrany všeobecne záväzným nariadením. Obec takisto môže zo svojich zdrojov podporiť zachovanie a obnovu pamätihodnosti.

Územnoplánovacia dokumentácia

MsZ v Ružomberku VZN Mesta Ružomberok č. 328/2012 zo dňa 27. 9. 2012 schválilo **Územný plán Mesta Ružomberok**¹²⁰.

Od roku 2012 boli vypracované Zmeny a doplnky č. 1 schválené uzn. MsZ č. 513/2013 dňa 26. 06. 2013, Zmeny a doplnky č. 2 schválené uzn. MsZ č. 281/2018 31. 10. 2018, Zmeny a doplnky č. 3 schválené uzn. MsZ č. 229/2016 dňa 21. 09. 2016, Zmeny a doplnky č.4 schválené uzn. MsZ č. 92/2019 MsZ dňa 25. 04. 2019 a Zmeny a doplnky č. 5 schválené VZN č. 2/2020 dňa 5. 2. 2020.

Územný plán zóny Ružomberok, PRAVA Vlkolínec bol schválený podľa ustanovenia § 26, ods. 3) Stavebného zákona uznesením MsZ v Ružomberku č. 181/2020 spolu so **VZN Mesta Ružomberok č. 6/2020** o záväznej časti územného plánu zóny Ružomberok, PRAVA Vlkolínec podľa ustanovenia § 27, ods. 3) stavebného zákona zo dňa 30. 9. 2020. Nariadenie č. 6/2020 nadobudlo účinnosť dňa 21. 10. 2020

Štatút Mesta Ružomberok a mestskej časti Ružomberok – Vlkolínec

Štatút mesta Ružomberok: Mestské zastupiteľstvo v Ružomberku podľa § 24 ods. 1. pís. c) zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších zmien a doplnkov schválilo **Štatút Mesta Ružomberok** dňa 30. 01. 2019 uznesením č. 7/2019. V čl. 10 Výbory v mestských častiach v ods. 1, 2 a 3 uvádza:

1. Mesto zriaďuje výbory v mestských častiach Biely Potok, Černová, Hrboltová, **Vlkolínec** a Rybárpole (ďalej „výbory“). Členmi výborov sú všetci poslanci mestského zastupiteľstva zvolení v mestskej časti. Na čele výboru je predseda, ktorým je člen výboru zvolený výborom.
2. Výbor v mestskej časti si môže z radov občanov s trvalým pobytom v meste vytvoriť poradný orgán – občiansku radu. Členovia občianskej rady sú volení výborom.
3. Výbory reprezentujú obyvateľov mestskej časti a podieľajú sa na samospráve mesta. Nemajú právnu subjektivitu.

Štatút mestskej časti Ružomberok - Vlkolínec

Pre zabezpečenie účinnej ochrany lokality a zlepšenie verejného povedomia o jej hodnotách schválilo Mesto Ružomberok pre Vlkolínec špecifický štatút. Prvý Štatút mestskej časti Ružomberok – Vlkolínec

¹²⁰ Mesto Ružomberok: *Územný plán Mesta Ružomberok*, hlavný riešiteľ: M. Pivarčí. 2012. Účinnosť nadobudol prijatím Všeobecne záväzného nariadenia č. 3/2012, ktorým sa vyhlasuje záväzná časť Územného plánu Mesta Ružomberok.

prijalo Mesto Ružomberok už v roku 1997 (schválený MsZ Ružomberok uzn. Č. 361/97 dňa 17. 9. 1997). Tento štatút bol aktualizovaný v roku 2008.¹²¹ Ďalší Štatút mestskej časti Ružomberok – Vlkolíneec z roku 2012, ktorý nadobudol účinnosť od 1. júna 2012. Aktuálne platný Štatút mestskej časti Ružomberok – Vlkolíneec bol schválený uznesením MsZ z 30. 9. 2020 č. 172/2020.

Ďalšie všeobecné záväzné nariadenia Mesta Ružomberok (výber)

VZN Mesta Ružomberok č. 4/2021, ktorým sa mení a dopĺňa Všeobecne záväzné nariadenie č. 9/2016 o nakladaní s komunálnymi odpadmi a drobnými stavebnými odpadmi na území Mesta Ružomberok

VZN Mesta Ružomberok č.10/2016 Prevádzkový poriadok pohrebísk na území Mesta Ružomberok

Ďalšie predpisy štátnej správy pre regionálnu úroveň pre oblasť starostlivosti o životné prostredie vzťahujúce sa na lokalitu Vlkolíneec a jej okolie

Ochrana prírody a krajiny

Nariadenie vlády č. 140/2002 Z. z., ktorým sa vyhlasuje Národný park Veľká Fatra

Vyhláška Krajského úradu životného prostredia v Žiline č. 8/2005 z 22. júna 2005 o Návštevnom poriadku NP Veľká Fatra a jeho ochranného pásma (*právny dokument, ktorým sa upravujú povinnosti návštevníkov Národného parku Veľká Fatra, posledná aktualizácia 1. februára 2011*).

Vyhláška MŽP SR č. 194/2010 Z. z., ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáčie územie Veľká Fatra

Ochrana vodných zdrojov

Zákon č. 305/2018 Z. z. o chránených oblastiach prirodzenej akumulácie vôd a o zmene a doplnení niektorých zákonov (chránenou vodohospodárskou oblasťou je aj územie Veľkej Fatry)

¹²¹ Mesto Ružomberok: Štatút mestskej časti Ružomberok – Vlkolíneec z roku 2008.

Strategické a odborné dokumenty na zabezpečenie zachovania, ochrany a obnovy lokality svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneec a jej ochranného pásma

Národná úroveň – dokumenty podporujúce ochranu a udržateľné využívanie všetkých slovenských lokalít svetového dedičstva UNESCO

Ochrana pamiatkového fondu

Stratégia ochrany pamiatkového fondu na roky 2017 – 2022 (vypracovaná Ministerstvom kultúry SR, marec, 2017). Stratégie má ambíciu konkrétnymi opatreniami realizovanými subjektmi verejnej správy (štátnej správy a samosprávy) odstraňovať disproporciu medzi záväzkami Slovenskej republiky v ochrane a obnove pamiatkového fondu a medzi vyčleňovaním reálnych zdrojov na jeho udržanie a záchranu tak, aby v strednodobom časovom výhľade nedochádzalo k zhoršovaniu stavebnotechnického stavu pamiatkového fondu a jeho úbytku a tým k zhoršovaniu konkurencieschopnosti Slovenskej republiky a k narastaniu „spoločenského dlhu“ v tejto oblasti. Cieľom Stratégie je vytvoriť také podmienky a nástroje na ochranu pamiatkového fondu, ktoré budú zárukou zachovania jeho autenticity a integrity v podmienkach, prispievajú k zlepšeniu stavebnotechnického stavu pamiatkového fondu a zabezpečia, aby bol trvale súčasťou vedomia občanov, vhodne využívaný, inštitucionálne chránený, dostupný a prezentovaný nielen súčasnej, ale aj budúcim generáciám, a to aj v medzinárodnom kontexte.

Akčný plán na roky 2021 – 2022 ku Stratégii ochrany pamiatkového fondu na roky 2017 – 2022. (vypracovaný Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky, marec, 2021). Akčný plán uvádza začlenenie navrhovaných úloh do obsahového rámca priorit a opatrení všetkých strategických oblastí tak, ako boli navrhnuté v Stratégii ochrany pamiatkového fondu na roky 2017 – 2022. Následne uvádza implementačný a finančný plán, ktorý definuje termíny, merateľné ukazovatele a zodpovednosti za realizáciu úloh. Realizácia mnohých úloh si vyžaduje úzku súčinnosť a spoluprácu iných rezortov aj predstaviteľov samosprávy.

Udržateľný cestovný ruch

Stratégia rozvoja cestovného ruchu do roku 2020 (schválená uznesením vlády SR č. 379/2013 z 10. júla 2013): cieľom je zvyšovanie konkurencieschopnosti cestovného ruchu pri lepšom využívaní jeho potenciálu so zámerom vyrovnávať regionálne disparity a vytvárať nové pracovné príležitosti.

Stratégia rozvoja udržateľného cestovného ruchu do roku 2030 (je v štádiu spracovania) je nosným strategickým materiálom, ktorý určuje smerovanie odvetvia na nasledujúcich desať rokoch. Jeho podstatou je vytvorenie súboru úloh pre ústredný orgán štátnej správy zodpovedný za rozvoj odvetvia cestovného ruchu, ktorých naplnenie v spolupráci so zainteresovanými subjektmi povedie k zvyšovaniu úrovne odvetvia a jeho prínosu pre národné hospodárstvo. Zameranie strategického dokumentu bolo stanovené tak, aby podporovalo naplnenie úloh vyplývajúcich z Programového vyhlásenia vlády SR, Agendy 2030 a s prihliadnutím na potrebu budovania jednotnej prezentácie krajiny i na primerané využívanie prírodných a kultúrnych zdrojov. Hlavným cieľom Stratégie rozvoja udržateľného cestovného ruchu do roku 2030 je „Znižovanie sezónnych disparít vytváraním komplexnej ponuky cestovného ruchu udržateľným využívaním potenciálu krajiny pri zvyšovaní ekonomického rastu regiónov a zlepšením rozpoznateľnosti Slovenska ako atraktívnej a autentickej dovolenkovej destinácie“.

Starostlivosť o životné prostredie a udržateľný rozvoj

Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky SR do roku 2030 (Envirostratégia 2030, 2019) obsahuje stanovený postup, ako čeliť najväčším environmentálnym výzvam a riešiť najväčšie problémy životného prostredia. Základnou víziou Envirostratégie 2030 je dosiahnuť lepšiu kvalitu životného prostredia a udržateľné obehové hospodárstvo, založené na dôslednej ochrane zložiek životného prostredia a využívajúce čo najmenej neobnoviteľných prírodných zdrojov a nebezpečných látok, ktoré budú viesť k zlepšeniu zdravia obyvateľstva. Ochrana životného prostredia a udržateľná spotreba budú súčasťou všeobecného povedomia občanov aj tvorcov politik.

Stratégia adaptácie SR na zmenu klímy – aktualizácia (2018) – jej hlavným cieľom aktualizovanej adaptačnej stratégie je zvýšenie odolnosti a zlepšenie pripravenosti Slovenskej republiky čeliť nepriaznivým dôsledkom zmeny klímy a ustanovenie inštitucionálneho rámca a koordinačného mechanizmu na zabezpečenie účinnej implementácie adaptačných opatrení na všetkých úrovniach a vo všetkých oblastiach.

Akčný plán pre implementáciu stratégie adaptácie SR na zmenu klímy (2021) má za cieľ prostredníctvom implementácie prierezových a špecifických adaptačných opatrení a úloh zvýšiť pripravenosť Slovenska na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy. Zároveň bude podporený inštitucionálny rámec a koordinačný mechanizmus na zabezpečenie účinnej implementácie adaptačných opatrení na všetkých úrovniach a vo všetkých oblastiach, ako aj pre zvýšenie celkovej informovanosti o tejto problematike.

Koncepcia ochrany prírody a krajiny do roku 2030 (2019) – aktualizovaná koncepcia ochrany prírody a krajiny do roku 2030 reaguje na vývoj od obdobia spracovania predchádzajúcej koncepcie a na viaceré výzvy, ktorými sa predchádzajúca koncepcia nezaoberala, ako sú napr. zmena klímy, hodnotenie ekosystémových služieb a platby za ekosystémové služby, zabezpečenie konektivity krajiny a zelenej a modrej infraštruktúry, starostlivosť o charakteristické črty a hodnoty krajiny, participácia vlastníkov, užívateľov a správcov pozemkov na zabezpečovaní starostlivosti o prírodu a krajinu a i. Koncepcia sa zameriava na národné potreby, zároveň však zohľadňuje medzinárodné a celoeurópske priority, podporuje najnovšie celosvetové snahy a prístupy v oblasti ochrany prírody, inovatívne postupy a možnosti financovania. Tým prispieva aj k medzinárodným snahám o zlepšenie stavu prírodných oblastí a ohrozených druhov a biotopov, ako aj k implementácii Agendy 2030 (cieľov udržateľného rozvoja) a medzinárodných záväzkov vyplývajúcich z Dohovoru o biologickej diverzite. Operatívny cieľ 3.1. Uplatňovať integrovaný koncept ochrany krajiny obsahuje celý rad opatrení zameraných na ochranu a udržateľný manažment krajiny vrátane jej historických štruktúr.

Regionálna a miestna úroveň

Územnoplánovacie dokumentácia Žilinského samosprávneho kraja:

Žilinský samosprávny kraj (ďalej aj ako „ŽSK“) má v súčasnosti platný Územný plán veľkého územného celku Žilinský kraj (ďalej aj ako „ÚPN VÚC ŽK“), ktorý bol schválený uznesením vlády SR č. 359 zo dňa 26. 5. 1998 a jeho záväzná časť bola vyhlásená Nariadením vlády SR č. 223/1998 Zb. ÚPN VÚC ŽK bol viackrát aktualizovaný prostredníctvom zmien a doplnkov (ďalej aj ako „ZaD“) v rokoch 2005, 2006 (ZaD č. 2), 2009 (ZaD č. 3), 2010 (ZaD č. 4), 2011 (ZaD č. 4a) a 2018 (ZaD č. 5) a to už ŽSK, na ktorého prešla kompetencia vo veci obstarávania a schvaľovania územného plánu regiónu.

Záväzná časť územného plánu VÚC Žilinského kraja – úplné znenie. Návrhový rok 2015 uvedený v záväznej časti platného Územného plánu veľkého územného celku Žilinského kraja sa nahrádza návrhovým rokom 2025 v celom rozsahu záväznej časti. Výhľadový rok sa posúva po roku 2025.

Pripravuje sa nový územný plán ŽSK (zatiaľ sú zverejnené Prieskumy a rozboru a zadanie). Potreba spracovania novej územnoplánovacej dokumentácie regiónu vyplynula predovšetkým z nutnosti reagovať na nové zámery na využitie územia v dobe, ktorá sa výrazne odlišuje od situácie z obdobia spracovania doteraz platného územného plánu a taktiež na zmenené územno-technické,

socioekonomické a hlavne prírodno-krajinárske podmienky, v súvislosti s environmentálnymi zmenami a klimatickými zmenami.

Ďalšie strategické dokumenty Žilinského samosprávneho kraja

- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja na roky 2014 – 2020, s možným výhľadom do r. 2025
- Stratégia rozvoja cestovného ruchu ŽSK 2007 – 2013
- Budovanie cyklotrás na území ŽSK (Cyklostratégia ŽSK) Etapa: 2014
- Strategický plán rozvoja dopravnej infraštruktúry SR do roku 2020 a do roku 2030

Územnoplánovacia dokumentácia mesta Ružomberok: Územný plán Mesta Ružomberok (2012)

Územný plán Mesta Ružomberok bol schválený uznesením MsZ v Ružomberku č. 328/2012 zo dňa 27. 9. 2012¹²². Pre lokalitu Vlkolínec sa v záväznej časti Územného plánu Mesta Ružomberok resp. v jeho resp. v zmenách a doplnkoch sa uvádza:

- rešpektovať a chrániť PRLA Vlkolínec vyhlásenú uznesením Vlády Slovenskej socialistickej republiky č. 21, dňa 26. 01. 1977 a Ochranné pásmo PRLA Vlkolínec vyhlásené rozhodnutím Pamiatkového úradu SR Bratislava č. PÚ-07/1520-11/7509/And zo dňa 30. 10. 2007,
- rešpektovať predmet ochrany a podmienky pre starostlivosť, riadenie územného rozvoja, zachovanie a využitie kultúrnych hodnôt PRLA Vlkolínec,
- obstaraním nového Územného plánu zóny Ružomberok – Vlkolínec riešiť revitalizáciu a obnovu územia PRLA Vlkolínec a jej ochranného pásma.

Vzhľadom na zvýšené riziko požiarov na území PRLA Vlkolínec sa navrhuje riešiť nedostatok požiarnej vody jej akumuláciou vhodným technickým riešením¹²³. V Územnom pláne sa ďalej kriticky konštatuje, že zásady ochrany PRLA Vlkolínec obsahujúce požiadavky na primerane funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, prvkov interiéru a uličného parteru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk, prípadne ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkového územia spracované nie sú¹²⁴.

V Zmenách a doplnkoch č. 1, č. 2 a č. 5 nebolo dotknuté riešené územie ani záujmové územie PRLA Vlkolínec novými návrhmi v takto vymedzenom území. V Zmenách a doplnkoch č. 3 bolo dotknuté záujmové územie m. č. Vlkolínec navrhovanou plochou ozn. č. 25 – parkovisko pre návštevníkov na ploche v rámci Trlenskej doliny vo väzbe na pôvodne navrhované plochy R1 (plochy rekreácie – ubytovacie a stravovacie zariadenia, penzióny, hotely). Riešením bolo navrhnuté záchytné parkovisko pre návštevníkov PRLA Vlkolínec vo vzdialenosti cca 700 m po prístupovej komunikácii do vlastnej PRLA Vlkolínec. V Zmenách a doplnkoch č. 4 po začatí obstarávania boli navrhované aj zmeny a doplnky, ktoré by mohli mať vplyv na m. č. Mesta Ružomberok – Vlkolínec v jeho záujmovom území. Išlo o nasledovné zámery: Kabínková lanovka Biely Potok Luhy – Vlkolínec, ktorá nebola v procese prerokovania Zmien a doplnkov č. 4 akceptovaná, a Vyznačenie náučného chodníka Uhliskom, ktoré bolo v procese prerokovania Zmien a doplnkov č. 4 akceptované.¹²⁵

Územný plán Mesta Ružomberok bol schválený uznesením MsZ v Ružomberku pod číslom 328/2012 zo dňa 27. 09. 2012. Od roku 2012 boli vypracované Zmeny a doplnky č. 1 schválené uzn. MsZ č. 513/2013 dňa 26. 06. 2013, Zmeny a doplnky č. 2 schválené uzn. MsZ č. 281/2018 31. 10. 2018, Zmeny a doplnky č. 3 schválené uzn. MsZ č. 229/2016 dňa 21. 09. 2016, Zmeny a doplnky č.4 schválené uzn. MsZ č. 92/2019 MsZ dňa 25. 04. 2019 a Zmeny a doplnky č. 5 schválené VZN č. 2/2020 dňa 5. 2. 2020.

¹²² Mesto Ružomberok: *Územný plán Mesta Ružomberok*, hlavný riešiteľ: M. Pivarčí. 2012. Účinnosť nadobudol prijatím Všeobecne záväzného nariadenia č. 3/2012, ktorým sa vyhlasuje záväzná časť Územného plánu mesta Ružomberok.

¹²³ Mesto Ružomberok, *Územný plán Mesta Ružomberok*, 2012 s. 84

¹²⁴ *tamtiež* s. 93

¹²⁵ Mesto Ružomberok. *Územný plán zóny Ružomberok, PRLA, Vlkolínec*. 2020. s. 8-9.

Územný plán Mesta Ružomberok schválený v roku 2012 a jeho zmeny a doplnky č. 3 a č. 4, ktorými bolo dotknuté územie PRLA Vlkolíneec, sú vypracované v súlade so Zásadami pamiatkovej starostlivosti (1990)¹²⁶ a príslušnými právnymi predpismi.

Územnoplánovacia dokumentácia zóny Ružomberok, PRLA Vlkolíneec

Urbanistická štúdia PRLA Vlkolíneec (Slovenský útvar územného rozvoja a architektúry, Banská Bystrica, 1992)

Prvý Územný plán zóny Ružomberok – Vlkolíneec. PRLA (1996)

V roku 1996 bol vypracovaný Územný plán zóny Ružomberok – Vlkolíneec. PRLA – svetové kultúrne dedičstvo¹²⁷ a Kniha regulatívov pre Územný plán PRLA Vlkolíneec.¹²⁸ Sústredil najmä na riešenie problematiky ktorá súvisela so strácaním pôvodnej funkcie a nástupom náhradnej funkcie rekreačného využívania sídla. V Knihe regulatívov bol sformulovaný súbor limitov vyplývajúcich z platnej (v tom čase) legislatívy a súbor regulatívov platných pre celé územie PRLA a jeho ochranné pásmo¹²⁹. V ÚPN zóny Ružomberok – Vlkolíneec bolo pre ochranné pásmo odporúčané udržiavanie (konzervovanie) vývojového štádia využitia územia (časovo vzťahnuté k obdobiu pred rokom 1945) a navrhnuté boli priestorovo-kompozičné regulatívy na zachovanie historickej krajinskej siluety a panorámy v krajinnom obraze.¹³⁰ Dokumentácia bola schválená Mestským zastupiteľstvom v Ružomberku uznesením č.288/1997 dňa 26.02.1997.

Doplnok k územnému plánu zóny PRLA Vlkolíneec z roku 1996. Sprievodná správa + grafické prílohy (marec, 2000)

Práce na novom územnom pláne zóny Ružomberok, PRLA Vlkolíneec začali v roku 2017. Zadanie pre nový Územný plán zóny Ružomberok PRLA Vlkolíneec bolo vypracované na základe Prieskumov a rozborov, spracovaných v 03/2018. Hlavným cieľom riešenia bol návrh zastavovacích podmienok a regulatívov pre umiestnenie stavieb, reguláciu výstavby, vrátane prípadných prestavieb, dostavieb a novostavieb objektov a využívania verejných priestranstiev a ostatných pozemkov riešeného územia PRLA Vlkolíneec v jej vymedzenej hranici, zodpovedajúcich polohe a významu miesta, s dôrazom na obnovu v PRLA, stanovením spôsobu nakladania s územím PRLA Vlkolíneec jeho stavebným fondom a technickým vybavením s ohľadom na zachovanie charakteru historických častí a pôvodnej architektúry a optimálne prepojenie na okolité územie a technickými a dopravnými väzbami na Mesto Ružomberok

¹²⁶ LIPTAYOVÁ Z., UŠAKOVÁ M., HAJZOKOVÁ D. 1990. PRLA Vlkolíneec – Zásady pamiatkovej starostlivosti - aktualizácia. Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti v Bratislave, 57 s. a fotodokumentácia. Archív PU SR – T 2235/1-3. (dostupné na stránke <https://www.pamiatky.sk/sk/page/zasady-ochrany-pr-vlkolinec>) [Citované 2017-02-03] a LIPTAYOVÁ, Z. et al.: Zásady pamiatkovej starostlivosti pre Pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry Vlkolíneec – aktualizácia. Bratislava: Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti, 1990.

¹²⁷ BERKOVÁ, A. a kol. 1996. *Územný plán zóny Ružomberok – Vlkolíneec. Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry – svetové kultúrne dedičstvo. Návrh ÚPN. Sprievodná správa.* Slovenská agentúra životného prostredia, oblasťná pobočka Banská Bystrica, 91 s. Dostupné na: <http://www.ruzomberok.sk/sk/samosprava/riadiace-akty/strategicke-dokumenty/uzemny-plan-mesta/uzemny-plan-zony-vlkolinec-pamiatkova-rezervacia-ludovej-architektury-1996> [2018-03-04]

¹²⁸ BERKOVÁ A. a kol. 1996. *Kniha regulatívov pre Územný plán Pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry Vlkolíneec.* Slovenská agentúra životného prostredia, oblasťná pobočka Banská Bystrica. Júl 1996. 27 s. (dostupné na <http://www.ruzomberok.sk/sk/samosprava/riadiace-akty/strategicke-dokumenty/uzemny-plan-mesta/uzemny-plan-zony-vlkolinec-pamiatkova-rezervacia-ludovej-architektury-1996>) [Citované 2018-06-12]

¹²⁹ BERKOVÁ, A. a kol.: *Kniha regulatívov pre Územný plán Pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry Vlkolíneec.* Slovenská agentúra životného prostredia, oblasťná pobočka Banská Bystrica. júl 1996. 27 s.

¹³⁰ tamtiež s. 7

so zodpovedajúcim hodnotným hmotovo-priestorovým, funkčným a kompozičným riešením, determinovaným požiadavkami udržateľného rozvoja PRLA Vlkolínece, ako živého sídla.¹³¹

Nový Územný plán zóny Ružomberok, PRLA Vlkolínece (2020). Bol schválený podľa ustanovenia § 26, ods. 3) Stavebného zákona uznesením MsZ v Ružomberku č. 181/2020 spolu so Všeobecne záväzným nariadením č. 6/2020 o záväznej časti územného plánu zóny Ružomberok, PRLA Vlkolínece podľa ustanovenia § 27, ods. 3) stavebného zákona zo dňa 30. 9. 2020. Nariadenie č. 6/2020 nadobudlo účinnosť dňa 21. 10. 2020.

Nový Územný plán zóny Ružomberok, PRLA Vlkolínece (2020) rieši územie s rozlohou 7 ha:

- 1) PRLA, ktorej hranice boli vymedzené Nariadením vlády SR č. 188/2011 Z. z.¹³²;
- 2) plochy intravilánu a extravilánu osady Vlkolínece, bezprostredne súvisiace s územím PRLA, na ktorých sa v súčasnosti nachádzajú, alebo sa v minulosti nachádzali stavby obytných domov a hospodárskych objektov¹³³, alebo ich zaradenie do riešeného územia je potrebné z hľadiska kompaktnosti vymedzenia a komplexnosti riešenia uvedenej zóny.

Riešeným územím ÚPN-Z PRLA Vlkolínece (2020) nie je napriek niektorým požiadavkám uplatneným v etape prípravných prác podľa § 19b stavebného zákona územie ochranného pásma PRLA, s výnimkou plôch uvedených vyššie v bode 2 jeho vymedzenia. Ako sa uvádza v novom ÚPN-Z PRLA Vlkolínece (2020) v území ochranného pásma sa neuvažuje so žiadnou novou výstavbou je obstaranie územného plánu zóny a takéto územie je preto potrebné riešiť krajinárskou, nie však územnoplánovacou dokumentáciou (napr. krajinnou štúdiou).¹³⁴

Hlavným cieľom riešenia ÚPN Z PRLA Vlkolínece je návrh zastavovacích podmienok a regulatívov pre umiestnenie stavieb, reguláciu výstavby vrátane prípadných prestavieb, dostavieb a novostavieb objektov a využívania verejných priestranstiev a ostatných pozemkov riešeného územia PRLA Vlkolínece v jej vymedzenej hranici, zodpovedajúcich polohe a významu miesta s dôrazom na obnovu v PRLA, stanovením spôsobu nakladania s územím PRLA Vlkolínece jeho stavebným fondom a technickým vybavením s ohľadom na zachovanie charakteru historických častí a pôvodnej architektúry a optimálne prepojenie na okolité územie a technickými a dopravnými väzbami na mesto Ružomberok so zodpovedajúcim hodnotným hmotovo – priestorovým, funkčným a kompozičným riešením determinovaným požiadavkami udržateľného rozvoja PRLA Vlkolínece, ako živého sídla (str. 5).

ÚPN-Z PRLA Vlkolínece (2020) je vypracovaný v súlade so Zásadami pamiatkovej starostlivosti, ktoré boli vypracované v roku 1990.¹³⁵ Za zásadné požiadavky ochrany svetového kultúrneho dedičstva – PRLA Vlkolínece a jej bezprostredného okolia vymedzeného ochranným pásmom je potrebné považovať:¹³⁶

- a) zachovanie autenticity a integrity so zodpovedajúcou ochranou územia a jeho ochranného pásma adekvátnym riadiacim systémom,

¹³¹ Mesto Ružomberok. *Územný plán zóny Ružomberok, Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry, Vlkolínece*. 2020. Dostupné na internete: <https://www.ruzomberok.sk/uzemny-plan-zony-ruzomberok-prla-vlkolinec/11/1/sm/147176/html> [cit. 2020-11-16]

¹³² Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 188/2011 Z. z. o pamiatkových rezerváciách Vlkolínece, Špania Dolina a Osturňa.

¹³³ Po Registri obnovennej evidencie pozemkov (ROEP).

¹³⁴ Mesto Ružomberok. *Územný plán zóny Ružomberok, Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Vlkolínece*. 2020. s. 13.

¹³⁵ PRLA Vlkolínece, *Zásady pamiatkovej starostlivosti – aktualizácia*. Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti v Bratislave, 1990.

¹³⁶ Všeobecne záväzné nariadenie MsZ Ružomberok č. 6/2020 o záväznej časti územného plánu zóny Ružomberok, PRLA Vlkolínece. čl. 1, s. 2. Dostupné na internete: https://www.ruzomberok.sk/o-zavaznej-casti-uzemneho-planu-zony-mesta-ruzomberok-prla-vlkolinec-2020-6-vzn/mid/403200/html#m_403200 [cit. 2020-11-16]

- b) trvalú udržateľnosť so zabezpečením primeraného, udržateľného využitia bez negatívnych vplyvov na jedinečnú svetovú hodnotu lokality, jej integritu a autenticitu,
- c) ochranu in situ so zabezpečením ochrany pôvodných originálnych pamiatkových hodnôt pri umožnení rozvoja lokality.

V ÚPN-Z PRLA Vlkolínec (2020) sú v rámci záväznej časti formou regulatív riešené požiadavky na doplnenie služieb (parkovanie, ďalšie WC, občerstvenie, posedenie, informačne stredisko).

Manažmentový plán PRLA Vlkolínec, vypracovaný v roku 2009,¹³⁷ predstavuje strategický plánovací nástroj pre ďalší rozvoj a ochranu tejto lokality. Tento plán by mal zároveň spĺňať podmienky jej ochrany, udržateľného rozvoja spolu so základným splnením predstáv obyvateľov osady o svojom spokojnom živote na Vlkolínci. Globálny cieľ plánu tvorí strategická vízia v kľúčových rozvojových oblastiach, ktoré je potrebné dosiahnuť z hľadiska zachovania prírodných kvalít. Prioritnými aktivitami sú: zachovanie historickej krajinej štruktúry a obnovenie väzby medzi krajinným prostredím a socio-ekonomickými aktivitami. Rozvojová vízia obsahuje sedem strategických cieľov. V súvislosti s celkovým manažmentom územia je najdôležitejší Strategický cieľ 1: Zabezpečenie zhody medzi všetkými zainteresovanými stranami pre ďalší rozvoj lokality prostredníctvom citlivého udržateľného turizmu s cieľom ochrany pamiatky, pri čom je napr. požadované zabezpečenie aktualizácie Územného plánu zóny Ružomberok – Vlkolínec, ktorý by zohľadňoval súčasne potreby obyvateľov a turistov. Zároveň existuje požiadavka na zlepšenie komunikácie a korektnej spolupráce medzi všetkými subjektmi participujúcimi na tvorbe a udržiavaní hodnôt Vlkolínce vytvorením „Rady pre Vlkolínec“¹³⁸. V hľadiska špecifického manažmentu ochranného pásma je významný Strategický cieľ 3: Zachovanie krajinného obrazu a historickej krajinej štruktúry. Manažmentový plán sa venuje aj téme revitalizácie pôvodnej hodnotnej krajinej štruktúry, pričom sa odvoláva na historickú mapu Vlkolínce z roku 1860¹³⁹. Nerieši však problematiku charakteristických diaľkových pohľadov, ktorých lokalizácia bola vyjadrená na samostatnej mape Rozhodnutia Pamiatkového úradu SR č. PÚ-07/1520-11/7509/And. (2007).

Podrobné vyhodnotenie plnenia strategických cieľov a aktivít platného Manažmentového plánu PRLA Vlkolínec (2009) za obdobie 2009 až 2020 bolo vypracované na základe objednávky číslo 20200191 (Objednávateľ: Mesto Ružomberok)

Dokumenty socioekonomického rozvoja a cestovného ruchu a sociálnych služieb pre Mesto Ružomberok

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja na roky 2015 – 2022 je základný komplexný strednodobý programový a rozvojový dokument, ktorý má voči ostatným plánovacím dokumentom spracovaným na miestnej úrovni zastrešujúcu funkciu. Potreba nového strategického dokumentu súvisela s tromi určujúcimi faktormi:

- potrebou zdefinovať víziu a k nej prislúchajúcu stratégiu rozvoja mesta, ktorá má prispieť k rozvoju lokálnej ekonomiky a čeliť hrozbám úpadku mesta z dôvodu demografickej a ekonomickej krízy,
- potrebou získať efektívny manažérsky nástroj pre riadenie mesta s nadväznosťou na procesy územného plánovania a programového rozpočtovania na najbližšie roky,

¹³⁷ HUDEKOVÁ, Z., BAŠÁRY, J., BELČÁKOVÁ, I., HUDEK, V., HUBA, M., JAŇÁK, P., KAPINA, G.: *Manažmentový plán PRLA Vlkolínec*, 2009. 76 s.

¹³⁸ Rada pre Vlkolínec bola vytvorená v r. 2013 v súlade so Štatútom MČ Ružomberok – Vlkolínec

¹³⁹ HUDEKOVÁ, Z. a kol. 2009, *tamtiež* s. 77

- podmienkou vlastníctva aktuálneho strategického dokumentu pre čerpanie možných finančných zdrojov v programovom období 2014 – 2022 v zmysle novelizovaného zákona č. 539/2008 Z.z. o podpore regionálneho rozvoja.

Rozvoj udržateľného cestovného ruchu

Stratégia cestovného ruchu – Ružomberok¹⁴⁰ bola spracovaná v rámci projektu, ktorý bol spolufinancovaný z Operačného programu cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Česká republika, Opatrenie 1.5 Rozvoj cezhraničného turizmu. Výstupom projektu bol dokument zameraný na rozvoj cestovného ruchu v Meste Ružomberok. Viaceré úlohy v strategickej časti dokumentu súvisia priamo s revitalizáciou ochranného pásma a obnovou tradičného hospodárenia v lokalite Vlkolínec. Ako príklady je možné uviesť úlohy:

- spracovať krajinársku štúdiu,
- spracovať štúdiu zameranú na vhodnosť pôvodných a nepôvodných druhov vegetácie
- obnoviť tradičné ovocinárstvo,
- uskutočniť výsadbu bylinkových záhrad,
- obnoviť tradičný chov oviec, identifikovať pasienky na spásanie, v spolupráci s Poľnohospodárskym družstvom Ludrová navrhnúť starostlivosť o pasienky,
- zahájiť úpravu okolia zastavaného územia a opravu senníkov,
- dobudovať sieť naučných chodníkov.

Problematike rozvoja udržateľného turizmu a zlepšenia kvality služieb v Meste Ružomberok sa podrobne venoval dokument *Stratégie cestovného ruchu – Ružomberok (2010)*¹⁴¹, ktorý bol vypracovaný v rámci projektu spolufinancovaného z Operačného programu cezhraničnej spolupráce SK-CZ, Opatrenie 1.5 Rozvoj cezhraničného turizmu. Viaceré úlohy v strategickej časti dokumentu, a to v časti Strategická priorita 7: Posilniť starostlivosť o UNESCO pamiatku Vlkolínec a jeho okolie. V Stratégii z roku 2010 bolo navrhnutých 14 strategických opatrení, ku ktorým boli priradené aktivity, východiskový indikátor, cieľový indikátor a aj konkrétna zodpovednosť za plnenie aktivít.

Sociálne služby

Mesto Ružomberok pripravilo v poradí už 3. **Komunitný plán sociálnych a súvisiacich služieb mesta na obdobie rokov 2018 – 2022**¹⁴², ktorý je výsledkom vzájomnej spolupráce vedúcich pracovných skupín a manažérskeho tímu komunitného plánovania. Spracovanie Komunitného plánu sociálnych služieb vyplýva z § 83 zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnych službách“). Proces komunitného plánovania je zameraný na to, aby sociálne služby boli koncipované tak, že zodpovedajú existujúcim potrebám Mesta Ružomberok. V praktickom vyjadrení ide o proces zmapovania a analýzy existujúcich sociálnych služieb, ako aj zistenia a zadefinovania potrieb (priorít) občanov v oblasti sociálnych služieb, ktoré nie sú naplnené. Komunitný plán sociálnych a súvisiacich služieb Mesta Ružomberok na obdobie rokov 2018 – 2022 nadväzuje na Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Mesta Ružomberok na roky 2015 – 2022, schváleného uzn. MsZ č.125/2015 zo dňa 8.7.2015 kde v štruktúre stratégie, časť B: Sociálny rozvoj a kvalita života, bod 8.:

¹⁴⁰ Mesto Ružomberok: *Stratégia cestovného ruchu Mesta Ružomberok*. 2010. 125 s.

¹⁴¹ Mesto Ružomberok: *Stratégia cestovného ruchu Mesta Ružomberok*. 2010. 125 s.

¹⁴² Komunitný plán sociálnych a súvisiacich služieb Mesta Ružomberok na obdobie rokov 2018 – 2022 (schválený MsZ Ružomberok dňa 27. 6. 2018

Sociálna starostlivosť, v ciele 9. sa uvádza: Zlepšiť starostlivosť o sociálne znevýhodnené osoby a komunity.

Starostlivosť o ochranu prírody a krajinu a o lesné porasty (regionálna úroveň)

V roku 2015 vypracovali Štátna ochrana prírody SR, Banská Bystrica, Správa NP Veľká Fatra **Program starostlivosti o Národný park Veľká Fatra, 2015 – 2025**. Program obsahuje základné údaje o NP Veľká Fatra, súčasný stav predmetu ochrany, socioekonomické pomery, dejiny osídľovania, členenie územia na ekologicko-funkčné priestory a zóny, ciele a opatrenia, ktorého súčasťou sú aj navrhované opatrenia a regulatívy pre jednotlivé ekologicko-funkčné priestory) a spôsob vyhodnocovania programu starostlivosti. Základom pre podrobnejšie určenie režimu starostlivosti sú manažmentové modely (rámcové opatrenia starostlivosti) uvedené v publikácii Priaznivý stav biotopov a v programe rozvoja vidieka SR na roky 2007 – 2013 /agroenvironmentálne schémy). Vyhodnocovanie Programu a účinnosti vykonaných opatrení budú vykonávať pracovníci Správy NP Veľká Fatra, ktoré budú následne prerokované s dotknutými subjektami v rámci územia.

Krajinná štúdia – Vlkolínec (miestna úroveň). V roku 2019 bola v rámci projektu INTERREG V-A SK-CZ/2016/2 vypracovaná Krajinná štúdia – Vlkolínec. Krajinná štúdia – Vlkolínec obsahuje v kapitole 10 podrobne spracovaný návrh opatrení pre udržateľný rozvoj Vlkolínce a jeho okolia. Obsahuje návrh manažmentu Vlkolínce, návrhy opatrení pre rozvoj cestovného ruchu s dôrazom na udržateľnosť charakteristického vzhľadu krajiny, návrhy na obnovu tradičného hospodárenia vo Vlkolínci a na podporu zachovávanía tradícií a zvýšenie disseminácie poznatkov, návrhy na zvýšenie kvality služieb a návrhy manažmentu ovocných záhrad. V kapitole 10 sú zaradené aj návrhy opatrení na uplatnenie sociálnych a komunitnoprospesných podnikov pre naplnenie verejného a komunitného záujmu podporujúceho tradičné obhospodarovanie poľíček a ďalšie činnosti, akými sú udržateľný turizmus a obnova tradičných remesiel v ochrannom pásme PRLA Vlkolínec.¹⁴³ Krajinná štúdia obsahuje návrhy opatrení na obnovu tradičného hospodárenia vo Vlkolínci, ktoré vychádzajú z potreby zachovania typickej štruktúrovanej krajinej mozaiky, ktorú v minulosti v okolí Vlkolínce tvorili maloblokové polia, ovocné záhrady, lúky a pasienky. Opatrenia sú rozčlenené do tematických okruhov, a to: (a) opatrenia na podporu extenzívneho poľnohospodárstva; (b) opatrenia na podporu tradičných výrobných odvetví; a napokon (c) opatrenia na podporu zachovania tradícií. Každé opatrenie je charakterizované prostredníctvom plánu konkrétnych aktivít. Okrem toho krajinná štúdia obsahuje aj špecifické opatrenia na ochranu lokality Vlkolínec (napr. protierózne opatrenia, vodozádržné opatrenia a i.).

Program starostlivosti o lesy (2018 (regionálna úroveň)). Mestské lesy s. r. o. Ružomberok spravujú lesný majetok Mesta Ružomberok na ploche cca 6954 ha už od roku 1993, keď boli lesy prinavrátené mestu od štátu. Na tejto ploche zabezpečujú v súlade s Programom starostlivosti o les (vypracovanom v roku 2018) komplexnú starostlivosť o les, pestované aj ťažobné práce, ošetrovanie, výchovu a ochranu lesných kultúr. Zároveň sa snažia vytvárať podmienky na čo najlepšie využitie mimoprodukčných funkcií lesa. Zabezpečujú taktiež údržbu a rozvoj lesnej cestnej siete, protipožiarnu starostlivosť, chov a starostlivosť o lesnú zver v zmysle príslušných zákonov.

Protipožiarna ochrana

V roku 2012 bol vypracovaný Protipožiarny evakuačný plán Vlkolínce (12/2012) a v roku 2017 bol vypracovaný dokument Riešenie požiarnej bezpečnosti stavby PRLA Vlkolínec (CEPOS s.r.o, 12/2017).

¹⁴³ PAUDITŠOVÁ, E., KOZOVÁ, M. a kol. *Krajinná štúdia – Vlkolínec*. Výstup z projektu INTERREG V-A-SK-CZ/2016/02 č. NKP3040D001: Pamiatky svetového dedičstva UNESCO v živote obcí, miest a regiónov. 2019. 100 s. ISBN 978-80-561-0668-6

Použité zdroje

- BABÁL, M. a kol.. *Vlkolínec klenot svetového dedičstva*, Knižné centrum, Žilina, 2000, 112 s.
- BABÁL, M. *Drevená dedina Vlkolínec*, Vyd.: Mesto Ružomberok, 2002, 312 s.
- BABÁLOVÁ, M. *Ekologické zhodnotenie spoločenstiev denných motýľov horských lúk Vlkolínca*. Rigorózna práca. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013, 145 s.
- BERKOVÁ, A. a kol. *Územný plán zóny Ružomberok – Vlkolínec. Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry – svetové kultúrne dedičstvo. Návrh ÚPN. Sprievodná správa*. SAŽP, oblasťná pobočka Banská Bystrica, 1996, s. Dostupné na: <http://www.ruzomberok.sk/sk/samosprava/riadiace-akty/strategicke-dokumenty/uzemny-plan-mesta/uzemny-plan-zony-vlkolinec-pamiatkova-rezervacia-ludovej-architektury-1996> [2018-03-04]
- BERKOVÁ A. a kol. *Kniha regulatívov pre Územný plán Pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry Vlkolínec*. Slovenská agentúra životného prostredia, oblasťná pobočka Banská Bystrica. Júl 1996. 27 s. (dostupné na stránke <http://www.ruzomberok.sk/sk/samosprava/riadiace-akty/strategicke-dokumenty/uzemny-plan-mesta/uzemny-plan-zony-vlkolinec-pamiatkova-rezervacia-ludovej-architektury-1996>) [Citované 2018-06-12]
- DEMČÁKOVÁ, G. Vyhodnotenie Uzn. č. 169/2017 časť III. (MsZ 27. 9. 2017) a predloženie nového modelu zefektívnenia správy Vlkolínca (prerokované na MsZ Ružomberok dňa 26. júna 2019).
- DOBROVODSKÁ, M. a kol. *Krajinnoekologický výskum historickej poľnohospodárskej krajiny v obciach Liptovská Teplička, Osturňa a Malá Franková*, Bratislava: VEDA, 2014, 147 s.
- Dobrovoľný hasičský zbor Vlkolínec*. Dostupné na internete: <http://dhzvlkolinec.6f.sk/> [cit. 2020-10-15]
- DUDÁŠ, M. *Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Vlkolínec v Zozname svetového dedičstva UNESCO*. In: Kozová, M. (ed.): *Zborník z konferencie: 25. výročie zápisu lokality Vlkolínec do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO*, 24. – 25. októbra 2018, Katolícka univerzita v Ružomberku, 2018. s. 32-50.
- ĎURDÍKOVÁ, J. *Návrh rekonštrukcie biotopu regiónu Liptov v múzeu slovenskej dediny*. In *Zborník Slovenského národného múzea v Martine*, Vyd. SNM v Bratislave, Etnografia, 53, ročník CVI, 2012, s. 66-88.
- DŽAVAN, V., KENDERA, V., LICHNER, M. *Slovensko v klenotnici UNESCO*, RAX s. r. o., Bratislava, 2005, 117 s.
- DZURIAK, K., ĎURIŠKA, Z., SVRČEK, P., ŠAVRNOCH, J. *Biely Potok – Vlkolínec*, Vyd. Ján Šindléry – TESFO, Ružomberok, 2014, 327 s.
- HAMMEROVÁ, M. *Možnosti obnovy tradičného hospodárenia vo Vlkolínci* [Bakalárska práca]. Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra krajinnej ekológie, 2017.
- HAMMEROVÁ, M. *Využitie potenciálu extenzívneho ovocinárstva vo Vlkolínci, lokalite UNESCO* [Magisterská práca] Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra krajinnej ekológie., 2019.
- Hasičské zbrojnice v Hrboltovej, Černovej a vo Vlkolínci zrenovovali*. *Obecné noviny*. 24. 04. 2019 Dostupné na internete: <https://www.obecne-noviny.sk/clanky/hasicske-zbrojnice-v-hrboltovej-cernovej-a-vo-vlkolinci-zrenovovali> [cit. 2020-10-15]
- HOCHÉL. B. (zostavovateľ). *Obnova a údržba senníkov vo Vlkolínci v roku 2010 a 2011*. Vydalo Mesto Ružomberok, Tlač: PrintArt Ružomberok, december 2011; Hochel, B. (zostavovateľ). *Obnova a údržba senníkov vo Vlkolínci v roku 2012*. Vydalo Mesto Ružomberok, Tlač: PrintArt Ružomberok, december 2012.

HOCHÉL, B. (2018): *Obnova senníkov v lokalite UNESCO Vlkolínece*. In: Kozová, M. (ed.): Zb. z konferencie: 25. výročie zápisu lokality Vlkolínece do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, 24.-25. októbra 2018, Katolícka univerzita v Ružomberku. s. 77-83.

HUBA, M. *Koncepcia činnosti v oblasti ľudovej architektúry a jej zázemia*. SZOPK – ZO Bratislava IV, Podbeskydí, 1-2/1977, s. 48-58.

HUDEKOVÁ, Z., BAŠÁRY, J., BELČÁKOVÁ, I., HUDEK, V., HUBA, M., JAŇAK, P., KAPINA, G.: *Manažmentový plán Pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry Vlkolínece*, 2009. 76 s.

Komunitný plán sociálnych a súvisiacich služieb Mesta Ružomberok na obdobie rokov 2018 – 2022. Schválený MsZ Ružomberok dňa 27. 6. 2018

KORBOVÁ, V. *Hodnotenie náučných chodníkov v katastri Mesta Ružomberok s využitím vo vyučovaní geografie na ZŠ*. [Magisterská práca]. Katolícka univerzita v Ružomberku. Pedagogická fakulta. Katedra geografie. 2018.

KOZOVÁ, M., PAUDITŠOVÁ, E., BAŠÁRY, J. *Aktuálny stav spravovania územia lokality UNESCO Vlkolínece a pripravované opatrenia revitalizačných plánov pre ochranné pásmo*. In: Kozová, M. (ed.): Zb. z konferencie: 25. výročie zápisu lokality Vlkolínece do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, 24. – 25. októbra 2018, Katolícka univerzita v Ružomberku. 2018, s. 88-100.

KRAJNÁKOVÁ, I. *Návrh manažmentových opatrení pre Vlkolínece, lokalitu UNESCO* [Magisterská práca] Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra krajinnej ekológie, 2019.

Krajský pamiatkový úrad Žilina: *Vyhlásenie o jedinečnej svetovej hodnote lokality Vlkolínece prijaté Rozhodnutím Výboru svetového dedičstva WHC-14/38.COM/8E – Schválenie retrospektívnych definícií jedinečnej svetovej hodnoty*. PRLA Vlkolínece – Id. č. 622rev Dátum zápisu 1993. Protokol platnosti zásad, 2016. Číslo: KPUZA-2016/630-10/64159 3 s.

KRUŽLIAKOVÁ, M. *Lokalita svetového dedičstva UNESCO Vlkolínece vo vyučovaní geografie na ZŠ*. [Magisterská práca]. Katolícka univerzita v Ružomberku. Pedagogická fakulta. Katedra geografie. 2018.

LAPIN, M., M., FAŠKO, P., MELO, M., ŠTASTNÝ, P., TOMLAIN, J. *Klimatické oblasti*. Mapa č. 27 v kap. 4. Prvotná krajinná štruktúra. In: Atlas krajiny SR. Bratislava: MŽP SR, Banská Bystrica: SAŽP, 2002, s. 95.

LIPTAYOVÁ, Z., UŠAKOVÁ, M., HAJZOKOVÁ, D. *PRLA Vlkolínece – Zásady pamiatkovej starostlivosti – aktualizácia*. Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti v Bratislave, Archív PU SR – T 2235/1-3, 1990, 57 s. + fotodokumentácia. Dostupné na: <https://www.pamiatky.sk/sk/page/zasady-ochrany-pr-vlkolinec>

LNĚNIČKA, L., KOLEJKA, J., KOZOVÁ, M. a kol. *Tradice a kulturní hodnoty území v péči UNESCO* Možnosti účelové obnovy tradičního hospodaření. Nakladatelství Masarykovy univerzity. 2019.

MAZÚR, E., LUKNIŠ, M. *Geomorfologické členenie SSR a ČSSR. Časť Slovensko*. 1986. Bratislava (Slovenská kartografia), 1 : 500 000.

Mesto Ružomberok: *Stratégia cestovného ruchu Mesta Ružomberok*. 2010. 125 s.

Mesto Ružomberok: *Štatút mestskej časti Ružomberok – Vlkolínece z roku 2008, 2012 a 2020*.

Mesto Ružomberok: *Stratégia cestovného ruchu Mesta Ružomberok*. 2010.

Mesto Ružomberok: *Územný plán Mesta Ružomberok*, 2012 s. 84

Mesto Ružomberok: *Štatút Mesta Ružomberok* (schválený MsZ Ružomberok dňa 30. 01. 2019 uzn. č. 7/2019).

Mesto Ružomberok. *Územný plán zóny Ružomberok, Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry, Vlkolínece*. 2020. Dostupné na internete: <https://www.ruzomberok.sk/uzemny-plan-zony-ruzomberok-prla-vlkolinec/ll/1/sm/147176.html> [cit. 2020-11-16]

Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 188/2011 Z. z. o pamiatkových rezerváciách Vlkolínec, Špania Dolina a Osturňa.

Nariadenie vlády SR č. 140/2002 Z. z., ktorým sa vyhlasuje Národný park Veľká Fatra.

Pamiatkový úrad SR. *Rozhodnutie Pamiatkového úradu SR, ktorým sa vyhlasuje ochranné pásmo pamiatkovej rezervácie Vlkolínec*. Číslo: PÚ-07/1520-11/7509/And. 2007.

Pamiatkový úrad SR. *Správa o činnosti a hospodárení za rok 2019*. s. 22. Dostupné na internete: <http://www.culture.gov.sk/organizacie-ministerstva/verejne-odpocty/verejne-odpocty-2019-36b.html> [cit. 2020-11-16]

PAUDITŠOVÁ, E., HAMMEROVÁ, M., KRAJŇÁKOVÁ, I. *Obnova pestovania ovocných stromov ako formy tradičného hospodárenia v ochrannom pásme lokality UNESCO Vlkolínec*. In Kozová, M. (ed.): *Zborník z konferencie: 25. výročie zápisu lokality Vlkolínec do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO*, 24. – 25. októbra 2018, Katolícka univerzita v Ružomberku, 2018, s. 101-110.

PAUDITŠOVÁ, E., HAMMEROVÁ, M., KRAJŇÁKOVÁ, I. *Obnova pestovania ovocných stromov ako formy tradičného hospodárenia v ochrannom pásme lokality UNESCO Vlkolínec*. In Kozová, M. (ed.): *Zborník z konferencie: 25. výročie zápisu lokality Vlkolínec do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO*, 24.-25. októbra 2018, Katolícka univerzita v Ružomberku, 2018, s. 101-110.

PAUDITŠOVÁ, E., KOZOVÁ, M. (eds.) a kol. *Krajinná štúdia*, Ružomberok: VERBUM – vyd. Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2019, 101 s. + prílohy.

PAUDITŠOVÁ, E., KOZOVÁ, M. a kol. *Poľovníctvo*. In *Krajinná štúdia – Vlkolínec*, Ružomberok: VERBUM – vyd. Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2019, s. 55-58.

PAUDITŠOVÁ, E., KOZOVÁ, M. (eds.) *Reálna vegetácia a biotopy*. In *Krajinná štúdia – Vlkolínec*, Ružomberok: VERBUM – vyd. Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2019, s. 23-29.

PAUDITŠOVÁ, E., KOZOVÁ, M. a kol. *Krajinná štúdia – Vlkolínec*. Výstup z projektu INTERREG V-A-SK-CZ/20/16/02 č. NKP3040D001: *Pamiatky svetového dedičstva UNESCO v živote obcí, miest a regiónov*. 2019. 100 s.

Periodic Report – Second Cycle, Section II – Vlkolínec. October 13, 2014 (8:54:11 PM CEST) World Heritage Centre

PETROVIČ, F., BOLTŽIAR, M. *Opatrenia na revitalizáciu tradičnej kultúrnej krajiny UNESCO lokality Vlkolínec na báze sociologického prieskumu*, *Disputationes Scientifcae Universitatis Catholicae in Ružomberok*. Roč. XXI, č. 1 s. 66-77.

PINČÍKOVÁ, L. *K aktuálnym výzvam a úlohám v oblasti zachovania lokalít svetového kultúrneho dedičstva a jeho manažmentu*. In: Kozová, M. (ed.): *Zb. z konferencie: 25. výročie zápisu lokality Vlkolínec do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO*, 24.-25. októbra 2018, Katolícka univerzita v Ružomberku. s. 20.

POLÁK, M., BUJNOVSKÝ, A., KOHÚT, M., FILO, I., PRISTAŠ, J., HAVRILA, M., VOZÁR, J. MELLO, J., RAKÚS, M., BUČEK, S., LEXA, J. *Geologická mapa Veľkej Fatry*, Geologická služba SR, 1997. Bratislava, 1 : 50 000.

PRLA Vlkolínec, *Zásady pamiatkovej starostlivosti – aktualizácia*. Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti v Bratislave, 1990.

Protokol platnosti zásad. Zásady ochrany pamiatkového územia PRLA Vlkolínec. 2016. KPÚ Žilina, č. KPUZA-2016/630-10/64159/RKPU.

Rada Európy. Európsky dohovor o krajine. Florencia, 2000, od 1.7.2021 zmena názvu, k dohovoru môžu pristúpiť aj neeurópske štáty.

REŽNÁ, N., LIPTAYOVÁ, Z., DVOŘÁKOVÁ, V., HRAŠKOVÁ, E., ŠICHTOVÁ, M., ŠTIPÁK, P., ŠABÍKOVÁ, M., PINČÍKOVÁ, E., ANDRÁŠI, P. 2007. *Vlkolínek. Návrh na vyhlásenie ochranného pásma pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry*. Pamiatkový úrad SR, júl 2007.

SAŽP. Regionálny územný systém ekologickej stability okresu Ružomberok, 189 s. + prílohy; 2013.

SHEPPARD, WIJESURIYA, *Strengthening the effectiveness of the World Heritage reactive monitoring process*. s. 18.

SHMÚ. Údaje o vybraných ukazovateľoch ovzdušia z meracej stanice Ružomberok za obdobie rokov 2009 – 2015. SHMÚ, Bratislava, 2016.

ŠROBÁR, K. *Vlkolínek*. Vydala Matica slovenská. Vytlačila tlačiareň neografia a.s. Martin. 2009. 87 s. ISBN 978-80-7090-925-6

SVRČEK, P., SVRČEK, P., ML., BIŠŤAN, M., DVORSKÝ, P. *Vlkolínek, krátka história, architektúra a život*. Vydalo Mesto Ružomberok v spolupráci s Ing. Branislavom Močánym – SOVA. 2008, 24 s.

SVRČEK, P. a kol.: *Biely Potok - Vlkolínek*. Ružomberok, 2014. ISBN 978-80-89253-62-3

UNESCO. *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*, WHC 19/01. [online]. [2019]. [Citované 2020-09-07]. Dostupné na: <<http://whc.unesco.org/en/guidelines/>>

Územný plán regiónu Žilinského samosprávneho kraja – Prieskumy a rozbor (2020).

VOHNOUT, J. *Vlkolínek. 25 rokov v UNESCO*. Klub UNESCO Slovakia. Bulk Slovakia, s.r.o. 2018. 128 s.

Všeobecne záväzné nariadenie MsZ Ružomberok č. 6/2020 o záväznej časti územného plánu zóny Ružomberok, PRLA Vlkolínek. čl. 1, s. 2. Dostupné na internete: https://www.ruzomberok.sk/o-zavaznej-casti-uzemneho-planu-zony-mesta-ruzomberok-prla-vlkolinec-2020-6-vzn/mid/403200/html#m_403200 [cit. 2020-11-16]

Vyhľadka MŽP SR č. 194/2010 Z. z., ktorou sa vyhlasuje CHVÚ Veľká Fatra.

Zborník z konferencie: 25. výročie zápisu lokality Vlkolínek do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, 24.-25. októbra 2018, Kozová, M., editorka, 2018, Katolícka univerzita v Ružomberku.

Zoznam maloplošných chránených území k 31. 12. 2020 (www.sopsr.sk)

ZUSKINOVÁ, I. *Skanzeny, Kultúrne krásy Slovenska*, vyd. DAJAMA, 2008, 109 s.

Internetové zdroje

www.vlkolinec.sk

<https://polovnictvo.sk/o-nas/historia-polovnictva>

<https://www.vlkolinec.sk/informacie/doprava/>

Ďalšie použité zdroje

Manažmentové plány zo slovenských lokalít kultúrneho dedičstva UNESCO a z Českej republiky (PITUCH, D., VYBÍRAL, J. Aktualizace Management plánu Lednicko-valtického areálu na léta 2020 – 2025, 2020).

Výsledky prieskumu názorov verejnosti realizované vo Vlkolínci v roku 2018 v rámci projektu INTERREG V-A-SK-CZ/20/16/02 č. NKP3040D001: Pamiatky svetového dedičstva UNESCO v živote obcí, miest a regiónov a projektu Horizont 2020: Spoločenské inovácie v marginalizovaných vidieckych územiach (SIMRA).

Výsledky riadených rozhovorov s významnými aktérmi a znalcami územia Vlkolíneč (zástupcovia ŽSK, Mesta Ružomberok, MsÚ Ružomberok a externí experti), ktoré boli realizované v roku 2018 počas riešenia projektu Horizont 2020: Spoločenské inovácie v marginalizovaných vidieckych územiach (SIMRA).

Výsledky vyhodnotenia plnenia Manažmentového plánu PRLA Vlkolíneč (2009), ktoré boli vypracované pre Mesto Ružomberok v rámci objednávky „Príprava podkladov pre nový Manažmentový plán pre lokalitu UNESCO Vlkolíneč“ (december, 2020).

Závery workshopov a seminárov realizované v projekte INTERREG V-A-SK-CZ/20/16/02 č. NKP3040D001: Pamiatky svetového dedičstva UNESCO v živote obcí, miest a regiónov v rokoch 2017 – 2019.

Závery zo skupinového rozhovoru s cieľovou skupinou (Focus Group), ktorý sa uskutočnil dňa 15. marca 2018 počas riešenia projektu Horizont 2020: Spoločenské inovácie v marginalizovaných vidieckych územiach (SIMRA) za účasti zástupcov KPÚ Žilina, MsZ Ružomberok, MsÚ Ružomberok, ÚHA Mesta Ružomberok, Správy NP Veľká Fatra, OZ HOBLINA, t.c., OZ Vlkolíneč a externých expertov z Katolíckej univerzity v Ružomberku a Univerzity Komenského v Bratislave.